

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Будинок школяра Чернігівської районної ради
Чернігівської області»

НАВНЕ ПОЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ
Государственный

Анисія Митрофановна

УЧТЕНО в 1962 году

Долі репресованих земляків

Справа в 1989
С. ПРАВА
Чернігівської області
Митченко

Чернігівський район

Речері покази №

(книга друга)

Починає архивувати...
СЛЕД. СЛІД
НА АРКУШАХ 14

до архиву
дня 19... р.

Витяг з наказу ДПУ УСРР № 252 (внутр.)
23 року, § 6 п. п. 3, 4 і 5.
п. п. 3 і 4: Ніяких слідсправ нікуди не направляти, анакше як через ОСВ, а на місцях через Реєстратуру, п. 5. Відповідальність за невиконання вищезазначеного наказу покладається на Н-ків відділів, відділків та на осіб, що ведуть сл. спр.

№ ~~11985~~

Департамент інформаційної діяльності
та комунікацій з громадськістю
Чернігівської обласної державної адміністрації

**Відділ освіти, сім'ї, молоді та спорту
Чернігівської районної державної адміністрації**

**Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Будинок школяра Чернігівської районної ради
Чернігівської області»**

Долі репресованих земляків.

Чернігівський район

(книга друга)

Збірник матеріалів

Упорядники:

Валентин Митькевич,

Наталія Борисенко

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2020

УДК 94

Д 64

Книга видана коштом обласного бюджету Чернігівської області в рамках обласної Програми підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016–2020 роки за результатами конкурсу рукописів місцевих авторів 2020 року.

Не для продажу.

Упорядники: **Валентин Митькевич,
Наталія Борисенко**

Д 64 Долі репресованих земляків. Чернігівський район (книга друга)
[Текст] : зб. матер. / упоряд.: В. М. Митькевич, Н. С. Борисенко. –
Чернігів : Десна Поліграф, 2020 – 560 с.

ISBN 978-617-7833-82-5

Книга «Доли репресованих земляків. Чернігівський район» (книга друга) є логічним продовженням першої книги, виданої у 2018 році. У ній вміщені матеріали, які з різних причин не увійшли до попереднього видання. А це матеріали по репресованих земляках із 20 населених пунктів Чернігівського району із опрацьованих більше 400 архівних справ.

Ця книга презентує та змальовує доли тисячі простих людей, які постраждали від радянської «репресивної машини», людей, які хотіли працювати на своїй землі або просто мали іншу думку.

До видання увійшли матеріали з архівних справ обвинувачених у «злочинах» проти радянської влади.

Книга стане в нагоді музейним і бібліотечним працівникам, краєзнавцям, журналістам, учителям, викладачам вишів, студентам, учням та широкому загалу читачів. Видання не претендує на вичерпність матеріалів.

УДК 94

ISBN 978-617-7833-82-5

© Комунальний позашкільний навчальний заклад «Будинок школяра Чернігівської районної ради Чернігівської області», 2020

ЗМІСТ

Від упорядників	5
Будинська сільська рада (Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади) (село Буди)	7
Жукотківська сільська рада (Михайло-Коцюбинської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Жукотки, Гірманка, Левоньки)	19
Іванівська сільська рада (Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади) (села Іванівка, Количівка)	140
Кархівська сільська рада (Михайло-Коцюбинської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Кархівка, Ленків Круг)	177
Краснянська сільська рада (Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади) (села Красне, Золотинка, Скорінець)	212
Ладинська сільська рада (Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади) (села Ладинка, Друцьке)	220
Левковицька сільська рада (Михайло-Коцюбинської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Левковичі, Зайці, Кругле, Льгів, Льгівка)	268
Олишівська селищна рада (Олишівської селищної об'єднаної територіальної громади) (селище Олишівка)	282
Пльохівська сільська рада (Михайло-Коцюбинської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Пльохів, Бірки, Скугарі)	299

Роїщенська сільська рада (Хмільницької сільської об'єднаної територіальної громади) (село Роїще)	370
Рудківська сільська рада (Новобілоуської сільської об'єднаної територіальної громади) (села Рудка, Селянська Слобода)	375
Слабинська сільська рада (Гончарівської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Слабин, Мажугівка, Якубівка)	430
Смолинська сільська рада (Гончарівської селищної об'єднаної територіальної громади) (села Смолин, Козероги)	488
Халявинська сільська рада (села Халявин, Полуботки, Шевченка)	515
Сивки	539
Часто вживані терміни	549
Список основних скорочень	554

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Тема висвітлення перебігу репресій на теренах Чернігівського району не нова. У 2018 році побачила світ перша книга «Долі репресованих земляків. Чернігівський район». До створення книги долучилося близько 40 авторів: педагогів-істориків, працівників позашкільного навчального закладу «Центр туристично-краєзнавчої творчості», сільських бібліотекарів, краєзнавців, небайдужих жителів Чернігівського району.

У результаті здійснених пошуків було описано понад тисячу архівних справ, у яких розкрито долю земляків з 83 населених пунктів Чернігівського району. Зібрані матеріали були презентовані в громадах району. Але, незважаючи на проведену колосальну роботу, не вдалося повною мірою досягнути та розкрити масштаби репресій у Чернігівському районі, і тому постало питання про написання (книги другої) попереднього видання. До неї увійшли матеріали по репресованих жителях Чернігівського району із 20 населених пунктів.

Над створенням книги працював колектив авторів, до складу якого увійшли місцеві краєзнавці, освітяни та всі ті, кому виявилася не байдужа це тематика.

Книга «Долі репресованих земляків. Чернігівський район» (книга друга) є науково-популярним виданням, спрямованим на висвітлення долі земляків, які потрапили під колеса радянської «репресивної машини», втратили здоров'я, життя, чесне ім'я своє та своєї родини.

Мета рукопису – це розкриття суті політичних репресій, їхніх причин і наслідків на прикладі конкретних архівних справ, за якими стоять конкретні, ні в чому не винні люди, які у свій час були репресовані, а потім реабілітовані державою. Герої нашого видання – це люди різного віку, статі, соціального положення, віросповідання, національності, яких об'єднало те, що вони потрапили у поле зору радянського репресивного режиму.

Особливу подяку хотілося б висловити керівництву та колективам архіву тимчасового зберігання документів Управління Служби безпеки України в Чернігівській області та Державного архіву Чернігівської області за сприяння у підготовці видання.

Ця книга буде цікавою та корисною для широкого кола читачів і сподіваємося, не залишить байдужим кожного, хто її прочитає.

Маємо велику надію на те, що, прочитавши цю книгу, рідні репресованих дізнаються про їхню долю, а для пересічних читачів вона проллє світ на радянські репресії в Україні загалом і на Чернігівщині зокрема.

Будинська сільська рада
(Іванівської сільської об'єднаної
територіальної громади)

(село Буди)

Аксюта Марфа Іванівна, 1910 р. н., с. Буди Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у м. Чернігів, домогосподарка. 14.03.1945 р. взята на підписку про невиїзд. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 27.10.1945 р. як член сім'ї зрадника Батьківщини вислана до Казахстану на 5 років. Реабілітована 30.01.1995 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12247*) (PI, кн.2, с.605).

Герасименко Дмитро Семенович, 1880 р. н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Буди, одноосібник. Заарештований 18.10.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 13.11.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 05.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5385*) (PI, кн.4, с.279).

Герасименко Євтихій Левкович [Леонтіївич], 1893 р. н., с. Буди Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Буди, одноосібник. Заарештований 25.10.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 13.11.1930 р. за ст.ст. 54-10, 54-13 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки. На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, бухгалтер. Заарештований 17.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 07.10.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 12.05.1989 р., 19.08.1961 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5423, 4789*) (PI, кн.4, с.280).

Герасименко Іван Левкович, 1879 р.н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, малописьменний. Проживав у с. Буди, одноосібник. Заарештований 18.10.1930 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 04.11.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 16.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6845*) (*PI, кн.4, с.280*).

Герасименко Іван Сидорович, 1887 [1888] р.н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 05.03.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 27.03.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Заарештований 23.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 31.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 14.11.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 17.07.1989 р., 03.09.1960 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7350, 4508*) (*PI, кн.4, с.280*).

Герасименко Микола Дмитрович, 1906 р. н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, вантажник. Заарештований 22.12.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 27.12.1937 р. за проведення антирадянської агітації, розповсюдження провокаційних чуток про війну застосована ВМП. Розстріляний 07.01.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 22.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10985*) (*PI, кн.4, с.281*).

Герасименко Микола Іванович, 1914 р.н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, моторист. Заарештований 17.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від

03.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Покарання відбував у Байкало-Амурському ВТТ. Загинув у 1938 р. Реабілітований 28.09.1963 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7097*) (PI, кн.4, с.281).

Герасименко Олександр Петрович, 1902 р. н., с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, механік. Заарештований 16.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. За проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 18.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11469*) (PI, кн.4, с.282).

Герасименко Трохим Леонтійович, 1895 р. н., с. Буди Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, машиніст. Заарештований 21.02.1935 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 17.10.1935 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. За вироком спецколегії Київського облсуду від 13.04.1936 р. виправданий. (*ГДА СБ України, м. Київ, ф.6, Спр.75310-п*) (PI, кн.4, с.284).

Кононович Іван Андрійович, 1905 р. н., с. Буди Куликівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Буди, одноосібник. Заарештований 21.12.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 27.12.1937 р. за проведення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 07.01.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 22.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10986*) (PI, кн.5, с.443).

Герасименко Дмитро Семенович, 1880 року народження, с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Буди, одноосібник. До революції мав 60 десятин землі, 5 коней, вітряний млин, 3 корови, до 30 голів дрібного рогатого скоту, використовував найману працю, не має виборчих прав і голосу. У 1919 році розкуркулений. Під час окупації німцями України він вступив до карального загону гетьманців, у якому в с. Буди не брав активної участі, а лише видавав партизан та бідняцький актив. Був одним із ворогів радянської влади. Групував біля себе бідняків і середняків, а також і куркулів, серед яких проводив антирадянську агітацію, спрямовану на зрив заходів радянської влади, які проводилися на селі. У серпні 1930 року казав групі людей: «Зачем нам коллективизация, она ведет к развалу сельского хозяйства, это панское ярмо, вступить в коллектив означает закабалить себя и своих родных. Раньше работали на пана, а теперь на каких-то голодранцев». Як людина, налаштована проти хлібозаготівель, він говорив: «Зачем нам вывозить хлеб в хлебозаготовку и отдавать за полдаром, а если себе купить сапоги, то нужно продать сто пудов хлеба, разве это жизнь? Толи дело раньше было! Если вы все объединитесь, то советская власть с нами ничего не сделает, это так долго не будет». Заарештований 18.10.1930 року. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 13.11.1930 року за ст. 54-10 КК УРСР висланий до Північного краю на три роки. Реабілітований 05.05.1985 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 5385)

Герасименко Євтихій Левкович (Леонтійович), 1893 року народження, с. Буди Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Буди, одноосібник. До революції мав 200 десятин землі, паровий млин, 18 коней, 18 корів, 200 овець, 2 будинки, три клуні, 6 комір, мав найманих робітників,

під час революції був розкуркулений, із загонами гетьмана мав тісний зв'язок, видавав добровольців Червоної Армії. Під час перебування денікінців мав із ними тісний зв'язок і видавав їм бідняків і сім'ї добровольців Червоної Армії, яких, як наслідок, катували. За свідченнями очевидців, Герасименко виказав денікінцям сім'ю добровольця Червоної Армії Мирошника Петра, який на той час перебував у Червоній Армії, а вдома залишлася його мати, хвора тифом. Як наслідок, мати Мирошниченка була вбита денікінцями. Під час проведення колективізації висловлювався: «Членов колхозов нужно стрелять и выживать подпалами, а если союз сам не разбежится, то этим его можно разогнать. Имелись случаи подпала членов колхоза».

Заарештований 25.10.1930 року. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 13.11.1930 року за статтею 54-10 та 54-13 КК УРСР ув'язнений до концтабору на три роки.

На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, бухгалтер. Заарештований 17.09.1937 року. За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 28.09.1937 року за проведення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 07.10.1937 року у м. Чернігів. Реабілітований 12.05.1989 року, 19.08.1961 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 5423, 4789)

Герасименко Іван Левкович (Леонтійович), 1879 року народження, с. Буди Олишівського (Чернігівського) району, українець, малописьменний. Проживав у с. Буди, одноосібник. Куркуль-експертник, позбавлений виборчих прав. До революції мав 200 десятин землі, паровий млин, 18 коней, 35 голів рогатої худоби, експлуатував робочу силу. Активний ворог радянської влади, групував навколо себе куркулів і бідноту, серед яких проводив агітацію, спрямовану на підри्व заходів, що проводила радянська влада. У 1923 році говорив: «Вот у нас в селе со-здалась артель и хотят забрать мою мельницу, но мы мирно не отдадим, слушают коммунистов не понимая, что коммунисты

долго существовать не будут». Виступав проти хлібозаготівель. При цьому говорив односельцям: «Не идите в коллектив, потому, что это другая панщина, они заберут у нас имущество, а осенью всех порозганяют и если все не пойдете, то вам ничего не будет, а то советская власть привыкла грабить разными займами, хлебозаготовкой и много чего выдумывает в свою пользу». Заарештований 18.10.1930 року. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УРСР від 04.11.1931 року за ст. 54-10 КК УРСР, ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 16. 06. 1989 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 6845)

Герасименко Іван Сидорович, 1887 (1888) року народження., с. Буди Олишівського району (нині Чернігівського району), українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, тесля. Із куркулів, 1932 року розкуркулений. До 1932 року займався своїм сільським господарством, не враховуючи період військової служби. До революції й після неї володів своїм куркульським господарством. У 1931 році майно переведено до колгоспу, де й він зі своєю родиною працював. У 1932 році комісією із Харкова, яка приїхала до колгоспу, був зарахований як куркульський елемент і запланований на виселення. У 1932 році остаточно розкуркулений і вигнаний із села за невиконання твердого податку.

Працюючи на транспорті теслею з ремонту флоту, використовував економічні труднощі для проведення агітації серед робітників, говорив: «Откуда они взялись на нашу шею, пошли бы в своем пути, разве это власть. Эх бы скорее бы пришло время, чтобы открылись наши двери». Заарештований 05.03.1933 року. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 27.03.1933 року за статтею 54-10 КК УРСР висланий до Північного краю на три роки. З матеріалів справи № 4508 від 31 жовтня 1937 року бачимо, що 1933 року Герасименко працював на суднобудівництві водяної станції, у групі з іншими був

репресований і засуджений за контрреволюційну діяльність на три роки в Північний край, але із заслання втік. Проживаючи в Чернігові, зустрічався з колгоспниками, проводив контрреволюційну агітацію терористичного напрямку: «Скоро будет переворот и я тогда отомщу тем, кто отбирал у меня хозяйство и боролся за совласть» (свидетель Овсиенко И. Т).

«Скоро придет власть другая и я вам покажу, как мучать нас и издеваться над нами, властвуйте, уже осталось вам существовать недовго» (свідчення Підвербного Д. А.)

За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 31.10. 1937 року за проведення антирадянської агітації застосована ВМП. У матеріалах справи відсутня довідка про виконання ВМП. Реабілітований 17.05.1989 року, 03.09.1960 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 7350, 4508)

Кононович Іван Андрійович, 1905 року народження, с. Буди Куликівського (нині Чернігівського) району, українець, малописьменний. Проживав у с.Буди, одноосібник. За походженням – куркуль, за положенням – розкуркулений, житель м. Чернігова. Під час арешту працював столяром. У його господарстві було землі 40 га, коней – 8, рогатої худоби – 8, овець – 50 штук, вітряний млин, будинок під залізом, сарай під залізом, чотири господарчі будівлі. Розкуркулений у 1929 році, сам він у 1927 році засуджений за вбивство члена сільської ради до 10 років ув'язнення. Крім того, займався підпалами бідняцьких господарств та крадіжкою коней. З його ініціативи в селі Буди було підпалено 17 дворів. Був активним членом бандитського угруповання, виступав проти заходів радянської влади.

Говорив: «Скоро будет война, нас захватят иностранцы и колхозы распадутся, а земля будет в пользовании прежних владельцев, и тогда я свою месть к активу села приведу в пользование». Заарештований 21.12.1937 року. За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 07.12.1937 року за

проведення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 07.01.1938 року в м. Чернігів. Реабілітований 22.08.1989 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 10986)

Герасименко Микола Іванович, 1914 року народження, с. Буди Чернігівського району, за соціальним станом – син куркуля. До революції в господарстві його батька було 59 десятин землі, 2 коней, 2 корови, 15 голів дрібної худоби, будинок під залізним дахом (після розкуркулення відданий під місцеву лікарню). Господарство розкуркулено в 1919 році, повністю – в 1930 році. Засуджений у 1933 році за крадіжку колгоспного майна на два роки в'язниці. У 1928 році входив до угруповання, керівником якого був його двоюрідний брат Герасименко Є. Репресований 1937 року Євтихій Леонтович. Проживав у Чернігові, при зустрічі з односельчанином говорив: «Так не будет, будет по другому, мы хозяйство своё получим обратно и будем жить, как и жили раньше» (свідок Душко Іван).

За свідченнями Підвербного Д., він говорив: «Скоро я приеду в село и буду жить, как жил раньше. Имущество все нам возвратят, а то, что не будет доставать, нам оплатят».

Винним себе не визнав. За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 03.11.1937 року за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Покарання відбував у Байкало-Амурському ВТТ. Загинув у 1938 року. Реабілітований 28.09.1963 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 7097)

Аксюта Марфа Іванівна, 1910 року народження, с. Буди Чернігівського району, освіта початкова, домогосподарка. Проживала в м. Чернігові, по вул. Коцюбинського, 86 Чернігівської області. Постановою особливої наради при НКВД СРСР від 27 жовтня 1945 року, не посилаючись на норму закону, Аксюта М. І. як член сім'ї зрадника Батьківщини вислана до Казахстану на 5

років, з урахуванням терміну з дня винесення постанови, з конфіскацією майна. Засуджена до заслання через те, що її чоловік Анікієнко Дмитро Осипович за зраду Батьківщини і перехід на бік ворога 18 – 21 квітня 1944 року військовим трибуналом Київського воєнного округу по ст 54-І «а» КК УРСР засуджений до ВМП. Реабілітована 30.01. 1995 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 12247)

Герасименко Олександр Петрович, 1902 року народження, с. Буди Олишівського (нині Чернігівського) району, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, механік. Разом із братами володів таким господарством: 60 десятин землі, 6 коней, 3 корови, 25 голів дрібної худоби, будинок – 1, сараїв – 2, клунь – 2, амбарів – 2, вітряний млин – 1, пасіка бджіл (150 вуликів). Його батько, Герасименко Петро, розстріляний у 1919 році військами Червоної Армії. Господарство розкуркулено в 1919 році, земля була вилучена, у 1930 році розкуркулене господарство повністю.

У 1925 – 1926 роках в с. Буди діяла терористична організація, в яку входив Олександр Петрович. Контрреволюційна організація здійснила вбивство активіста члена сільської ради Линько Михайла Семеновича, а також провела підпали будинків усіх активістів села. Першої ночі згоріло 18 дворів. Члени контрреволюційної групи були репресовані терміном на 10 років, а Герасименко А. П. від репресій сховався. Проживаючи в Чернігові, зустрічався з односельцями, проводив контрреволюційну агітацію, тлумачив у контрреволюційному дусі сталінську конституцію. Герасименко говорив односельцям: «Пора готуватися к ответу Вам, нужно думать о возврате имущества нашего, что у нас вы забрали в колхоз, так как это гласит конституция, а если не возвратите так тем, кто нас грабил не поздоровится, довольно, с нас попили крови не мало, а сейчас время настало, что мы будем платить тем же самым». Під час слідства у вересні 1937 року винним себе не визнав, але підтвердив, що його брат Гера-

сименко Василь Петрович дійсно засуджений на 10 років, інший брат, Герасименко Іван Петрович, засуджений, але із заслання втік, третій брат, Герасименко Федір, засуджений до трьох років. Підтвердив, що вбивство Линька Михайла Семеновича дійсно було здійснене групою, але без його участі. За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 16.09.1937 року за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років таборів. Реабілітований 18.08.1989 року.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р 8840, оп.І, спр 11469).

Герасименко Микола Дмитрович, 1906 року народження, народився в с. Буди Куликівського району, житель м. Чернігова. За соціальним походженням із куркулів, розкуркулений, під час арешту працював вантажником на макаронній фабриці. До революції в господарстві його батька було 70 десятин землі, 10 коней, 8 корів, 60 голів дрібної худоби, вітряний млин, у господарстві використовувалася наймана робоча сила. На початку революції земля реквізована, господарство повністю було розкуркулене. У 1930 році батько його був висланий на північ як куркуль, а сам Герасименко від заслання сховався. У 1926 році в нього було вилучено наган, за що було йому присуджено один місяць виправних робіт. Проживаючи в м. Чернігові й зустрічаючись із односельцями, він говорив: «Все равно скоро власть переменится, колхозов не будет и землю нам возвратят!»

«Все равно подохнете, ведь то, что у кулаков забрали, уже съели, а больше кулаков на вас нету, а сами вы находитесь у государства, как у пана на панщине!». «Скоро будет то время, что активистов села будут бить и палить» (За словами свідка Ленька Захара). За постановою «трійки» при УНКВД в Чернігівській області від 27.12.1937 року за проведення антирадянської агітації застосована ВМП, майно конфісковано. 7 січня 1937 року вирок приведений в дію. Реабілітований 29.08.1989 року.

Трагічна доля роду Герасименків із села Буди

З встановленням радянської влади в селі Буди багато заможних селян не сприйняли нові порядки більшовиків. Серед них рід Герасименків.

Герасименко Євтихій Левкович, 1893 року народження, вважався одним із найбагатших селян у селі Буди. Мав 209 десятин землі, 18 коней, 18 корів.

У 1917 році служив єфрейтором в царській армії.

Після встановлення радянської влади був розкуркулений, тому до радянської влади ставився вороже.

У власному будинку проводив контрреволюційні зібрання та організовував групи для вчинення терористичних актів.

Під час перебування гетьманських військ Павла Скоропадського видавав їм бідняків і селян-добровольців Червоної Армії.

Згідно з показами свідків, у 1930 році проводив антирадянську агітацію: «Членов колхоза нужно стрелять и выживать подпалами и если союз не разбежится, то этим можно его разогнать», за що і був ув'язнений на 3 роки. Покарання відбував на Біломорбуді.

Після повернення працював на конфектній фабриці у Чернігові. В 1937 році за показами свідків стверджував: «Сейчас живу ничего, свое уже отмучился, но посмотрим как Вы будете жить, от фашисты кончают Испанию, а потом пойдут на СССР, возьмут Украину, тогда мы сведем счеты». За постановою «трійки» розстріляний 1937 року. Його брата Герасименка Івана Левковича в 1930 році за антирадянську агітацію було заарештовано на 5 років (*Держархів Чернігівської області. Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр.5423,4789*)

Племінник Герасименка Євтихія – Кононович Іван Андрійович після розкуркулення займався підпалами будинків партій-

них активістів, спалив 17 дворів, був звинувачений в убивстві активіста Михайла Ленька в 1928 році. В 1937 року проводив антирадянську агітацію: «Скоро будет война, нашу родину захватят иностранцами и колхозы распадутся, а земля будет в пользовании бывших владельцев и тогда я свою мсть к активу села приведу в исполнение». За вироком «трійки» Кононович Іван розстріляний (*Держархів Чернігівської області. Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр. 10986*)

Двоюрідний брат Герасименка Євтихія – Герасименко Микола Іванович з приходом Радянської влади був розкуркулений також. В будинку Герасименка Миколи розмістили Будинську лікарню.

Його батько Герасименко Іван Семенович був заарештований на півтора року за зрив зборів. Працював двірником у репресованого першого секретаря Чернігівського обкому КП(б)У Павла Маркітана, позитивно про нього відгукувався.

Сам Герасименко Микола говорив, що розстрілюють відданих радянській владі людей, а саме: Й. Якіра та М. Тухачевського. В 1937 році засуджений на 10 років перебування у виправному трудовому таборі. Помер у 1938 році в Байкало-Амурську (*Держархів Чернігівської області. Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр. 7097*)

Інший родич Герасименка Євтихія – Герасименко Іван Сидорович також був звинувачений у вбивстві Михайло Ленька, здійсненні підпалів. У 1933 році засуджений до заслання, але переховувався. Проводив антирадянську агітацію: «Скоро будет переворот, я тогда отомщу тем, кто отобрал у меня хозяйство и боролся за Советскую власть. Скоро придет другая власть». У 1937 році розстріляний (*Держархів Чернігівської області Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр. 7350, 4508*)

Жукотківська сільська рада
(Михайло-Коцюбинської селищної
об'єднаної територіальної громади)
(села Жукотки, Гірманка, Левоньки)

Бендик Гнат Титович, 1891 р. н., с. Левоньки Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Левоньки, одноосібник. Заарештований 27.01.1930 р. за ст.54-10 КК УСРР засуджений до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 3 роки. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.7, спр.43; РІ, кн.3, с.323*)

Бердиченко Іван Іванович, 1890 р. н., с. Левоньки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, двірник. Заарештований 04.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у м. Улан-Уде, Бурят-Монгольська АРСР. Реабілітований 14.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8637; РІ, кн.3, с.323*)

Добежа Степан Петрович, 1897 р. н. Київської губ., українець, освіта початкова. Проживав у с. Левоньки Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 20.01.1919 р. за службу в гетьманських військах. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 29.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.3, спр.497; РІ, кн.4, с.485*)

Дольник Євдокія Іванівна, 1910 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Жукотки, колгоспниця. Заарештована 20.05.1945 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. 07.08.1946 р. звільнена на

підписку про невийзд. 05.08.1946 р. справу припинено. Реабілітована 30.03.1998 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів, спр.10484-п; РІ, кн.4, с.497*)

Дольник Парасковія Григорівна, 1916 р.н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у м. Чернігів, робітниця. Заарештована 31.01.1945 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 18.07.1945 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР ув'язнена до ВТТ на 8 років. Реабілітована 22.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12033; РІ, кн.4, с.497*)

Дольник Степан Семенович, 1909 р. н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Здолбунів Здолбунівського р-ну Рівненської обл., сторож. Заарештований 04.11.1947 р. за ст. 54-1 «а», 54-10 ч. 2 КК УРСР. 14.05.1948 р. справу припинено. Звільнений з-під варти 21.05.1948 р. Реабілітований 26.02.1998 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів, спр.9905-п; РІ, кн.4, с.497*)

Дяченко Іван Юхимович, 1889 р.н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українець. Малописьменний. Проживав у с. Жукотки, одноосібник. Заарештований 02.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 07.12.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 28.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6977*) (*РІ, кн.4, с.551*)

Дяченко Полікарп Іванович, 1911 р. н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Жукотки, колгоспник. Заарештований 02.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 28.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6977; РІ, кн.4, с.552*)

Євенко (Йовенко) Іларіон Іванович, 1923 р. н., с. Жукотки, Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець; ув'язнений Інтинського ВТТ МВС. Проживав у Комі Республіці. Заарештований 29.11.1947 р. За вироком судової колегії Верховного суду Комі АРСР від 12.01.1948 р. за ст. 58-1 ч. 1 КК РРФСР до 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав. Постановою Верховного Суду РРФСР від 17.02.1956 р. покарання пом'якшене до 8 років позбавлення волі (*Книга пам'яті Республіки Комі*)

Єдомаха Ганна Андріївна, 1922 р. н., с. Гірманка Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, працювала в Німеччині, робітниця. Заарештована 30.09.1947 р. За вироком ВТ Радянської військової адміністрації землі Саксонія від 17.10.1947 р. за ст. 58-1 «а» КК РРФСР засуджена до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітована 22.11.1993 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів, спр.16221-п; РІ, кн.5, с.28*)

Єдомаха Захар Потапович, 1871 [1872] р.н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Жукотки, одноосібник. Заарештований 12.03.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, охоронець автопарку міськкомунгоспу. Заарештований 11.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за розповсюдження провокаційних чуток ув'язнений до ВТТ на 8 років. Покарання відбував у Сибірському ВТТ. Реабілітований 28.04.1989 р., 23.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5327, 1699; РІ, кн.5, с.28*)

Заворотний Микола Іванович, 1881 р. н., с. Рудка Довжицького (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Жукотки Довжицького (нині Чернігівського) р-ну, селянин. Заарештований 07.05.1926 р. за ст. 7-54-13 КК УСРР. 28.05.1926 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.36, спр.224; РІ, кн.5, с.91*)

Загаба Микола Іванович, 1899 р. н., с. Жукотки Михайло-Кочубинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 11.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання в Амурському ВТТ м. Свободний. Реабілітований 02.04.1958 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3334; РІ, кн.5, с.92*)

Йовенко Микола Федорович, 1893 р. н., с. Мохнатин Чернігівського р-ну, українець, із селян, малописьменний. Проживав у с. Жукотки, одноосібник. Заарештований 12.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 05.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5401; ШК. – 1991. – 11 квітня*)

Колонтай Іван Герасимович, 1897 р. н., с. Левоньки Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Левоньки, одноосібник. Заарештований 27.01.1930 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 27.02.1930 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 3 роки. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.7, спр.433; РІ, кн.5, с.418*)

Леоненко Павло Кирилович, 1973 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, залізничник. Заарештований 11.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за ст. 54-10 КК УРСР позбавлений волі на 8 років. Реабілітований 15.02.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1847; РІ, кн.6, с.237*)

Масановець Федір Купріянович, 1883 р. н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, комірник. Заарештований 25.01.1937 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 25.05.1937 р. за ст.54-10 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. Реабілітований 15.02.1989 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.2288-п; РІ, кн.6, с.389*)

Моргун Андрій Олексійович, 1879 р. н., с. Левоньки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Левоньки, колгоспник. Заарештований 21.11.1938 р. За вироком ВТ КВО від 05.02.1939 р. за ст.ст.54-2, 54-8 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 28.09.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17198-п; РІ, кн.6, с.476*)

Найдьон Федір Єремійович, 1882 р.н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, механік. Заарештований 11.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 14.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1893; РІ, кн.6, с.526*)

Пекур Іван Іванович, 1889 р. н., смт Михайло-Коцюбинське Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Гірманка Чернігівського р-ну, освіта середня, сторож аеродрому. Заарештований 19.02.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 19.06.1967 р. Президією Чернігівського обласного суду (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=224483>; ШК. – 1990. – 29 листопада*)

Романенко Юхим Петрович, 1891 р. н., с. Жукотки, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Жукотки Чернігівського р-ну, малописьменний, одноосібник. Заарештований 31.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР, 10.09.1932 р. справу припинено. Вдруге заарештований 09.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив заходів партії, за постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 26.11.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 17.04.1965 р. Президією Чернігівського обласного суду (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 816, 7871; memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=222481; ШК. – 1991. – 25 квітня*)

Сотников Григорій Павлович, 1918 р.н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян. Перебував за місцем дислокації 808 артп 253 сд, освіта початкова, червоноармієць. Заарештований 25.11.1942 р. за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР. За вироком ВТ 253 сд від 06.12.1942 р. засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 25.02.1993 р. Військовою прокуратурою Ленінградського ВО (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16117-п; memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=228233; НК. – 1995. – 14 жовтня*)

Степаненко Павло Андрійович, 1900 р.н., с. Левоньки Козлянського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Левоньки, малописьменний, одноосібник. Заарештований 15.01.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. Засуджений до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 3 роки. Реабілітований 30.07.1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7, спр. 43*)

Тимошенко Антон Ісакович, 1891 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Жукотки, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 11.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР, за постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Вдруге заарештований 14.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, за постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 22.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою та 18.03.1961 р. Чернігівським обласним судом. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 10645, 4678; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=221881>*)

Тимошенко Огій Кіндратович, 1879 р. н., с. Жукотки Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у м. Чернігів, малописьменний, одноосібник. Заарештований 29.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 22.11.1932 р. висланий до Казахстану на 3 роки. Реабілітований 12.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6600*) (<http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=224520>; ШК. – 1991. – 27 квітня)

Ушач Гнат Семенович 1890 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-курку-

лів. Проживав у м. Чернігів, освіта початкова, тесля. Заарештований 11.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою «трійки» при УНКВС Чернігівської обл. від 17.09.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 28.02.1959 р. Чернігівським обласним судом (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 4013*)

Шахлевич Онисим Онисимович, 1879 р., с. Шаловичі Слуцького р-ну Мінської обл. Проживав у с. Жукотки, вчитель. Заарештований 17.03.1919 р. за співробітництво з гайдамаками. За постановою Чернігівського губревтрибуналу від 24.05.1919 р. справу призупинено. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 27.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, он.1, спр. 470; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=232853>*)

Шевченко Василь Павлович, 1880 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, одноосібник. Проживав у с. Н.-Іванівка Ромненського р-ну Амурської області РСФРР. Заарештований 19.12.1934 р. За вироком виїзної сесії Амуроблсуду від 20.03.1935 р. за ст. 58-10 КК РСФРР засуджений до 3 років концтаборів. У зв'язку з похилим віком строк зменшено до 2 років умовно (*Книга пам'яті Амурської області*)

Шевченко Петро Павлович, 1881 р. н., с. Жукотки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у м. Чернігів, освіта початкова, тесля. Заарештований 18.02.1938 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 25.04.1938 р. застосована ВМП. Помер 17.05.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 31.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 10294; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=225969>*)

Помічник кашовара карального загону

29.11.1998 р. заступником прокурора Чернігівської області було затверджено постанову, за якою припинено карну справу щодо Добежі Степана Петровича у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину та реабілітовано останнього, відповідно до Закону України від 17.04.1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», а також п. II ст. 227 і п. 2 ст. 6 КПК України.

Добежа Степан Петрович, 1897 р. н., уродженець Київської губернії, житель с. Левоньки Чернігівського повіту був заарештований 20.01.1919 р. Чернігівською губернською надзвичайною комісією за службу у гетьманських військах, а саме: у каральному загоні Бродовича [1].

Як стверджував сам заарештований Степан Добежа, у 1914 р. його родина переїхала з Київської губернії до с. Левоньки. У березні 1918 р. він повернувся з фронту, працювати йому було ніде, а коштів на життя великої родини із 12 осіб не було, тому в травні потрапив до згаданого загону. Оскільки на той час заарештований хворів, а коли «вышел из госпиталя», то ще місяць ходив на милицях та лікувався. Потім пішов у відпустку, за час якої «власть перешла в петлюровцамъ». Перебував Степан Добежа у складі другого взводу, «занимая нестроевую должность»: працював на кухні, допомагав кашоварам. Коня Добежі Степану не давали, «дали только после праздника, когда была уже петлюровская власть». У час, коли загін рушав на Седнів, Добежу С. заарештували за те, що відмовився «воевать» [2].

19.03.1919 р. до Чернігівської надзвичайної комісії від Петра Калістратовича Добежі надійшло «Прошення» щодо долі сина. У ньому мова йшла про те, що Степан Добежа дійсно був на службі «при Черниговскомъ воинскомъ Начальнике во время Гетьманского правительства». Служити його сина примусила бідність: «Нада ради Хлиба Куска».

Далі у зазначеному документі було речення щодо діяльності С. Добежі під час служби у загоні: «Активного участия Онъ не принимал против Советских войск», але це речення було перекреслене, а над словами зроблено інший запис: «Комитету неясно и незвѣсно абъ его поступках».

Тому батько заарештованого просив звільнити сина: «Как я человек Старъ и весна идетъ нади поле засиятъ» [3].

Сільський революційний Комітет села Левоньки Довжицької волості Чернігівського повіту надав батькові заарештованого посвідчення про те, що Степан Добежа за часів гетьманської влади проживав їй «из-за быдности а неспортиной точки зренія».

Далі знов іде частково перекреслене речення: «Насколько нам известно активного действия против Советских войск Онъ не принимал в чем революціонный Комитет деревни Левонекъ Удостоверяет подписью и печатью», яке після виправлень перетворилось на таке: «Насколько нам известно неясно комитету неизвестно объ его поступках в чем революціонный Комитет деревни Левонекъ Удостоверяет подписью и печатью» [4].

Попри те, що об'єктивних доказів вини Добежі С. П. у його контрреволюційній діяльності слідство не знайшло, а свідки не допитувались: «Июня 13 дня 1919 г. Следователь Черниговской Губ-Чрезвычайной Комиссии ... рассмотрев дело за № 375 по обвинению гражданина Степана Петровича Добежи в служении в Карательном отряде Бродовича (пр Гетмане) и, принимая во внимание, что виновность гр. С.П. Добежи в служении в Карательном отряде следствием установлена предполагает дело за № 375 передать на рассмотрение Революционного Трибунала».

Проте, яке саме рішення щодо Степана Добежі було прийняте Революційним Трибуналом – невідомо, як і доля його самого [5].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп. 1, спр. 497, арк. 6.
2. Там само, арк. 1.
3. Там само, арк. 2.
4. Там само, арк. 3
5. Там само, арк. 4.

Справа сільського вчителя

16 березня 1919 р. до Губернської Чернігівської Надзвичайної комісії надійшла заява від одного з мешканців с. Жукотки про не-

обхідність вжити заходів щодо затримання провокатора Онисима Онисимовича Шахлевича, який 1918 р. видав гайдамакам членів підпільної організації більшовиків, що діяла у зазначеному селі.

Уже наступного дня Секретним оперативним відділком за зраду комуністів згаданого вище «провокатора» було заарештовано [1].

Свідки у справі Онисима Шахлевича, заява яких і стала приводом арешту, під час допитів свідчили, що у серпні місяці 1918 р. Романенком Опанасом було організовано бойову підпільну дружину для боротьби з гетьманською владою, до складу якої входили такі ж організації з інших сіл і волостей.

Учитель Шахлевич якимось чином дізнався про підпільну організацію, якою керували Опанас Романенко та Федір Дольник, і доніс про неї гетьманській варті с. Жукоток, а вона у свою чергу повідомила каральний загін Бродовича, яким у серпні 1918 р. було вислано 25 осіб для здійснення обшуків та арештів. У Опанаса Романенка було знайдено списки підпільників не тільки с. Жукотки, але й інших сіл та волостей. Зокрема у с. Жукотки було заарештовано 15 осіб, з яких 3-х було звільнено, а решту відправлено до в'язниці «и были также некоторые товарищи (по слухам) растреляны». Про заарештованих

О. Шахлевич казав, зі слів свідка, що їх потрібно не бити, а розстрілювати.

Свідки стверджували – Шахлевич О. О. окрім цього був організатором «Земельних Собственников» і їздив до Києва на вибори гетьмана Скоропадського.

З приходом Петлюрівських військ він почав продавати землю, худобу та ін. майно, а як тільки прийшли радянські війська, Шахлевич утік до Чернігова, де поголив вуса для того, щоб його не впізнали.

Одразу два свідки посилались на чутки, що начеб-то дружина Шахлевича зверталась до людей за «приговором общества» (громадське звернення про невинуватість заарештованого), але його ніхто не підписав, окрім 4-х осіб [2].

Проте у справі міститься подібний документ за підписами 38 осіб [3].

Були й свідки, які спростовували свідчення попередніх. Так, один з них розповів, що 28.03.1919 р., коли більшовики з с. Жукотки сиділи під вартою, заарештовані загоном Бродовича, то до загону часто приходили двоє жителі с. Довжика, які і були справжніми донощиками. Онисима Шахлевича цей свідок зовсім не знав, проте чув, коли топив піч у кімнаті 4^{то} відділку, розмову двох згаданих шпигунів-зрадників. Один з них висловився: «Шахлевич – скотина», – бо знав про підпільну організацію у с. Жукотки, але нічого не сказав, «по всей видимости и он в этой партии состоит».

Ще був випадок, коли свідок, як людина, що в той час служила у варті, свідомо не видав одного більшовика, якого йому було доручено заарештувати, то начальник гетьманської варті покликав свідка до себе та висловився: «ти ідіот, зачем ти не словил большевика, Вас два ідіота – ти да Шахлевич, который тоже наверное входит в банду большевиков им хорошо скрывает и не выказывает, хотя и вертится возле меня».

Як зазначалось у протоколі допиту свідка, ці два приклади наштотували його на думку, що О. Шахлевич доносами не займався.

Інший свідок, який за петлюрівців служив у варті с. Довжик, показав, що йому не відомо, чи доносив варті Онисим Шахлевич про організацію більшовиків, знає лише, що Шахлевич часто ходив до «заведующего богодельней» у с. Жукотки, як до знайомого, і у цій же будівлі знаходився і начальник 4^{то}-района варті з загоном, але до приміщення, де була варта Шахлевич ніколи не заходив.

Свідком у справі виступила і колега заарештованого, яка на допиті 16.04.1919 р. показала, що підозрюваного знає як чесну і порядну людину. Додала, що Шахлевич був другом її батька і часто навідувався до їхньої оселі, бував у них і начальник 4-го району варті Зробок, і разів 3-4 вони були у гостях у свідка одночасно. Пригадувала випадок, що в один з таких візитів вона запитала у Зробка, хто видав організацію більшовиків варті, він відповів, що людина з Жукоток, але не Шахлевич, проте імені того, хто видав, не назвав. До того ж Шахлевич О. не їздив і на вибори Скоропадського до Києва, бо був противником гетьманської влади [4].

Під час допиту 27.03.1919 р. звинувачений у зраді комуністів Онисим Шахлевич зазначив, що на час проведення допиту у в'язниці перебуває чоловік, якому точно відомо про те, хто саме видав «організацію підпольних работников». Розповів, що у с. Жукотки він працює вчителем з 1914 р., у цьому селі через Поземельний банк він придбав 24 десятини землі, споруди збудував своїми силами, а 1918 р. частину землі – 14 десятин – продав селянам.

Поїхав до Чернігова 19 грудня 1918 р., бо проводився вчительський з'їзд, а з 20 до 24 грудня проводились земські повітові збори, на яких Шахлевич також був присутній і обраний представником до Земської управи.

Перші два дні Різдвяних свят він пробув удома, після чого знов поїхав до міста, через чутки, що Коноваленко організував загін, який, не рахуючись ні з чим, бив людей, і, побоюючись подібних дій щодо себе, Шахлевич О. пішов з дому, щоб пере-

чекати поки все не вляжеться. До того ж, під час Різдвяних свят вдома в Онисима Шахлевича було здійснено кілька обшуків, а також навіть обстрілів помешкання, в один з яких було поранено собаку, а іншим разом – відібрано коня, сани та інші речі. Також обшуки супроводжувались погрозами розправи над Онисимом Шахлевичем. Під час одного з них загоном Коноваленка було знайдено його фото, з якого вирізали його обличчя, тому, побоюючись за своє життя, Шахлевич О. О. поголив вуса. Тоді ж заарештували і його дружину, яку згодом відпустили.

Заарештований стверджував, що у с. Жукотки Організації Хліборобів не було, тому й видати він нікого не міг. І на вибори гетьмана до Києва він не їздив. Так само не займався агітацією проти радянської влади і доносів ні на кого не писав.

Протестував тільки проти грабіжників-бандитів, які прикриваються іменем більшовиків [5].

24.05.1919 р. член Колегії обвинувачів при Чернігівському Губернському Революційному Трибуналі розглянув справу Чернігівської Губернської Надзвичайної Комісії щодо звинувачення громадянина Онисима Онисимовича Шахлевича у зраді комуністів. У результаті було виявлено, що відповідно до показів одного зі свідків, який стверджував, що Шахлевич їздив до Києва на вибори гетьмана Скоропадського, що іншими свідками підтверджено не було, як і те, що звинувачений слідкував за підпільною організацією та її членами – Романенком та Дольником, яких у результаті було заарештовано, ймовірно за доносом Шахлевича О.

Свідок Опанас Романенко показав, що він був заарештований, ніби-то за доносом Шахлевича, до того ж він та ще кілька заарештованих осіб були побиті каральним загоном, а декого навіть було розстріляно, але чому Романенко впевнений, що видав їх саме Шахлевич, свідок у показах не зазначає.

Колишній міліціонер гетьманської варти показав, що більшовицька підпільна організація була видана жителем с. Довжик та ще двома особами, але не О. Шахлевичем, що підтверджено «Отношенієм» Сільського Волосного Ревкому с. Довжик.

Тому, «считая дело недостаточно расследованным для привлечения Суду Революционного Трибунала гр. Шахлевича и принимая во внимание, что главные свидетели обвинения находятся на фронте постановил дело отложить и делопроизводством приостановить» [6].

А наступного дня слідчий, розглянувши справу Онисима Онисимовича Шахлевича та врахувавши покази свідків, вирішив передати його справу до Революційного Трибуналу [7].

Але на цьому ще зарано було ставити крапку. Бо архівна справа містить лист Шахлевича О. О. від 09.08.1919 р., адресований Представникові Революційного комітету, у якому він перепрошує, що турбує зазначеного представника у такий нелегкий для «нашей молодой Республики» момент, але прохає про допомогу, як «униженный, оскорбленный и нравственноистерзаный сельский учитель, всю душу отдавший втечение 19^{ти}летней службе на благо народа» та розповідає про свій життєвий шлях.

Згадує, що ще в дитинстві, споглядаючи розкошування поміщиків, усвідомив поняття соціальної нерівності і вважав її неприпустимою. У 19 років, після закінчення семінарії Шахлевич О. був готовий стати на службу простому народові і боротися з виявами нерівності, але у 1903 р. його було заарештовано, «как «демократъ» попал в тюрьму в, Трокаръ».

1904 р. переїздить до Туркестанського краю, де працює на посаді секретаря в партії народних соціалістів. Через 10 років Онисим Шахлевич був змушений переїхати до Чернігівського повіту, щоб з родиною не померти від голоду від мізерного заробітку і «чтобы ближе быть к народу».

Додає, що «въ результате упорного труда моего и моей семьи я потерял здоровье, но зато приобрел право на то, чтобы теперь надо мной и моей семьей могъ издеваться всякій бессмысленный недоумокъ, называя буржуемъ и поэтому преследуя меня и мою семью».

У 1917 р. як представника Повітового Революційного Виконавчого Комітету його було обрано членом Повітової Упра-

ви, і одночасно перебуваючи у Губернському Виконавчому та Земельному Комітетах він доклав чимало зусиль до розбудови освіти Чернігівського повіту, працюючи головою Довжицьких волосних зборів.

«Но пришла пора ненавистой Гетьманщины и наложили на меня позорное пятно. По недомыслию или по злему умыслу был кем-то пущен слух, что в выдаче Жукотвсой организации начальнику участка варты в августе месяце 1918 г. Повинень я. Слух этот во всем ложный и ни на чем неоснованный, меня погубиль.

Имъ воспользовались в своё время темные слепцы, не разбирающие кто им друг и кто недруг, руководимые личными моими врагами, чтобы разграбить меня и посадить в тюрьму (лишить меня жизни, как они посягали, имъ не удалось). – Утверждаю, что въ обвиненіях, возведенных на меня я невиновень. Клянусь в этом самымъ для меня дорогимъ – жизнью и счастьемъ своего единственного ребенка».

Зазначав, що є свідки, які стверджували, що Онисим Шахлевич несе відповідальність за діяння «агентов начальника 4го района варты». Проте ці свідчення у справі Шахлевича відсутні, хоча вони є важливими з точки зору його невинуватості.

До того ж жителі с. Жукотки ніколи, зі слів Шахлевича, не вважали його винним, що «выразили в приговоре, поданном в Черниговскую Комиссию, в приговоръ – в Трибуналь, поданный 9го июля, подтвержденный Исполкомом и Комбедомъ в ходатайствах объ оставлении меня у них учетелемъ.

Теперь дѣло мое въ Трибуналь, я на пружах и жду праведнаго народнаго суда, но не хотятъ ждать мои враги. Они угрожаютъ мне самоличной расправой и убійствомъ».

Так, проти ночі 8 серпня 1919 р. стався збройний напад на будинок О. О. Шахлевича на хуторі Гірманка. Як стверджували нападники, вони хотіли вбити господаря, але той був відсутній удома. Нападники влізли через вікно та вчинили насильницькі дії над родину Шахлевича та його дружиною.

Нападниками стали винуватці арешту Шахлевича Онисима Онисимовича.

У листі Шахлевич О. наголошував, що суду він не боїться, бо невинуватий, але боїться стати жертвою «чорного самосуда». Тому просить у Представника Револуційного комітету дозволу до закінчення розслідування його справи змінити місце проживання до часу суду – поїхати до Слущького повіту Мінської губернії, а також ознайомитись та долучити до його справи покази свідків, що виправдовують його, а після цього припинити справу [8].

Але здійснено це було 29.11.1998 р., коли Чернігівською обласною прокуратурою було встановлено, що об'єктивних доказів провини Шахлевича О.О. у зраді комуністичної підпільної організації у справі знайдено не було, а також остаточне рішення за справою не було прийняте, тому, враховуючи, що Шахлевич О. злочину не вчиняв та керуючись ст. 1 Закону України від 17.04.1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», а також п. 11 ст. 227 і п. 2 ст. 6 КПК України, припинити карну справу щодо Шахлевича Онисима Онисимовича у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину і вважати реабілітованим [9].

-
1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 470, арк. 5, 1.
 2. Там само, арк. 9.
 3. Там само, арк. 22.
 4. Там само, арк. 11-13.
 5. Там само, арк. 7.
 6. Там само, арк. 137.
 7. Там само, арк. 134.
 8. Там само, арк. 2,3.
 9. Там само, арк. 150-151.

Про «провокаторів» і «агітаторів» з с. Левоньки

Цю архівну слідчу справу розпочинає лист до Козлянського райвідділку від Дзюбинського Пилипа, який виступав від імені КСМ, КНС щодо термінового узгодження питання масової колективізації у с. Левоньки.

Автор листа просив вжити адмінзаходів «над провокаторами, агітаторами против коллективизации вообще, а в частности сейчас в Левоньках над особами, которые весь час срывают все сборы по коллективизации и ранее кампании. Из них явные агитаторы:

1. Степаненко Петро и жена его, что во всех уже существующих коллективах нет никакого порядка и что в коллективе будут давати по $\frac{1}{4}$ ф. хлеба и будут ходить голые в мешках.

2. Степаненко Павло и что вся беднота в Левоньках в мешке только зав'язать нужно».

3. Андроник Петро Данилович, что беднота не лодыри и что идут бедными в коллектив расчитуя на мое добро, да еще хотят нами заправлять в коллективах и без коллективов, угрожает кулаками и что нет правды в советской власти, потому, что советская власть забрала у него 10 д. земли.

4. Колонтай Иван Герасимович запугивает бедноту тем, что никто не дождет его отцовской працей добром распоряжаться, потому біднота боится в коллектив.

5. Степаненко Иван Гр.: бідноту мы возьмем в свои руки, аж глаза вылезут, когда мы настоящие в хозяине запишемся в коллектив, сам экспертник с такой целью было записался но долею ему не удалось быть в списке.

6. Андроник Петр Леонтьев, что нам коллектив не нужен, я имею 14 дес. Земли и з меня хватит й голод поддерживать не обираюсь, что при подворной переписи отказался даже в списке расписаться.

7. Симоченко Екатерина Фомина, когда комиссия спросила и ее сына Гр. Ивановича Симоченка, так мать дает поручительство, что все село не подпишеться в коллектив как біднота так и середнячество и ведет агитацию среди женщин.

Все эти лица ведут агитацию против коллективов от имени разоренных советской властью кулаков.

Кулаки следующие:

1. Степанеко Павло Андр.
2. Степаненко Ив. Гр.
3. Степаненко Петр Гр.
4. Степаненко Федор Гр.
5. Степаненко Ив. Гаврилович
6. Колонтай Ив. Герас.
7. Андроник Петр Данилов.
8. Перепеча Ив. Яковлевич
9. Чирва Данил Афанасиевич
10. Сидоренко Петр Петрович
11. Чирва Никита Марков
12. Андроник Омелько Максимов
13. Москаленко Ив. Ив.
14. Могрун Максим Ив.

Все вышеупомянутые особы держали самую лучшую землю в селе и все угодья и мельницы и считают бедняков 18 чел. Записавшихся в коллектив не людьми, а голодранцами и лодарями. Так что просим вышестоящие органы передовое беднячество в срочном изолировать в с. Левоньки представителей кулачества шесть человек упомянутых в начале за агитацию, которые не дают жить в селе сейчас и дальше иначе мы коллектив не создадим» [1].

Відповідно до протоколу № 2 загальних зборів Левоньківської «орг. сіль. КНС та Активу села» від 11.01.1930 р. під час розгляду питання масової колективізації, вислухавши доповідь щодо агітаційної роботи Степаненка Павла Андрійовича, було вирішено порушити питання про виселення Степаненка П. А. за межі села та конфіскації його майна «за злосну агітацію против масової колективізації» [2].

14.01.1930 р. автор вміщеного вище листа, «комвзвода» 20-го полку м. Чернігів, член партії ВКПБ, сторонній щодо осіб,

що брав участь у справі на допиті у якості свідка зазначив, що Степаненко Павло Андрійович є злісним агітатором проти колективізації у с. Левоньки з перших днів і казав, що мешканці с. Левоньки вже у мішку тільки зав'язати залишилось; по-друге – у стані алкогольного сп'яніння прийшов до кооперації і погрожував «прикащику», бо через нього довелось здати корову на м'ясозаготівлю; по-третє – у 1928 р. він приховав 3 дес. землі; по-четверте – різко висловлювався під час зборів щодо створення колективу; по-п'яте – тримав наймита; по-шосте – проліз від куркулів у комісію з хлібозаготівлі і «перекручивал классовую линию», обкладаючи себе податком на хліб нарівні з малозаможними господарствами; по-сьоме – з тими, кого позбавили права голосу, здійснював агітацію проти колективу; по-восьме – Степаненко Іван під виглядом гри в карти тримав зв'язок з іншими куркулями для залякування бідноти.

Ці куркулі (Степаненко Іван Григорович, Степаненко Петро Григорович, Степаненко Федір Григорович, Колонтай Іван Герасимович, Андроник Петро Данилович) розкуркулені і незадоволені радянською владою та перешкоджають колективізації і всім кампаніям.

Інший допитаний цього ж дня свідок розповів, що «по слухам Степаненко переводить на селі агітацію протів колективізації і вобще всіх компаній, має тісний зв'язок з куркулями села, якіх у нас налічується до 15 чоловік, вся кулацька група во главе з Степаненком розповсюджують всякі наветья, та чуткі в відношенні колективізації залучуючи бідноту, своїми діями безумовно Степаненко злісно вредить проведенню колективізації на підставі чого на мою думку Степаненко необхідно изолировать даби он не привал проводимих кампаній» [3].

Ще один свідок зазначив, що: «Добре не пам'ятаю, здається тижні два тому назад у мене у вечори зібралися гулять Степанченко Павло, Сімоченко Грицько, Москалевець Петро, гуляли ми в карти, той вечер Степаненко у мене в хаті казав, що він був на загальних зборах, де ставиться доклад уповноваженим по

колективізації і де ставилось питання про втягнення бідноти до колективу і що де які бідняки ... не хотіли записатися в колектив, а тому через це саме бідноту виписували з організації К.Н.С.. що торкається протів колективізації нічого Степаненко в мой хаті не казав по соціальним становищу Степаненко Павло в селі Левоньках лічиться середняком, окремих випадків агітації протів колективізації від Степаненко я не чув» [4].

15.01.1930 р. відповідно до «Постанови (про заходи запобіження) для Степаненка П.А. було обрано запобіжний захід – «утримання під вартою при камері затриманих Козлянської райміліції», а наступного дня аналогічну постанову, відповідно до якої у якості запобіжного заходу обрано: утримання під вартою у Чернігівському Бупрі [5].

27.01.1930 р. на основі матеріалів слідства щодо звинувачення громадянина с. Левоньки Степаненка Павла Андрійовича за ст. 54-10 КК «і беручі до уваги що в процесі переведення слідства виявились інші особи як напр. Бендік Ігнат Тітович і Колонтай Іван Герасимович, які теж переводили агітацію проти масової колективізації» Нарслідчим Чернігівської Округи видано постанову про порушення кримінального переслідування проти зазначених осіб і притягнення їх до слідства у якості підозрюваних [6].

Розглянувши справу про агітацію проти масової колективізації, «Нарслідчий другого участку Чернігівської округи» виявив, що у с. Левоньки у 1927 р. біднотою було порушено питання про перехід до масової колективізації. Але громадяни цього села – Колонтай Іван Герасимович і Бендик Гнат Тітович, які є вихідцями з куркульських родин, стали агітувати проти колективізації, глузуючи з бідноти, яка вступає в колективи, прозиваючи її голотою і т. ін. Насміхались вони, кажучи, що в колективах будуть ходити в постолах. Також Гнат Бендик «застерігав селянство що радвлда тільки зараз лагідно поводитьсь з селянством, а як прибере до рук, то тоді буде гірше», а також настроював селян проти робітників, кажучи, що останні живуть краще від селян і що в колективах все марно гине.

Щодо Івана Колонтая, то він, аби підірвати авторитет представників, що проводять колективізацію, «при людях пригласал їхати п'ячити, і в минулому році на вулиці кричав: «що як придушимо бідноту то тоді будемо добре жити».

Зважаючи на те, «що здобутими даними досить викрито громадян Колонтая і Бендіка в скоєнні злочину, на підставі арт. 131 Кр. Проц. Код.» і відповідно до цієї постанови, громадян с. Левоньки Колонтая Івана та Бендіка Гната притягнуто до слідства, як звинувачених у тому, що «вони як виходці із заможної сім'ї ...під час проведення колективізації по селу, агітували проти проведеної кампанії, висміюючи всі міроприємства в цій галузі чим викликали недовір'я селянства до масовою колективізації» [7].

Колонтай Іван Герасимович, допитаний 27.01.1930 р., розповів слідству, що винним себе не визнає, оскільки: «ніколи я проти компаній що їх переводила радвлада не виступав. Правда я частенько випиваю, але ніколи не помню щоб казав «як подушимо бідноту то будемо добре жити». Проти колективізації я ніколи нічого не висловлювався і не називав колективістів голлодранцями...Колективів я ніколи не висміював, а навпаки сам визнаю що колективи нам обов'язково потрібні».

27.01.1930 р. щодо нього було видано «постанову (про захід запобігнення проти ухилення від Суду та слідства)» у зв'язку з тим, що він, як звинувачений за ст. 54-10 КК, і що, перебуваючи на волі, Іван Колонтай може вплинути на хід слідства, а тому його слід утримувати під вартою у Чернігівському Бупрі [8].

Бендик Гнат Титович на допиті 27.01.1930 р. розповів, що винним себе не визнає. Додав, що у перші роки революції він був «добровольцем у Червоних отрядах на Дону». Додому після служби у Червоної армії повернувся у 1921 р. і почав працювати у своєму господарстві. Повністю заперечував свою діяльність проти кампаній радянської влади, в тому числі і колективізації. Під час Денікінщини він був на Донбасі, а тому не може нічого сказати про те, який саме зв'язок у його сім'ї з денікінцями був у рідному селі.

Також зазначав: «Комсомольцям я не казав: «Де ви дінетесь як приймак вийде і не казав що ви всі будете босі ходити». – Я тільки казав сам за себе що я сам буду літом босий ходити в родимих бадьківських чоботях.

Були випадки, що я на зібраннях казав, що робітникам краще жити, але я не казав що робочі панують над селянами і цим самим не намагався настроювати селян проти робітників. Коли у мене активістами було знайдено горілку то я їм не загрожував, бо вважав їх вчинки правильними. Ніколи я не казав що тільки зараз Радвлада поводить ся гарно, я як прибере до рук то буде погана».

Додав: «Документів якими-б я міг ствердити що я служив добровільно в Червоній Армії в Донбасі у мене немає, але всі селяне можуть підтвердити що я прийшов з Червоної армії навіть хворий. Дома я підлікувався і вдруге мене уже забрали в Червону армію по мобілізації. Повернувшись з армії я жив три роки при бадьківському господарстві яке в той час було заможне, але в 1924 році я з бадьківського майна виділився і став жити бідняком, а зараз я маю середняцьке господарство. Що до питання про те начеб-то я казав що я бачив як по колективах усе гине, то цього я нігде і нікому не казав. В 1928 році у мене служив батрак якого я наймав пасти коней але я з батраком поведився гарно. В цьому році я також наймав батрачку але вона в мене була недовго всього місяця півтора».

27.01.1930 р. щодо Бендика Ігната Титовича також було видано «постанову (про захід запобігнення проти ухилення від Суду та слідства)» у зв'язку з тим, що він, як звинувачений за ст. 54-10 КК УСРР і що перебування його на волі є суспільно небезпечним, а тому щодо нього слід вжити запобіжний захід, проте який саме у постанові зазначено не було [9].

09.10.1930 р. у справі обвинувачених за ст. 54 КК УСРР громадян с. Левоньки було складено обвинувальний висновок, у якому зазначалось, що притягнені до слідства за цією справою Степаненко П., Колонтай І., Бендик Г. не визнали себе винними

та цілком заперечували свою участь у антиколгоспній агітації.

Але «переведенним досудовим слідством справу цілком з'ясовано і провину їх доведено», а тому, вищезгадані громадяни с. Левоньки Козлянського району Чернігівської округи обвинувачуються в тому, що вони під час здійснення масової колективізації у с. Левоньки здійснювали різними способами агітацію проти згаданої кампанії, розповсюджували різні брехливі чутки та своєю агітаційною роботою намагались викликати недовіру селян до згаданого заходу, що в умовах переходу села до масової колективізації викликало «шкідливі соціально-вредні настрої» серед селянства, тобто вчинили злочин, передбачений ст. 54 КК УСРР.

Відповідно до цього згадані громадяни підлягають судові Чернігівським Окружним Судом [10].

27.02.1930 р. відбулося відкрите «судове засідання Кримінального відділу Чернігівського Окрсуду» у справі Павла Степаненка, Гната Бендика та Івана Колонтая «за 54-10 арт. КК в тому, що вони під час проведення масової колективізації в селі Левониках провадили різними засобами агітацію проти згаданої кампанії, розповсюджували різні брехливі чутки чим викликали недовір'я селянства до колективізації».

Звинувачені себе за винних не визнали. Матеріалом справи, допитом свідків та звинувачених у судовому слідстві встановлено, що село Левоньки куркульсько-середняцьке, лише невелика частина населення складається з бідноти. До 1929 р. у селі не було організації КНС тому й біднота була під впливом заможних кол населення, які звичайно не могли спічувати міроприємствам Радвлادی щодо поліпшення матеріального стану бідноти. Куркулі критикували та висміювали організацію КСМУ та КНС, а в останні часи кампанію по переведенню масової колективізації.

Звинувачений СТЕПАНЕНКО хоча й походження бідняцького, але-ж приставши в прийми до куркуля сам окуркулився та засвоїв їх ідеологію.

Колонтай виходець з куркульської сім'ї, піяка, а БЕНДИК теж

виходець з куркульської сім'ї з 1924 р. виділився в окреме господарство, чому й платить малу суму с/госп.податку, але найману силу експлуатує й по цей час.

Всі вони мають тісний зв'язок з куркулями та проводять куркульську лінію проти міроприємств Радвледи, але-ж не виступаючи відверто на зборах, провадять її по кутках та окремих балачках з селянами, як наприклад СТЕПАНЕНКО, почувши в доповіді Уповноважен. РВК про те, що раніш біднота була в мішку в капіталістів, але-ж зараз цього нема – та що треба колективізуватись в балачках з окремими селянами сказав, що зараз біднота також в мішку в Радвладі, що слід лише остаточно зав'язати натягаючи, що це буде при колективізації.

КОЛОНТАЙ п'яний кричав, що коли зберуться до колективу такі заможні, як він, то й буде колектив, а не з голоти та що він краще попоїздить ще своїми власними кіньми – ніж здавати до колективу. Висміюючи Райколективізатора тим, що запропонував його випити з ним горілки, для чого дасть 25 крб.

Також БЕНДИК висміював тих, що писались до колективу, кажучи, що вини будуть без чобіт, що Радвлада тільки зараз гарно повадиться з селянством поки не прибере його до рук. Під час переведення різних компаній на селі звинувачені також критикували їх, чим намагались викликати недовір'я бідноти до міроприємств Радвледи, аби шкодити перебудові сільського господарства.

На підставі викладеного Суд вважає злочин за 54-10 арт. КК з боку всіх звинувачених цілком доведеним та за їх суспільну небезпечність в умовах с. Левоньки, де зараз переводиться масова колективізація, а тому й керуючись арт. 296 і 297 КПК ПРИСУДИВ: СТЕПАНЕНКО Павла Андрійовича 29 р., селянина, куркуля експертника, не судимого, КОЛОНТАЙ Івана Герасимовича 33 р., селянина, заможного, не судимого, БЕНДИКА Гната Титова 38 р., селянина, середняка, виходця з куркульської сім'ї, несудимого – на підставі 54-10 арт. КК до позбавлення волі з суворю ізоляцією терміном на 3 роки з позбавлення прав за

арт. КК п. «а» і «б» і «в» після відбуття міри соцзахисту на 3 роки кожного. Зарахувати попереднє ув'язнення Степаненку з 15/1-30р., а КОЛАНТАЮ та БЕНДИКУ з 27/1-30 р. Міру запобігнення залишити тримання під стражею.

Судвитрати покласти на засуджених, які трималися в Бупрі на власні кошти. Також стягнути зі засуджених на користь Чернігів. Колегії оборонців з Степаненка та Колантая по 20 крб., а з Бендика 10 крб.

Термін для оскарження 7 днів до Найвсуду» [11].

Що і було зроблено: 05.03.1930 р. засуджені Степаненко П., Колонтай І., Бендик Г. подали до Найвищого суду з К.К.К. касаційну скаргу з проханням «скасувати або змінити, зменшивши обрану Судом міру соцзахисту відповідно характеру заподіяного нами злочину».

Найвищий суд в Кримінально-касаційній Колегії 28.03.1930 р. без участі сторін розглянувши касаційну скаргу засуджених знайшов, що «кассарга не приводить підстав для скасування або зміни вироку. При розгляді справи..... остатніх зламать закону не зауважено. А тому.... Найвсуд УХВАЛИВ: кассаргу залишити без наслідків, а вирок в силі. Ухвала остаточна» [12].

Реабілітовано Колонтай Івана Герасимовича, Степаненка Павла Андрійовича, Бендика Гната Титовича було за висновком Чернігівської обласної прокуратури від 30.07.1999 р. та визнано такими, на яких розповсюджується дія ст. 1 Закону України від 17.04.1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» за відсутністю складу злочину [13].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7, спр. 43, арк. 4-5.

2. Там само, арк. 8

3. Там само, арк.6, 7.

4. Там само, арк.9.

5. Там само, арк.10, 19.

6. Там само, арк. 23.

7. Там само, арк. 33.
8. Там само, арк.34, 35.
9. Там само, арк. 36, 37.
10. Там само, арк. 43-44, 49-50.
11. Там само, арк. 58, 67-68.
12. Там само, арк. 72, 73.
13. Там само, арк.79-81.

Про непримиренного ворога радянської влади

Відповідно до обвинувального висновку щодо справи Тимошенка Антона Ісаковича, 1890 р. н., який утримувався під вартою у Чернігівському Бупрі з 13.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УРСР і був звинувачений у тому, що під час Гетьманщини був членом Союзу Хліборобів-власників, а його брат Тимошенко Микола служив у війську Денікіна і під час відступу пішов з ними за кордон, звідки і листується з братом.

Антон Тимошенко, як особа вороже налаштована до радянської влади і її заходів, повсякчас здійснював систематичну агітацію, спрямовану на підрич цих заходів шляхом відкритих виступів та агітації проти кампаній влади. Так, у жовтні 1929 р. під час здійснення хлібозаготівлі заарештований не тільки сам уперто відмовлявся від здачі надлишків, але й відмовляв від цього інших селян [1].

Один зі свідків у справі навів випадок, коли на ганку сільради серед групи селян Тимошенко А. І. казав: «Дураки те, хто будет платить налог и сдавать у гамазей хлеб, ведь налог и хлеб заберут от крестьян, а нас оставят голодать, а за наш счет будут жить хорошо и царствовать над нами, и забранный от нас хлеб отдадут за границу буржуям в уплату царского долга. Сам хлеба сдавать не буду и налог плотить не стану и никому не посоветую...»

Додав свідок, що А. Тимошенко «Для села вообще и бедноты особенно является весьма опасным кулаком, через проводимую агитацию у нас в селе беднота боится идти в коллектив, а также

имеется много случаев что запуганная беднота выписывается с коллектива».

Інший свідок, який певний час працював наймитом у господарстві А. Тимошенка, стверджував, що у лютому 1930 р., коли зустрівся з заарештованим, той розпочав з ним розмову про те, чи не вступив, бува, свідок до колективу. Почувши, що ще не встиг, Тимошенко А. висловився: «В колективе пропадеш с голоду, будеш ходить оборванным... и будет та же панщина. Я знаю что...заклучили союз с Польшей, придут поляки и спины пороть наши будут нагайками». До того ж затриманий запропонував свідку займатися антирадянською агітацією разом з ним, за що пообіцяв заплатити. Свідок погодився, побоюючись Тимошенка, але обіцяною агітацією не займався [2].

Відповідно до показань одного зі свідків: «Тимошенко Антон Исакович является у нас в селе хорошим кулаком-экспертником и лишен права голоса. Уже в революционные годы он с другими кулаками организовал мукомельную артель кулацкую и очень часто работал на названной мельнице». Також у лютому 1930 р., як стверджував свідок, Тимошенко А. І. у млину був з двома чоловіками, ймовірно бідняками з сусідніх сіл, й казав їм: «Чтобы они ни в коем случае не контрактировали не посева и ничего потому, что контрактиация это та же панщина, подпишешь договор, что будеш отдавать им хлеб и худобу и тогда если не сдашь, то они шкуру обдерут потому, что мужика...не жаль, им лиш бы шкуру ободрать, так что ничего не контрактиуйте и другим не советуйте, пусть потерпят пока с нас шкуру дерут, а будет наша власть тогда мы будем с них шкуру драть». Сказавши зазначене, Тимошенко А. зупинився, бо побачив свідка, та пояснив, що йому важко жити з такими податками. Більше подібних розмов свідок від заарештованого не чув [3].

На допиті Антон Тимошенко розповів про свого брата Миколу, його втечу до Франції, зазначив, що за весь час отримав від брата лише один лист. Заперечував факт свого перебування у складі Союзу Власників за часів Гетьманщини, а також видачу

ним гайдамакам бідняків-революціонерів. Так само відкидав і звинувачення у антирадянській агітації та супротиву заходів радянської влади на селі [4].

Ураховуючи лише показання свідків обвинувального характеру, справу А. Тимошенка було вирішено спрямувати для розгляду «Особым Совещанием при Коллегии ГПУ-УССР», де було вирішено: «ТИМОШЕНКО Антона Исааковича – выслать через ПП ОГПУ в Северный Край сроком на ТРИ года, считая срок с 11.III-30 года» [5].

22.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою було вирішено, що Тимошенко А. І. підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [6].

Уже 11.09.1937 року на Тимошенка Антона було виписано ордер на повторний арешт. За інформацією, вміщеною у меморандумі, йому пригадали обвинувачення, що фігурували у слідчій справі 1930 р., а також з'явилися нові – «После возвращения из ссылки, своим местожительством избрал г. Чернигов, отсюда связался с кулаками села Жукотки и проводит вредительскую работу в развале колхозов. Истолковывает СТАЛИНСКУЮ Конституцию в КР духе, ТИМОШЕНКО А. И. это непримиримый враг Сов. власти» [7].

Цього разу довідка з сільської ради від 12.09.1937 р. щодо особи Тимошенка А. І. була більш красномовною. Згадали і про куркульське походження та господарство заарештованого, у якому експлуатував бідноту с. Жукотки та навколишніх сіл. У 1918 р. разом з місцевим вчителем О. Шахлевичем організував Союз Хліборобів, котрий налічував 35 осіб. Тимошенко Антон збирав з членів цього Союзу кошти на його процвітання і його контрреволюційну діяльність. Як довірена особа цієї організації, брав активну і безпосередню участь у виборах гетьмана Скоропадського. У тому ж 1918 р. (особливо у серпні та вересні місяцях) разом

з гетьманською вартою, німцями та поліцейським каральним загоном Бродовича брав участь у нелюдських катуваннях та знищенні червоних партизан. Також у 1919 р. був членом білих банд, а з їх поразкою зник у невідомому напрямку. Коли, на його думку, загроза для нього зникла, він повернувся до с. Жукотки, звідки був засланий до Північного краю «як небезпечний елемент».

Після відбуття покарання Тимошенко А. І. повернувся і оселився у м. Чернігів, а потім, установивши зв'язок з потрібними йому людьми у с. Жукотки, здійснював шкідницьку роботу, спрямовану на розвал колгоспу, тлумачив Сталінську Конституцію у контрреволюційному дусі. Тобто він є «непримиренний ворог Радянської влади, і являється соціально небезпечним на території СРСР» [8].

Як і раніше, під час допиту Антон Тимошенко категорично відкидав усі висунуті йому звинувачення, називаючи їх наклепом та брехнею [9].

Свідки у справі нічого нового про А. Тимошенка не розповіли. Лише один з них зазначив, що йому відомі конкретні факти антирадянської діяльності заарештованого. Так, за 2-3 тижні до арешту свідок зустрівся з Тимошенком А. І. у м. Чернігів, під час розмови останній висловлювався: «Ну говорит уже недовго осталось терпеть, скоро говорит настане время переменится власть и будет хорошо жить».

На запитання слідчого навести ще факти антирадянської діяльності заарештованого, додав: «Действительно гр-н Тимошенко занимается антисоветской агитацией контрреволюционного порядка среди колхозников и имеет связь с кулаками с. Жукотки с. Ушачем Игнатом, Левоненком Павлом и другими» [10].

Відповідно до складеного 14.09.1937 р. обвинувального висновку справу А. Тимошенка було передано на розгляд трійки УНКВС Чернігівської області, яка постановила для нього покарання у вигляді ув'язнення у Виправтрудоборі терміном на десять років [11].

Ще перебуваючи в ув'язненні у Усть-Вимському Виправтрудо-

таборі (с. Вожаєль, Усть-Вимського району, Комі АРСР), Антон Тимошенко та його дружина починають писати скарги «Верховному Прокурору Союзу ССР», у яких вимагають перегляду справи та відміни постанови «трійки» НКВС від 29.09.1937 р. [12].

Проте перевірка скарг не дала бажаних результатів, і скажникам було відмовлено у зв'язку з тим, що висунуте Тимошенко-ві А. І. звинувачення матеріалами справи доведене [13].

Уже відбувши покарання, 70-річний коچهгар одного з дитячих садків Чернігова Антон Тимошенко у грудні 1960 р. звертається з заявою до прокурора Чернігівської області, у якій наголошував, що засуджено його було «неправильно», а також просив «истребовать ... дело, всесторонне проверить обоснованность обвинения и опротестовать на предмет реабилитации...» [14].

Перевірка справи у період з січня до березня 1961 р., а також передопитані свідки показали, що Тимошенка А. було покарано необґрунтовано, оскільки об'єктивних доказів провини знайдено не було, один зі свідків сказав, що протокол його допиту йому не зачитувався, а тому підписав він його без ознайомлення зі змістом, до того ж він вважав Тимошенка А. антирадянськи налаштованим лише тому, що його було розкуркулено і він мав бути вороже налаштований до радянської влади. Інші свідки стверджували, що їм взагалі нічого не відомо про антирадянську діяльність Антона Тимошенка і характеризували його позитивно.

Тому цього разу поданий до Президії Чернігівського обласного суду протест у порядку нагляду щодо відміни постанови трійки ЧОУ НКВС УРСР від 29.09.1937 р. і припинення справи Тимошенка Антона Ісаковича у зв'язку з не доведенням звинувачення було задоволено. Про що і повідомлено заявнику 22.03.1961 р.

Таким чином Тимошенко Антон Ісакович реабілітований [15].

-
1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 10645, арк. 11.*
 2. *Там само, арк.3, 4.*
 3. *Там само, арк. 6*

4. Там само, арк. 8
5. Там само, арк. 12, 13.
6. Там само, арк. 15
7. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 4678, арк. 1, 3
8. Там само, арк. 5.
9. Там само, арк. 7-10.
10. Там само, арк. 18.
11. Там само, арк. 19-21.
12. Там само, арк. 22-26.
13. Там само, арк. 32
14. Там само, арк. 35.
15. Там само, арк. 54-61.

Однаково покарані

12 березня 1930 р. було заарештовано двох мешканців с. Жукотки – Єдомаху Захара Потаповича та Йовенка Миколу Федоровича, їх звинувачували у вчиненні злочинів, передбачених ст. 7-54-10 КК УСРР, за які вони отримали однакові покарання – три роки ув'язнення у таборах Північного краю.

Матеріали слідчої справи **Єдомахи Захара Потаповича** розповідають нам про те, що на допиті 16.03.1930 р. він винним у агітації проти радянської влади та її заходів себе не визнавав. Заперечував також проти свого членства у Союзі Хліборобів за часів Гетьманщини і факт зустрічі денікінців з хлібом-сіллю, бо на той момент перебував удома. Підтвердив, що до його хати заходив хтось з денікінських офіцерів чи солдатів – просив поїсти, але ні йому, ні іншим Захар Єдомаха червоних партизан не видавав і хто видавав, йому також не відомо.

Заперечував здійснювану, зі слів свідків, агітацію проти хлібозаготівлі. Зазначив лише, що сказав голові сільської ради: «Все наложи государство берет с меня, а когда у меня нечем будет платить, то возьмут с Вас». Голова за такі слова Єдомаху З. висварив. Згадав заарештовний і інший випадок, коли вже у при-

сутності селян виказував своє невдоволення податками: «С меня кожу здирают, налоги платит нечем, кожа уже лопається от налогов. Продавать имущество не разрешают, а денег нет». Потім ще раз Захар Єдомаха зауважив, що більше ніяких обурень щодо політики радянської влади не виказував [1].

Свідки ж показали інший стан справ. Зазначалось, що 1918р. Єдомаха З.П. був членом союзу хліборобів-власників та брав участь у комісії з розподілу контрибуції серед селян, а коли до с. Жукотки вїхав перший денікінський загін, то він разом з іншими куркулями зустрічав його з хлібом-сіллю, а також звернувся до них з промовою: «Голубчики Избавители Вы наши, Слава богу что Вы Пришли, а то нас уже тут прямо замучили ограбили», а опісля забрав до себе додому обідати офіцера та видав, напевне, йому всіх партизан.

За радянської влади Захар Єдомаха залишився її непримирним ворогом, тому постійно здійснював антирадянську діяльність та агітацію серед селян. Так, восени 1929 р., під час здійснення хлібозаготівельної кампанії заарештований висловлювався: «Дурак тот, кто повезет хлеб, ибо сколько не вези все мало и хлеб отвезешь и все равно оштрафуют». А під час реалізації третього займу індустріалізації Єдомаха З. погрожував активу: «Дерите теперь, но за то и мы вас будем драть».

Один зі свідків 21.02.1930 р. здійснював опис майна Єдомахи З.П. за несплату податків, під час якого той здійснив «соцсопротивление», схопивши оцінщика за грудки зі словами: «Настанет час, когда мы за одну свою душу заберем десять ваших».

Іншим свідком були наведені слова заарештованого, виголошені у січні біля кредитного товариства, де той агітував проти займу та колективізації: «Вместо того чтобы дать пару сапог, они выпускают облигации. Когда же оберут всех и нечего будет брать, то все пойдут в коллективы и тогда будет крепостное право».

Окрім того, за показами свідків, Захар Єдомаха переконував селян не вступати до колективу і взагалі ігнорувати заходи ра-

дянської влади у селі, обіцяючи за це, у разі потреби, матеріальну підтримку [2].

Виходячи з зазначеного, а також враховуючи соціальну небезпеку Єдомахи З. П., звинуваченого у злочині, передбаченому ст. 7-54-10 КК УСРР, слідством було вирішено спрямувати справу для розгляду Особливою Нарадою Колегії ДПУ УСРР з клопотанням про виселення заарештованого до Казахстану строком на три роки. Але Особлива Нарада Колегії ДПУ УСРР, задовольнивши клопотання слідства щодо терміну ув'язнення, змінила місце його відбування з Казахстану на Північний край [3].

Інший заарештований цього дня житель с. Жукотки – **Йовенко Микола Федорович**, 1893 р. н., уродженець с. Мохнатин.

На допиті 16.03.1930 р. він розповів, що після повернення з полону в 1919 р. проживає у с. Жукотки. З 1925 р. був членом жукотківської артілі, яка орендувала парового млина, на якого у 1930 р. було накладено податок – мерчук. Виконати податок було неможливо, тому всі, хто був причетний до діяльності артілі, були під судом, а на Йовенка М. Ф. було накладено штраф, розмір якого для нього був не підйомний, а тому господарство заарештованого було розпродане для сплати боргу.

Стверджував, що ніколи і нікого не агітував проти влади та колективізації, а також ніколи не закликав інших не здавати мерчук [4].

Протокол допиту Миколи Йовенка суперечив показанням свідків, які розповіли, що після того, як його було звільнено з ув'язнення у Бупрі за несплату мерчука, він одразу ж почав здійснювати систематичну агітацію, спрямовану проти кампаній радянської влади в селі. Так, у лютому біля кооперації, за присутності свідка, Йовенко М. Ф. серед селян казав: «Это не власть а наказание каждый день она выдумывает новую обдираловку. Не успели выдыхать хлебозаготовку, так тут тебе облигации и за что их покупать, когда хлеб забрали почти даром. Скоро души повыматывают с крестьян и до каких пор будут издеваться над

нашим братом мужиком когда мы дураки это поймем и снимем ярмо с нашей шеи».

З початком колективізації у Жукотках він не припиняв агітувати і проти неї, поширюючи провокаційні чутки про колективи. Одного разу серед жителів навколишніх сіл та у присутності одного зі свідків, які 23.02.1930 р. зїхались до млина, Микола Йовенко розповідав: «Вот когда уже совсем доконают селян это уже наверняка пришел конец, так как скоро всех заставят идти в коллектив потому, что не с кого брать не хлеба ни денег, ибо хорошие хозяйства уже совсем разорили, ну вот и решили организовать коллективы для того, чтобы было опять где брать хлеб тем более, что в коллективе будет все государственное что захотят, то и сделают и никто не смеет и писнуть, а то сразу плеткой, как в крепостное право». Через кілька днів – 27.02.1930 р. біля того ж млина, зі слів іншого свідка, заарештований знов агітував селян, іронічно посміхаючись: «Ну мелите пока имеете свое собственное, то и кушайте сколько хотите, а когда пойдете в коллектив, то тогда молоть не придется, ибо там будет расти готовая мука, а может быть и печенный хлеб вот тогда будет житуха нашему брату мужику... Там жена и дети будут коллективные баб хоть отбавляй, но зато будут сидеть голодные, так как хлеб заберут, а коллективистам оставят на душу на рабочую $\frac{3}{4}$ фунта и нерабочую – 13 грамм на сутки, вот и живы как хочешь. Сами себе надеваем ярмо, не знаем панщины да если бы встали наши прадеды и увидели эти коллективы, то опять бы умерли, ибо они знают, что такое панщина».

Наступного місяця агітація не припинялась. Цього разу надвечір 05.03.1930 р. Йовенко М. розповсюджував свої ідеї у коридорі Молочарського товариства: «Эх и будет тому кто запишется в коллектив узнает по чем фунт лиха пусть идут, а как запрягут в коллективную упряжь, то и глаза изо лба повылазят, а те которые по старости не способны будут работать, то прямо керосином обольют и запалят, а детей будут совершенно забирать от матерей и отправлять за границу, а может быть и на тот свет и

молчи, а то сразу плеткой и в тюрьму, так что и не пискни на то крепостное право. Делай то, что тебе светлят».

Від агітації, спрямованої проти колективізації, вже через три дні Йовенко М. Ф. перейшов до агітації членів Шибиринівської борошномельної артілі проти сдачі мерчука: «На кой черт сдавать мерчук, это нашему брату мельнику совсем не выгодно потому что мука на рынке уже 7 рублей пуд, так что если и оштрафуют хоть и в сто рублей то продал 15 пудов муки, отдашь штраф да еще и на водку останется» [5].

Визначивши, що «дії» заарештованого підпадають під звинувачення за ст. 7-54-10 КК УСРР, слідством було вирішено передати справу на розгляд Особливої Наради Колегії ДПУ УСРР з клопотанням про ув'язнення у Концтаборі строком на три роки, яке було задоволено [6].

Реабілітовано Захара Єдомаху [7] та Йовенка Миколу [8] за висновком Чернігівської обласної прокуратури навесні 1989 р., з різницею в тиждень, як осіб, що підпадають під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, які мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років».

-
1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5327, арк.8-9.
 2. Там само, арк. 3, 5-7.
 3. Там само, арк. 11-13.
 4. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5401, арк. 7-8.
 5. Там само, арк. 3-6, 9.
 6. Там само, арк. 11-13.
 7. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5327, арк. 14.
 8. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5401, арк. 14.

Про керівника куркульського угруповання

29.05.1932 р. було датовано постанову (про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення) для жителя с. Жукотки Огія Кіндратовича Тимошенка, якого було звинувачено за ст. 54-10 КК УРСР, а саме у тому, що він здійснював антирадянську агітацію, спрямовану проти колективізації та інших кампаній радянської влади у селі [1].

Щодо зазначених звинувачень у свій бік Огій Тимошенко на допиті 24.06.1932 р. розповів, що народився у с. Жукотки. Під час революції землю і коня було відчужено, залишилось трохи більше 9 десятин землі. Працею наймитів у господарстві не користувався як і сільгоспмашинами.

У 1931 р. господарство Тимошенка О. К. було повністю ліквідовано, бо він не зміг сплатити експертний податок, а тому цього ж року він переїздить з родиною до м. Чернігів, де працює різноробом.

Стверджував, що у «білих військах» не служив та антирадянською агітацією, спрямованою проти колективізації та інших кампаній радянської влади, не займався [2].

Проте з показів свідків та інформації, наданої місцевою сільською радою, біографія Огія Тимошенка була зовсім іншою.

Як було зазначено у обвинувальному висновку, Тимошенко О. К. походив з куркульської родини, мав 25 га землі та віялку. Під час революції у нього відчужувалась земля і худоба. Після революції у своєму куркульському господарстві він також користувався сільгоспмашинами. А у період Гетьманщини та Денікінщини брав участь у видачі червоних партизан каральним загонам.

У 1931 р. на Тимошенко О. було накладено експертний податок, від виконання якого той злісно ухилився, а тому його майно було розпродане.

До радянської влади ставився вороже, здійснював антирадянську агітацію, котра мала перешкодити здійсненню всіх кампа-

ній у селі. До того ж, після розкуркулення він постійно залякував активістів та колгоспників [3].

Так, один зі свідків розповів, що 1931 р. під час здійснення хлібозаготівельної кампанії куркуль Огій Тимошенко навмисне змолів свій хліб та не здавав лишків, а також агітував інших чинити так само. Одного разу біля зсипного пункту, де зібрався чималий натовп селян з підводами, яким заготівники казали, щоб ті довозили зерно, Тимошенко О. висловився: «Хлеба нет, да всеравно этот хлеб будет кушать не Россия, а иностранцы, а более его погнойт в складах, что было и в прошлые годы, забирают у нас последний хлеб, сваливают его по складам в городах, частично отправляют за границу, а остальной гниет, нас-же селян оставляют без хлеба голодать, если бы я и имел хлеб – я бы в этот склад не повез, а высыпал-бы его в болото для развода карасей». Як стверджував свідок, частина селян перешіптувалась між собою, погоджувались з думкою та агітацією куркуля Тимошенка О., а це ґрунтовно підривало хлібозаготівельну кампанію.

Свідками наводились факти помсти Тимошенка О. К. активістам села, особливо тим, що розкуркулювали. Так, Огій Тимошенко погрожував одному з активістів: «Жалко, что тебя не разстрелял карательный отряд Гетьмана, но всеравно Вам Царствовать над нами щитанья дни», а пізніше заарештований обстріляв цього ж активіста з обрізу.

Також Тимошенко О. стояв на чолі куркульського угруповання, до складу якого входили Єдомаха Павло Кирилович, Єдомаха Захарій Потапович, Леоненко Павло Кирилович та ін. За ініціативою згаданих куркулів, у період організації колгоспу і виділення землі для нього, було вчинено п'ять підпалів у господарствах радянських активістів села. Ці підпали здійснювались сином Захарія Єдомахи Федором, якого піймали на місці злочину. А сталося це після того, як у 1930 р. під час організації колгоспу і відводу землі для нього куркульство села і Тимошенко О. були проти і навіть виказували погрози активу. Зокрема Огій Тимошенко казав з обуренням: «Зачем вы проводите линию через мой участок, все равно ваш колхоз разгонят».

Як стверджував свідок, що через свою участь у розкуркуленні членів куркульського угруповання постраждав, бо майже одразу після свого розкуркулення увечері на вулиці його перестріли Захар Єдомаха та Огій Тимошенко. Останній почав погрожувати свідкові: «Пусть бы чужие грабили, а ты ведь свой, и если небросишь это дело то знай, что мы вас перешлепаем». Коли куркулі відійшли, свідок почув, що «кто то из них щолкал затвором, очевидно урезом». Після цього випадку він «непрекращал активно бороться классово с кулачеством», за що, з його слів, у червні-липні 1930 р. біля свого двору був обстріляний з обрізу сином Захара Єдомахи, який на той час переховувався за вчинені ним підпали. Постраждалий свідок поскаржився на дії Федора Єдомахи «керівникові» куркульського терористичного угруповання, який разом з батьком переховували Єдомаху Ф., Тимошенку О., на що той іронічно висловився: «Вас стреляют не кулаки, а те которых Вы силой тянете в коллектив, и они вынуждены туда идти, потому, что земли лучшие пошли под коллектив».

Інший свідок чув, як у березні 1932 р. біля колгоспного магазину у темряві Огій Тимошенко серед групи селян здійснював антиколгоспну агітацію: «Коллективизация приведет на весну все село к голоду, пока не поздно надо брось коллектив и переходит на свое хозяйство, потому, что весной начнется война, то коллективцев будут вешать, для коммунистов то все равно гибель неминуемая, а нам селянам которые работают на своей земле есть еще спасение – уйти из коллектива и работать на своем хозяйстве и т. д.» [4].

Отже, ґрунтуючись на показах свідків та не враховуючи свідчення підозрюваного і відсутність доказів, слідством було зроблено висновок, що Тимошенко Огій Кіндратович на час проведення у селі колективізації та інших кампаній був соціально небезпечним, а тому його справу доцільно «направить в СПО Киевского Облотдела ГПУ для направления в Особовещание при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством о высылке.... в Северный Край СРОКОМ НА 5 ЛЕТ».

Проте, відповідно до витягу з протоколу Особливої Наради Колегії ГПУ УРСР від 22.11.1932 р., покаранням для Огія Тимошенка, звинуваченого за ст. 54-10 КК УРСР, було визначено: «выслать через ПП ОГПУ в КАЗАКСТАН сроком на ТРИ года, считая срок с 29/V-32 г. К месту высылки направитъ этапом» [5].

Реабілітовано Тимошенка Огія Кіндратовича було Чернігівською обласною прокуратурою 12.06.1989 р. як такого, що підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [6].

-
1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6600, арк. 1.
 2. Там само, арк. 10.
 3. Там само, арк. 11.
 4. Там само, арк. 5-9.
 5. Там само, арк. 11-13.
 6. Там само, арк. 17.

«...является чистокровным кулаком...»

31.05.1932 р. датується постанова (про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення) щодо злочинної діяльності уродженця с. Жукотки Романенка Юхима Петровича, яка полягала у антирадянській агітації, спрямованій проти посівної кампанії, колективізації та інших заходів радянської влади у селі. Такі «дії» підозрюваного мали ознаки злочину, передбаченого ст. 54-10 КК УРСР, а у зв'язку з цим запобіжним заходом від ухилення від суду і слідства для Романенка Ю. П. було обрано утримання під вартою у Чернігівському Бупрі [1].

Жукотківська сільська рада надала слідству таку характеристику на заарештованого: «Житель с. Жукоток Романенко Єфим Петрович в 1918 году состоял членом организации «Собствен-

ников»: вероятно помогав в частям Гетьмана и Деникина. Видавав Партизанов, являється чистокровним кулаком...

С первых дней революции занимается контрреволюционной деятельностью, Имеет кулацкую группировку под своим руководством. Активно выступает против проводимых полит. компаний и коллективизации срывая таковую» [2].

Свідок у справі пояснив, що Романенко Юхим за царизму був куркулем, мав наймитів, з котрих знущався, а за часів Гетьманщини, «коли стояв карательний гетьманській отряд то він йому сприяв і тоді викрив він партізанській Червоний атрад, брат його теж в часи Гетьманщини був у варті і жорстоко розправлявся з червоними партизанами, а також в часи перебування Денікіна на Україні то цей Романенко теж брав участь у денікінців, але не явно виступав а також викривав політичних діячів, а коли прийшла Червона армія то його було взято за це але недовго його тримали і випустили».

Після відчуження землі і худоби у 1921 р. Романенко Ю. зібрав навколо себе куркулів-експертників, з якими «провадить жорстку контрреволюційну агітацію, роз'яснює їм, щоб вони теж провадили агітацію проміж селян як підірвати роботу що до колективізації». Окрім того, як стверджував свідок, він виступав на зборах села зі своєю агітацією, не давав висловитись доповідачеві, чим зривав збори і «взагалі цей г-н Романенко людина соц. Небезпечна і перебування його на території жукотської с/ради буде шкодить переведенню всіх політичних с-г компаній».

Романенко Юхим має зв'язок і з іншими куркулями Тимошенком Григорієм Васильовичем та Перепечєю Кузьмою Івановичем [3].

Інший свідок під час допиту зазначив, що Романенко Ю.П. «состоял секретным сотрудником Гетьманской и Деникинской властей», як і його брат Романенко Іван. Був членом організації «Власників», до якої входили також Заворотний Микола, Пучинець Федір, Седько Петро (куркулі, яких уже було вислано органами ГПУ), а інші члени цієї організації, також куркулі –

Тимошенко Григорій Васильович, Перепеча Кузьма Іванович і далі на чолі з Романенком Юхимом здійснюють антирадянську діяльність. До того ж після ліквідації Гетьманщини Романенко Ю. переховував у себе активних членів Союзу Хліборобів – Заворотного Миколу, Пучинця Федора, Седька Петра, з якими у 1918 р. видав каральному загону партизан с. Жукотки – Тимошенка Петра Герасимовича, Хоменка Павла Петровича та ін.. З приводу його контрреволюційної діяльності Романенко Юхим затримувався «органами Ч.К.», але як хитра особистість він покараний не був.

Ще один зі свідків розповів, що у березні 1932 р. у с. Жукотки були скликані загальні збори односібників 3-го кутка (дільниці), під час обговорення питань щодо збору посівного матеріалу і посіву технічних культур проти виступив куркуль Романенко Юхим: «От нас забрали весь запас хлеба, а теперь забирают последнее – семенной материал, этим силой заставляют нас идти в коллектив, зачем нам эти ораторы замазывают глаза, ведь из этого всего видно, что власти не желают чтобы селяни сеяли одноособным способом, зачем-же нам принимать резолюцию о посеве технических культур, когда от нас забирали посевматериал, зачем нам создавать посев-фонд, если мы сдадим посевматериал, то мы уже ничего не получим». Як стверджував свідок, така агітація з боку Романенка Юхима була підтримана іншими куркулями і підкуркульниками, коли йому було зроблено зауваження про те, навіщо він зриває проведення цієї кампанії, Романенко Ю. всеодно продовжив, чим остаточно зірвав збори: «если на собрании нельзя говорить «правду» так мы уйдем». А далі демонстративно вийшов, а за ним вийшло ще кілька осіб – підкуркульників, бо «Авторитетный хозяин Романенко Ефим своими агитациями «собственнической идеологии» очень влияет на массы».

Зазначені вище свідчення були підтвержені словами іншого свідка, який, окрім цього, додав, що Романенко Ю. П., окрім того, знищив свій посівматеріал, виставивши його на сніг, а також, перебуваючи десь з двадцятьма односельцями у приміщен-

ні парового млина, казав: «Зачем идти в колхоз – ведь все равно через месяц-два колхозы распадутся т. к. им нечего есть, и они отобрали посевной материал от единоособников, который еще до посева они с'едят т. к. им и скоту нечего есть, а в государстве хлеба нет т. к. сов. власть хлебом долги – Царския заграничным государствам» [4].

На допиті 22.06.1932 р. Романенко Юхим Петрович заперечив свідчення про те, що у його господарстві використовувалась праця наймитів та сільгоспмашини, за винятком віялки.

Додав, у 1931 р. на нього було накладено куркульські податки, які Романенко Ю. оплатити не міг, тому його майно було передано до колхозу.

Свою антирадянську агітацію та агітацію проти посівкампанії і колективізації заперечив категорично [5].

У результаті розгляду справи було складено обвинувальний висновок, відповідно до якого Романенко Ю. П. визнавався на час здійснення колективізації та інших кампаній на селі соціально небезпечним, а тому справу щодо звинувачення Юхима Романенка було вирішено направити до «СПО Киевского отдела ГПУ для направления в Особсовещание при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством о высылке его в Северный Край СРОКОМ НА 5 ЛЕТ. Содержащегося под стражей в Черниговском Допре РОМАНЕНКО Евфима Петровича зачислить содержанием за Киевским Облотделом ГПУ» [6].

10.09.1932 р. помічник уповноваженого 00-7 і Чернігівського райвідділку ДПУ, розглянувши матеріали слідчої справи щодо звинувачення Романенка Юхима Петровича за ст. 54-10 КК УРСР та враховуючи, що зазначений громадянин за соцпоходженням – середняк, а виходячи з довідки, наданої сільською радою, його було обкладено сільгоспподатком за продаж своєї сільгосппродукції та сільгоспмашин, а також він не використовував у господарстві найману працю, вирішив Романенка Ю.П. «из-под стражи освободить, дело дальнейшим производством прекратит и стать таковое в архив».

Остаточо реабілітовано Романенка Юхима Петровича за цією справою у 25.11.1996 р. висновком Чернігівської обласної прокуратури у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину [7].

Удруге Юхима Романенка було заарештовано 09.11.1937 р. у зв'язку з заявою до начальника М.-Коцюбинського районного відділу НКВС від громадянина, який «викривав» Романенка Ю. в тому, що «Пред колхозам ставился ворожо. Первоначально был раскулачен все майно спродано. Романенко из села скрился... Романенко допомагал в бандах як Деникина та гетьмана» [8].

Цього разу Жукотківська сільська рада у довідці охарактеризувала Романенка Ю. П. як розкуркуленого у 1930 р., який до революції експлуатував найману робочу силу, мав у господарстві сільськогосподарські машини, був активним учасником Союзу Хліборобів та разом з братом «служили в белих Денікина». До того ж 1918 р. Юхим Романенко «із зброєю в руках виступав з петлюровцями і гетманамцями протів більшовиків». У 1930 р. він підлягав адмінвиселенню, від якого переховувався, а після повернувся і здійснював агітацію проти радянської влади.

Особистість Романенка Юхима була охарактеризована і з боку управи колгоспу ім. «Ворошилова» с. Жукотки. Зазначалось, що він працює «при вет. пункте с. Жукотки» і у час його розкуркулення займався шкідництвом у колгоспі, у результаті чого «були частие випадки загибелі рижного скоту колгоспа» [9].

На допиті 10.11.1937 р. Юхим Романенко розповів, що у 1932 р. його було розкуркулено за те, що йому: «было доведено твердое задание, чтоб я не мог выполнить». Також додав, що 1919 р. його було заарештовано органами НК і пробув у в'язниці півтора місяця за підозрою у співпраці з петлюрівцями. У 1925 р. був засуджений за «разбазаривание хлеба кооперацией», бо в той час Романенко Ю. П. був у складі правління кооперативу. Також був заарештований у 1932 р., як зазначено вище, та поки йшло слідство, перебував півроку під вартою, а після звільнення поїхав до Москви на заробітки, де влаштувався працювати на залізничну

станцію Узлова. У Москві був до листопада 1932 р., потім переїхав до Ленінграда, де працював на будівництві. У травні 1933 р. повернувся до рідного села і почав працювати у с/г «Промінь», де працював до березня 1937 р.

Свої зв'язки та розмови з куркулями категорично заперечував [10].

Свідок – директор місцевої школи, на допиті 30.10.1937 р. показав, що знає заарештованого як односельця, якого було розкуркулено і призначено до адмінвиселення, від якого він переходив. Був членом Союзу Хліборобів, а під час Денікінщини з іншими куркулями виступав проти радянської влади.

Інший свідок розповів, що Романенко у селі весь час був одноосібником і тільки навесні 1937 р. був долучений до колгоспу, але на роботі займався шкідництвом, бо свою роботу доручав зовсім недосвідченим людям, а тому у колгоспі великий відсоток хворих коней. Також він займався антирадянською агітацією серед населення і залякував колгоспників, які отримали куркульські хати.

Так, у вересні 1937 р. під час розмови зі свідком Романенко сказав наступне: «Что вы будете делать, когда мы от Вас заберем свои хаты выж тогда подохнете как мыши», на що свідок йому заперечив, але Романенко продовжив: «Ну побачим, кто кого».

Додав свідок, що Романенко вороже налаштований проти радянської влади і є соціально небезпечним для соціалістичного суспільства [11].

Після розгляду начальником Михайло-Коцюбинського районного відділку НКВС матеріалів слідства щодо Романенка Юхима Петровича 19.11.1937 р. було складено обвинувальний висновок, за яким його слідчу справу вирішено направити на розгляд трійки при Чернігівському Облуправлінні НКВС, яка 26.11.1937 р. визначила міру покарання для Ю. Романенка – ув'язнення у ВИПРАВТРУДТАБОРІ строком на десять років [12].

У період перебування в ув'язненні дружина Юхима Романенка написала скаргу щодо перегляду його справи, але безрезульту-

татно, оскільки 27.07.1939 р. заступником Чернігівського обласного прокурора по Спецсправах було зроблено висновок, що «РОМАНЕНКО Ефим Петрович осужден правильно и ставит дело на пересмотр нет оснований» [13].

10.03.1965 р. вже сам Романенко Юхим Петрович пише скаргу прокурору Чернігівської області, у якій зазначає, що він відбув десять років покарання, відповідно до рішення «трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВС, 02.11.1943 р. його було звільнено з Виправтрудтабору. Оскільки Чернігівська область була окупована німецькими військами, він до липня 1944 р. працював у м. Кант Фрунзенської області, після чого повернувся до рідного села.

Тому у скарзі Романенко Ю. просить: «Обл. прокуратуру Черниговской обл. о реабилитации, также этие года что я работал в лагере и защищать в рабочий стаж, только документы выданные мне при освобождении утеряные за исключением уцелела справка об освобождении копию которой я прикладываю к жалобе.

Прошу прокуратуру Черниговской области встановить эти года в рабочий стаж чтобы я мог получать пенсию как и другие которие как и я были осужденные по этой же статье» [14].

23.03.1965 р. прокуратурою Чернігівської області було прийнято постанову (про поновлення слідства), а протягом кінця березня та початку квітня 1965 р. було переглянуто справу Романенка Ю. П. за 1932 р., передопитані свідки і 08.04.1965 р. [15].

У результаті було виявлено, що постанова трійки від 26.11.1937 р. має бути скасована, оскільки додатково здійсненим слідством було з'ясовано, що Юхима Романенка у 1937 р. було ув'язнено до ВТЛ у зв'язку з недостатньо з'ясованими та непереконливими доказами.

Передопитаний свідок, заява якого про антирадянську діяльність і стала підставою арешту, конкретних фактів такої діяльності Юхима Романенка не навів так само, як і інші свідки у його справі.

Навіть зважаючи на те, що частину свідків, на свідченнях

яких базувалось звинувачення, допитати не вдалось (загинули у роки Другої світової війни або до часу здійснення повторного слідства померли), їхні покази не можуть вважатися доказами провини Романенка Ю., бо їх було отримано з порушенням норм законодавства і вони не містили конкретних фактів, які б викривали злочинну діяльність обвинуваченого та не підтверджені іншими об'єктивними доказами.

На основі вищезазначеного було складено протест (у порядку нагляду) щодо відміни постанови «трійки» Чернігівського обласного управління НКВС УРСР від 26.11.1937 р. та припинення справи Романенка Юхима Петровича за недоведенням звинувачення [16].

Відповідно до постанови Президії Чернігівського обласного суду даний протест був задоволений, а Романенко Ю. П. реабілітовано [17].

-
1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 816, арк. 1.
 2. Там само, арк. 5.
 3. Там само, арк. 6-7.
 4. Там само, арк. 8, 10-11.
 5. Там само, арк. 12.
 6. Там само, арк. 13, 14.
 7. Там само, арк. 15, 16.
 8. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7871, арк. 8.
 9. Там само, арк. 6, 7.
 10. Там само, арк. 9, 10.
 11. Там само, арк. 12, 14.
 12. Там само, арк. 19, 21.
 13. Там само, арк. 22.
 14. Там само, арк. 25, 26.
 15. Там само, арк. 27, 23.
 16. Там само, арк. 48-53.
 17. Там само, арк. 54-56.

Справа батька та сина

02.06.1932 р. Чернігівським райвідділенням Київського сектору ГПУ УСРР на основі розглянутих матеріалів злочинної діяльності громадян з с. Гірманка – Дяченка Івана Юхимовича та Дяченка Полікарпа Івановича було видано постанову про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення зазначеним громадянам за ст. 54-10 КК УСРР, а саме: у здійсненні антирадянської агітації, спрямованої на підри्व колективізації та інших заходів радянської влади у селі. Запобіжним заходом було обрано утримання у Чернігівському Бупрі [1].

Під час допитів 22.06.1932 р. як батько, так і син висунені їм звинувачення відкидали та стверджували, що ніколи не займались антирадянською агітацією, спрямованою на зрив кампаній влади, а також ніколи не розмовляли на політичні теми з односельцями [2].

Дяченко Іван Юхимович – житель хутора Гірманка, який до революції так і після неї, за словами свідків, був куркулем, у господарстві користувався найманою працею та сільгоспмашинами.

У 1918 р. перебував у складі Союзу Власників, їздив до Києва на вибори гетьмана Скоропадського, а також переслідував більшовиків та партизан, видавав їх гетьманській варті.

1930-го року Дяченка Івана, як куркуля, було обкладено податком, за злісну несплату якого у 1931 р. майно заарештованого було продано. Також у цей період Іван Дяченко з сином Полікарпом зривав колективізацію на х. Гірманка, маючи вплив на місцеву бідноту: контролював її та систематично агітував проти радянської влади. Висловлювався, щоб односельці вступали до колгоспу лише за умови, якщо вони не будуть здавати у колектив худобу та фураж. Також казав заможним односельцям: «Організуйтеся в колективе на бумаге, но при деле разбегайтесь и занимайтесь ведением хозяйства индивидуальным способом, этим вы сохраните в целости свое хозяйство, а коммунисты с

голодранцями ничего не сделают». Як стверджували свідки, така агітація мала наслідки: протягом двох років колгосп у с. Гірманка, попри зусилля передовиків села, створити не вдалось.

Син Дяченка Івана – Полікарп, мав тісний зв'язок з синами інших куркулів, систематично хуліганив під час зборів та обстрілював бригадирів села, що проводили збори. Як стверджував один зі свідків, зустрівши одного разу на вулиці Полікарпа Дяченка запропонував йому добровільно віддати зброю, але той відповів свідкові, «уже весна починається, то пусть наше хозяйство будет у вас, голодранцев, у урез у меня» [3].

Улітку 1930 р., прийшовши на загальні комсомольські збори, Дяченко Полікарп та інші місцеві хулігани виступили щодо питання колективізації: «в коллектив пишутся только лодыри, которые не умеют хозяйничать, благодаря чему ваш коллектив через несколько дней распадется, как распадается коллективизация в нашем хуторе». Коли Полікарпові Дяченку та його компанії було запропоновано, як куркулям, залишити збори, один з них, але не Дяченко П., відповів «Церемонитесь Вы со своими комсомольцами, надо их Лупить, как это делаем мы в с. Карховке», проте у обвинувальному висновку ці слова були приписані Полікарпові Дяченку.

До того ж, після розкуркулення Дяченки розпочали «проводить ожесточенную антисоагитацию, направленную к срыву всех мероприятий, провидимых Соввластью на селе, кроме того систематически нанося разного рода угрозы и запугивания активистам и колхозникам» [4].

На основі вищезазначеного, не враховуючи свідчення самих заарештованих та відсутність доказів у справі, слідством було складено обвинувальний висновок, за яким Дяченко Іван Юхимович та Дяченко Полікарп Іванович на час здійснення колективізації та інших кампаній радянської влади були визнані соціально небезпечними. А тому їхню слідчу справу було спрямовано для розгляду особливою нарадою Колегії ГПУ УСРР з клопотанням про виселення до Північного краю терміном на 5 років кожного.

Проте за міру покарання для Дяченків було визначено іншу – три роки виселення до Північного краю [5].

28.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою було вирішено, що Дяченко Іван Юхимович та Дяченко Полікарп Іванович підпадають під дію ст. I Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [6].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6977, арк. 1

2. Там само, арк. 14-15.

3. Там само, арк. 9-11.

4. Там само, арк. 13.

5. Там само, арк. 16-18, 20-21.

6. Там само, арк. 22, 23.

Про радіо, сусідів та сварки

13.12.1936 р. від громадянки Гудименко В. на ім'я уповноваженого НКВС тов. Савченка надійшла заява, яка «викривала» факти систематичної контрреволюційної агітації проти радянської влади і її вождів з боку гр. Масановця, який мешкав у м. Чернігів за адресою: Площа 25-го Жовтня, будинок № 4.

Дослівно у заяві йшла мова про наступне:

«Непомню какогo числа и месяца 1936 г. во время передачи приговора над троцкистко-зиновевск банди Масановец сказал: «Вы думаете что их розстреляют их нерозстреляют это просто очковгирательство перед рабочим классом если-бы их ростреляли то было-бы нето».

В ноябре мес-цы 1936 г. непомню какогo числа сказал: «сейчас колхозники живут очень плохо нет чего есть и носить. Это – нето что раньше встарое время был запас. Сейчас если выбросет из колхоза то он остается без куска хлеба».

25/XI-36 слушающа доклад тов. Сталина по радио на 8 черезви-

чайном всесоюзном сезде советов сказал по адресу тов. Сталина: «Бреши, Бреши».

В Ноябре м-ци 1936 г. Масан сказал: «Мы подходим к такому периоду то-есть к Комунизму когда nebude ни братьов ни сестер ни жон ни мужей все будет общее».

20/ХІІ-36 г. вовремя демонстрации в честь 8го сезда советав. Масан сказал: «что в советском союзи сучествуют насилие на демонстрацію. Никтобы добровольно непошол ни заставляють. Вот у нас на засол заводе закрыли двер и никого не пускали уходить в работи то потом говорит подехали машина и мы поехали на плодадь я говорит тоже поехал через площаде».

После утверждения Конституции СССР сказал: «Что как только встають так и начинають говорить все ободномже том тесть о тов. Сталине говорить что усе это уже надоело».

В отношении Марии Демченко он сказал, что мол она такого почета не заслужила ее просто нужно было повисить настроение народа показать...

Когда мною было заявлено что я заявлю в Комсомольскую организацию о его антисоветских разговорах Масан сказал что я плевать хотел на ваш розговор комсомол заевляй» [1].

Пом. опер. уповноваженого 2-го Відділку VI-го Відділу УДБ ЧОУ НКВС 25.01.1937 р. після розгляду матеріалів злочинної діяльності уродженця с. Жукотки М.-Коцюбинського району, громадянина Масановця Федора Купріяновича, 1883 р. н., яка поля-

гала у здійсненні ним систематичної контр-революційної (дописано від руки чорнилом) троцькістської діяльності, піднесення контрреволюційного троцькізму і дискредитації керівників партії та уряду та вбачаючи у

діях обвинуваченого ознаки злочинів, передбачених ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР, було видано постанову про необхідність початку провадження за справою попереднього слідства [2].

У зв'язку з тим, що перебування Масановця Ф.К. на волі може вплинути на перебіг слідства, було винесено наступні постанови, цього разу про арешт та необхідність обрання мірою запобіжного заходу для нього утримання під вартою у Чернігівській в'язниці [3].

На допиті 25.01.1937 р. Федір Масановець стверджував, що жодної контрреволюційної роботи не здійснював за винятком випадку, коли під час розмови з громадянином Потоцьким у себе в квартирі висловлював свою думку щодо засуджених у 1936 р. учасників троцькістсько-зінов'ївської контрреволюційної організації: «...не расстреляют хотя уже и вынесен приговор верховного военного суда. Их не должны расстрелять потому, что они являлись в прошлом близкими людьми тов. Ленину и тов. Сталину....они в прошлом были активными и преданными большевиками, сыграли большую роль в завоевании советской власти...их не должны расстрелять, а должны заключить под стражу исходя из расчета дать возможность справить свои ошибки ...».

Про свої висловлювання щодо суду над троцькістами Масановець Ф. додав, що наприкінці 1936 р. у себе у квартирі у присутності Потоцького та Гудименко під час читання газети, у якій було надруковано вирок за справою троцькістсько-зінов'ївської контрреволюційної організації, повторив свої слова, наведені вище.

Під час наступних допитів 26.01.1937 р., 27.01.1937 р. та 28.01.1937 р. Ф. Масановець категорично відкидав всі намагання слідчого визнати свою провину у здійснюваній контрреволюційній агітації серед своїх знайомих, сусідів та колег, а також агітацію проти колгоспного будівництва та керівництва країни [4].

Проте на допиті 29.01.1937 р. заарештований зізнався: «Я знаюсь, что с момента моего приезда в гор. Чернигов, тоесть с 20 июля 1936 г. я систематически проводил контрреволюционную работу путем распространения контрреволюционных раз-

говором, путем дескредитирования политики партии и советской власти, высказывал недовольствие на советскую власть как среди рабочих Черниговского засолкомбината, а также и среди жильцов своей квартиры. Это я полностью признаю. Что же касается моих сообщников по проведению контрреволюционной агитации, то таких у меня нет».

У якості конкретних фактів своєї контрреволюційної діяльності Ф. Масановець розповів про те, що він розповсюджував контрреволюційні розмови, компрометував заходи партії та радянської влади, а в окремих випадках контрреволюційних образ радянського уряду.

Наприкінці 1936 р. у розмові з колегою на території Чернігівського засолкомбінату Масановець Ф. сказав: «Колхозники обижены на советскую власть, что их советская власть довела до тяжелого состояния», – тому заарештований вважав, що його слова носять контрреволюційний характер.

Так само пояснив Федір Масановець і слова щодо суду над троцькістами, що все сказане ним носило контрреволюційне забарвлення. Додав, що: «Были и другие мои высказывания контрреволюционного характера, но я их сейчас не помню. Постараюсь вспомнить и на следующем допросе расскажу все подробнее» [5].

26.01.1937 р. пом. опер. уповноваженого 2-го Відділення VI Відділу УДБ ЧОУ НКВС видав постанову щодо розглянутих ним матеріалів слідчої справи зі звинувачення Масановця Федора Купріяновича за ст. 54-10 ч. I КК УРСР, у якій визначив письмову заяву громадянки Гудименко та протоколи допиту свідків – сусідів обвинуваченого по квартирі, як такі, що мають істотне значення для викриття звинуваченого у його злочинній діяльності [6].

Відповідно до обвинувального висновку Масановець був звинувачений у злочинах, передбачених ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР, а його справу було передано Чернігівському обласному прокурору зі спецсправ для подальшої передачі до суду [7].

Жукотківська сільська рада, нетипово для справ того часу, характеризувала Масановця Ф. К. як вихідця з бідняцької багатодітної родини, які «займалися сільським господарством та заробляли на відхідництві». У період з 1907 до 1917 р. він займався «плотництвом, сапожництвом та частково був рахівником в Жукітському сіль-кредитовому товаристві». Починаючи з 1917 р. Федір Масановець брав активну участь у громадських організаціях села, вів боротьбу з контрреволюцією, за що його майно було спалено бандитами. У 1919 р. він був головою комітету бідноти і одночасно брав участь у підпільних революційних організаціях, «за що його денікінці та Гетьманська варта на чолі з німцями декілька разів заарештовувала та катувала нагаями, і врешті-решт його було заарештовано денікінцями і вели до розстрілу, але йому пощастило втекти з-під розстрілу. Озвірілі кати повернувшись до його додому, його не знайшли, а замість його заарештували його меншого брата Олександера, якого зараз-же було розстріляно, а Масановець Хв. Ів. Втікши з-під розстрілу, зараз-же пішов до Червоних військ добровільно на фронт.

Повернувшись з армії, Масановець зараз-же приступив до активної роботи по переустрою села, де зайняв посаду голови земельної комісії, а також переводив відчуждення землі від куркульства, за що його майно було спалено вдруге».

У 1923 р. у зв'язку з сімейними обставинами він виїхав на роботу до м. Чернігів [8].

16.03.1937 р. було видано постанову про те, що попереднім слідством справу щодо обвинувачення Масановця Ф. К. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР досить з'ясовано і є достатньо підстав для передачі справи до суду – спецсудколегії Чернігівського обласного суду [9].

25.05.1937 р. за справою Федора Масановця було винесено вирок – його було визнано винним у злочині, передбаченому ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР, «и подвергнуты лишению свободы в исправительно-трудовых лагерях отдаленных мест Союза ССР сроком на пять лет с поражением в правах по п.п. АБВ 29 ст. УК

сроком не два года, засчитав ему предварительное заключение с 25 Января 1937 г.» [10].

У березні 1930 р. за вказівкою Генерального прокурора СРСР і Голови КДБ СРСР карна справа зі звинувачення Масановця Ф.К. була направлена прокурору УРСР та начальнику УКДБ УРСР Чернігівської області для вирішення питання про внесення протесту до Верховного Суду УРСР щодо його подальшої реабілітації [11].

16.02.1990 р. заступник прокурора Чернігівської області затвердив висновок по карній справі щодо звинувачення Масановця Ф.К. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР та встановив, що вирок підлягає відміні, а справа припиненню у зв'язку з відсутністю складу злочину.

Після перегляду матеріалів справи було встановлено, що Масановець Ф.К. у серпні-грудні 1936 р. за присутності мешканців квартири у Чернігові, а також працівників заготзаводу здійснював антирадянську агітацію, висловлюючи антирадянські за змістом фрази «в связи с судебным процессом над участниками троцкистско-зиновьевского контрреволюционного центра, доказывая, что в старое время жить было лучше чем теперь, а также выражая враждебные настроения в отношении постановления правительства о переписи населения.

В деркабре 1936 г. во время передач по радио о УШ Чрезвычайном съезде Советов высказывался в антисоветском духе в отношении вождя компартии».

Як підтвердження зазначеного суд посилався на показання свідків, отримані під час попереднього слідства, а також у судовому засіданні.

Проте засуджений Федір Масановець винним себе у висунутому йому звинуваченні не визнав та стверджував, що свідки зводять на нього наклеп, бо він ніколи не займався контрреволюційною агітацією та пропагандою.

Хоча під час попереднього слідства Масановець Ф.К. спочатку відкидав факти здійснення ним систематичної антирадян-

ської агітації, потім на одному з допитів підтвердив, а згодом знов відмовився, суд не взяв до уваги зазначені протиріччя та не з'ясував причину їх виникнення.

Відповідно до показів свідків Федір Масановець «допускал следующие высказывания:

– Троцкистов не расстреляют, потому что они заслуженные люди, друзья Ленина и Сталина, суд над ними – очковтирательство.

– Стахановское движение фиктивное, нужное, чтобы всколыхнуть массы.

– Ему надоели разговоры о Сталине, слишком много о нем говорят.

– Речь Сталина на 8 съезде Советов назвал враньем.

– Будущий коммунизм будет как первобытный.

– При царизме все было, сейчас всем надо часами стоять в очереди. Раньше жилось лучше.

– Много колхозников умерло с голода, до этого их довела Советская власть.

– Заставляют отказаться от веры.

– На колхозников сколько не взваливай, они все потянут, у них все забирают за бесценок, купить они ничего не могут.

– На трудодни выдают порченые продукты».

Такі свідчення були визнані судом дійсними, але суд надав їм довільне юридичне тлумачення, бо щоб кваліфікувати дії Масановця Ф. К. як контрреволюційну агітацію чи пропаганду, суд мав володіти доказами того, що підсудний мав на меті підірвати чи послабити радянську владу і що заохочував до цього шляхом здійснення окремих контрреволюційних злочинів. Проте очевидним є те, що такої мети Федір Масановець не переслідував, бо наведені висловлювання не містять закликів до повалення, підриву чи послаблення радянської влади.

Тому у діях засудженого нема складу злочину, передбаченого інкримінованої йому або якоїсь іншої статті КК УРСР до того ж суд грубо порушив чинне законодавство, зробивши обвинуваль-

ний висновок за відсутності доказів провини обвинуваченого [12].

15.01.1993 р. Генеральною Прокуратурою України було затверджено висновок про реабілітацію Масановця Ф.К., у якому зазначалось, що засуджено його було необґрунтовано, оскільки матеріали справи доводять, «что высказывания Масановца носили обывательский характер и не содержали признаков, указанных в диспозиции ст. 54-10 УК УССР», а тому на нього розповсюджується дія Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [13].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 2288-п, арк. 160

2. Там само, арк. 1.

3. Там само, арк. 3-6.

4. Там само, арк. 11-15.

5. Там само, арк. 16-17.

6. Там само, арк. 22.

7. Там само, арк. 62, 63.

8. Там само, арк. 65-66.

9. Там само, арк. 68-69.

10. Там само, арк. 157.

11. Там само, арк. 161-162.

12. Там само, арк. 164-165.

13. Там само, арк. 167.

11 вересня 1937 року

11 вересня 1937 р. – саме такою є дата арешту за II категорією п'ятох уродженців с. Жукотки, яких було звинувачено та покарано за антирадянську діяльність та підриг колгоспного будівництва.

Так, відповідно до ордеру № 27, виданого співробітнику НКВС УРСР, для здійснення обшуку та арешту **Найдьона Фе-**

дора Єремійовича, 1882 р. н., який на час арешту жив та працював слюсарем-механіком, а за іншими даними – ковалем у готелі «Горкомхоза» [1].

Під час допитів свідків слідству з їхніх показів стало відомо, що Федір Найдъон був членом Союзу Хліборобів разом з братами Тимошенком Антоном та Миколою – білим офіцером, що емігрував за кордон, та їхнім з батьком Ісаком, розстріляним у 1919 р. Н.К., які викликали до Жукоток каральний загін «варты германцев» та видавали йому відданих радвладі людей. Через них було заарештовано Дольника Сергія Юхимовича, Дольника Юхима, Романенка Афанасія Тарасовича, Федорка Якова Івановича, Федорка Якова Петровича, Вощенка Арсентія Арсентійовича, Масановця Афанасія Сергійовича, всіх їх «избивали допелу смерти част они настреляли по дороге к городу Чернигов был убит Масановец Афанасий, Ващенко Арсентий и другие».

Свідок додав, що ця ж контрреволюційна група діяла також і у період колективізації. Найдъон Ф. Є. також систематично виступав проти колективізації, казав, що «это рабство и я в московское ярмо не пойду» [2]. До того ж у період розкуркулення у 1932 р. ця контрреволюційна група вбила голову сільради Мошка Мину, і сталось це незабаром після розкуркулення Федора Найдъона.

За словами іншого свідка, заарештований втік з села від адмінвиселення після розкуркулення.

На запитання слідчого про те, які настрої у Найдъона, свідок відповів, що «Найден Федор готов расстреливать людей, кто борется за сов.власть он поотношению к преданным людям сов.власти неизмеримый враг, я это заключил из встречи 1937 г.» (коли зустрівшись у місті Чернігові Найдъон Ф., небажаючи розмовляти зі свідком, пішов геть) [3].

Ще один свідок – завгосп місцевого колгоспу, стверджував, що Найдъон Ф. Є. з 1933 р. проживає у м. Чернігів, але часто відвідує село Жукотки, де розповсюджує серед колгоспників провокаційні чутки контрреволюційного характеру. Восени 1936 р. під час зустрічі зі свідком казав, що «колхозы обязательно разбегут-

ся. Земля перейдет в руки единоличников, потому что колхозы нерентабельны. При этом упорно доказывал, что земля лучше родила при единоличном пользовании».

Навесні 1937 р. свідок зустрів Найдьона Федора у Чернігові і у розмові сказав: «Я сей час живу лучше колхозника, имею знакомство в городе, всего могу достать, а колхозник не имеет возможности досыта покушать хлеба т. к. после снятия урожая весь хлеб отдает государству». Після додав, що завдяки новій Конституції йому жити буде ще легше і що люди не дивляться вже на нього як на куркуля – він для них – робітник, коваль [4].

Зазначені свідчення частково підтверджувала типова для таких справ довідка з сільської ради від 12.09.1937 р., у якій зазначалось, що Найдьон Ф. Є. до революції мав куркульське господарство «20 га землі, 3 коней, дві корови і молодняка 2 голови, свиней та овець до 30 голів, дом залізом критий, хліві, клуню, амбар – всі будівлі в такому стані, що цілком задовольняють по якості і розміру куркульське господарство. В господарстві постійно і додатково сезонно використовував найману робочу силу. В 1931 р. Найдьона було розкуркулено. Сам він від адміністративного заслання зник і до Жукоток не повернувся. Зараз живе у Чернігові і проводить шкідницьку роботу против Радянської влади. Соціально небезпечний» [5].

Сам же заарештований на допиті 14.09.1937 р. не підтвердив слова свідків про розкуркулення, стверджував, що його було не розкуркулено у 1932 р., а було розпродано майно за несплату держподатків. Зазначав, що до 1932 р. він перебував на заробітках у Москві, а після повернувся до Чернігова та влаштувався слюсарем-механіком готелю. Здійснення ним антирадянської діяльності заперечував [6].

Вищезазначеної інформації для слідства виявилось достатньо для того, щоб у обвинувальному висновку зазначити, що «свідетельскими показаниями он вполне изобличен в инкриминируемом ему преступлении, а посему....след. дело передать на рассмотрение Тройки Черниговского Облуправления НКВД»,

яка, у свою чергу, постановила: «Найдена Федора Еремеевича заключить в ИСПРАВИТРУДЛАГЕРЬ сроком на ВОСЕМЬ ЛЕТ, считая срок с. 11.IX-37 г.» [7].

Уже перебуваючи в ув'язненні Федір Найдьон пише скаргу щодо перегляду справи і відміни рішення трійки НКВС, але безуспішно, бо відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури від 17.06.1940 р. після перегляду матеріалів попереднього слідства було вирішено відмовити Найдьону Ф. Є. у перегляді справи та відміні рішення трійки НКВС [8].

Відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури від 14.06.1989 р. Федора Найдьона було реабілітовано, як особу, що підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи щодо відновлення справедливості щодо жертв репресій, які мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [9].

Ордер на обшук та арешт від 11.09.1937 р. № 28 Чернігівським обласним управлінням НКВС було виписано на **Єдомаху Захарія Потаповича**, 1878 р. н., уродженця с. Жукотки, який на момент арешту проживав у м. Чернігів та працював охоронцем у автопарку «Горкомхоза» [10].

На допиті 15.09.1937 р. заарештований розповів, що його господарство було розкуркулене 1930 р., а самого його вислано, як куркуля, на 3 роки. На запитання слідчого щодо здійснюваної Єдомахою З. П. антирадянської діяльності та його зв'язків з куркульством відповів негативно [11].

Проте всі три свідки по його справі свідчили про зворотнє. Так, один зі свідків – завгосп колгоспу с. Жукотки стверджував, що після повернення із заслання до Жукоток Єдомаха не приїздив, залишився жити у Чернігові, де підтримував зв'язки з іншими куркулями. Налаштований антирадянськи, він розповсюджував контрреволюційні чутки. Демонстрував невдоволення радянською владою через своє розкуркування.

Під час зустрічі зі свідком у травні у місті виголошував такі ан-

тирадянські слова: «Вот смотри мне местная власть не разрешила хозяйничать раскулачили и посчитали врагом, а когда я перешел в город меня приняли на работу и доверили охранять автопарк».

Потім він висловлював своє невдоволення колгоспами і колгоспниками: «В селе сколько не работай, а толку от этого нет». Казав, що в місті він почувався набагато краще і радив свідкові покинути колгосп і знайти роботу в місті [12].

Інший свідок у якості конкретних фактів антирадянської діяльності підозрюваного розповіла, що той налаштований антирадянськи і має зв'язок з куркулями с. Жукотки – Леоненком Павлом та ін. Додає, що Єдомаха часто буває напідпитку і дуже часто його можна зустріти у Чернігові на базарі у товаристві куркулів. Бачила це і свідок, стверджувала, що підозрюваний їй говорив: «Скоро я отберу свой дом поверну из колхоза все имущество которое от меня отобрали при раскулачивании». Розпитавши свідка про її життя та працю в колгоспі, Єдомаха З. виказав невдоволення щодо колгоспу, кажучи: «в колхозе сколько не работай то все-равно ничего не будет иметь, вот говорит, другое дело в городе. Меня, говорит, в селе раскулачили, а тут мне вот доверили охранять автопарк и т. д.».

Щодо інших виявів антирадянської діяльності Єдомахи З.П. ще один свідок зазначив, що заарештований дійсно як куркуль налаштований антирадянськи і відповідно здійснює антирадянську діяльність: «Гр-н Едомаха Захар действительно занимается агитацией к-р характера очень».

Під час громадянської війни, коли гетьманські війська були в Україні, підозрюваний організував збір коштів на потреби гетьманських військ і був агентом гетьмана. Також він висловлює слова поразницького характеру і виражає невдоволення радянською владою: «Ограбила говорит меня советская власть забрала все мое имущество и не дают нам жить, но ничего придет время когда власть переменится взойдет солнце», але цих слів, окрім свідка, ніхто більше не чув, бо розмовляли лише вони вдвох [13].

17.09.1937 р. за справою Захарія Єдомахи було складено обвинувальний висновок, згідно з яким його слідчу справу потрібно передати на розгляди трійки ЧОУ НКВС у зв'язку з тим, що покази свідків повною мірою викривають Єдомаху З. П. в інкримінованому йому злочині [14].

Відповідно до виписки з протоколу засідання трійки НКВС від 17.09.1937 р. за розповсюдження провокаційних чуток про зміну радянської влади, виказування поразницьких настроїв та здійснення антиколгоспної агітації «ЕДОМАХУ Захарія Потаповича заключить в ИСПРАВТРУДЛАГЕРЬ сроком на ВОСЕМЬ ЛЕТ, считая срок с 11.IX-37 г.» [15].

У січні 1939 р. в'язень «Сиблага НКВД» Єдомаха З. П. пише заяву-скаргу «Гражданину Хрущеву» з вимогою перегляду його справи і звільнення від призначеного покарання [16], так само як і його дружина, але в обох випадках було вирішено, що рішення «трійки» ЧОУ НКВС щодо визначення міри покарання для Захарія Єдомахи було правильним і підстав для перегляду справи відсутні [17].

Лише 23.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою було зроблено висновок про те, що Єдомаха Захарій Потапович підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи щодо відновлення справедливості щодо жертв репресій, які мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [18].

Наступний за порядком ордер на арешт № 29 був виписаний з метою арешту уродженця с. Жукотки – **Ушача Гната Семеновича**, 1890 р. н., жителя Чернігова, який працював теслею [19].

Як зазначено у довідці сільської ради від 12.09.1937 р., Гнат Ушач – куркуль, мав до розкуркулення у 1931 р. 25 га землі, машини крупорушки і паровий млин, 100 вуликів, будинок, 2 клуні, 4 коней, 3 корови та різну дрібну худобу. Використовував найману робочу силу, був членом Союзу Хліборобів. Від адміністративного виселення втік та переховувався «невідомо де» [20].

Хоча, відповідно до документів, відібраних у Гната Ушача під час обшуку, а саме довідки з цієї ж сільської ради від вересня 1935 р., заарештований «до революції по соц. стану зажитачний ...земля відчуждалась в революцію, по соц. стану середняк одноосібник» [21].

Про те, що походить з середняцької родини, Ушач Г. П. розповідав і під час допиту.

На запитання слідчого, за що його було розкуркулено, розповідав, що на початку весни 1932 р. він пішов працювати на будівництво та ремонт мостів на залізницю «Чернігів-Овруч». Дружина Гната Ушача залишилась вдома з дітьми та була не в змозі виплатити держподатки і у грудні 1932 р. була змушена перейти жити до чоловіка до м. Йолча. Майно залишила і невдовзі воно перейшло до школи с. Жукотки, «т. е. продано и вырученные деньги пошли на уплату налогов».

Гнат Ушач стверджував, що антирадянську агітацію ніколи не здійснював [22].

Свідки у даній справі надавали характерні для таких справ факти майнового стану заарештованого, наголошували на його куркульському походженні. Також один із свідків розповів, що після відбуття покарання за несплату «сель-хоз-полит-компаний... он удрал в Ленинград, после чего через несколько месяцев он возвратился из Ленинграда и остановился в г. Чернигове», де і проживав до арешту.

Також свідки стверджували, що Ушач Г. налаштований антирадянськи, підтримує зв'язок з куркулями зокрема з Леоненком Павлом, Єдомахою Захарієм та ін. Дуже часто його можна бачити у нетверезому стані на міському базарі, де він і зустрічається з куркулями та колгоспниками, «с которыми проводит антисоветскую работу», а також чекає на зміну влади і тоді він вижене зі свого колишнього будинку вчителів та забере його собі.

Одного разу в Чернігові заарештований під час зустрічі зі свідком казав такі слова: «Обожди, говорит, я еще потерплю, но будет время. Когда я отберу все отобранное при раскулачивании

у меня и опять заживу, а вы в колхозе подохнете», але підтвердити ці слова свідка ніхто не може.

Одна зі свідків розповіла, що особисто не чула про антирадянську та антиколгоспну діяльність заарештованого, та й сам він їй би нічого про це не розповідав, бо свідок перебувала у активі села, а її чоловік був головою сільради с. Жукотки, якого під час колективізації і розкуркулення було вбито «кулацкой бандой» [23].

Таких свідчень для слідства було цілком достатньо для того, щоб зробити висновок, що Ушач Гнат Семенович «свидетельскими показаниями вполне изобличен в инкриминируемом ему преступлении». Тому слідчу справу було направлено на розгляд трійки НКВС, яка 17.09.1937 р. винесла вирок про ув'язнення Гната Ушача у виправтрудтаборі строком на 10 років за здійснювану ним антирадянську агітацію та виказування настроїв поразницького характеру [24].

Уже перебуваючи у ув'язненні у період з 1938 до 1940 р. Гнат Ушач починає писати скарги у всі відомі інстанції щодо несправедливості вироку «трійки» НКВС та вимогою звільнення його від несправедливого покарання [25].

У 1941 році справа Гната Ушача переглядалась УДБ Михайло-Коцюбинського РВ НКВС, було передопитано свідків у його справі, які повторили свої свідчення від вересня 1937 р., що були доповнені довідкою з Жукотківської сільської ради [26]. Тому слідством після розгляду справи і матеріалів звинувачення Ушача Гната Семеновича було зроблено висновок, що засуджений є «социально-опасным для общества», а тому «Решение Судтройки ЧО УНКВД от изоляции УШАЧА Игната Семеновича на 10 лет оставит в силе», так само у задоволенні скарги, як такої, що не заслуговує уваги, відмовила у квітні 1941 р. і Чернігівська обласна прокуратура [27].

Удруге справа Г. Ушача розглядалась у порядку нагляду в зв'язку з заявою до обласної прокуратури його дружини Ольги у вересні 1958 р. [28].

Свідок, який не допитувався у 1937 та 1941 р., пояснив, що один з основних свідків у справі Гната Ушача вважався у селі Жукотки «очень не авторитетным человеком... Несмотря, что он был якобы в активе села, все в селе его активность расценивали как шкурничество... он давал показания на многих граждан, показания вымышленные». Додав, що друга з трьох свідків у справі Ушача Г.П. – родичка зазначеного свідка [29], яка на допиті 02.02.1959 р. стверджувала, що і від інших, і сама ніколи не чула від Гната Ушача жодних висловів антирадянського характеру. Свідок наголошувала на тому, що не пам'ятає, «чтобы я когда допрашивалась в органах НКВД в период 1937 года. Зачитанный мне протокол допроса за 1937 год могу подтвердить лишь в той части, что мой муж был убит в 1932 году. Почему записано в протоколе допроса о том, что я якобы слышала о антисоветской агитации пояснить не могу. Действительно я не слышала анти-советских высказываний от Ушача ни в период коллективизации ни перед арестом». Проте про свої покази у березні 1941 р., що звинувачували Ушача у інкримінованому йому злочині, свідок нічого не сказала [30].

18.02.1959 р. протест у справі щодо звинувачення Ушача Г.С. було направлено для розгляду Чернігівським обласним судом на підставі того, що здійсненою у справі перевіркою, а також аналізом матеріалів слідства, встановлено, що підстав для звинувачення Ушача Г. С. у здійсненні ним антирадянської агітації не було. Також встановлено, що дані про його соціальний та майновий стан не відповідають дійсності. Тому нема підстав вважати достовірними і покази свідків у справі.

Уже 28 лютого 1959 р. Президія Чернігівського облсуду видала постанову, за якою протест прокурора було повністю задоволено. Постанову трійки Чернігівського обласного управління НКВС від 17.09.1937 р. відмінено, і справу щодо звинувачення Ушача Гната Семеновича за не доведенням звинувачення провадженням припинено [31].

Останній аркуш справи Гната Ушача – довідка від 07.02.1977 р.,

у якій зазначена дата його смерті – 08.10.1942 р., місце смерті – «Бурлаг, поселок Карадуб, Хабаровский край», причиною смерті вказано подагру та міокардит [32].

Ще один ордер від 11.09.1937 р. за № 30 було виписано для проведення обшуку та здійснення арешту **Леоненка Павла Кириловича**, 1873 р.н., уродженця с. Жукотки, який проживав у м. Чернігів та працював сторожем матскладу залізничної станції «Чернігів».

Павло Леоненко звинувачувався у тому, що під час візитів до свого зятя (він же голова колгоспу) у с. Жукотки до нього навідувалися куркулі, з якими під час розпиття алкоголю заарештований здійснював контрреволюційну, а під час зустрічей з колгоспниками – антирадянську агітацію, що негативно впливало на роботу колгоспу [33].

Ці факти активно підтверджували свідки у його справі. Зокрема зазначалось, що Леоненка П. К. у 1932 р. було розкуркулено і намічено до адмінвиселення, але той втік до Чернігова завдяки своїй хитрості, а його батько ще за царських часів мав змогу дати своїм дітям освіту «в высших школах».

У Чернігові він зустрічався з куркулями с. Жукотки: Тимошенком Антоном Ісаковичем, Єдомахою Захарієм Потаповичем, Найдьоном Федором та ін., а також з жукотківськими колгоспниками і займався антирадянською агітацією, виголошуючи слова поразницького змісту: «Меня, говорит, обидела советская власть – раскулачила, ну ничего, говорит, скоро переменится власть и тогда опять будет наше право, потерплю еще немного, но уже недолго терпеть, а потом верну свою хату и отобранное у меня имущество».

Інший свідок наголошував на систематичній антирадянській діяльності заарештованого, але конкретні факти такої діяльності Леоненка Павла свідку були не відомі, бо він не так давно жив у с. Жукотки, проте і цього вистачило, щоб її помітити. Так, улітку 1937 р. у Чернігові свідок зустрівся з Павлом Леоненком, який,

перебуваючи на підпитку, у розмові зі свідком висловлювався антирадянськи та виказував невдоволення радянською владою: «Вот меня сов. власть обидила отобрала у меня все имущество, выгнала с хаты, но вы-же думали, что я уже пропал. Я живу, и живу лучше вас, имею деньги, выпиваю и т. д., а вы что, в колхозе работаете работаете, а ничерта не получаете. Я вот сегодня со своим зятем головой кохоза выпивал... ну ничего говорит потерпим еще придет время, когда мы отберем все отобранное у нас при раскулачивании имущество и будет тогда наша власть, тогда опять мы заживем».

Свідок додав, що, ймовірно, ці слова заарештованого чув і житель с. Жукотки, також свідок у справі, який стояв неподалік і про цей випадок розповів наступне: він бачив як вищезазначені особи (заарештований з попереднім свідком) «на возу завтракали и выпивали водку». Підвода стояла у віддаленому місці базарної площі. «Я приближался к ним. Я заметил что Леоненко жестикулируя руками что-то говоря по его движению видно было что это он высказывал какое-то недовольство, но всех слов я не смог услышать, а слышал только часть разговора т. к. они увидев меня прекратили говорить и Леоненко ушел». Свідок додав, що почув такі слова цієї розмови, сказані Леоненком: «Вы думали, что я пропал, а я живу имею деньги и выпиваю водку» [34].

На допиті 15.09.1937 р. Леоненко П. К. всі звинувачення щодо здійснення ним антирадянської та контрреволюційної діяльності, а також злочинні зв'язки з куркулями категорично заперечував [35].

Попри заперечення заарештованого своєї вини слідство у його справі вирішило, що показань свідків цілком достатньо для його викриття у інкримінованому злочині, а тому було вирішено передати його слідчу справу на розгляд «трійки» НКВС, яка встановила для нього покарання – 8 років ув'язнення у ВИПРАВТРУДТАБОРІ [36].

27.01.1989 р. слідчим слід. групи УКДБ УРСР Чернігівської області було зроблено висновок щодо архівної карної справи зі звинувачення Леоненка Павла Кириловича. Було встановле-

но, що 1937 р. його було репресовано безпідставно, а тому постановою «трійки» Чернігівського облуправління НКВС УРСР від 17.09.1937 р. підлягає скасуванню, а справа припиненню у зв'язку з відсутністю у діях обвинуваченого складу злочину. Було названо підстави такого висновку: відсутність даних у матеріалах справи про те, що вислови Павла Леоненка за своїм характером були спрямовані на підрив чи послаблення радянської влади; наявність грубих помилок під час розслідування справи у 1937 році.

З означених причин до Чернігівського обласного суду Чернігівською обласною прокуратурою 09.02.1989 р. було направлено протест у порядку нагляду щодо відміни постанови «трійки» НКВС від 17.09.1937 р. та припинення карної справи, який було задоволено 15.02.1989 р. у зв'язку з відсутністю у діях Леоненка Павла Кириловича складу злочину [37].

Загаба Микола Іванович – ще один жукотківець, якого заарештували 11.09.1937 р. [38].

На час арешту він мешкав у м. Чернігів, працював теслею у «Райсоюзе».

Під час допиту Загаба М. І. розповів, що його господарство було розкуркулене 1932 р., після цього він переїздить до м. Чернігів і влаштовується там на роботу. Заперечував усі закиди слідчого щодо здійснюваної ним антирадянської діяльності, зв'язків з куркулями с. Жукотки. Тоді слідчий навів інший факт антирадянської діяльності заарештованого: побиття на ґрунті класової помсти члена місцевої сільради. Ці події Микола Загаба підтвердив, але в тій частині, що: «я действительно один раз ударив члена сельсовета ... кулаком по лицу на почве личных счетов, а именно за то, что он назвал меня хулиганом...» [39].

Постраждалий від рук Загаби М. І. місцевий активіст виступив свідком у його справі, де про заарештованого розповів, що той був відкритим ворогом радянської влади, а у період колективізації здійснював посилену агітацію проти колгоспів, сам не

вступав до колгоспу і «бивал с правильного пути других». За здійснювану агітацію він підпадав під адмінвиселення на Північ, але виселений не був, бо на час розкуркулення виїхав із села.

Перебуваючи у Чернігові, М. Загаба налаштований терористично щодо активу с. Жукотки і жадав помсти через своє розкуркулення. Так, як стверджував свідок, у вересні 1936 р. Загаба з'явився у с. Жукотки з метою помститись йому, бо той брав у розкуркуленні найактивнішу участь, та публічно побив свідка і висловився: «Я тебе покажу как раскулачивать – тебя нужно уничтожить совсем».

Додав, що Загаба дуже часто навідувався до села у 1935-1937 рр. і підтримує тісний зв'язок з розкуркуленими у Жукотках, серед яких здійснює свою терористичну роботу [40].

Інші свідки додали «фактів» про антиколгоспну діяльність Миколи Загаби: у період колективізації 1930 р. він робив заяви, щодо колгоспу не піде «пусть меня не только раскулачат, а и расстреляют». У 1936 р. Загаба М. І. отримав пропозицію вступити до колгоспу, але знову відмовився зі словами: «Вы скоро самидохнете, а еще хотите меня затянуть в колхоз».

До того ж, незважаючи на те, що проживав у Чернігові, як стверджував свідок, Загаба кожні вихідні навідувався до с. Жукотки. В один з таких візитів, улітку 1937 р., серед колгоспників розпочав розмову: «Что вы работаете в колхозе и ничего не имеете, а жил раньше и сейчас хорошо живу и надеюсь, что буду жить еще лучше». Здійснюючи контрреволюційну агітацію, він намагався дезорганізувати дисципліну, а також був тісно пов'язаний з куркулем – Заворотним Григорієм Петровичем, який у 1932 р. вбив голову сільради Мошко Мину Ілліча. Нині Заворотний переховується і займається спекуляцією, також він налаштував терористично і Миколу Загабу [41].

Відповідно до складеного у справі обвинувального висновку, як завжди слідству цілком вистачало показань свідків для того, щоб викрити злочинну діяльність заарештованого і передати його справу на розгляд трійки НКВС, яка мірою покарання за

здійснювану Загабою М. І. антирадянську агітацію, спрямовану на підрич колгоспного будівництва, а також погрози активістам села, встановила покарання: ув'язнення у ВИПРАВТРУДТАБО-РІ строком на 10 років, рахуючи термін з 11.09.1937 р. [42].

У 1939 р. «Верховному Прокурору Союзу С.С.Р», а у червні 1940 р. «Прокурорському Надзору ССРСР» в'язень «Амурлага НКВД, г. Свободный» Загаба М. І. пише скарги, у яких просить переглянути його справу «путем ведения правильного и непристрасного следствия и установить Сущность Совершенного мною преступления, за что именно привлечен я к столь суровой мере наказания...» [43].

За поданою скаргою навесні 1940 р. справу Миколи Загаби було переглянуто, передопитано і свідків, які підтверджували свої попередні покази 1937 р.

Проте у справі були допитані нові люди, які дещо по-іншому тлумачили описані у свідченнях події, зокрема ті, що стосувались побиття місцевого активіста на ґрунті класової помсти. Так, один із «нових» свідків розповів, що той місцевий активіст і свідок у справі – людина нечесна, яка не користувалась повагою у односельців. Селом ширилися чутки, що він мав стосунки з заміжніми жінками, через що виникали суперечки з їхніми чоловіками, серед яких опинився і Загаба М. І.

Цю інформацію підтвердила і дружина Загаби М. І. додавши, що після побиття її чоловіком свідка свідок погрожував їй і чоловіку: «Я вас двох отдам под суд» [44].

Незважаючи на нові факти, у вересні 1940 р., за результатами перегляду справи М. І. Загаби Чернігівською обласною прокуратурою було зроблено висновок, за яким скаржнику було відмовлено у задоволенні скарги як такої, що не заслуговує уваги [45].

У березні 1958 р. до Президії Чернігівського обласного суду за справою Миколи Загаби у порядку нагляду надійшов протест. Після перегляду матеріалів слідства було зроблено висновок про те, що постанова «трійки» НКВС, як необґрунтована, має бути скасована, а справа припинена у зв'язку з недоведеністю прови-

ни засудженого. Бо на основі свідчень про відмову Загаби Миколи Івановича вступати до колгоспу нема підстав його звинувачувати; відмова засудженого вступати до колгоспу не містить ознак складу злочину.

Покази свідків щодо здійснюваної Загабою М. І. агітації проти колгоспів мають неконкретний характер, бо не вказують на місце, час і свідків такої агітації.

Як виявила перевірка справи, здійснена прокуратурою Чернігівської області у 1940 р., показання одного зі свідків щодо провини Миколи Загаби є необґрунтованими і зумовлені особистою неприязню. За таких обставин свідчення цього свідка не можна брати до уваги, бо вони мають суб'єктивний характер.

Таким чином, підстав для засудження Миколи Івановича Загаби не було, а тому, керуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР від 19.08.1955 р., Чернігівська обласна прокуратура просить відмінити постанову «трійки» НКВС щодо Загаби М.І., а справу провадженням припинити у зв'язку з недоведеністю обвинувачення [46].

У відповідь на вищезазначений протест Президія Чернігівського обласного суду 02.04.1958 р. приймає постанову, за якою протест прокурора Чернігівської області було задоволено, про що через кілька днів, відповідно до матеріалів справи, було повідомлено довідкою про реабілітацію самого Миколу Загабу [47].

-
1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1893, арк. 3, 6-7, 10, 15.*
 2. *Там само, арк. 14.*
 3. *Там само, арк. 12.*
 4. *Там само, арк. 9-10.*
 5. *Там само, арк. 5.*
 6. *Там само, арк. 7.*
 7. *Там само, арк. 15-16.*
 8. *Там само, арк. 17.*

9. Там само, арк. 19.
10. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1699, арк. 2, 5.
11. Там само, арк. 9.
12. Там само, арк. 8.
13. Там само, арк. 10-13.
14. Там само, арк. 14-15.
15. Там само, арк. 16.
16. Там само, арк. 22.
17. Там само, арк. 17-20.
18. Там само, арк. 26.
19. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 4013, арк. 3.
20. Там само, арк. 7.
21. Там само, арк. 19.
22. Там само, арк. 9.
23. Там само, арк. 11, 13, 15.
24. Там само, арк. 17-18.
25. Там само, арк. 22-23, 33, 41-42, 48-50, 54-69.
26. Там само, арк. 25-28.
27. Там само, арк. 29, 70.
28. Там само, арк. 74.
29. Там само, арк. 82-83.
30. Там само, арк. 26, 77.
31. Там само, арк. 88-91.
32. Там само, арк. 100.
33. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1847, арк. 2, 3.
34. Там само, арк. 9-15.
35. Там само, арк. 7-8.
36. Там само, арк. 17, 19.
37. Там само, арк. 20-25.
38. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 3334, арк. 3.
39. Там само, арк. 8.
40. Там само, арк. 12.
41. Там само, арк. 10, 14.

42. Там само, арк. 27, 28.
43. Там само, арк. 32, 34.
44. Там само, арк. 21, 22, 26, 27.
45. Там само, арк. 35.
46. Там само, арк. 37, 38.
47. Там само, арк. 39, 40, 44.

Розстріляно без посилання на статтю

З-поміж документів архівної слідчої справи 1938 року щодо звинувачення уродженця с. Жукотки М.-Коцюбинського району Шевченка Петра Павловича, що мешкав у Чернігові та працював теслею, міститься лист до начальника УВС м. Чернігова і Чернігівської області з проханням дочки переглянути справу щодо реабілітації її батька, якого було засуджено (розкуркулено) у 1934-1935 роках з конфіскацією майна та заслано до Сибіру, де він і помер. Місце поховання і рік смерті дочці Шевченка П. П. відомим не було [1].

Менш ніж за місяць управлінням СБУ Чернігівської області справа Петра Шевченка була переглянута, а про результати повідомлено автору листа.

Так, стало відомо, що Шевченка П. П. було заарештовано 18.02.1938 р. «по спец. заданію» та обрано запобіжний захід – утримання під вартою у Чернігівській в'язниці [2].

У довідці-характеристиці сільської ради про Шевченка Петра було зазначено, що за матеріальним станом він був куркулем. У 1918 р. перебував у складі Партії Хліборобів, а також брав активну участь у групі «35» (група столипінців), до якої платив членські внески. До того ж, цього року «брал самое активное участие в выборах гетьмана Скоропадского».

На час свого членства у Партії Хліборобів Шевченко П. видавав гетьманській варті, німецькому загону та каральному загону поміщика Бродовича червоних партизан. Окрім того, особисто брав участь у їхніх арештах та побиттях.

У 1932 р. П. П. Шевченка було розкуркулено і намічено як куркуля до адмінвиселення за антирадянську агітацію, але той утік з села.

На час арешту мешкав у м. Чернігів і систематично займався спекуляцією, за яку його дружина у 1936 р. була засуджена та заслана на 5 років. До того ж у Чернігові Шевченко П. зустрічався з колгоспниками та здійснював серед них антирадянську пропаганду [3].

На допиті та під час очних ставок всі звинувачення щодо себе, зазначені вище, Шевченко П. П. категорично відкидав [4].

Один зі свідків окрім інформації про куркульське походження Шевченка П. П. та видачу гетьманським військам червоних партизан, показав, що з початком організації колгоспу заарештований відкрито виступав на зборах села з антирадянською агітацією та зазначав, що колгосп довго існувати не буде, і цим радянська влада хоче знищити людей.

У січні 1938 р. свідок разом з П. Шевченком перебували у його зятя – Харитона Єдомахи, там заарештований спитав у свідка: «Как, тебе не известно будут еще арестовывать или нет? Как по-твоему советские деньги изменятся не будут?» Ці запитання одразу зацікавили свідка, далі з розмов він зрозумів, що Шевченко П. П. має велику суму грошей, частина яких зберігається у ощадкасах як на його рахунку, так і на рахунках дружини та синів. А гроші ці були ним виручені за спекуляцію різноманітними товарами [5].

Інший свідок наводив слова: «Коллективизация есть порабощение народа. Советская власть, в колхозах хочет изморить голодом народ, что у верхушки власти (правительства) это люди не наши и т. д.»

На час арешту Шевченко П. мешкав у м. Чернігів, де також систематично займався спекуляцією, одночасно здійснюючи антирадянську агітацію серед населення. Свідок стверджував, що йому неодноразово доводилось чути від колгоспників, що Шевченко П. П. під час зустрічей у місті казав їм: «В колхозе вы скоро

с голоду подохнете. Я без ваших колхозов живу лучше и больше имею чем вы». Такими висловлюваннями, на думку свідка, він «занимався подрывной деятельностью и разложением колхоза, в результате чего в колхозе дисциплина совершенно упала, имеются случаи воровства колхозного имущества и большой падеж свиней» [6].

Також свідок зауважив, що Петро Шевченко систематично займався антирадянською діяльністю, бо у 1920-1923 рр. злісно не виконував продподатків: гноїв свій хліб, закопуючи його в землю. Злісно здійснював супротив органам влади, за що у 1921-1923 рр. його три рази було заарештовано.

Перед арештом він часто навідувався до с. Жукотки, «где группируется кулачество, собирает на квартиру Дольника Андрея и занимается всякими антисоветскими разговорами» [7].

Відповідно до складеного обвинувального висновку від 13.03.1938 р., без посилання на статтю Карного Кодексу, слідчу справу щодо звинувачення Петра Павловича Шевченка було передано на розгляд «Особой тройки УНКВД по Черниговской области», відповідно до постанови якої від 25.04.1938 р. до Шевченка П. П. за здійснення антирадянської агітації, спрямованої проти колгоспного будівництва, а також висловлювання поразницьких настроїв було застосовано вищу міру покарання – розстріл [8].

Вирок було виконано 17.05.1938 р. у м. Чернігів [9].

Також у відповіді на лист доньки репресованого Шевченка П. П. зазначено, що «31 августа 1989 г. Петр Павлович реабилитирован, его доброе имя полностью восстановлено...»

Документальные материалы о местах захоронения жертв репрессий 1937-1938 гг. в связи с обстоятельствами военного времени не сохранились. Установлено, что одним из таких мест являлось лесное урочище на северной окраине Чернигова, вблизи автотрассы на Гомель. Органами власти это место объявлено мемориальным кладбищем с целью увековечения памяти жертв репрессий. Похоронен ли на этом кладбище и Ваш отец, мы, разумеется, утверждать или отрицать это не можем».

-
1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 10294, арк. 26.*
 2. *Там само, арк. 2.*
 3. *Там само, арк. 6.*
 4. *Там само, арк. 7,8, 18,19.*
 5. *Там само, арк. 10, 11.*
 6. *Там само, арк. 16, 17.*
 7. *Там само, арк. 13, 14.*
 8. *Там само, арк. 20-22.*
 9. *Там само, арк. 24, 25.*

Небезпечний елемент

14 вересня 1937 р. відділом робсількорів і листів трудящих обласної газети «Більшовик» до начальника Чернігівського міськвідділу НКВС було надіслано копію листа сількора «для розслідування та вжиття належних заходів» [1] (див. фото зі с. 95):

Підтвердженням викладеного у листі для слідства традиційно стала довідка з сільської ради, у якій зазначалось, що Іван Бердиченко походив з куркульської родини, яка мала у власності 18 га землі, 3 коней, 3 корови, олійницю, та експлуатував найману робочу силу. У 1930 році його було засуджено за крадіжку льону в колгоспі. Наголошувалось, що під час революції Бердиченко І.І. «активно виступав за гетьманом і був собственником». У 1931 році був розкуркулений і підлягав адміністративному виселенню, від якого втік, а тепер здійснює агітацію проти колгоспів та заходів радянської влади на селі [2].

03.10.1937 року було видано ордер № 144 на арешт мешканця м. Чернігів, уродженця с. Левоньки – Бердиченка Івана Івановича [3].

Під час допиту 21 жовтня 1937 р. Бердиченко І.І. стверджував, що його господарство не розкуркулювали, бо воно було середняцьким, а своє майно він передав до колгоспу. Не визнав

Копія.

В нашем Черниговском жилищном, а также по жилищам как в 13 жилищном есть дворник т. Бердиченко И.И., который ранее жил до 1931 года как помещик, который имел 20 гектаров земли также все богатства в 1931 году взяла сельрада, наложила план хлебозаготовки, он того плана не сдал, а взял хлеб спрятал. Сельрада его за выплату хлеба раскулачила, как злостного врага нашего советского союза и хотела арестовать, он удрал 4 года скрывался. В 1934 году пришел в Чернигов и стал работать дворником в 13 жилищном и работал до сего года. А в этом году начиная распространять контрреволюционную пропаганду, начиная собирать себе контрабанду и метит тем товарищам которые его имущество забирали и он теперь готовится напасть на наше отечество и на нашу любимую родину. Бердиченко опасный элемент в нашем союзе и он подходит к тем врагам которых расстреляли, а Бердиченко занимается теми же самыми словами и делом которыми занимались наши враги, которые хотели накинута на наш советский союз, а Бердиченко занимается такою же контрабандой, и Бердиченко готовит замах на наш советский союз в нашу родную страну.

С подлинным верно:

Кузнецов

себе винним підозрюваний у здійсненні антирадянської діяльності, за яку його було заарештовано, а також за агітацію, спрямовану проти колгоспів.

Слідство стверджувало, що йому відомі факти про розповсюдження Бердиченком І. чуток про війну серед односельців, яких той зустрічав у м. Чернігів, про антирадянську агітацію і погрози в бік активу села, про здійснення супротиву під час вилучення хліба, про те, що жалкував за розстріляними Тухачевським та Якиром, про те, що І. І. Бердиченко був членом організації «Хлеборобов Собственников». Проте всі звинувачення у свій бік заарештований відкидав [4].

Свідки у справі Івана Бердиченка знали його як односельця-куркуля, розкуркуленого у 1931 р. Цього ж року його було заарештовано і призначено до адмінвиселення, але Бердиченко втік і тривалий час переховувався. На час арешту мешкав у м. Чернігів та підтримував зв'язок з розкуркуленими і одноосібниками, періодично навідувався до села, де агітував проти колгоспу. А одного разу, влітку 1937 року, він серед селян розповсюджував розмови, «что колхозам скоро придет конец, он уже Германия готовится напасть на нас, тогда немцы колхозы разгонят, а колхозников будут вешать» або висловлювався, що колгосп – це таж панщина і хто до нього вступить, помре з голоду. Такі розмови мали результат – інакше чому серед «отсталых» колгоспників, за словами свідка, з'явилися думки щодо виходу з колгоспу.

Окрім цього, з розмов колгоспників одному зі свідків стало відомо, що Бердиченко І. І. під час зустрічей з колгоспниками-односельцями у м. Чернігів висловлюється, що хоче помститися активу села, який його розкуркулив, а також висловлює думки: «что придет скоро время расправы с ними».

У 1931 р. свідок, будучи уповноваженим сільрадою, на час розкуркулення І. І. Бердиченка стверджував, що обвинувачений різко висловлювався у бік свідка та погрожував вбивством, при цьому заявляючи: «Советская власть долго нас грабит не будет, скоро придет то время, что мы свое заберем». І в цей час Іван Бердиченко свій хліб «гноил в ящиках, что было обнаружено нами в большом количестве».

Свідки у своїх показах звертали увагу на суспільну небезпечність Бердиченка І. для радянського суспільства та його ворожу налаштованість щодо радвлади [5].

21.10.1937 р. було видано обвинувальний висновок, у якому зазначалось, що здійсненим розслідуванням по справі Бердиченка І. І. було встановлено, що матеріалів справи і показів свідків достатньо для викриття підозрюваного у інкримінованому йому злочині. А тому було вирішено передати слідчу справу Івана Бердиченка на розгляд «трійки» УНКВС Чернігівської області,

яка постановила, що Бердиченка Івана Івановича, який звинувачується у тому, що «скрывался от репрессирования, проводил антиколхозную агитацию, высказывал пораженческие и террористические настроения... заключить в ИСПРАВДТРУДЛАГЕРЬ сроком на ДЕСЯТЬ ЛЕТ, считая срок с 4/Х-1937 года» [6].

Своє покарання Іван Бердиченко відбував у «Южлагі НКВД» м. Улан-Уде, звідки 30.04.1940 р. він пише скаргу Верховному Прокурору УРСР, у якій стверджує, що йому невідомі мотиви свого арешту, а також статус, у якому він перебуває – обвинуваченого чи підозрюваного, бо з моменту арешту і до дня відбуття з Чернігівської в'язниці Бердиченка І. І. не допитували і не повідомляли, на яких підставах його було заарештовано. Це було не відомо йому і на час написання скарги.

Не відомо було Івану Бердиченку і про зміст постанови «трійки» НКВС: «В случае предъявления обвинения я бы знал в чем обвиняюсь и какие положены в основу доказательства. В опровержение таковых я бы со своей стороны доставил бы доказательства которые опровергли б доказательство обвинения у установил бы свою невиновность».

А оскільки, як стверджував Іван Бердиченко, його не було допитано під час слідства, то трійка НКВС «основываясь на каких-то фиктивных материалах и подошла к делу чисто формально, формально Тройка Н.К.В.Д. может быть и права, что ей преподнесен материал в ложном доносе, а по существу издевательство над живим человеком».

Проте Чернігівська обласна прокуратура, витребувавши та розглянувши повторно справу, склала висновок 09.01.1941 р. про те, що «Жалобу, осужденного как не имеющую мотивов, для основания пересмотра дела – о т к л о н и т ь». Розгляд справи у порядку нагляду припинити, а саму справу передати до архіву. Про що і повідомити скаржнику [7].

Повернулась справа Бердиченка І.І. на розгляд до Чернігівської обласної прокуратури вже через 48 років, і за висновком останньої він – уродженець с. Левоньки Чернігівського району

Чернігівської області, який звинувачувався у здійсненні агітації, спрямованої проти колгоспного будівництва, висловлюванні поразницьких настроїв, за що був ув'язнений на 10 років у виправтрудопідприємстві за постановою «трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВС, визнавався таким, що підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х і початку 50-х років» [8].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8637, арк. 5-6.*
2. *Там само, арк. 4.*
3. *Там само, арк. 1.*
4. *Там само, арк. 8.*
5. *Там само, арк. 9-14.*
6. *Там само, арк. 15-17.*
7. *Там само, арк. 19-20, 22.*
8. *Там само, арк. 23.*

Про замах на вбивство рахівника колгоспу

Непересічна за своїм змістом подія трапилась у листопаді 1938 року в с. Левоньки – вчинено замах на життя рахівника колгоспу та місцевого активіста Федора Пущенка.

19.11.1938 р. лікарем Левоньківської психіатричної лікарні Шурубенком Семеном Костянтиновичем було складено акт про те, що цього дня о 19 год. його було викликано для надання медичної допомоги громадянину с. Левоньки Пущенку Федору Івановичу. Взявши з собою матеріал для перев'язки, лікар попрямував до хати потерпілого, де побачив пораненого, який лежав у ліжку прикриваючи руками голову та частину обличчя, а навколо нього повна хата громадян. Потерпілий був при свідомості та розмовляв. Якою саме зброєю було здійснено поранення, лікар не визначив, але зазначив, що поранення спричинене не кулею, а дробом [1].

У якості підозрюваного у вчиненні зазначеного злочину було визначено Моргуна Андрія Олексійовича щодо якого 25.11.1938 р. було видано постанову про початок провадження за справою щодо звинувачення у замаху на вбивство рахівника колгоспу ім. Щорса Пуценка Федора Івановича, що відповідає ст. 54-8 КК УРСР, а у зв'язку з тим, що заарештований, на думку слідства, «находясь на свободі может повліять на ход следствия», мірою запобіжного захисту було обрано утримання під вартою у в'язниці м. Чернігів [2].

Цього ж дня було видано ордер на проведення обшуку та арешту Моргуна А.О.

У результаті проведеного 25.11.1938 р. обшуку було виявлено: «Дроби куст. изд – 100 гр., гильз охотружья – 5 шт., гильз винтовок – 4 шт., пуля винтовочн. – 1 шт., пуля рев. «Наган» – 1 шт., пуля кустарн. раб. – 1 шт., куски олова – 150 гр.» [3].

Наступний обшук було здійснено 29.11.1938 р., цього разу слідчий знайшов: «Ружье «Берданка» № 6674».

А вже під час обшуку 01.12.1938 р. у господарстві Моргуна А.О. було виявлено обріз японської гвинтівки та три бойові патрони до неї. «Указанный отрез и боевые патроны были обнаружены в помещении крайнего сарая (пригребнице) снаружи, в соломенной крыше в левом углу от огорода» [4].

Відповідно до довідки-характеристики, виданої Жукотківською сільською радою, господарство Моргуна А.О. «виррослося до куркульського. В колгосп вступив в 1931 році. З колгоспу виключався як зривщик труддисципліни в колгоспі – не вихід на роботу. Зараз знову колгоспник судився за крадіжку колгоспного майна неодноразово....Взагалі гр-н Моргун Ан. Ол. Являвся соціально небезпечною людиною для Радвлادی – займався терористичними актами, як вбивство рахівника колгоспу через вікно...» [5].

Архівна справа Андрія Моргуна містить копію протоколу загальних зборів колгоспу ім. Щорса, які відбулися 01.01.1939 р. На зборах було вирішено виділити матеріальну допомогу по-

страждалому Федорові Пущенку (на лікування), а також ухвалено питання «судити Моргуна – терориста показовим судом в селі Левоньках, прохати дати йому відповідні покарання з конфіскацією всього майна, та виселення всієї сім'ї з Левоньок» [6].

26.11.1938 р. щодо Моргуна А.О. начальником М.-Коцюбинського райвідділку НКВС УРСР було винесено постанову про висунення звинувачення за ст. 54-8 КК УРСР – здійснення підозрюваним терористичного акту над членом сільської ради с. Жукотки – рахівником колгоспу ім. Щорса громадянином Пущенком Ф. І., якого тяжко поранив у голову пострілом з обрізу [7].

На допиті 02.12.1938 р. Андрій Моргун розповів, що дійсно 19.11.1938 року приблизно біля 19 години намагався пострілом з обрізу через вікно вчинити вбивство рахівника колгоспу ім. Щорса – Пущенка Федора, що мешкав у с. Левоньки.

На запитання слідчого, що послугувало підставою вчинення ним такого злочину, зазначив, що у 1935 р. його за відмову від роботи у колгоспі виключили з його членів. На загальних зборах колгоспників Пущенко Ф. виступав проти А. Моргуна і вносив пропозицію виключити того з колгоспу. З того часу заарештований затамував образу на потерпілого. І хоча 1936 р. заарештованого було поновлено у колгоспі, «Я редко ходил на роботу и за это Пущенко часто упрекал меня как лодаря».

Ще однією образою на Пущенка Ф. з боку Моргуна А. стало притягнення його до суду за крадіжку колгоспної цибулі та покарано до п'яти днів примусових робіт.

До того ж, коли 1937 р. на вівцефермі колгоспу сталась крадіжка чотирьох овець, а Андрія Моргуна, як сторожа, було притягнуто до відповідальності – примусовим роботам терміном на шість місяців, він знов вважав винним рахівника колгоспу.

Наприкінці літа 1938 р. Моргун А. О., працюючи сторожем колгоспного лісу, за самовільний триденний прогул був за вказівкою потерпілого покараний – звільнений з роботи.

Додав також: «Осенью 1938 года у меня было уворовано в лесу около воза дров. В краже этих дров я подозревал Пущенка, потому что видел у него дома дрова.

Все это, по отношению к Пущенку, у меня создало сильную злобу. Я считал что со стороны Пущенка Я на каждом шагу подвергаюсь преследованиям.

Поскольку Пущенко выступая против меня всегда был прав и законно противопоставить что либо ему я не мог, Я пришел к такому убеждению, что пока будет существовать Пущенко мне спокойной жизни не будет, а поэтому Я решил от него избавиться путем совершения убийства».

На запитання слідчого про те, хто ще «потерпав» від постраждалого, А. Моргун розповів, що він такий не один. Ще з колгоспу було виключено Тарасенка Івана Ярмиловича за самовільне відхідництво та Колонтая Андрія Петровича, якого було звільнено з посади завгоспа колгоспу за розкрадання колгоспного майна.

Додав, що з Тарасенком І. про рахівника Пущенка Ф. він ніколи не спілкувався, а от з Колонтаєм А. вони спілкувались та ділились образами, дійшовши висновку, що «пока будет Пущенко Федор таким людям как мы жизни не будет». Та дослівно переказав вислів Колонтая: «его – Пущенка надо бы шлепнуть (т.е. убить) та не найдется хорошего человека который бы это сделал». З такою думкою Колонтая заарештований погодився і на цьому розмову було закінчено.

Проте ніякого зговору щодо розправи з потерпілим у цій розмові і після неї не було, але: «разговор у меня укрепит мнение о необходимости совершения убийства Пущенка». Продовжив: «Приняв решение совершить убийство Пущенка Федора Я все время подбирал удобный момент для выполнения этого гнусного замысла, но никак у меня не хватало смелости и решительности приступить к исполнению замысла».

Так, уранці 19.11.1938 р. (у суботу) до Андрія Моргуна завітав його небож – Пущенко Андрій Ілліч і запропонував піти до нього заколоти кабана, той погодився, а звільнився десь о 14 чи 15 годині дня. Повернувшись додому, Моргун А. ліг відпочити. Під час відпочинку і з'явилась думка розправитись з Пущенком Ф.

Приблизно о 18-й годині до оселі Моргуна А. прийшов за-

вгосп колгоспу Рись Іван Семенович та запропонував йому піти охороняти колгоспну стайню, але, оскільки вже було прийнято рішення щодо здійснення в той вечір убивства Пуценка Ф., Моргун від пропозиції завгоспа відмовився під приводом головного болю.

Приблизно через півгодини Андрій Моргун пішов до колгоспної контори, сподіваючись зустріти там Андрія Пуценка, у якого він був уранці. Підійшовши до будівлі контори, побачив, що світла у вікнах нема, а відповідно там уже нікого не було, тому А. Моргун повернувся додому, дістав зброю зі схованки у стрісі і попрямував до будинку Федора Пуценка, але ввійшов не до його двору, а до сусідського. Там переліз через огорожу і таким чином підійшов до вікон потерпілого [8].

Через вікно Моргун А. О. побачив, що Пуценко Федір був у кімнаті разом з дружиною, коли потерпілий підійшов до столу, Моргун А.: «оттянул назад пуговицу затвора, прицелился по между веток цветов Пуценку в голову и произвел выстрел и убежал от квартиры. Попал ли я у Пуценко или нет я не посмотрел». Додому повертався тим же шляхом – через двір сусіда потерпілого.

Потрапивши додому, заарештований вийняв пусту гільзу та обріз – у схованку у солom'яній стрісі пригребиці. Зайшовши до сіней, заховав порожню гільзу у щілину між зрубамі, а після пішов спати. Вдома знаходилася дружина Олена та син Іван, які лежали на печі, але ще не спали. Було це десь о 19-ій годині.

Наступного дня, у неділю 20.11.1938 р., о 4-ій годині ранку Андрій Моргун одягнувся, взяв до кошика півня і попрямував до станції Левковичі, щоб поїхати до Чернігова на базар. По дорозі зайшов до Андрія Пуценка, щоб спитати, чи той не збирається до міста, але якась жінка відповіла йому, що на базар вони не поїдуть, а тому до залізничної станції Моргун А. пішов сам. У місті перебував до наступного дня – жив у свого сина Моргуна Олексія.

Слідчий запитав, якої системи зброя була у заарештованого.

Той відповів, що точно йому не відомо, але напевне не російської. Додав, що всього у нього було 4 набої, один з яких він використав для здійснення замаху. Свинцевий дріб у набої був саморобним, бо свинець Моргун А. використовував під час ремонту чугунів і купував його у різний час і у різних місцях.

Зазначив, що знаряддя замаху – обріз він купив (виміняв на два замки) 1922 р. або 1923 р. у Степаненка Олексія Андрійовича, який на час вчинення замаху помер. Проте причину, навіщо придбав зброю, Моргун А. назвати не зміг.

Слідчий наполягав на тому, щоб заарештований виказав своїх спільників, але той стверджував: «Убивство Пуценка Федора я готовил сам и никаких соучастников у меня не было» [9].

Також за підозрою причетності до зазначеного злочину було притягнуто і співрозмовника Андрія Моргуна, що також мав злобу на Пуценка Ф. – Колонтая А. П., але 03.01.1939 р. було видано постанову, за якою слідче провадження щодо нього було припинено у зв'язку з тим, що «в первичных показаниях об участии КОЛОНТАЯ в террористическом акте заявил ложно, чем самым ввел в заблуждение следствие» [10].

У обвинувальному висновку щодо справи Моргуна Андрія було зазначено, що замах на рахівника колгоспу було здійснено, оскільки він «враждебно настроен к мероприятиям Советской власти, систематически занимался развалом трудовой колхозной дисциплины, с целью развала колхоза занимался хищением колхозного имущества, глубоко законспирировавшийся как террорист угрожал активу села». У чому і зізнався слідству.

Враховуючи зазначене, Моргуна А.О. слідством було притягнуто до відповідальності та звинувачено у незаконному зберіганні зброї, активні терористичні прояви, антирадянські настрої, що відповідає злочинам, передбаченим ст. 54-8 КК УРСР.

Тому слідчу справу щодо звинувачення Моргуна А. О. було спрямовано за підсудністю Військовому Трибуналу, який виніс постанову про передачу справи до суду [11].

Судове засідання у справі Моргуна Андрія Олексійовича від-

булося 05.02.1939 р. Під час засідання підсудний повторив свої свідчення з цією різницею, що зазначив: «Намерення убить Пущенко у мене не було, а я хотів його лише напугать».

Свідок-постраждалий – Федір Пущенко показав, що підсудний, перебуваючи у колгоспі, до роботи ставився погано, за що на загальних зборах колгоспу був з нього виключений. А свідок, як рахівник колгоспу, під час колгоспних зборів характеризував Моргуна А. як прогульника, симулянта, наполягав на тому, що той не може бути членом колгоспу.

Про події вечора злочину розповів наступне. 19.11.1938 р. біля 19-ї години постраждалий вийшов з контори колгоспу. Вдома повечеряв, встав із-за столу, підійшов до вікна і став запалювати цигарку. У цей час через вікно відбувся постріл, який тяжко поранив Пущенка Ф. – пострілом вибило око, пошкодило шоку; 33 доби постраждалий знаходився у лікарні, а потім продовжував лікування. Але хто в нього стріляв, він не знає. Ці свідчення підтвердила і дружина постраждалого.

Інші свідки також давали аналогічні покази про безповідальне ставлення Моргуна А. О. до роботи: прогули, дрібні крадіжки. Натомість постраждалого Пущенка Ф. було охарактеризовано як людину відповідальну, яка здійснювала рішучу боротьбу з такими як підсудний.

У судовому засіданні було допитано у якості свідка і чоловіка, що перебував разом з Андрієм Моргуном у камері райміліції, той розповів, що підсудний, прямуючи одного разу з базару до м. Чернігів, разом з громадянином Калантаєм розмовляли про своє невдоволення діями рахівника Пущенка Ф. У цій розмові співрозмовник Моргуна А. О. сказав, «что если бы нашолся хороший человек и убил бы его, я бы отдал свой обрез». Підсудний пристав на таку пропозицію, і Калантай віддав йому зазначену зброю.

Андрій Моргун такі свідчення заперечив та стверджував, що стріляв з того обрізу, який зберігався у нього з 1922 р., та додав: «Я сделал преступление сам без помощи других, выстрелом из

свого обреза ранил ПУЩЕНКО Федора и за совершенное мной преступление, я должен понести наказание согласно закона».

Вироком Військового Трибуналу 435 Київського Особливого Військового Округу від 05.02.1939 р. було визначено покарання для Андрія Олексійовича Моргуна – «за силою ст. 54-8 УК УССР и в соответствии с карательной санкцией ст. 54-2 УК УССР – подвергнуть лишению свободы в исправительно-трудовых лагерях сроком на ДЕСЯТЬ /10/ лет, с поражением в правах по п.п. «а», «б», и «в» ст. 29 УК УССР сроком на ПЯТЬ /5/ лет, с конфискацией всего лично принадлежащего ему имущества.

Срок отбывтия наказания осужденному МОРГУНУ исчислять с 21 ноября 1938 года, засчитав ему срок предварительного заключения» [12].

Подана касаційна скарга щодо пом'якшення призначеного Моргуну А. О. покарання задоволена не була [13].

Реабілітовано Андрія Моргуна Чернігівською обласною прокуратурою було 28.11.1995 р. У висновку про реабілітацію зазначалось, що відповідно до вироку військового трибуналу Київського особливого військового округу від 05.02.1939 р. засуджений за ст. 54-8 КК УРСР до 10 років позбавлення волі у ВТТ, з поразкою у правах строком на 5 років та конфіскацією майна. Висновком військової колегії Верховного Суду СРСР від 23.04.1939 р. цей вирок було залишено у силі, а касаційна скарга засудженого – без задоволення.

Відповідно до вироку Андрія Моргуна було визнано винним у тому, що він 19.11.1938 р. о 19 годині пострілом з обрізу японської гвинтівки через вікно тяжко поранив у голову активіста колгоспу ім. Щорса, рахівника Пущенко Ф. І. на ґрунті класової помсти, який неодноразово викривав під час зборів Моргуна А. як дезорганізатора колгоспного ладу та прогульника.

Як можна побачити з матеріалів справи, розслідування було проведено досить поверхово та неповно. Об'єктивні докази, які підтверджували б здійснення терористичного акту А. Моргуном, відсутні, а свідчення, отримані під час попереднього слід-

ства та під час судового засідання – суперечливі. До того ж не було перевірено свідчення і про те, кому ж належало знаряддя замаху – обріз гвинтівки, знайдений під час обшуку, проведеного 25.11.1938 р.

(одразу після арешту А. Моргуна), обріз гвинтівки знайдений не був, а вже під час обшуку, здійсненого 01.12.1938 р., зброєю було знайдено під солом'яною стріхою. Відповідно до висновків криміналістичної експертизи, здійсненої 13.12.1938 р. Київським інститутом науково-судової експертизи, визначено, що останній постріл зі знайденої при обшуку зброї було зроблено значно раніше, а не 19.11.1938 р. Свідків, які б бачили вчинення обвинуваченим злочину, не було, син Моргуна Андрія стверджував, що батька ввечері того дня у селі не було, бо він поїхав до м. Чернігів до брата і там залишився на ніч. Інші члени родини у справі не допитувались. Тому, виходячи з зазначеного, Моргун А. О. був засуджений необґрунтовано і на нього розповсюджується дія ст. 1 Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. у зв'язку з відсутністю сукупності доказів [14].

-
1. ГДА СБ України м. Чернігів. – Спр. 17198-п, арк. 22.
 2. Там само, арк. 1-2.
 3. Там само, арк. 3-4.
 4. Там само, арк. 8-9.
 5. Там само, арк. 13.
 6. Там само, арк. 17.
 7. Там само, арк. 24.
 8. Там само, арк. 25, 27, 29.
 9. Там само, арк. 31-34.

10. Там само, арк. 78.
11. Там само, арк. 80-81, 83.
12. Там само, арк. 86-92.
13. Там само, арк. 93.
14. Там само, арк. 98.

Антирадянський агітатор з гауптвахти

25.11.1942 р. Військовим прокурором 235 СД було санкціоновано арешт Сотникова Григорія Павловича, 1918 р. н., уродженця с. Жукотки, якого підозрювали у тому, що він, «будучи морально і політически не устійчивим, розложившимся человеком, среди бойцов своей части ведет а/сов. агитацию, высказывает из-менческие настроения».

Допитаний 20.11.1942 р. свідок показав, що Сотников Г. П. під час прогулянки заарештованих гауптвахти, серед яких перебував і сам, висловився: «Дали пять суток гауптвахты, хоть до Гитлера тикай, дали бы пропуска к фрицам, если бы не воровал, то давно бы сдох здесь, десять лет сидел в тюрьме и еще бы сидел».

Такі слова Григорія Сотникова були підтверджені й іншими свідками, що служили разом з ним, а, окрім цього, коли один із свідків запитав у підозрюваного, чому він роздивляється як тесля обтісує колоду, той відповів: «Да вот учусь плотничать, а то придется быть в плену у Гитлера, а плотничать не умею».

Інший свідок розповів, що неодноразово чув від Сотникова Г. такі слова: «Нам рабочим кр-цам не за что воевать с немцами. Все равно кто будет у Власти, нам одинаково ярмо на шее... У Советской Власти много несправедливости, часть работает, а другая часть все пожирает».

Зазначене, а також інші встановлені факти контрреволюційної агітації стали підставою для арешту Сотникова Григорія Павловича, запобіжним заходом для якого було обрано утримання під вартою [1].

На допиті 24.11.1942 р. Григорій Сотников розповів, що у 808-му артилерійському полку 253-ої стрілецької дивізії перебу-

ває з серпня 1942 р. Від початку служби мав дисциплінарну догану – п'ять днів гауптвахти за те, що обманом отримав чотири обіди і з'їв їх, а його товариші залишилися без харчування.

Заарештований підтвердив, що здійснював антирадянську агітацію серед колег по службі та навіть приклади такої діяльності. Так, коли під час свого перебування на гауптвахті з 19.11.1942 до 20.11.1942 р. всіх заарештованих солдат вивели з намету на вулицю, Сотников виказав своє невдоволення словами: «Лучше бы дали нам пропуска, то мы бы ушли к фрицам, чем быть здесь на холоде».

19.11.1942 р. висловлювався і щодо становища бійців у військовій частині: «Хоть тикай до Гитлера, а то я был в заключении и то лучше там было, кормили лучше, чем здесь». Також підтвердив слова свідків про необхідність навчання теслярству на випадок німецького полону [2].

Під час наступного допиту 01.12.1942 р. Григорій Сотников розповів, що у листопаді 1940 р. його було заарештовано міліцією Червоногвардійського рудника ст. Руковата і ув'язнено на 2 роки в ВТЛ за побиття колеги-шахтаря, вчинене у стані алкогольного сп'яніння. Перебуваючи у ВТЛ Куйбишевської області з грудня 1940 до 05.01.1942 р., Григорій Сотников спілкувався з поляками, яких було вислано з Польщі після приходу Червоної Армії. Двоє з них були вороже налаштовані проти радянської влади і часто розхвалювали життя у Польщі до приходу туди радянських військ.

Дослівно розмов поляків Сотников Г. навести не міг, але казав, що вони стверджували, що радянські робітники та селяни живуть погано. Під впливом таких розмов заарештований дійшов висновку, «что жизнь в Советском Союзе действительно тяжелая для трудящихся», а також «под ихнем влиянием, стал враждебно смотреть на Советскую Власть».

Після звільнення Григорій Сотников оселився у одному з районів Куйбишевської області, де працював місяць чи півтора у колгоспі ім. Сталіна, звідки і був призваний на військову службу. Працюючи у колгоспі, він спілкувався з розкуркуленими, з яки-

ми розмовляв на політичні теми. Вони хвалили життя за царя та бідкалися на життя після встановлення влади радянської. Такі настрої також мали вплив на погляди Сотникова Г.: «я пришел к выводу, что Советский строй не дал хорошей жизни рабочим и колхозникам, и с такими контрреволюционными убеждениями я ушел в армию...» [3].

Підсумком сказаного Григорієм Сотником стало те, що всі його вислови були спричинені несприятливими обставинами служби: «недоволен положением, которое было в полку, посадили на гаубвахту, не хватало мне питания и потом заставляли работать на холоду, в связи с этим я совершенно не давая себе отчета начал высказывать антисоветские настроения» [4].

05.12.1942 р. затверджено обвинувальний висновок у справі Григорія Сотникова, за яким його слідчу справу було направлено прокурору для перегляду та спрямування її за підсудністю на розгляд Військового Трибуналу, який розглянув її у судовому засіданні 06.12.1942 р. [5].

Відповідно до вироку Військового Трибуналу 253 стрілецької дивізії Сотникова Григорія Павловича згідно зі ст. 58-10 ч. II КК РРФСР і санкції ст. 58-2 КК РРФСР ув'язнити у виправтрудоборах терміном на 10 років, з поразкою у правах строком на 3 роки без конфіскації майна у зв'язку з його відсутністю.

25.02.1993 р. прокуратурою Ленінградського військового округу було затверджено висновок, за яким Сотников О. В. підпадає під дію Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій» від 18.10.1991 р. [6].

1. ГДА СБ України м. Чернігів. – Спр. 16117-п, арк. 1-3.

2. Там само, арк. 6-7.

3. Там само, арк. 8-9.

4. Там само, арк. 12.

5. Там само, арк. 28.

6. Там само, арк. 32-34.

«По всем предположениям она работала тайным агентом полиции»

30.01.1945 р. І відділенням 2-го відділу Управління Народного Комісаріату Державної Безпеки Чернігівської області було видано постанову на арешт Дольник Парасковії Григорівни, 1916 р. н., уродженки с. Жукотки Михайло-Коцюбинського району, яка на час арешту працювала на ТЕЦ транспортувальницею та мешкала на території фабрики обробки вовни.

Підставою арешту була інформація про те, що у період німецької окупації Дольник П. Г., перебуваючи у с. Жукотки, мала тісний зв'язок з поліцією, здійснювала антирадянську зрадницьку діяльність. Внаслідок такої діяльності навесні 1942 р. поліцією було заарештовано і розстріляно Перепечу І. Ф. – жителя с. Жукотки та комуніста, який мав зв'язок з партизанами [1].

Розповідаючи про себе на допитах, заарештована зазначала, що до 1933 р. жила з двома братами та матір'ю, батько помер 1926 р. або 1927 р. У 1933 р. сільрада позбавила їхню сім'ю виборчих прав, бо їхнє господарство було куркульським. Майно було розпродане за несплату державних платежів.

Восени 1933 р. вона вийшла заміж за Шевченка І. М., який був членом колгоспу, і Парасковія, як його дружина, також вступила до нього. Одружені з Шевченком І. вони були 8 міс., але життя не склалось, і Дольник П. повертається до матері, де і прожила до 1935 р. У зв'язку з тим, що у колгоспі працювати не бажала, у 1935 р. переїздить до Чернігова, де влаштовується на роботу до Чернігівської фабрики первинної обробки вовни, на якій пропрацювала до 1941 р.

У період роботи на фабриці вийшла заміж за Щербатого П. В., який працював тут слюсарем, а 1941 р. був мобілізований до Червоної Армії.

У 1941 р., ще до початку окупації, через бомбардування міста Чернігів Парасковія Дольник знову повернулася у рідне село до матері. Приблизно 25.09.1941 р. німці окупували село і місто, а бомбардування припинились.

У матері Дольник прожила до початку жовтня 1941 р., а потім вирішила повернутися до Чернігова та знов влаштуватися на фабрику. Коли ж переїхала до міста, зайняла квартиру, у якій мешкала до війни, але на роботу не пішла, бо мала немовля, проте щотижня ходила ставити відмітку на біржу праці відповідно до наказу німців. Цей час жила на кошти від продажу своїх та чоловікових речей – ходила селом Жукотки та вимінювала речі на продукти. Коли переконалась, що влаштуватися на роботу не зможе через дитину, а речей для обміну вже не залишилось, у квітні 1942 р. повернулась до с. Жукотки, де працювала «рядовым» членом сільгоспобщини, де мешкала до 1943 р.

Старший брат Парасковії Дольник – Микола, з 1934 до вересня 1941 р. працював у колгоспі, так само як і в період окупації, молодший – Володимир, до 1935 р. працював у колгоспі, а восени 1935 був призваний на службу до Червоної Армії, у якій служив до осені 1937 р., повернувся у село, але до колгоспу не вступав, а поїхав до Чернігова, де влаштувався до міліції «1-е отделение в должность пом. опера. Уполномоченного». На цій посаді він служив до окупації, а в період окупації повернувся до Жукоток, де працював молотобійцем у кузні місцевої сільськогосподарської общини до вигнання ворога з Чернігівщини, а на час арешту Парасковії Дольник служив у лавах Червоної Армії.

За період свого проживання у Чернігові до Жукоток Дольник П. навідувалась лише з метою обміну речей на продукти.

Коли у квітні 1942 р. повернулась до села, то тимчасово проживала у Лепехи Івана Никоновича (37 днів), бо на той час мати померла, а з братами були складні стосунки. Потім знайшла квартиру у Бовди М. (півтора місяця), бо у господарки була велика родина, потім у Шевченко М. до листопада 1942 р., бо квартира виявилась поганою, пізніше перейшла до Дольник М. (до квітня 1943 р.). Квартира у неї не подобалась, бо за квартиру бажала мати не кімнату, а окремий будинок. В цей час до хати Дольник М. прийшов місцевий лікар Дорошенко та сказав Па-

раскові: «Чево ты живеш без квартиры когда в сельской управе очень много стоит пустых зданий. Спроси старосту управы (Бургомистра), он тебе предоставит квартиру». Дольник П. відповіла лікарю, що боїться звертатись до бургомістра, бо той – людина груба. Тоді лікар запропонував свої послуги «при этом сказал мне купи вотки, приготов хорошие закуски, я мол позову Бургомистра ко мне вотку випем и у пьяного Бургомистра Мишук выпросим квартиру».

Парасковія погодилась, днів через 7 купила горілки, сала, яєць і ряд інших продуктів і хотіла приготувати все на квартирі у Дольник М., але та не дозволила, тоді Парасковія домовилась, що пригощати Мишука буде на квартирі Петрушовець К. На цьому «вечорі» були присутні: лікар Дорошенко, бургомістр Мишук, Парасковія Дольник, господарка квартири Петрушовець. Через 30 днів Мишук надав Дольник П. квартиру в приміщенні хатичитальні, де вона і мешкала до жовтня 1943 р.

До квартири Мишук приходив через день чи два. Стосунки з бургомістром були хороші, і часто Дольник разом з ним відвідувала «вечори» у інших мешканців села.

Так, у червні 1943 р. у рідної тітки Дольник Парасковії – Тимошенко К. за зв'язок з партизанами мадярський каральний загін заарештував сина – Тимошенка Федора, і та хотіла визволити його з-під арешту та попросити, щоб поліцаї не зачепили її господарство. Тому вона «приготовила вечер», спитала у Парасковії чи готова вона з бургомістром Мишуком завітати на нього. Та погодилась. Під час «вечора» Тимошенко К. спитала Мишука, чи може той поклопотатись перед жандармами і визволити сина. Мишук погодився, але через кілька днів повідомив Тимошенко К. про те, що її сина мадяри розстріляли.

У серпні 1943 р. рідний брат Парасковії Дольник – Володимир, побоюючись арешту через свою службу у радянській міліції, також зробив «вечір» і просив сестру прийти до нього з бургомістром. «На этом вечере кроме угощений никаких разговоров у нас на вечере не было» [2].

Під час допиту 15.02.1945 р. слідством було сформульовано звинувачення щодо Парасковії Дольник: «совершение преступлений предусмотренных ст. 54-1 «а» УК УССР. В том, что проживая на временно оккупированной немцами территории в селе Жукотки Михайло-Коцюбинського району Черниговской области имела преступную связь с сотрудниками полиции и Бургомистром Мишук с последним устраивала у себя на квартире вечера (пьянки), где передавала советско-партийный актив».

Так навесні 1942 р. вона написала до поліції заяву на комуніста Перепечу І. та на радянських активістів Загабу О., Дольник Є. про те, що останні мають зв'язок з партизанами та виявляють невдоволення німецькою владою. Як наслідок такої заяви, всі зазначені вище були заарештовані, Перепечу розстріляли, а Загабу і Дольник відпустили за недоведенням звинувачення.

Також Дольник повідомила і про появу у селі партизан навесні 1943 р., а за інформацію отримувала винагороду від управи: гарну квартиру та систематично продовольство (цукор, масло та ін.).

Парасковія Дольник у зазначених звинуваченнях визнала себе частково. Визнала, що мала зв'язок з бургомістром, який через день чи два заходив до неї на квартиру, «если есть у меня водка». Влаштувала «вечори» (п'янки) та відвідувала з Мишуком інші подібні заходи у мешканців села. Наприклад, брата Володимира та Тимошенко К.

Квартиру отримала завдяки дружнім стосункам з бургомістром, а навесні 1943 р. отримала за його сприяння 50 кг ячменю.

Дольник Парасковії було відомо про арешт Перепечі, Дольник і Загаби, але причин їхнього арешту вона не знала і їх не видавала, так само не розповідала Мишуку і про партизан у с. Жукотки. Також додала, що за час свого проживання у Жукотках жодного разу не відвідувала Мишука у Михайло-Коцюбинському [3].

На наступному допиті слідчий цікавився, з якою метою Дольник П. відвідувала квартиру односельця Привалія А. Дольник П. зазначила, що у нього вдома опинилась випадково – десь улітку

1943 р. за обставин потреби молока для своєї дитини, яке купувала у жительки с. Жукотки, яка цього дня переписувала худобу у мешканців села і запросила зайти з нею до господарства Привалія (переписати худобу), а потім вже йти до неї за молоком. Дольник П. погодилась. Вони відвідали Привалія А., який на той час лежав у ліжку через хворобу, а потім пішли у своїх справах. Сама ж Дольник П. переписом худоби не займалась і до квартири зазначеного односельця більше не заходила і з ним не спілкувалась.

Проте слідство наполягало на тому, що йому відомо, що навесні 1943 р. Дольник П. приходила до Привалія А., де казала, що належить до німецьких контррозвідувальних органів [4].

Це слідству стало відомо зі свідчень Привалія А., який зазначив, що Дольник П. знає з 1941 р., за часів, коли у с. Жукотки бургомістром був Мишук вона отримувала пайки, які їй з Михайло-Коцюбинського привозили поліцейські, і ці пайки були більшими, ніж у поліцейських. За що вона їх отримувала, свідку відомо не було, але «по всем предположениям она работала тайным агентом полиции».

Про зрадницьку діяльність Дольник Парасковії свідок розповів. На початку весни 1942 р. його було заарештовано поліцією. Під час допиту свідок побачив на столі у слідчого заяву, написану Мишуком, але з підписом під нею Дольник П. про те, що Перепеча І. і Єдомаха В. мають бути арештовані. І приблизно через тиждень їх заарештували, але Єдомаху звільнили, а доля Перепечі свідку не відома. Навесні ж 1943 р., коли свідок хворів, до його хати навідалась Парасковія Дольник з заявою: ««Пропадают мои десять тысяч, которые я бы за тебя получила», – при этом она добавила – «Я ведь немецкий агент»». Але, оскільки окрім Дольник П. і свідка у хаті нікого не було, підтвердити його слова неможливо [5].

Проте заарештована такі свідчення заперечувала.

Інший свідок у справі знала Дольник П. як сусідку по квартирі, але стосунки з нею були «не совсем здоровые», бо доводи-

лось з нею сваритися через дрібні крадіжки з боку Дольник П. у момент відсутності господині.

Зазначила свідок і про стосунки заарештованої з бургомістром, але: «О том, что Дольник занималась предательством – мне ничего не известно т. к. она со мной по этому вопросу не разговаривала».

Не знала свідок і про винагороду для Дольник від німців. Знала лише, що Парасковія навідувалась до Мишука у Михайло-Коцюбинському, а коли поверталась, давала своїй дитині цукерки чи цукор, а про те, за що вона отримувала такі продукти, свідку не відомо, як і те, хто видав німцям І. Перепечу [6].

Інший свідок, на квартирі у якої заарештована також певний час жила, розповідала, що коли вже Мишука перевели до Михайло-Коцюбинського, до неї навідалась Парасковія і скаржилась як їй набридло через день ходити до Михайло-Коцюбинського. На запитання свідка – навіщо вона туди ходить, підозрювана відповіла: «Мишук предложил мне доносить, когда в селе появятся партизаны, вот мне и приходится так часто ходить». Але оскільки у хаті, окрім підозрюваної і свідка, нікого не було, покази останньої підтвердити ніхто не зможе.

Окрім того, довіряючи свідкові, Дольник П. розповіла, що у неї є цукор та інші продукти. На запитання: ««Откуда ты все это получаешь, что, ты разве на службе?» Дольник мне ответила: «Да, меня Мишук устроил на работу, я получаю 150 руб. В месяц и полный паек». Але у чому суть роботи Дольник П., свідок не знала: «повидимому она выполнила какую-то тайную работу!».

Хто видав Перепечу німцям, не знає, але розповіла, що на Великдень 1942 р. у домі Лепехи О. були Перепеча І., чоловік свідка, Дольник П. та багато інших жінок. Будучи напідпитку, Лепеха казав: «Пойду в партизанский отряд и перебежью полицейских и Мишука. При этом бранил Гитлера». Почувши це, Дольник П. сказала: «Перепеча за свои слова может попасть, да и Вы можете понести ответственность, потому, что у Вас в доме Перепеча так высказывался».

Через два тижні Перепечу, Загабу, Дольник Є. поліція арештувала. Дольник Є. випустили, а що стало з Перепечею та Загабою – свідкові невідомо.

Ще свідок додала, що перед арештом Перепечі до неї приходила Дольник П. і казала, що хлопці, мабуть, дійсно підуть у партизани, бо біля хати Перепечі зібрались Коваль С. і Шевченко Ф., які про щось перешіптувались з Перепечею, а Дольник П. хотіла підслухати, та ті, помітивши її, розійшлись [7].

Дорошенко С. – лікар, 28.03.1945 р. на допиті у якості свідка також говорив про стосунки Мишука і Дольник П., «вечори» в селах і у Дольник П., але на які кошти це відбувалось, свідку не відомо як і те, чому Дольник П. ходила до Михайло-Коцюбинського і чому отримала квартиру. Стверджував, що з заарештованою і Мишуком ніколи не випивав. Про зрадницьку діяльність Дольник П. йому не відомо. Пригадав, що коли навесні 1943 р. розгорнувся масовий партизанський рух, свідок мав певний зв'язок з партизанами і вони нерідко приходили до нього. Дольник П. питала у лікаря про те, хто і чому приходить до нього вночі та чому і він сам виходить на вулицю у темну пору доби. Для чого вона це питала, свідку не відомо, як і про продуктові пайки і антирадянську агітацію з боку підозрюваної [8].

Свідок – жителька с. Жукотки під час допиту 28.03.1945 р., окрім вже відомої інформації про стосунки з Мишуком, отриману квартиру і продуктові пайки, від себе додала, що 1943 р. до села Жукотки навідалися партизани, у зв'язку з чим свідок виявила бажання приєднатися до них і розмовляла про це з партизаном Орішком. Про цей факт стало відомо Дольник П., яка донесла про це бургомістру Мишуку. Через кілька днів свідка викликали до управи і стали сварити, але вона все заперечила, і її відпустили. З того часу свідок думала, що «Дольник узнает у жителей села настроения и передает бургомистру». Також вона наголошувала на хвалькуватості затриманої, наводячи такі її слова: «Кого захочу сжить с лица земли, только скажу Мишуку сразу арестует. При этом называла фамилии которые она хотела

сдать немцам Дольник Сергея Ефимовича, Лепеху Ивана...» [9].

28.03.1945 р. як свідка було допитано і матір Перепечі І., у видачі німцям якого і було звинувачено Дольник П. Свідок також згадала, що на Великдень 1942 р. відбувалось святкування у її брата, на яке вона з сином були запрошені. Окрім них, у хаті знаходились дружина брата та Дольник П. За столом Іван Перепеча почав сварити Гітлера. Парасковія Дольник сказала, щоб Гітлера не сварили, а то можна потрапити до в'язниці. Тоді син свідка пішов додому, а через кілька днів його арештували і де він перебуває, свідкові не відомо як і те, хто міг його видати німцям [10].

31.03.1945 р. за справою Парасковії Дольник було сформульовано обвинувальний висновок, за яким справу було спрямовано на розгляд особливої наради НКВС СРСР з клопотанням застосування щодо обвинуваченої ст. 54-1 «а» КК УРСР у вигляді міри покарання ув'язнення в ВТЛ строком на 10 років з конфіскацією майна. Проте, відповідно до витягу з протоколу особливої наради НКВС СРСР від 18.07.1945 р.: «ДОЛЬНИК Парасковією Григорьевну за измену родине – заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на ВОСЕМЬ лет, считая срок с 31 января 1945 г.» [11].

У березні 1994 р. справу Парасковії Дольник було переглянуто Чернігівською обласною прокуратурою. Цього разу матеріали справи не переконали слідство у її винуватості. Були знайдені розбіжності у датуванні подій свідками, пов'язаних з арештом групи жителів с. Жукотки німецькою жандармерією з різницею майже у рік. До того ж, деякі свідки обґрунтовували свої покази посиленнями на чутки та припущеннями зрадницької діяльності Дольник П. у зв'язку з її стосунками з бургомістром села. Деякі свідчення було розцінені слідством у 1994 р. як «похожі на оговор, и не могут служить доказательством».

Також слідством 1945 р. не було встановлено результатів зрадницької діяльності Дольник П. Г. за період перебування Мишука М. Є. у селищі Михайло-Коцюбинському з літа 1943 р. За цей час у селі не здійснювались арешти громадян та облави на пар-

тизан. Тому належність Парасковії Дольник до німецької агентури була лише припущенням, яке не підтверджувалось доказами.

Таким чином, провина Дольник П.Г. матеріалами карної справи не доведена, обвинувачення було побудовано не на доказах провини, а на припущеннях про її зрадницьку діяльність. А отже, і притягнуто до відповідальності її було необґрунтовано.

Враховуючи вищезазначене, Чернігівською обласною прокуратурою 22.03.1994 р. було зроблено висновок, що на Дольник Парасковію Григорівну розповсюджується дія ст. І Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. у зв'язку з відсутністю сукупності доказів, що доводять обґрунтованість її притягнення до відповідальності [12].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 12033, арк. 2.
2. Там само, арк. 12-14.
3. Там само, арк. 16.
4. Там само, арк. 17.
5. Там само, арк. 23-24.
6. Там само, арк. 25.
7. Там само, арк. 26-27.
8. Там само, арк. 31.
9. Там само, арк. 33.
10. Там само, арк. 35.
11. Там само, арк. 48, 52.
12. Там само, арк. 53-55.

«Зрадниця Батьківщини»

26.09.1947 р. Лейпцизьким ОКР відділком РВА у Німеччині було видано постанову (про затримання) Домахи-Кравченко Галини Андріївни (Єдомахи Анни Андріївни), 1922 р. н., уродженки с. Жукотки М.-Коцюбинського району, громадянки СРСР, яка проживала у с. Троніц Дебельнського повіту (Німеччина).

У цій постанові зазначалось, що Анна Єдомаха 1942 р. була

вивезена німецькою владою на роботу до Німеччини. Після закінчення війни вона, не бажаючи повертатись до Радянського Союзу, вийшла заміж за німця і залишилась проживати на території Німеччини. Тим самим зрадила Батьківщину [1].

Під час допиту 25.09.1947 р. Галина Домаха-Кравченко про себе розповіла, що народилась у с. Жукотки Михайло-Коцюбинського району. До 1937 р. жила з матір'ю, бо батько помер за 17 років до описуваних подій. Після закінчення школи і до 1940 р. Анна Єдомаха працювала у колгоспі на хуторі Гірманка, а помім переїхала до Чернігова, де півроку працювала хатньою робітницею. Через півроку знов повернулась до колгоспу і попрацювала там до приходу німців. Під час окупації не працювала, жила з матір'ю, а у травні 1942 р. була вивезена на роботу до Німеччини.

Спочатку потрапила до м. Дебельн, звідти потрапила на роботу до с. Троніц до бауера Краузе Курт, у якого працювала до червня 1945 р., а після перейшла до пана Вільгельма Гельмута, що мешкав у цьому ж селі.

На запитання слідчого – чому Анна не їде на Батьківщину до Радянського Союзу, відповіла, що в'їзд до СРСР не дозволяють її чоловіку, а сама вона не поїде доти, доки не буде дозволу для чоловіка. Проте, як зазначила затримана, її чоловік клопотання щодо в'їзду до Радянського Союзу не робив.

Про свого чоловіка Єдомаха Анна розповіла, що він – Кравченко Павло Семенович, 1921 р. н., народився в Німеччині. Його батько Кравченко Семен Федорович народився у Полтаві, а до Німеччини потрапив у 1917 р. як військовополонений; мати чоловіка – німкеня. Родина Павла Кравченка мешкала у с. Кибентц Ошацького району і займалась сільським господарством.

З чоловіком Анна Єдомаха познайомилась 1943 р. у час, коли

працювала у бауера Краузе у с. Троніц, наприкінці 1945 р. вони заручились, а у червні 1945 р., після капітуляції Німеччини, одружились офіційно.

Під час наступного допиту 26.09.1947 р. затримана розповіла, що у Радянському Союзі із родичів у неї залишилась мати і три сестри, які мешкають на хуторі Гірманка, від яких за весь час перебування у Німеччині вона отримала два листи.

На запитання слідчого, чи робила Анна Єдомаха заяву до військової комендатури про те, щоб її повернули до Радянського Союзу, відповіла негативно. Тоді слідчий запитав, чи умисно вона переховувалась від свого повернення на Батьківщину, маючи на меті постійно проживати у Німеччині разом зі своїм чоловіком і чи відомо їй, що такі її дії «рассматриваются по существующим Советским Законам как измена родине». На цей блок запитань затримана відповіла ствердно [2].

25.09.1947 р. з перекладачем було допитано чоловіка Анни Єдомахи – Кравченка Павла Семеновича, який розповів, що «Гражданку, Домаху я знаю с 1943 года, а в настоящее время она является моей женой под фамилией Кравченко». Додав, що його дружина – українка, вивезена на роботу до Німеччини у 1942 р. з Чернігівської області. Одразу після прибуття вона працювала у с. Троніц, а 03.06.1945 р. вони одружились. До затримання дружини вони разом чоловіком працювали у селянина Вільгельма Гельмута у с. Троніц.

На запитання слідчого, чому його дружина не бажає повертатись на Батьківщину, відповів: «Домаха-Кравченко не въезжает на родину в Советский Союз по причине, потому, что вышла замуж за меня и хоть жить только со мной в Германии». Свідок пояснив, що його дружина сама ніколи не виявляла бажання повертатись до Радянського Союзу, але йому пропонувала подати клопотання, щоб повернутись разом. А не виїхала до цього часу, «потому что полюбила меня и из любви ко мне она решила изменить родине, что она и сделала, вышла за меня замуж с целью чтобы не возвращаться на родину».

Додав, що німецький паспорт Анна Кравченко-Єдомаха отримала на основі свідоцтва про шлюб у повітовій поліції м. Дельбелн [3].

Name: Döbeln	
Kennzeichen: Al - 23	
Gültig bis: auf Widerruf 10	
Nachname:	Krawtschenko,
Vorname:	Helga
Geburtsdag:	22. Februar 1923
Geburtsort:	Schuguttkie Kr. Kozubinskie
Beruf:	ohne Beruf
Unveränderliche Kennzeichen:	keine
Veränderliche Kennzeichen:	keine
Bemerkungen: Nationalität: Russen	

	Kreispolizeiamt Döbeln den 11. Februar 1947 (Zuständige Behörde) <i>Müller</i> (Unterschrift des ausfertigenden Beamten)
	Kreispolizeiamt Döbeln (Unterschrift des ausfertigenden Beamten)

Начальником слідчого відділку Лейпцізького окружного відділу РВА 29.09.1947 р. було затверджено постанову (про порушення карного переслідування й прийняття справи до провадження) щодо Єдомахи Анни Андріївни.

Цього ж дня було винесено постанову (про арешт) та постанову (про обрання міри запобіжного заходу) у вигляді утримання під вартою у зв'язку з тим, що заарештована, перебуваючи на свободі, може ухилитись від слідства та суду, а також негативно вплинути на перебіг слідства [4].

У якості речового доказу до справи Анни Єдомахи було додано її свідоцтво про шлюб від 03.06.1945 р. «как доказательство, избличающее преступную деятельность Едомахи А. А.».

04.10.1947 р. на майно, що належало Анні Єдомасі, відповідно до прийнятої постанови накладався арешт, але відповідно

до акта (про майнову неспроможність) від 06.10.1947 р.: «При огляді встановлено, що майно належить до опису, на предмет накладення арешту та конфіскації не встановлено» [5].

Наступного дня Анні Єдомасі було висунуто звинувачення за ст. 58-1 «а» КК РРФСР, а потім був складений обвинувальний висновок, відповідно до якого її справу направлено військовому прокурору Лейпцизького гарнізону для спрямування за підсудністю [6].

17.10.1947 р. відбулось закритоє судове засідання без заслуховування свідків. Під час засідання Єдомаха А. А. додала до своїх попередніх свідчень те, що вони з чоловіком щодо їхнього виїзду до СРСР консультувались з якимось військовим. Він пояснив, «что муж мой может выехать в СССР только с разрешения консула. После этого мы никуда не обращались и я жила у него, не думая о возвращении в СССР».

Когда я выходила замуж за немца, то я ни о чем не думала, а только хотела просто устроить свою жизнь. Теперь же после капитуляции Германии я так же не хотела вернуться в СССР потому, что я вышла замуж, хотела жить вместе с ним, а не одна, потому я одна выехать не хотела».

Показань підсудної у судовому засіданні виявилось достатньо для винесення вироку: «Едомаху Анну Андреевну на основании ст. 58-1 «а» УК РСФСР лишити свободи в исправительно-трудовых лагерях сроком на десять /10/ лет без конфискации имущества за отсутствием такового у осужденной» [7].

У справі міститься довідка про те, що 29.10.1947 р. «Осужденная Едомаха Анна Андреевна принят в спецлагерь №10 СВАГ для дальнейшего отбывтия меры наказания».

Визначенням Військового Трибуналу Радянської військової адміністрації в Німеччині від 23.12.1947 р. протест прокурора щодо перегляду міри покарання для Єдомахи А. А., було відхилено, і вирок залишено у силі через те, що «10 лет лишения свободы, соответствует степени социальной опасности, потому для отмены приговора за мягкостью назначенной меры наказа-

ния – нет оснований... Протест Прокурора отклонить. Приговор Военного Трибунала СВА земли Саксония по делу Едомаха – оставить в силе» [8].

22.11.1993 р. Чернігівською обласною прокуратурою було зроблено висновок щодо Єдомахи Анни Андріївни в тому, що проживання на території іншої держави не є злочином, тому в її діях відсутній склад злочину, передбаченого ст. 58-1 «а» КК РРФСР і вона підпадає реабілітації, як особа, на яку розповсюджується дія ст. 1 Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р.

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16221-п, арк. 1.

2. Там само, арк. 3-5.

3. Там само, арк. 7-8.

4. Там само, арк. 9-10.

5. Там само, арк. 19-21.

6. Там само, арк. 23, 27, 31.

7. Там само, арк. 33, 34, 37.

8. Там само, арк. 41-43.

9. Там само, арк. 46.

Про «секретну співробітницю жандармерії»

14.05.1945 р. 5-им відділенням 3-го відділу УНКДБ Чернігівської області було санкціоновано арешт Дольник Євдокії Іванівни, 1910 р. н., уродженки та жительки с. Жукотки Михайло-Коцюбинського району. Підозрювали її у тому, що, будучи кандидатом у члени ВКП(б) – вона перед приходом німецьких окупантів не евакуювалась у глиб країни, а залишилась проживати на тимчасово окупованій території. До того ж, навесні 1943 р. добровільно віддала свою кандидатську картку у руки поліції. Тоді ж була заарештована. Під час утримання у німецькій жандармерії Дольник Є. І. було завербовано у якості секретного співробітни-

ка, що мав виявляти партизан у с. Жукотки і повідомляти про це до жандармерії. Після вербування Євдокію Дольник було звільнено з-під арешту і вона неодноразово відвідувала бургомістрат для «відмітки» як кандидат у члени ВКП(б), а також восени 1943 р. її разом з іншими жителями с. Жукотки було викликано до Чернігівської поліції безпеки, звідки вона повернулась, а інші ні [1].

Під час допитів Євдокія Дольник розповідала, що народилась 1910 р. у с. Жукотки у бідняцькій родині. Після закінчення 2-го класу початкової Жукотківської школи почала працювати у сільському господарстві, а також ходила у найми до куркулів.

З початком колективізації вся її родина вступила до колгоспу. У 1935 р. у Євдокії помер батько, а у 1937 р. – мати. З 1934 р. Дольник Є. І. працювала у колгоспі ланковою, а з 1934 до 1936 р. помічником майстра на маслозаводі у с. Андріївка, з 1936 до 1939 р. – ланковою у колгоспі с. Жукотки, а потім до квітня 1941 р. – бригадиром колгоспу. З квітня 1941 р. і до початку війни була головою колгоспу ім. Ворошилова.

Під час німецької окупації працювала у громаді на рядових роботах, а вже після вигнання нацистських окупантів 3-4 місяці працювала головою сільпо с. Жукотки, але звільнилась з цієї посади у зв'язку зі своєю малограмотністю і перейшла на роботу ланкової.

У жовтні 1944 року її призначили на посаду голови Жукотківської сільської ради, де Дольник Євдокія і працювала до арешту.

Дольник Євдокія показала, що у січні 1942 р. у її оселі поліція здійснила обшук, у результаті якого було знайдено її кандидатську карту в члени ВКП(б), що була схована у книзі. На запитання поліцейських про власника картки відповіла негативно, після чого Євдокію та її брата Володимира поліцейські побили, а потім у супроводі конвою відправили до бургомістрату, дорогою до якого поліцейський, що також був родом з Жукоток, Євдокію Дольник відпустив. Того ж дня начальник районної поліції знов приходив до оселі Дольник Є., але та ховалась у сусідки на горіщі.

Також додала, що навесні 1942 р. її було знов заарештовано поліцією і доправлено до бургомістрату у Михайло-Коцюбинському. Разом з нею були заарештовані також комуністи Лепеха І. та Загаба О. У жандармерії Дольник Є. перебувала 2 тижні, опісля чого її відпустили. Лепеху та Загабу було під конвоєм направлено до м. Чернігів, звідки вони вже не повернулись.

На запитання слідчого про кількість допитів Дольник Є. за час її перебування у жандармерії вона розповіла, що допитували її чотири рази: два рази у жандармерії і двічі у камері. Коли допити здійснювали німці, то їх цікавили причини вступу заарештованої до партії та її ймовірні зв'язки з партизанами. Дольник відповіла, що: «вступила потому, что была активная, поэтому меня и приняли в партию. От связи с партизанами я отказалась. Мне был задан вопрос имеется ли у меня оружие, я так же не дала признательных показаний». Проте додала, що збрехала німцям, бо фактично зв'язок з партизанами у неї був, а у брата була і зброя. Ті ж запитання ставив на допитах і начальник поліції, але при цьому бив Дольник Є.

На запитання слідчого, за яких умов її було звільнено з-під арешту поліцейських, розповідала, що на той час секретарем у поліції працював уродженець Жукоток, який після звільнення сказав Дольник Є.: «Тебя освободили благодаря меня». Окрім цього випадку, як стверджувала Дольник, її не заарештовували. До того ж, коли її звільняли, то німець через перекладача сказав, що тепер їй доведеться щодня ходити до бургомистра Мишука відмічатися.

Проте слідчий наполягав на тому, що заарештована каже неправду, бо звільнена з-під арешту німців вона була через те, що отримала завдання виявляти партизан і партійно-радянських активістів. Дольник погодилась з тим, що розповіла слідчому не всю правду, і додала, що під час третього допиту її питали чи є заарештовані разом з нею Лепеха та Загаба комуністами. Вона відповіла, що це їй не відомо, бо до окупації вони не мешкали у Жукотках. Також відповіла, що комуністів у селі більш нема,

а партизан не бачила. Після цього німець запропонував Євдокії «доносити в жандармерию о партизанах, которые появятся в селе Жукотки». На що та погодилась. Після цього німець-слідчий на чистому аркуші олівцем написав підписку, що «Я, Дольник Евдокия Ивановна даю своё обязательство выявлять партизан в с. Жукотки и доносить о них в жандармерию. О секретном сотрудничестве с жандармерией никому рассказывать не буду». Перекладач зачитав цю підписку і дав її Дольник Є. на підпис, який вона і поставила олівцем.

Потім слідчий запитав, чи отримала Євдокія Іванівна прізвисько, під яким мала передавати інформацію, а також і час та місце її передачі. Заарештована відповіла, що прізвиська не отримувала, а за потреби передати інформацію мала приходити до жандармерії. Але ніколи цього не робила. «Я как только пошла из жандармерии домой в с. Жукотки, то сказала своему брату – Дольник Василию Ивановичу о том, что меня в жандармерии завербовали. Брат мой был связан с партизанами, он мне сказал, чтобы я пряталась. Я стала прятаться у своих знакомых и родных, меня жандармерия искала, но не нашла». Ховалась заарештована у селах Жукотки та Слабин, у місті Чернігів та на х. Кругле.

Навесні 1943 р. Євдокія Дольник просила партизан, щоб вони взяли її до загону, але отримала відмову, бо не мала зброї [2].

Під час допиту 29.05.1945 р. після зачитаних слідчим пунктів звинувачення Євдокія Дольник визнала себе винною у тому, що «будучи арестованной М-Коцюбинской жандармерией весной 1942 года дала подписку о секретном сотрудничестве с жандармерией и приняла на себя обязательство выявлять в с. Жукотки партизан и доносить о них в жандармерию, т. е. я тем самым совершила измену своей Родине.

Но я больше ни о чем себя виновной не признаю».

На запитання слідчого про те, чому Дольник Є. не евакуювалась у глиб країни, а вирішила залишитись на окупованій ворогом території, відповіла, що обставини склались таким чином,

що у період евакуації вона перебувала на оборонних роботах біля х. Глядин і тому спізнилась своєчасно евакуюватись. Щодо вирішення питання евакуації Євдокія Дольник зверталась до секретаря РК КП(б)У та голови райвиконкому, але вони, попри дану обіцянку, допомоги не надали.

Цікавився слідчий і зв'язком заарештованої з бургомістром села Михайлом Мишуком, який, за словами свідків, часто заходив до її будинку. Проте вона заперечила такий зв'язок, додавши, що він відвідував її квартирантку.

Відповіла, що не знає, хто видав поліції комсомольців Дольник І. С., Шевченка А. А., Лепеху А. І.

Під час допиту 28.06.1945 р. до своїх попередніх показів додала, що після вербування жодного разу не зустрічалась з працівниками жандармерії і жодних донесень не здійснювала. Лише, приблизно, за два тижні до приходу радянських військ відвідала жандармерію разом з однією з жительок с. Жукотки з метою попросити для громади села ділянку жита, але отримала відмову [3].

Під час наступних допитів Євдокія Дольник всі підозри і звинувачення слідчого категорично відкидала [4].

29.06.1945 р. відбулась очна ставка між Дольник Є. і свідком Єдомахою Д., яка у роки окупації жила на квартирі Дольник Є. На запитання, чи підтверджує Єдомаха Д. свої свідчення від 29.05.1945 про те, що під час окупації на квартиру до Дольник Є. приходив бургомістр Мишук, свідок відповіла ствердно, наголосивши, що Мишук приходив вночі, а коли йшов, Дольник Є. його проводжала.

Затримана факт відвідин їхнього будинку Мишуком підтвердила, але стверджувала, що приходив він до її квартирантки Єдомахи, а з нею ніколи не розмовляв, проте це заперечувала Єдомаха, стверджуючи, що Мишук розмовляв з ними обома.

На запитання слідчого, чи підтверджує Єдомаха те, що Дольник Є. після арешту ходила до бургомістрату для відмітки (як кандидат ВКП(б)), свідок це підтверджувала «дійствительно,

после того как Дольник вернулась из-под стражи жандармерии она раза три куда-то уходила, причем мне говорила, что идет на от метку в бургомистрат, так как ее к этому принуждают».

Обвинувачена заперечувала такі свідчення, проте підтверджувала свідчення про те, що дійсно казала свідку Єдомасі, що йде до бургомістрату, але насправді ходила прогулюватись вулицями села, а потім поверталась. Чому так вчиняла, відповісти утруднювалась [5].

Покази заарештованої підтверджувала і довідка-характеристика з сільської ради, у якій зазначалось, що у період окупації села Дольник Євдокія «скривалась, была под надзором сельской полиции, арестовывалась бургомистром, в немецких установах не служила» [6].

У обвинувальному висновку від 23.05.1946 р. зазначалось, що Євдокія Дольник, «Являясь тайным агентом жандармерии по выявлению советских партизан. После вербовки ходила на отметку в бургомистрат, как кандидат ВКП (б) и поддерживала преступную связь с бургомистром Мишук, посещавшим ее квартиру» [7].

17.06.1946 р. Військовим Трибуналом МВС Чернігівської області у закритому судовому засіданні у м. Чернігів було розглянуто справу у звинуваченні за ст. 54-1-а КК УРСР Дольник Євдокії Іванівни. Перевіривши матеріали попереднього слідства у судовому засіданні, Військовий Трибунал вважав, що справа належить поверненню на дорозслідування у зв'язку з такими обставинами: «Дольник в судебном заседании показания данные ею на предварительном следствии не подтвердила категорически, заявив, что протоколы допроса в РО МТБ от 20.V.45 г (л.д. 16)», от 28.V.45 г. (л.д. 18) (мл. лейтенант Алешин) и другие подписаны ввиду применения незаконных методов следствия. Протоколы следствия от 17.VII.45 и 19.VII.45 г. подписаны ею, Дольник, однако следователь не читал ей тех мест протокола, где написано о вербовке ее жандармерией».

Також Дольник Є. під час судового засідання 06.06.1946 р.

категорично завляла, що прокурор під час її допиту на попередньому слідстві присутнім не був. Так само як і під час допиту 19.07.1945 р. (л. с. 25-26)

Свідки, допитані під час попереднього слідства та у судовому засіданні, показали, що у період окупації, як до її арешту жандармерією, так і після, Дольник Є. постійно переховувалась і лише періодично з'являлась у селі, бо зазнавала переслідувань з боку бургомистра та поліції, а навесні 1943 р. спеціально розшувалась німецьким каральним загonom. Зв'язків з бургомистром та поліцією не мала, а навпаки – бургомістр підселив їй на квартири Єдомаху Д., чоловіка якої було виселено органами НКВС у 1937 р., систематично відвідував квартиру і ініціював навесні 1943 р. арешт Дольник Є.

Брат Дольник Є. навесні 1943 р. пішов у партизани, взявши з собою автомат, який дала йому Дольник Є.

Свідчення свідка Привалія про зв'язок Дольник Є. з бургомистром і поліцією засновані на неперевіренних чутках і суперечать свідченням інших допитаних свідків. До того ж, підсудна з цим свідком перебуває у ворожих стосунках, що частково підтверджує свідок. Тому свідчення Привалій не можна вважати об'єктивними та достовірними.

Тому, оскільки свідчення Привалія під час попереднього слідства об'єктивно нічим не підтвержені, а існуючі покази Привалія Дольник Є. під час судового засідання категорично заперечувала та і показами свідків за період окупації Дольник характеризується з позитивного боку, під час додаткового слідства за справою необхідно:

А. Передопитати детально Дольник Є. у присутності та за участі Військового прокурора в/МВС за всіма критеріями висушеного звинувачення.

Б. Переперевірити «самоличность» свідка Привалія і його стосунки з Дольник Є. за час перебування останньої на посаді голови сільської ради у 1944-1945 р.

В. Переперевірити всі свідчення Привалія щодо зв'язків з То-

милко Марією, розстріляною ніби-то партизанами, встановити її особу, для чого допитати Орішка – співробітника РЗА Михайло-Коцюбинського р-ну.

Оскільки всі пункти не можуть бути вирішені під час судового засідання було визначено – справу Дольник Євдокії повернути на дорозслідування за зазначеними вище мотивами до військового карного в/МВС.

Дольник Є. залишити під вартою [8].

У процесі дорозслідування справи Слідвідділом УМДБ Чернігівської області не було знайдено доказів злочинних зв'язків Євдокії Дольник з поліцією та жандармерією у період окупації.

Допитані додатково свідки підтвердили факт арешту Дольник Є.І., а також те, що після звільнення з-під варти вона переходила через страх переслідування з боку жандармерії. Зрадницькою діяльністю не займалась.

Врахувавши зазначене і відсутність доказів причетності Євдокії Дольник до німецької агентури, 05.08.1946 р. Слідвідділом УМДБ Чернігівської області було затверджено постанову, за якою «уголовное преследование по следственному делу № 2732 дальнейшим производством прекратить, а ДОЛЬНИК Евдокию Ивановну из-под стражи освободить» [9].

30.03.1998 р. Дольник Є. І., відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури та у зв'язку з відсутністю сукупності доказів, котрі підтверджували б обґрунтованість притягнення до відповідальності, було визнано такою, що підпадає під дію ст. І Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [10].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 10484-п, арк. 2, 3.

2. Там само, арк. 13-15.

3. Там само, арк. 17-18.

4. Там само, арк. 19-45.

5. Там само, арк. 46.

6. Там само, арк. 51.
7. Там само, арк. 27, 58.
8. Там само, арк. 80-81.
9. Там само, арк. 109-110.
10. Там само, арк. 111-112.

Утікач від партизан

07.11.1947 р. військовим прокурором Південно-Західної залізниці було санкціоновано арешт Дольника Степана Семеновича, 1909 р. н., уродженця с. Жукотки Михайло-Коцюбинського району, який на час арешту працював «сторожем Райсовета Осовиахима» м. Здолбунів Рівненської області.

Підставою арешту стало те, що Дольник С. С., залишаючись проживати на тимчасово окупованій території у с. Левковичі Михайло-Коцюбинського району, підтримував тісний зв'язок з бургомістром села Трепахою та жандармерією М.-Коцюбинського району. Влітку 1943 р. через донос Степана Дольника до жандармерії було заарештовано, а пізніше розстріляно німцями двох братів – Юрія та Данила Руденків, які мали зв'язок з партизанами загону ім. Коцюбинського. Окрім цього, він здійснював пронацистську агітацію серед місцевого населення. Тим самим здійснив злочин, передбачений ст. 54-1 «а» КК УРСР, а тому було здійснено арешт і обшук зазначеного громадянина [1].

Під час допиту Дольник Степан Семенович розповідав, що у період з 1924 по 1926 р. він працював інструктором зі столярної справи у Жукотківській семирічній школі. Після того з 1926 і до 1933 р. – бригадиром теслярської бригади 7-ї дистанції шляху Південно-Західної залізниці. У 1934 р. з залізниці звільняється і переходить працювати до колгоспу с. Левковичі, де і працює до 1938 р., а після, за рішенням колгоспу, його було відправлено до м. Чернігів на «завод воєнного значення под літерам «Б»», де підозрюваний пропрацював столяром до липня 1941 р., коли за завданням цього підприємства був відправлений на роботу до

аварійно-відновлюваного батальйону м. Чернігова. Цей батальйон займався ліквідацією пожеж у момент нальотів на місто воєнової авіації. У батальйоні Дольник С. С. служив близько 2-х тижнів, а під час наступу німецьких військ, у серпні 1941 р., начальник аварійно-відновлюваного батальйону доручив Дольнику С. С. разом з іншими гнати худобу углиб країни, але десь в районі сіл Лукашівка та Муравейка вони потрапили в оточення німців. Худобу довелось кинути (роздати жителям с. Лукашівка), а сам заарештований повернувся до м. Чернігів.

На запитання слідчого, чим займався Дольник С. С. під час перебування на тимчасово окупованій території, той відповів, що у період з вересня 1941 до 1943 р. періодично жив на хуторі Святе біля Чернігова, а постійним же місцем проживання було с. Левковичі. Працював у цей час підозрюваний вантажником у місті, а у вільний час сільським господарством у згаданому селі.

Також розповів, що взимку 1942 р. «в мою усадьбу вошла неізнана лошадь, я ее взял и отвел своему знакомому фамилию его я не помню». Наступного дня до Степана Дольника навідався поліцейський, заарештував його та відвіз до жандармерії. Там його допросив німецький офіцер щодо коня та його місця перебування. Опісля цього перекладач попередив затриманого, «чтобы больше лошадей на улицах не подбирал и не присваивал иначе за такие проступки будет ответственность и дал ...подписать обязательство», що коня буде повернуто господарю. Після цього Степана Дольника відпустили. Він стверджував, що то був єдиний випадок, коли він був у жандармерії [2].

Під час наступного допиту 14.11.1947 р., відповідаючи на запитання слідчого, чому його не було відправлено на фронт, заарештований зазначив, що «имел бронь, потому что работал на военном заводе литер «Б».

Також розповідав, що у червні 1943 р. перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння на квартирі Петра Трепахи, де на той момент були також присутні: бургомістр с. Левковичі – Трепах Олексій і поліцейський Ковера (згодом перейшов до партизан),

з яким Степан Дольник посперечався (побився). Тому, побоюючись переслідувань з боку поліцаїв та німців, був змушений виїхати до Чернігова і перебував там до приходу радянських військ.

Проте слідчий ставив під сумнів відповідь заарештованого, стверджуючи, що причиною зміни місця проживання Степаном Дольником є його зрадницька діяльність і острах перед місцевими партизанами, які навіть спалили його хату. Підозрюваний підтвердив те, що його хату було спалено у липні 1943 р., але про те, хто саме це зробив та чому, С. Дольник не знав [3].

16.11.1947 р. було ухвалено постанову про висунення звинувачення Дольнику Степану Семеновичу за ст. 54-1«а» та 54-10 ч. II [4].

На допиті 17.11.1947 р. Дольник С. С. після оголошення змісту обвинувачень щодо нього категорично їх відкидав, наголошуючи, що: «я предательством не займався, антисоветской пропагандой і отбором скота у населення тоже...не видавал братьев Руденок Данила и Юрия; и такого материала против меня не может быть».

Степан Дольник стверджував, що за час окупації села до нього в оселю з жандармерії або з поліції ніхто не приходив, за винятком випадку арешту, пов'язаного з конем, що заблукав.

Щодо свого арешту партизанами розповів таке: «В июле месяце ко мне на квартиру зашел Руденок Николай и Лях, предложили мне идти с ними. Выведя меня за хутор Левковичи, сели закурить. Я в это время сказал им, что дальше с вами не пойду и ушел к себе домой. Руденок мне только сказал, что ладно, мы к тебе зайдем в следующий раз». Не була відома для заарештованого і причина візиту до нього партизан. Той факт, що вони його заарештовували, категорично відкидав.

Щодо знайомства з братами Руденками зазначив наступне: «Да, Руденок Данила и Руденок Юрия я знаю как жителей села Левковичи. Они жили на одном конце села, а я на другом...у них я никогда не был во время немецкой оккупации» [5].

Свідки ж у його справі мали інше бачення зазначених подій.

Так, 10.09.1947 р. у якості свідка було допитано дільничного агента Упомнезага, який стверджував, що з березня 1943 р. перебував у складі партизанського загону ім. Коцюбинського. І у березні 1943 р. командування партизан вирішило заарештувати вчителя с. Левковичі за підозрою у шпигунстві на користь німців. З цією метою до нього було направлено членів партизанського загону, серед яких був і свідок. Затриманого вчителя привели у яр біля с. Левковичі, де і допитали. Під час допиту він зазначив, що про співробітництво з німцями дали підписки ще кілька його односельців, серед яких опинився і Степан Дольник, тому частина партизан знов вирушила до села за названими вчителем особами. Згодом привели Степана Дольника, який утік з-під варти, скориставшись тим, що партизан, який його охороняв, заснув [6].

Ще один свідок, також партизан, стверджував, що заарештований мав тісний зв'язок з бургомістром с. Левковичі Трепахою, з яким був активним учасником всіх заходів німецької влади у селі, бо вони були родичами.

Так, у березні 1942 р. Трепаха разом з Дольником навідалися до свідка з вимогою віддати на потреби німецької армії корову та літр горілки. Побоюючись погроз, свідок виконав поставлені вимоги, а потім почув від Дольника С.: «Ну Советский активист давай нам корову, а то немецкую армию нужно кормить, это тебе не при Сов. власти. Нужно помогать немецкой армии, чтоб она быстрее разбила Советов».

Також свідок розповідав, що на власні очі бачив, як до оселі Дольника часто заходив комендант жандармерії Бейман, який розмовляв з заарештованим, але про що – свідкові не відомо.

Уже будучи членом партизанського загону, свідку стало відомо, що Степан Дольник постійно інформує німців про появу партизан у селі. Додав, що Дольник С. і Трепаха пограбували його оселю та зруйнували піч, тому за такі дії партизани вирішили затримати його і «судить своїм судом». Так, улітку 1943 р. Дольника С. С. було доставлено на місце дислокації партизан-

ського загону, але через те, що Дольник С. утік, на ранок до місця перебування партизан прибула німецька жандармерія, а С. Дольник почав переховуватись від партизан у інших селах району та у місті Чернігові.

А десь днів через п'ять німці за зв'язок з партизанами заарештували братів Данила та Юрія Руденків, яких згодом розстріляли [7].

29.12.1947 р. свідчення у справі Стапана Дольника дав ще один партизан. Він так як і попередні свідки наголошував на зв'язку заарештованого з бургомістром села, якого у 1943 р. було розстріляно партизанами.

Навіть слідству антирадянські вислови Дольника С. С., почуті від нього влітку 1942 р.: «Что может быть от этих красных и что может дать советская власть народу... Вот немец нас освободил, дал нам землю и свободу. Большевиков больше никогда не будет».

Пригадував він, що десь тижнів за півтора до арешту братів-зв'язківців партизани, серед яких був і свідок, сиділи у сараї Руденка Данила. У цей час біля сараю проходив Дольник С. С.. Помітивши його, партизани свідкові сказали, щоб той покликав Дольника С. до сараю, а якщо той відмовиться, то його потрібно вбити. Коли заарештований прийшов на вимогу партизан, його особисто було попереджено свідком про те, що якщо Дольник С. комусь із німців розповість про перебування партизан у клуні Руденка, то буде розстріляний партизанами. Степан Дольник пообіцяв мовчати.

У тій клуні знаходилось продовольство і боеприпаси. До того ж, Руденок робив для партизан ножі для гвинтівок, але про це Дольнику С. свідок не розповідав.

Свідок також додав, що нікого стороннього, хто б видав партизан чи братів Руденків, у клуні не було. До того ж, і самому Дольникові С. було запропоновано вступити до загону, але той відмовив, сказавши, що у нього малі діти і до того ж додав, що партизани переслідують його за підозрою у шкідництві на користь німців.

Такі свідчення Степаном Дольником були підтверджені у тій частині, що він дійсно перебував у клуні Руденка, коли там були партизани, розмовляв з партизаном-свідком, але про попередження мовчати не пам'ятав. Підтвердив, що партизани приводили його до яру за селом. Зазначені свідком висловлювання у бік радянської влади біля бургомістрату не підтвердив [8].

10.01.1948 р. відбулася очна ставка з сусідкою заарештованого. Вона стверджувала, що часто бачила, як до Дольника приїздила поліція з району, але чому, свідок не знала. Особливо частими такі візити були влітку 1943 р. Не міг не сказати свідок і про «тісний зв'язок» заарештованого з бургомістром с. Левковичі Трепахою.

Окрім того, взимку 1942 р. у Дольника С. випивали Трепаха та інші односельці, серед яких був присутнім і чоловік свідка. Після цього її чоловік прийшов додому з поліцейським і почали у хаті битися. Поліцейський зробив кілька пострілів. Чоловік свідка відібрав у поліцейського гвинтівку, а свідок відкинула її подалі. Тоді учасники конфлікту знов пішли до Дольника С. С., де чоловіка свідка було сильно побито: «видела как мой муж был весь в крови».

Цього ж дня поліція здійснила обшук у хаті свідка, ніби-то шукаючи зброю, у якому Степан Дольник участі не брав.

Заарештований покази свідка підтвердив також частково. Сказавши, що, дійсно, у нього на підвір'ї було побито чоловіка свідка, але він до цього причетний не був. Відкидав показання щодо частих візитів до нього додому німців і поліції з Михайло-Коцюбинського [9].

Очна ставка 10.01.1948 р. з наступним свідком, з яким, як показав Степан Дольник, у них були особисті рахунки. Свідок, будучи партизаном, у 1943 р. стріляв у Дольника С. С., на що свідок заявив, що це був наказ про затримання Дольника С., від якого той намагався втекти.

Свідок показав, що Степан Дольник мав зв'язок з бургомістром Трепахою, жандармерією і поліцією, бо у 1942 р. сам сві-

док за завданням командира партизанського загону Таранушенка служив у поліції. Приблизно у вересні 1942 р. комендант Михайло-Коцюбинської поліції їздив до с. Левковичі і взяв свідка з собою, по приїзді вони зайшли додому до Дольника С. С. Також у жовтні 1942 р. комендант поліції і німецький офіцер поїхали до с. Жукотки і з собою взяли свідка та ще трьох поліцейських. На зворотньому шляху всі заїхали до Дольника С. С. І такі візити були непоодинокі.

У вересні 1943 р. свідок разом з іншим партизаном виконували завдання з підризу залізничного полотна між станціями «Левковичі» та «Білоус». Заїхавши до с. Зайці після виконаного завдання, вмивались та пили воду біля колодязя. У цей час повз них проїхали дві підводи. Партизан сказав свідкові, що на одній з них знаходився Степан Дольник. Вони сіли на коней та поїхали за ним, але Дольник С., помітивши їх, почав тікати. Партизани почали гукати його, щоб він зупинився, але той не послухав, і вони відкрили вогонь. Проте Дольник С., добігши до болота, зміг утекти.

Про свою втечу від партизан у заарештованого було кілька версій, за однією з яких він поспішав до міста на роботу, а тому біг, за іншою версією – через те, що партизани були переодягнені у мадярську форму, Дольник С. злякався арешту, а тому і тікав, не впізнавши свідка [10].

У якості свідка було допитано поліцейського Михайло-Коцюбинської жандармерії, якого наприкінці травня 1943 р. перевели до охорони будівлі жандармерії, будучи «часовим», особисто бачив як Дольник С. С. протягом червня, липня і серпня 1943 р. приходив до начальника жандармерії 3-4 р./міс. Коли Дольник С. приходив, то заходив без перешкод.

Додав, що у серпні 1943 р. після чергового візиту Дольника до жандармерії начальник жандармерії через перекладача дав розпорядження начальнику поліції «о переведенні в боевую готовность личного состава полиции М. Коц. и минут через 20-30 жандармерия и полиция всем своим составом выехала в с. Лев-

ковичи на боротьбу с партизанами, но их там уже не оказалось, по-видимому они успели уйти».

Згадав, що через доноси Дольника С. до жандармерії у 1943 р. партизани спалили його хату.

Такі свідчення Степан Дольник категорично заперечував [11].

25.02.1948 р. за слідчою справою щодо звинувачення Дольника Степана Семеновича за ст. 54-1 «а» та 54-10 ч. II КК УРСР Управлінням Охорони МДБ на Південно-Західній залізниці було складено обвинувальний висновок, за яким було вирішено, що його провина цілком підтверджена словами свідків, а тому слідчу справу Дольника С. С. було направлено Військовому прокурору Південно-Західної залізниці для судового розгляду за підсудністю [12].

У зв'язку з цим 08.03.1948 р. прийнято рішення про етапування Степана Дольника з Київської в'язниці № 1 до Чернігівської в'язниці № 1 [13].

01.04.1948 р. Військовим Трибуналом військ МВС Чернігівської області справу зі звинувачення Дольника С. С. за ст. 54-1 «а» та ст. 54-10 ч. II КК УРСР було розглянуто у судовому засіданні, після чого повернуто на дорозслідування у зв'язку з тим, що факт зради С. Дольником братів Руденків Данила та Юрія ґрунтується на припущеннях свідків та непрямих доказах; зв'язок обвинувачуваного з німецькою жандармерією базується на свідченнях колишнього поліцейая, які не були підтвержені іншими свідками; не було наведено конкретних фактів антирадянської агітації Дольника С. С. [14].

Після здійснення додаткових повторних допитів свідків у справі Степана Дольника 15.05.1948 р. було зроблено висновок про те, що додаткове розслідування не виявило прямих доказів, що викривають Дольника С. С. у зраді братів Руденків. Свідчення колишнього поліцейського про зв'язки обвинувачуваного з німецькою жандармерією і відвідування ним жандармерії не вдалось перевірити іншими свідченнями. Також не вдалось установити додаткових матеріалів щодо здійснюваної Степаном Дольником антирадянської діяльності.

На основі викладеного та керуючись ст. 197 ч. II КПК УРСР було вирішено провадженням припинити слідчу справу щодо звинувачення Дольника Степана Семеновича за ст. 54-1 «а» та ст. 54-10 ч. II КК УРСР, а його негайно звільнити з-під варти [15].

Остаточну крапку у справі Степана Дольника було поставлено 26.02.1998 р., коли відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури його було реабілітовано відповідно до ст. I Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [16].

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 9905-п, арк. 2
 2. Там само, арк. 11-13, 15, 21.
 3. Там само, арк. 16, 23.
 4. Там само, арк. 19.
 5. Там само, арк. 20-22.
 6. Там само, арк. 41.
 7. Там само, арк. 44-44, 84-85.
 8. Там само, арк. 86-87.
 9. Там само, арк. 88.
 10. Там само, арк. 89-90.
 11. Там само, арк. 91.
 12. Там само, арк. 98-100.
 13. Там само, арк. 104.
 14. Там само, арк. 113, 121.
 15. Там само, арк. 137-139.
 16. Там само, арк. 149.

Іванівська сільська рада
(Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади)
(села Іванівка, Количівка)

Андрієнко Іван Андрійович, 1875 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 р. взятий на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (*РІ, кн.2, с.614*).

Андрєєнко Ілля Андрійович, 1875 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 25.10.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 21.12.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 02.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6321*) (*РІ, кн.2, с.614*).

Андрєєнко Митрофан Андрійович, 1870 [1872] р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 26.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. 28.05.1919 р. з-під варті звільнений. Заарештований 17.03.1931 р. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.11.1998 р., 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.407, 461*) (*РІ, кн.2, с.615*).

Андросенко Іван Демидович, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, одноосіб-

ник. Заарештований 17.03.1931 р. 23.04.1931 р. справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.407*) (PI, кн.2, с.618).

Андросенко Кирило Іванович, 1872 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 р. взятий на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (PI, кн.2, с.618).

Андросенко Кирило Костянтинович, 1843 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 р. взятий на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (PI, кн.2, с.618).

Андросенко Кузьма Демидович, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 17.03.1931 р. 23.04.1931 р. справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.407*) (PI, кн.2, с.618).

Андросенко Федір Демидович, 1886 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Янівка, конюх. Заарештований 28.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від

03.11.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації, розповсюдження провокаційних чуток ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 18.08.1962 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1509*) (PI, кн.2, с.618).

Анищенко Ілля Кононович, 1891 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, колгоспник. Заарештований 15.09.1939 р. За вироком Чернігівського облсуду від 31.10.1939 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 6 років. Реабілітований 29.08.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15901-п*) (PI, кн.2, с.623).

Белоножко Григорій Миколайович, 1880 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, двірник. Заарештований 28.10.1937 р. За постановою «трійки» при УКНВД по Чернігівській області від 03.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 05.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1510*) (PI, кн.3, с.340).

Білоножко Іван Петрович, 1902 р. н., с. Іванівка, українець, лікарня, робітник, репресований 1937 р., реабілітований 1962 р. (*ШК. – 1990. – 27 листопада*).

Білоножко Михайло Петрович, 1905 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 01.10.1928 р. за ст.54-8 КК УСРР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (PI, кн.3, с.358).

Бєлоножко Петро Григорович, 1862 р.н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 17.03.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 23.04.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.407*) (РІ, кн.3, с.340).

Бєлоножко Петро Михайлович, 1847 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади. 20.05.1919 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609. Оп.1, спр.461*) (РІ, кн.3, с.340).

Бєлоножко Степан Григорович, 1915 р.н., с. Іванівка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, працівник пошти. Заарештований 21.09.1937 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 28.12.1937 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 8 років. Реабілітований 18.07.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.14600-н*) (РІ, кн.3, с.340).

Бородуха Михайло Трохимович, 1920 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Член ВЛКСМ. Проживав у м. Чернігів, начальник паспортного столу. Заарештований 27.07.1944 р. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 20.10.1944 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Звільнений 27.07.1954 р. Реабілітований 18.02.1955 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.1639-н*) (РІ, кн.3, с.420).

Босін Пимон Федорович, 1897 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ко-

личівка, колгоспник. Заарештований 27.10.1940 р. За вироком Чернігівського облсуду від 29.01.1941 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 7 років. Реабілітований 31.08.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15118-н*) (PI, кн.3, с.423).

Буглак Іван Петрович, 1901 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець. Проживав у м. Чернігів, одноосібник. Заарештований 13.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 11.12.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 07.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6607*) (PI, кн.3, с.444).

Буглак Петро Федорович, 1879 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, одноосібник. Заарештований 13.05.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 11.12.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 07.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6607*) (PI, кн.3, с.444).

Гребницька Анастасія Олексіївна, 1859 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українка, неписьменна. Проживала у с. Янівка, селянка. Заарештована 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 р. звільнена на підписку про невийзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітована 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (PI, кн.4, с.362).

Гребницький Дмитро Андрійович, 1855 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 р. звільнений

на підписку про невийзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (*РІ, кн.4, с.362*).

Гніздечко Григорій Дмитрович, 1908 р.н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, охоронець. Заарештований 18.04.1938 р. За вироком Чернігівського облсуду від 13.07.1939 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 2 роки. Реабілітований 24.03.1992 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.338-п*) (*РІ, кн.4, с.303*).

Годун Трохим Захарович, 1908 р.н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 12.09.1928 р. за ст.54-8 КК УСРР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (*РІ, кн.4, с.304*).

Горохов Андрій Антонович, 1863 р.н., с. Янівкак (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Конотоп Конотопського повіту Чернігівської губернії (нині Сумської обл.), службовець. Заарештований 25.02.1919 р. За постановою Конотопського ревтрибуналу від 08.04.1919 р. за співробітництво з гетьманською владою виправданий. Звільнений з-під варти 08.05.1919 р. Реабілітований 31.07.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.221*) (*РІ, кн.4, с.355*).

Гузь [Гуз] Василь Євсейович, 1899 р.н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, столяр. Заарештований 06.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 21.10.1937 р. за прове-

дення антирадянської агітації застосована ВМП. Розстріляний 22.10.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 24.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10448*) (PI, кн.4, с.396).

Дмитрієв Володимир Михайлович, 1914 р.н., м. Ігомель Лядського р-ну Ленінградської області (нині Плюсського р-ну Псковської обл.), РФ, росіянин, освіта початкова. Член КВП(б) з 1939 р. Проживав у с. Количівка Чернігівського р-ну, робітник залізниці. Заарештований 09.11.1943 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 24.07.1944 р. за ст.54-1 «б» КК УРСР ув'язнений до ВТТ на 10 років. Після відбуття покарання у 1953 р. висланий на довічне поселення у Красноярський край. Звільнений за амністією 17.09.1955 р., реабілітований 28.09.1962 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5508*) (PI, кн.4, с.483).

Дрозд Дмитро Пилипович, 1864 р.н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за участь у діяльності Союзу хліборобів-власників. 20.05.1919 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (PI, кн.4, с.520).

Дрозд Іван Дмитрович, 1899 р.н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, водій. Заарештований 02.11.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 15.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, застосована ВМП. Розстріляний 25.11.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 21.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10345*) (PI, кн.4, с.521).

Жильцов Микола Федорович, 1908 р. н., с. Нікольське Землянського повіту (нині Семілуцького р-ну) Воронезької області, РФ, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 01.10.1928 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (PI, кн.5, с.66).

Індач Василь Захарович, 1908 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 06.12.1928 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (PI, кн.5, с.198).

Карпенко Катерина Гнатівна, 1898 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українка, неписьменна. Проживала у с. Драчівщина Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, колгоспниця. Заарештована 02.03.1945 р. За вироком ВТ військ МГБ по Чернігівській області від 12.05.1945 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР та згідно с.2 Указу Президії ВР СРСР від 19.04.1943 р. засуджена до каторжних робіт на 20 років. Реабілітована 26.06.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17052-п*) (PI, кн.5, с.251).

Княжук Анастасія Олексіївна, 1902 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українка, письменна. Проживала у м. Чернігів, прибиральниця. Звинувачувалась як соціально-небезпечний елемент. 19.11.1937 р. взята на підписку про невиїзд. 11.04.1938 р. справу припинено. Реабілітована 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.235*) (PI, кн.5, с.332).

Кобзар Андрій Денисович, 1906 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 01.10.1928 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. за ст. 34 ч. 2 КК УСРР засуджений до вислання за межі Чернігівської, Конотопської, Глухівської, Ніжинської округ на 5 років. За ухвалою ВС УСРР від 13.07.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (*PI, кн.5, с.335*).

Кондратенко Пилип Якимович, 1897 р. н., с. Печі Комарівського (нині Борзнянського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Количівка Чернігівського р-ну, залізничник. Заарештований 14.05.1944 р. За вироком ВТ Південно-Західної залізниці від 20.07.1944 р. за ст. 54-3 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 27.04.1994 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16461-н*) (*PI, кн.5, с.436*).

Коренков Григорій Костянтинович, 1904 р. н., с. Смольково Ардатовського (нині Лямбірського) р-ну Мордовської АРСР, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського р-ну, начальник залізничного депо. Заарештований 10.07.1938 р. за ст.ст. 54-9, 54-11 УУ УРСР. 02.12.1938 р. справу припинено. Звільнений з-під варті 08.12.1938 р. Реабілітований 30.01.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.134*) (*PI, кн.5, с.458*).

Короткий Микола Прохорович, 1864 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 17.03.1931 р. за ст.54-10 КК УСРР. 22.04.1931 р. справу припинено. Реабілітований 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.407*) (*PI, кн.5, с.482*).

Короткий Микола Якович, 1893 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 17.03.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 15.06.1931 р. справу припинено. Реабілітований 31.03.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.407*) (PI, кн.5, с.482).

Красюк Григорій Корнійович, 1907 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 09.09.1928 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 р. за ст. 34 ч. 2 КК УСРР засуджений до вислання за межі Чернігівської, Конотопської та Ніжинської округ на 3 роки. За ухвалою ВС УСРР від 13.07.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184*) (PI, кн.5, с.557).

Лазаренко Григорій Євтихійович, 1867 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 р. за участь у діяльності Союзу хліборобів-власників. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.461*) (PI, кн.6, с.203).

Мєх Дмитро Костянтинович, 1912 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 25.03.1935 р. За вироком ВТ КВО від 03.10.1935 р. за ст. 54-9 КК УСРР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 28.03.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16876-п*) (PI, кн.6, с.424).

Мєх Микола Антонович, 1916 р. н., с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Перебував на лікуванні у шпиталі, мол.сержант. Заарештований 25.12.1944 р.

За вироком ВТ Каунаського гарнізону від 23.01.1945 р. за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 15.06.1989 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.11952-п*) (*PI, кн.6, с.425*).

Мовпан Тихон Якимович, 1886 р. н., с. Іванівка Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у с. Іванівка, експедитор. Заарештований 22.04.1936 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 17.07.1936 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі на 3 роки. За ухвалою спецколегії ВС УСРР від 15.08.1936 р. справу направлено на дослідження. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 11.10.1936 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 3 роки. Реабілітований 06.07.1963 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.616-п*) (*PI, кн.6, с.459*).

Нестеренко Степан Семенович, 1872 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка, одноосібник. Заарештований 02.03.1931 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 08.05.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 30.04.1990 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2898*) (*PI, кн.6, с.552*).

Нітченко Володимир Йосипович, 1907 р.н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, завідувач оргвідділу Чернігівської облпромради. Заарештований 02.03.1944 р. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 12.08.1944 р. за ст. 54-10 ч. 2 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. Відбував покарання в Північно-Східному ВТТ, здійснив втечу 25.06.1945 р., оголошений у Всесоюзний розшук 12.10.1947 р. Реабілітований 25.10.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15341-п*) (*PI, кн.6, с.568*).

Нігченко Іван Карпович, 1866 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Количівка, одноосібник. Заарештований 08.04.1932 р. за ст.54-10 КК УСРР. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.738*) (PI, кн.6, с.569).

Нігченко Карпо Іванович, 1869 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Количівка, одноосібник. Заарештований 02.03.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 08.05.1931 р. справу припинено (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2898*) (PI, кн.6, с.569).

Нігченко Макар Микитович, 1891 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка, голова колгоспу. Заарештований 21.02.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 30.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10524*) (PI, кн.6, с.569).

Нігченко Олексій Йосипович, 1923 р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, освіта середня. Проживав у с. Количівка. Охоронець. Заарештований 23.09.1943 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 01.04.1944 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР ув'язнений до ВТТ на 5 років. Реабілітований 28.01.1994 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11992*) (PI, кн.6, с.569).

Осмоловський Ничипір Лукич, 1874 [1875] р. н., с. Количівка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка, одноосібник. Заарештований 02.03.1931 р. За постановою особливої наради при НКВД УСРР від 08.05.1931 р.

за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 30.04.1990 р. (*Держархів Чернігівської області, Р-8840, оп.3, спр.2898*) (*PI, кн.6, с.632*).

Повод Денис Степанович, 1897 р. н., с. Іванівка, українець, станція Чернігів, вантажник, репресований 1937 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Повод Дмитро Захарович, 1894 р. н., с. Іванівка, українець, райфінвідділ, касир, репресований 1937 р., реабілітований 1962 р. (*ШК. – 1990. – 1 грудня*).

Полешук Пантелій Микитович, 1891 р. н., с. Іванівка, українець, селянин, репресований 1933 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Решетніков Петро Олексійович, 1883 р. н., с. Количівка, українець, одноосібник, репресований 1931 р., реабілітований 1982 р. (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Салоник Іван Гнатович, 1898 р. н., с. Іванівка, українець, візник, репресований 1930 р., реабілітований 1961 р. (*ШК. – 1990. – 1 грудня*).

Сальник Іван Григорович, 1899 р. н., с. Іванівка, українець, селянин, репресований 1930 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Чміль Іван Павлович, 1909 р. н., с. Количівка, українець, колгоспник, репресований 1946 р., реабілітований 1966 р. (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Шуба Р. Я. – вчитель Янівської школи (*Греченко Г. Репресовані освітяни Чернігівщини. – Чернігів, 2003. – С.138; справа в архіві СБУ*).

Юшкевич Михайло Антонович, 1904 р.н., с. Іванівка, українець, колгоспник, репресований 1938 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1990. – 1 грудня*).

Алла Мироненко

Андрєснко Ілля Андрійович, 1875 року народження, с. Янівка, (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник, мав біля 100 десятин землі, сільськогосподарські машини й вітряний млин. Під час революції був розкуркулений, землю відчужено. Під час Гетьманщини перебував у Союзі Хліборобів–власників. У 1921 році, маючи великі запаси хліба, відмовився їх здавати для бідноти й разом із групою куркулів чинив супротив комісії, створеній з метою збору хліба для Червоної Армії й бідноти. Неодноразово виступав із агітацією проти хлібозаготівлі й колективізації, а селянам говорив: «Дураки идут работать к жидам и коммунистам». Заарештований 25.10.1930 року. За постановою особливої наради при колегії ГПУ УСРР від 21.12.1930 року за статтею 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на три роки. Реабілітований 02.06 1989 року. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р – 8840, оп.3, спр. 6321*)

Андросенко Федір Демидович, 1886 року народження, с. Янівка, (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав в с. Янівка, конюх. Заарештований 28.10.1937 року. З батьком мав 30 гектарів землі, шестеро коней, чотири корови, дрібної худоби – 30 голів, вітряний млин, маслобійню, у господарстві використовував найману робочу силу. У 1920 році частину землі було відчужено, у 1931 році вдруге господарство піддане розкуркуленню, двох братів було вислано як куркулів, батька залишили, бо старий, а сам Федір від виселення сховався. Перед розкуркуленням частина його сім'ї вступила до колгоспу, але через кілька днів усіх виклю-

чили.. Проживаючи в с. Янівка, проводив серед колгоспників антирадянську антиколгоспну агітацію, тлумачив конституцію в контрреволюційних цілях.

Навесні 1937 року розповсюджував провокації про майбутню війну: «Скоро буде війна, і Німеччина забере Україну, тоді народ буде добре жити, так як Польща й Німеччина – культурні держави».

У липні 1937 року про нову конституцію говорив: «У сучасних правителів слова розходяться з ділом. У законі пишуть, що дозволяється приватна власність, а відібране майно не повертають».

Про колгоспи односельцям говорив: «Колгоспи – справа не міцна, колгоспники примусово загнані працюють, якби день до вечора». За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 03.11.1937 року за проведення антиколгоспної агітації, розповсюдження провокаційних чуток ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 18.08.1962 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р – 8840, оп.3, спр. 1509*)

Білоножко Григорій Миколайович, 1880 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, двірник. Заарештований 28.10.1937 року. За соціальним походженням куркуль, розкуркулений після революції. До революції у своєму господарстві мав двадцять десятин землі, четверо коней, троє корів, дрібного скоту, овець, свиней – тридцять штук, один вітряний млин. У 1931 році розкуркулений повністю, земля вилучена 1929 року, був запланований на виселення, але сховався. Спілкуючись із односельцями, проводив контрреволюційну роботу, говорячи за словами свідків: «Радянська влада грабує людей, мене розкуркулили незаконно, я цього ніколи не забуду. Я піду до прокурора, щоб мені повернули майно. Майно сільська рада не повертає, для чого нас дурять Конституцією?»

Білоножко Григорій Миколайович винним себе не визнав.

За постановою «трійки» при Чернігівському обласному

управлінні УКНВД від 3 листопада 1937 року за проведення антирадянської агітації ув'язнений до виправного трудового табору терміном десять років.

Реабілітований 5 липня 1989 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р – 8840, оп.3, спр. 1510*)

Княжук Анастасія Олексіївна, 1902 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українка, письменна. Проживала в м. Чернігів, прибиральниця. 11 листопада 1937 року на основі постанови прокурора Чернігівської області була заарештована, бо була дружиною учасника антирадянської правочентристської організації Княжука С. А., що знаходився під слідством. Ніяке звинувачення їй не висувалося і статті кримінального кодексу їй не інкримінували. 11 квітня 1938 року – третім відділом КДБ УНКВД Чернігівської області кримінальна справа стосовно Княжук припинена на основі статті 197 п. 2 УПК УРСР за відсутності доказів. З висновку прокурора Чернігівської області В. І. Григорьєва від 28 лютого 1996 року, що є в матеріалах справи, бачимо, що Княжук А. А. ніякого злочину не зробила, репресіям піддавалася незаконно, під слідством знаходилася 5 місяців і підлягає реабілітації. Реабілітована 28.02.1996 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. 8840, оп.3, спр.235*)

Дрозд Іван Дмитрович, 1899 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, водій, син куркуля, розкуркулений, від виселення сховався. У господарстві батька, у якому проживав також і він, було 500 десятин землі, десятеро коней, корів – 15, овець – 40, великий будинок, 6 господарчих будівель, використовували велику кількість найманої робочої сили. У 1919 році господарство частково розкуркулювали. Того ж року Іван Дмитрович добровільно служив у Білій Армії. У 1931 році господарство остаточно розкуркулене, уся родина вислана, а Дрозд І. В. від заслання сховався.

Проживав у Чернігові, але часто бував у селі, проводив серед односельців антиколгоспну агітацію, розповсюджував провакації про існування закону про повернення майна куркулям і тлумачив з революційною метою закон про закріплення землі за колгоспниками, а колгоспників – за землею. Стосовно колгоспів Дрозд говорив: «Что вы от работаете в кохозе ничего не зарабатываете, ходите в город хлеб покупать, а у вас хлеб забирают и ввозят за границу». Заарештований 2.11.1937 року за звинуваченням у проведенні антирадянської агітації, спрямованої проти колгоспного будівництва. Рішенням «трійки» при Чернігівському управлінні НКВС УРСР від 15.11.1937 року за проведення антирадянської агітації застосована ВМП – розстріл (без посилання на норму кримінального закону). Особисте майно конфісковано. 25.11.1937 року вирок приведений до виконання. Реабілітований 21 серпня 1989 року.

З матеріалів справи № 407

(Андрієнко М. А., Андросенко Кузьма Демидович,
Ткаченко Іван Іванович, Андросенко І. Д., Білоножка П. Г.,
Короткий М. Я., Короткий М. П., Шуманський М. І.)

У Чернігівському райвідділі ДПУ 17 березня 1931 року розпочато кримінальну справу стосовно селян-одноосібників с. Янівки (нині Іванівка) Чернігівського району Чернігівської області Андрієнка М. А., Андросенка Кузьма Демидович, Ткаченка Івана Івановича, Андросенка І. Д., Білоножка П. Г., Короткого М. Я., Короткого М. П., Шуманського М. І. Ці особи були заарештовані 17 березня 1931 року і їм було висунуто звинувачення за ст. 54-10 УК УРСР. У період із 1929 по 1931 рік систематично проводили агітацію проти заходів радянської влади на селі. Куркулі зустрічалися на таємних нарадах, де складали плани та виробляли методи боротьби з радянською владою.

Ті, кого допитували в даній справі, своєї вини не визнали, доказів у справі не виявлено. З матеріалів справи зрозуміло, що

в судові чи позасудові органи справа не направлялася. Кримінальна справа зупинена за постановою органів ГПУ від 22 квітня 1931 року проти звинувачених Короткого М. П., Білоножка П. Г. через похилий вік, проти інших звинувачених – у зв'язку з внесенням їх у загальну операцію з вилучення куркулів і нецільності слідства постановою від 15 червня 1931 року. За таких обставин вказані вище звинувачені в справі необґрунтовано піддані репресивним заходам.

Андрієнко М. А., 1870 (1872) року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, малописьменний, позапартійний, мешканець с. Янівки (тепер Іванівка) Чернігівського району, удовець, хлібороб-експериментатор, до революції мав січкарку з приводом, 200 пнів бджіл, дві хати, 8 коней, 6 корів, 30 овець, використовував найману робочу силу, позбавлений виборчих прав, не засуджувався, розкуркулений. Заарештований 26.03.1919 року. Рішення за справою відсутнє. 28.05.1919 року з-під варті звільнений. Заарештований 17.03.1931 року. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року.

Андросенко Кузьма Демидович, 33 роки, письменний, позапартійний, несудимий, мешканець с. Янівка (тепер Іванівка) Чернігівського району Чернігівської області, одружений, хлібороб, експертник. До революції мав 35 десятин землі, відібрано (реквізовано) 28 десятин землі, мав вітряного млина, четверо коней, троє корів, 15 овець, продподатку платить 514 крб, позбавлений виборчих прав, розкуркулений. Заарештований 17.03.1931 року. 23.04.1931 року справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року.

Ткаченко Іван Іванович, 55 років, позапартійний, мешканець с. Янівка, одружений, хлібороб, несудимий раніше, за соцстаном – куркуль, до революції мав 10 десятин землі, рек-

візовано 3 десятини землі, мав вітряний млин, двоє коней, дві корови, десять овець, продподатку платив 17 крб, позбавлений виборчих прав, розкуркулений. Ткаченко, коли радянська влада поширювала заклик «незаможний на коня захищати владу!» під час наступу на неї з усіх кінців різних генералів, заявив перед селянами, що це заклик жида Троцького, не треба його слухати й іти до армії..

Заарештований 17.03.1931 року. 23.04.1931 року справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року.

Андросенко І. Д., с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, 43 роки, письменний, одружений, хлібороб, несудимий, експертник, до революції мав 30 десятин землі, відчужувалося 23 десятини землі, 3 коней, 2 корови, овець – десятеро, продподаток – 30 крб, позбавлений виборчих прав, розкуркулений. Заарештований 17.03.1931 року. 23.04.1931 року справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсектору ГПУ УСРР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року.

Білоножка П. Г., 1862 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району), 57 років, позапартійний, неписьменний, українець, одружений, мешканець с. Янівка (тепер Іванівка) Чернігівського району, хлібороб, по соцстану куркуль-експертник, до революції мав 40 десятин землі, відчужувалося 32 десятини землі, мав вітряний млин, 100 пнів бджіл, двоє коней, дві корови, молотарку з приводом, продподатку сплачував 157 крб, позбавлений виборчих прав, розкуркулений. Білоножка П. Г. в 1925 році під час землеустрою підпалив хату бідняка Кобзаря Василя Івановича, який брав активну участь у землеустрої й наполягав, щоб від куркуля Білоножка відібрали землю. Закликав селян не йти до колгоспу.

Заарештований 17.03.1931 року. 23.04.1931 року справу припинено. За розпорядженням начальника Київського оперсекто-

ру ГПУ УСРР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року.

Короткий Микола Янович, 1893 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, 35 років, одружений, позапартійний, не засуджувався, письменний, хлібороб, до революції мав 15 десятин землі, 8 десятин відчувалося, податку сплачує 31 крб, за соцстаном – куркуль-експертник, піддавався розкуркуленню. Короткий М. Я. та Короткий М. П. у минулому були пов'язані з відомою бандою Короткого, брали активну участь у банді, грабували, мали зв'язок із циганами, які приводили до них ночами крадених коней. У зв'язку з тим, що їх було піддано розкуркуленню, почали вести боротьбу проти заходів радянської влади на селі, розповсюджували брехню про радянську владу й колгоспи.

Заарештований 17.03.1931 року. 15.06.1931 року справу припинено. Реабілітований 31.03.1994 року.

Короткий Микола Прохорович, 1864 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району. 61 рік, малописьменний, українець, хлібороб, не засуджувався, позапартійний, до революції мав 20 десятин землі, відчувалося 15 десятин землі, за соцстаном – куркуль, податку платив 35 крб, позбавлений виборчих прав, розкуркулений. Короткий М. Я. та Короткий М. П. у минулому були пов'язані з відомою бандою Короткого, брали активну участь у банді, грабували, мали зв'язок із циганами, які приводили до них ночами крадених коней. У зв'язку з тим, що їх було піддано розкуркуленню, почали вести боротьбу проти заходів радянської влади на селі, розповсюджували брехню про радянську владу й колгоспи.

Заарештований 17.03.1931 року. 22.04.1931 року справу припинено. Реабілітований 31.03.1994 року.

Шуманський Михайло Іванович, 44 роки, позапартійний, не засуджувався, одружений, письменний, колишній дідич, мав свій власний маєток у с. Янівка, 40 десятин землі, реквізовано 35 десятин, за соцстаном – колишній дворянин, розкуркулював-

ся у Чернігові, мав два великі будинки, використовував найману робочу силу, мав одну десятину саду, маслоробку, 300 пнів бджіл, шестеро коней, сімдесят корів, овець – вісімнадцять, крупорушку, вітряний млин, продподаток платив 210 крб, до революції служив у Чернігівського губернатора.

Дідич Шуманський збирав у себе в хаті селян, яким читав газети з коментарями, що жодна держава не визнає радянської влади, що Америка дає гроші емігрантам для організації армії проти радвлади, які скоро оголосять радянській владі війну, що радянська влада довго існувати не буде. Коли один із селян запитав, чому радянську владу зовуть більшовики, то він відповів, бо вони звірі. Підмовляв не сплачувати податки й говорив, що ця влада нам не треба.

За розпорядженням начальника Київського оперсектору ДПУ УРСР від 21.05.1931 року внесений у загальну операцію з вилучення куркулів. Реабілітований 31.03.1994 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.407*)

Нітченко Макар Микитович, 1891 року, с. Количівка Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка Чернігівського району та області. Голова колгоспу. На час арешту мав дві корови й вітряного млина. Заарештований 22.11.1933 року. Справа «Конденсатор». Звинувачений у тому, що організовував контрреволюційну повстанську спілку, колгосп прикрив легальною формою з раціоналізації для того, щоб сховати зовні її контрреволюційну мету. На очній ставці Зайка Ю. В. і Чуб Н. А. (протокол від 20.02.1933 року), Зайка Ю. В. дає свідчення слідству, що Чуб йому доручив організувати повстанську контрреволюційну спілку при колгоспі імені Сталіна, найбільш підходящою фігурою для створення такої спілки в с. Количівка він назвав Нітченка через його контрреволюційні висловлювання. «Завдання я виконав, а Нітченко прийняв мою пропозицію».

Чуб Н. А. підтверджує, що доручав Зайку створити таку ор-

ганізацію й доручив йому з цією метою в Количівці завербувати колгоспника, контрреволюційно налаштованого, якому розказати про завдання та мету контрреволюційної спілки, але про Нітченка розмова не йшла.

З протоколу очної ставки Зайка Ю. В. й Нітченка М. Н. від 7 квітня 1933 року бачимо, що Нітченко заперечує свою причетність до будь-якої контрреволюційної організації, крім того, запевняє, що ніхто ні в яку організацію його не запрошував. Тоді як Зайко стверджує, що в жовтні 1932 року в канцелярії колгоспу ним був завербований Нітченко Макар Микитович. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УРСР від 15.05.1933 року за статтею 54-11 КК УРСР ув'язнений до концтабору на три роки умовно.

Реабілітований 30.08.1989 року. *(Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.10524)*

Нітченко Карпо Іванович, 1869 року народження, с. Количівка Чернігівського району, українець. Проживав у с. Количівка, одноосібник. Мав 13 десятин землі, відчужувалося чотири десятини, на час арешту в 1931 році мав 9 десятин землі, платив продподатку 76 крб, за даними сільради був зарахований до куркулів, виборчими правами користувався. Звинувачений у тому, що після розкуркулення зійшовся з куркулями с. Количівка та почав вести боротьбу проти заходів радянської влади, агітував селян та селянок не вступати в колгоспи. Розповсюджував чутки, що Сталін з Петровським втекли за кордон на аероплані через те, що поляки навесні оголошують війну більшовикам. Біднячці Дубовик розповідав, що коли будуть наступати поляки на Україну, то різатимуть колективістів і тоді буде погано в колективі зі своїми дітьми. Як наслідок його агітації Дубовик Ганна відмовилася йти до колгоспу. Куркулі розповідали, що Сталін підкуплений закордонною буржуазією, тому й утік за кордон. Заарештований 02.03.1931 року за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 08.05.1931

року справу припинено. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.2898*)

Нестеренко Степан Семенович, 1872 року народження, с. Количівка Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка, одноосібник. До революції мав 40 гектар землі, використовував найману працю, за часу Гетьманщини перебував в спілці хліборобів 1918 року. 1931 року – організатор найманої праці на селі. Заарештований 02.03.1931 року. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 08.05.1931 року за статею 54-10 КК УРСР висланий до Північного краю на три роки умовно. Реабілітований 30.04.1990 року. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р.–8840, оп.3, спр.2898*)

Осмоловський Ничіпир Лукич, 1874 (1875) року народження, с. Количівка Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав у с. Количівка, одноосібник, безпартійний, хлібороб, одружений, несудимий, до революції мав 40 десятин землі, земля відчувувалася, продподатку платив 90 крб, позапартійний, виборчими правами не користувався. Заарештований 02.03.1931 року, звинувачений у проведенні антирадянської діяльності проти заходів радянської влади на селі ст. 54-10 КК УРСР . За постановою особливої наради при НКВД при УРСР висланий до Північного краю на три роки. Реабілітований 30.04.1990 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.2898*)

Чміль Ф. І., 1900 року народження, мешканець с. Количівка Чернігівського району, малописьменний, українець, одружений, розкуркулений, хлібороб, несудимий, позапартійний, продподатку платив 96 крб, виборчими правами не користувався. До революції мав 10 гектарів землі. Заарештований 2 березня 1931 року. Звинувачений у проведенні антирадянської діяльності проти заходів радянської влади на селі, ст. 54-10. За постановою

особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 8 травня 1931 року висланий на три роки до Північного краю. Реабілітований 30 квітня 1990 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.2898*)

Чміль І. Н., 1899 року народження, житель с. Количівка, був заарештований 03.03. 1931 року й за звинуваченням у проведенні агітації проти заходів радянської влади особливою нарадою при Колегії ГПУ УРСР від 8 травня 1931 року відправлений на заслання в Північний край терміном на три роки. Реабілітований 30.04.1990 року. Він же був заарештований 17.09.1937 року, й за аналогічним звинуваченням «трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВД 29.09.1937 року заарештований у ВТТ терміном на 10 років. За цією справою Чміль І. Н. реабілітований 21 серпня 1989 року. У довідці Количівської сільської ради сказано, що батько Чмеля мав землі до революції 30 гектарів. Під час допиту Чміль І. Н. показав, що є експертником, продподатку платить 135 рублів 66 копійок. Зазначив, що має вітряний млин. У довідці цієї ж сільської ради від 25.09.1937 року говориться, що він після революції мав коней – троє, корів – три, мав великий двір із заїздом, вітряк. 1931 року господарство розкуркулено, а його вислано. У 1937 році проживав у Чернігові. На допиті 27.09.1937 року Чміль І. Н. показав, що його батько до революції мав 2 коней, 2 свиней, 2 корови, овець – 7, будинок під залізом, сарай під залізом, клуню, вітряний млин. Після революції земля була реквізована. За його свідченнями вимальовується, що в 1931 році все їхнє господарство розкуркулено, а вся родина запланована на виселення. Але батько – інвалід, тому з малолітньою родиною він залишився вдома, а його, одного із родини, було вислано в Північний край.

Нітченко Олексій Йосипович, 1923 року народження, с. Количівка Чернігівського району, освіта середня. Проживав у с. Количівка, охоронець. Заарештований 23.09.1943 року за зраду Батьківщини.

Проведеним слідством встановлено, що Нітченко, проживаючи на тимчасово окупованій території в Чернігові, у листопаді 1942 року був завербований поліцією як агент, про співпрацю з поліцією дав підписку й отримав завдання виявляти партизан та їхні зв'язки з місцевим населенням, особистостями, що мають зброю, а також людей, що ведуть антинімецьку агітацію. Як агент поліції протягом року кілька разів з'являвся на явки й отримував від слідчого поліції Цехмистерка нові завдання. Йому було дано завдання на одному з зібрань установити біографічні дані громадянина Гаймановського І. А., якого поліція чотири рази допитувала, зробила опис усього майна як родича комуністів. Свою провину Нітченко Олексій Йосипович визнав. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 1 квітня 1944 року за ст. 54-1 «а» КК УРСР ув'язнений до ВТТ на 5 років. Реабілітований 28.01.1994 року. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р. – 8840, оп.3, спр.1199*)

З матеріалів справи № 738

Нітченко Іван Карпович, 1866 року народження, с. Количівка Чернігівського району та області. Проживав в с. Количівка, односібник, за соціальним станом – куркуль, до революції мав 35 десятин землі. Земля відчужувалася, виборчим правом не користувався, входив до складу гетьманської контрреволюційної організації хліборобів. Заарештований 08.04.1932 року за статтею 54-10 КК УРСР. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 року.

Сидоренко Іван Андрійович, 1865 року народження, с. Количівка Чернігівського району та області. Проживав у с. Количівка. За соціальним походженням – куркуль, до революції мав 60 десятин землі, земля й худоба реквізована, за царизму був волосним суддею. 1918 року входив до складу гетьманської контрреволюційної організації хліборобів, виборчих прав не мав через використання найманої праці. Заарештований 08.04.1932

року за статтею 54-10 КК УРСР. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 року.

Чміль Григорій Олексійович, за соціальним станом – куркуль. Земля, господарчі будівлі, худоба відчужувалися. Мав великий сільськогосподарський інвентар і підприємства. Не має виборчих прав через експлуатацію найманої праці. 1918 року входив до складу гетьманської контрреволюційної організації хліборобів. 1931 року вступив до колгоспу, але був виключений через порушення дисципліни та контрреволюційну агітацію. Заарештований 08.04.1932 року за статтею 54-10 КК УРСР. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 року.

Перебуваючи між собою в дружніх стосунках систематично агітували проти всіх заходів радянської влади, особливо проти колективізації й весняного посіву. Розповсюджували провокаційні чутки. 1918 року при владі гетьмана на Україні, за свідченням Нітченка, Сидоренка, Чмеля були заарештовані червоні партизани, а саме: Чиж Василь Григорович, Лутченко Єгор і Білий Іван. Усі вони були звинувачені в більшовизмі й взяті під варту в Чернігівській в'язниці на кілька місяців. Сидоренко розповсюджував чутки про те, що весною буде війна і що він знає хлопців, які «погріють» колгоспників. Нітченко жінкам розповідав у с. Количівка про те, що скоро буде війна, частина півночі вже зайнята японцями. Там, де японці, усе добре. Війна буде порятунком для селян. Агітував проти вступу до колгоспу, говорячи: «У колгосп іти не потрібно, бо весною всіх колгоспників будуть вирізати».

У березні на зборах у сільбуді з питань підготовки до весняного посіву Чміль, Сидоренко, Нітченко стали агітувати селян не сіяти такими словами: «Что не посейте, жиды с толстыми пузами все заберут». Агітація ця подіяла. Коли з'явився доповідач, то селяни стали викрикувати, що сіяти не будуть, бо хліб у них все одно заберуть. Через їхню агітацію зібрання було зірвано. Заарештований 08.04.1932 року за статтею 54-10 КК УРСР. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 року.

4 травня 1932 року справу передано начальнику СПО Київського облвідділу ГПУ для направлення її до особливої наради при колегії ГПУ УРСР. Але справа колегією не розглядалася й остаточне рішення в справі прийнято не було. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р – 8840, оп. 3, spr.738*)

Босін Пимон Федорович, 1897 року народження, с. Количівка Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Количівка, колгоспник. Служив у добровольчій армії Петлюри, у каральному загоні. Під час колективізації в 1929 році агітував проти вступу селян у колгосп. На час арешту, а саме 25.10.1940 року, проводив підривну роботу в колгоспі, розповсюджував неправдиві чутки про колгоспний устрій, проводив антирадянську агітацію, спрямовану на підрив заходів, які проводила партія. Заарештований 27.10.1940 року. За вироком Чернігівського облсуду від 29.01.1941 року за статтею 54-10 частина I КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 7 років. У справі міститься касаційна скарга Босіна, у якій він пише, що рішення суду занадто суворе, суд не взяв до уваги, що в колгоспі він працював добре, зі свідком Білим у нього були погані стосунки, а у свідченнях Олійника є протиріччя і їх заперечує свідок Ващенко. Визнає себе винним тільки в тому, що вороже ставився до держзайму. Запевняє, що в Петлюрівській армії ніколи не служив. Касаційна скарга Босіна до уваги судом не була взята, рішення суду залишене в дії. Реабілітований 31.08.1991 року.

Анищенко Ілля Кононович, 1891 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, колгоспник, одружений, грамотний, безпартійний, несудимий, за походженням – селянин-середняк. Звинувачений у тому, що проводив антирадянську агітацію, спрямовану проти заходів радянської влади, розповсюджував провокаційні чутки й брехню на керівництво партії. За свідченнями свідка Пята А. Є., біля молотарки за присутності багатьох колгоспників Анищенко заявив, що керівництво пра-

вильно завіряє людей, що Німеччина воювати не буде з Радянським Союзом, бо в нас Німеччині нічого взяти, ми голі й босі. Також він говорив, що в армію не пішов би, бо воювати нема за що, ми голі й босі при цій владі (серпень 1939 року).

Свідок Легкобит І. І. заявив, що засуджений після того, як у нього забрали маслобійку, біля колгоспного зерносховища заявив: «Все руководство колхоза и советская власть – это вредители – грабители. Сталин – фашист. Партия и Сталин не дают жизни крестьянам, а грабят их».

Свідок Сапон надав свідчення суду, що засуджений у 1938 році заявляв: «...советская власть довела до того, что нету ничего ни мануфактур, ни обуви. Советская власть – это грабительская власть, она только и знает, как грабить людей, я за коммунистов воевать не буду». Заарештований 15.09.1939 року. За вироком Чернігівського облсуду від 31.10.1939 року за ст. 54-10 ч. І КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ терміном на 6 років. Реабілітований 29.08.1991 року.

З матеріалів архівної справи № 461

Андрієнко Іван Андрійович, 1875 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с.Янівка, одноосібник. Заарештований 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади. 20.05.1919 року звільнений на підписку про невіїзд. Рішення за справою відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Андросенко Кирило Іванович, 1873 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 року взятий під підписку про невіїзд. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Андросенко Кирило Іванович, 1843 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації. 20.05.1919 року взятий під підписку про невиїзд. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Білоножко Петро Михайлович, 1847 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади. 20.05.1919 року взятий під підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Гребницька Анастасія Олексіївна, 1859 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українка, неписьменна. Проживала у с. Янівка, селянка. Заарештована 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади. 20.05.1919 року звільнена під підписку про невиїзд. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Гребницький Дмитро Андрійович, 1855 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади. 20.05.1919 року звільнений під підписку про невиїзд. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Дрозд Дмитро Пилипович, 1864 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за участь у діяльності спілки хліборобів. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

Лазаренко Григорій Євтихійович, 1867 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець,

малописьменний. Проживав у с. Янівка, селянин. Заарештований 02.04.1919 року за участь у діяльності спілки хліборобів. Рішення в справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 року.

З матеріалів справи. Всі перераховані звинувачені в тому, що чинили супротив заходам радянської влади, входили до спілки хліборобів і брали участь у виборі гетьмана. Після закінчення слідства кримінальна справа стосовно осіб, вказаних вище, відправлена на розгляд у Чернігівській революційній трибунал, який постановив від 28 червня 1919 року призначити справу на слухання, але результату щодо розгляду справи в матеріалах справи немає. Реабілітовані 28.11.1998 року. (Держархів Чернігівської області, ф.Р 4609, оп.1, спр 461)

З матеріалів справи № 184

(Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.184)

Протягом 1926 – 1927 років група молоді села Янівка Олишівського району, Чернігівського округу в складі Кобзаря А. Д., Сальника Г. І., Красюка Г. К., Жильцова М. Т., Годуна Т. З., Плиска І. Г., Білоножко М. П., Індача В. З. під керівництвом Кобзаря А. Д. тероризували село Янівку кражами, підпалами та посяганням на вбивство. Постійним місцем для їхніх зібрань слугував будинок Дейнеко Марії. Красюком, Сальником та Кобзарем було обкрадено паровий млин села. Плиско підпалив клуню релігійної громади села, сільбуд і хлів землеупорядника Кобзаря В. Білоножко і Годун підпалили клуню, Красюк і Жильцов – млин Білоножка Григорія. Білоножко підпалив також клуню Струка Максима. Пострілом із вікна Сальник намагався вбити Щербину Павла, колишнього лісника. Кобзар А.Г. підмовив Сальника й Красюка вбити голову сільської ради Петрушевця й землеупорядника Кобзаря В. Привести в дію це доручення заважали тільки обставини, що склалися не на їхню користь. Тероризоване цією групою населення боялося ходити на збори.

Білоножко Михайло Петрович, 1905 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 01.10.1928 року за ст. 54-8 КК УРСР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 року справу закрито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Годун Трохим Захарович, 1908 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка), українець, малописьменний. Проживав у с. Янівка, одноосібник. Заарештований 12.09.1928 року за ст. 54-8 КК УРСР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 року справу закрито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Жильцов Микола Федорович, 1908 року народження, с. Нікольське Землянського повіту (нині Семілуцького району) Воронежської області, РФ, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського району, одноосібник. Заарештований 12.09.1928 року за ст. 54-8 КК УРСР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 року справу закрито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Індач Василь Захарович, 1908 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського району, одноосібник. Заарештований 06.12.1928 року за ст. 54-8 КК УРСР. За вироком Чернігівського окружного суду від 11.05.1929 року справу закрито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Кобзар Андрій Денисович, 1906 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського району, одноосібник. Заарештований 01.10.1928. За вироком Чернігівського окружного суду за статтею 34 ч. 2 КК УРСР висланий за межі Чернігівської, Конотопської, Глухівської, Ніжинської округ на 5 років. За постановою ВС УРСР від 13.07.1929 року справу закрито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Красюк Григорій Корнійович, 1907 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського району, українець, осві-

та початкова. Проживав у с. Янівка Чернігівського району, одно-
осібник. Заарештований 09.09.1928. За вироком Чернігівського
окрсуду за статтею 34 ч. 2 КК УРСР засуджений до вислання
за межі Чернігівської, Конотопської та Ніжинської округ на
3 роки. За постановою ВС УРСР від 13.07.1929 року справу за-
рито. Реабілітований 30.06.1999 року.

Мовпан Тихон Якимович, 1886 року народження, с. Іва-
нівка Чернігівського р-ну, освіта середня. Проживав у с. Іванів-
ка, експедитор. Заарештований 22.04.1936 року. У матеріалах
справи йдеться про те, що Мовпан Тихон Якимович, коли був
членом колгоспу, на роботу систематично не виходив, на запро-
шення бригадира працювати в бригаді відмовлявся, заявляв: «У
колгоспі працюють тільки дурні». За словами самого бригадира
Мовпана Кіндрата особисто йому заявляв: «Ты дурак, поменьше
здесь загадывай на работу, скоро Япония и Германия войну на-
чнут против Советского Союза и когда они придут сюда, то вас
здесь и памяти не будет!». Зі слів свідків Трепашко І. М., Кобза-
ря В. І., Плеско В. П. 14 квітня 1936 року, повертаючись з Черні-
гова до с. Янівка на одній підводі, Мовпан проводив контррево-
люційну агітацію, прославляв німецький нацизм. У результаті
слідства також встановлено, що Мовпан був прапорщиком цар-
ської армії, служив у гетьмана. 1917 року, перебуваючи в школі
прапорщиків, брав участь у боях проти робітників Київського
«Арсеналу». За що в 1923 році був відрахований із міліції. У
1936 році був відрахований із колгоспу за систематичний не-
вихід на роботу. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду
від 17.07.1936 року за статтею 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений
до позбавлення волі на 3 роки. За ухвалою спецколегії ВС УРСР
від 15.08.1936 року справу направлено на дорозслідування. За
вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 11.10.1936 року
за статтею 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі
на 3 роки. Реабілітований 06.07.1963 року.

(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 616 – п)

Мех Дмитро Костянтинович, 1912 року народження, с. Янівка (нині Іванівка) Чернігівського р-ну, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 25.03.1935 року. Звинувачений у тому, що, перебуваючи незадоволеним за розкуркулення його та його родичів радянською владою, з метою зриву посівної кампанії, 24 березня 1935 року у вечірній час з контрреволюційною метою здійснив підпал складу із сіном, що було заготовлено для корму худобі в посівний період. Внаслідок підпалу знищено 300 центнерів сіна. Під час пожежі голова сільської ради Андросенко М. Є. поруч із згорілим сіном знайшов сліди, що були залишені взуттям людини на снігу. Уживши заходів для збереження слідів, Андросенко разом із колгоспником Лазаренком В. Р. за напрямком слідів вийшли на вулицю, на якій проживав Мех Д. К. і затримали його, привели на місце пожежі, де порівняли слід, залишений на снігу, зі слідом лівого чобота Меха Д. Андросенко Л. запідозрив Меха в підпалі, бо раніше двір, де зберігалося сіно, належав тестю його двоюрідного брата Сальнику Ігнату, розкуркуленому й висланому із села. Сам Мех був відрахований із колгоспу і на час підпалу не займався суспільно-корисною працею. Мех носив взуття великих розмірів. Під час порівняння слідів усе зійшлося. Але Мех Д. К. своєї вини повністю не визнав, сказав, що він під час пожежі перебував у клубі серед молоді й прибіг разом із ними на пожежу. Порівняння його взуття з залишеним слідом проходило вночі й неспеціалістами. Свідки Семченко М. А., Рожкова А. П., Копиш Н. І. підтвердили, що незадовго до пожежі о 20 годин 30 хвилин Мех дійсно був у клубі серед молоді. Отже, зібрані в справі докази не могли бути підставою звинувачення Меха Д. К. в підпалі колгоспного майна 24 березня 1935 року, а, навпаки, доводили його непричепність до цієї пожежі. Але за вироком ВТ КВО від 03.10.1935 року за ст. 54-9 КК УРСР Мех був засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 28.03.1995 року. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16876 – н)*

Кондратенко Пилип Якимович, 1897 року народження, с. Печі Комарівського (нині Борзнянського) району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Количівка Чернігівського району, залізничник. Заарештований 14.05.1944 року. Військовим трибуналом визнаний винним у тому, що під час німецької окупації працював на залізничній станції Количівка дорожнім майстром і був активним німецьким посібником, збирав людей для відбудови залізничного шляху, вимагав від них гарної роботи з відбудови залізничного господарства, до робітників, які саботували роботу, постійно застосовував штрафи. Крім того, видав німцям шляховий інструмент, що був закопаний Червоною Армією. За вироком ВТ Південно-Західної залізниці від 20.07.1944 року за ст. 54-3 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 27.04.1994 року. У висновку прокурора в справі за 1994 рік сказано, що Кондратенко Пилип Якимович на залізничній станції працював звичайним майстром і ніяких адміністративних посад не займав. Стосовно нього в справі немає доказів його вини в зрадї Батьківщини. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16461 – н)*

Нітченко Володимир Йосипович, 1907 року народження, с. Количівка Чернігівського району, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, завідувач Чернігівської облпромради. Заарештований 02.03.1944 року. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 12.08.1944 року за статтею 54-10 частина 2 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. Заарештований за контрреволюційну діяльність і антирадянську агітацію. Проведеним у справі слідством встановлено, що Нітченко до німців працював у Чернігові техніком, відповідав за забудови при Чернігівському гарнізоні. При відступі частин Червоної Армії Нітченко виїхав свідомо в село Виблі, відмовившись від загальної евакуації. Після захоплення Чернігова німцями він повернувся до міста. Проживаючи на окупованій ворогом території, Нітченко В. Й. у вересні 1941

року добровільно вступив на службу до німців на посаду коменданта казарми, в якій протягом двох років перебували італійські й німецькі війська. Працюючи на ворога аж до вересня 1943 року, виконував усі розпорядження із забезпечення житлом воїнів нацистської армії. Систематично проводив антирадянську агітацію. За гарну роботу від німців отримав винагороду 0.60 га землі в районі міста. Його контрреволюційну діяльність підтверджують такі свідки: Накунова К. М., Маслюк М. Н. Нітченко відбував покарання в Північно-Східному ВТТ, здійснив втечу 25.06.1945 року, оголошений був у всесоюзний розшук 12.10.1947 року, але встановити його місцезнаходження так і не вдалося. Реабілітований 25.10.1991 року. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15341 – н*)

Бородуха Михайло Трохимович, 1920 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта середня. Член ВЛКСМ. Проживав у м. Чернігів, начальник паспортного столу. Заарештований 27.07.1944 року. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській обл. від 20.10.1944 року за статтею 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Звільнений 27.07.1954 року. Реабілітований 18.02.1955 року.

З матеріалів справи бачимо, що Бородуха визнаний винним в тому, що, проживаючи на тимчасово окупованій німцями території в селі Янівка Чернігівського району, у 1942 році написав щоденник, у якому розмістив цілий ряд антирадянських роздумів. У цьому ж щоденнику вихваляв Гітлера та його армію. Сам Бородуха визнав, що в період німецької окупації дійсно зробив у своєму щоденнику два записи антирадянського характеру. Але Бородуха дав свідчення про те, що він, як комсомолец, піддавався переслідуванню з боку окупаційної влади (виклики на допити, обшук) і боявся арештів і розстрілу, тому з метою маскування на випадок арешту й обшуку зробив два вказаних записи, але фактично антирадянською агітацією не займався,

записів нікому не показував, а, навпаки, проводив патріотичну діяльність. Ці його свідчення знаходять підтвердження в матеріалах справи. До німецької окупації Бородуха працював завідувачем складу дуже небезпечних отрут «сільгоспнабу». Сховав від окупантів значну кількість матеріальних цінностей складу й зберігав їх до приходу частин Радянської Армії, після чого передав їх за актом. Свідчення Бородухи були підтвердженні свідком Медведь Л. А. Увесь період німецької окупації Бородуха працював у громаді с. Янівка однаково з іншими, на службі в окупантів не перебував. Ніхто зі свідків не вказував на його антирадянську діяльність. Навпаки, свідки Медведь А. С., Пугач Н. А., Петренко А. Й. характеризували поведінку Бородухи в період німецької окупації тільки з позитивного боку, як вірного комсомольця, підтвердили, що він був вороже налаштований проти окупантів, висловлювався проти них, розповсюджував серед населення листівки радянських партизан із портретами керівників комуністичної партії й радянської держави з закликом боротися проти окупантів. З матеріалів справи також видно, що свій щоденник з двома записами антирадянського характеру Бородуха беріг у валізі й нікому з населення не показував, а після визволення села мати Бородухи, не знаючи про зміст щоденника, викинула його в сад разом із непотрібними речами. Щоденник був знайдений радянським військовим і переданий в органи НКВС, тож якогось розголошу не отримав. Аналізуючи свідчення Бородухи в судовому засіданні, два записи антирадянського характеру були антирадянськими лозунгами, виписаними ним із німецької газети, та його висловлювання проти євреїв. Саме за таких обставин, за повторно проведеним слідством, було прийнято рішення щодо звільнення Бородухи М. Т. 27.07.1954 року. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 1639 – н)*

Гніздечко Григорій Дмитрович, 1908 року народження, с. Янівка (нині с. Іванівка) Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка, охоронець. Заарешто-

ваний 18.04.1938 року. За вироком Чернігівського облсуду від 13.07.1939 року за ст. 54-10 ч. I КК УРСР засуджений до позбавлення волі на два роки. Реабілітований 24.03.1992 року. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 338 – п*)

За матеріалами справи Гніздечко Г. Д. визнаний винним у тому, що, працюючи на Чернігівській макаронній фабриці робітником, 08.11.1937 року на одному із святкових зібрань провів антирадянську контрреволюційну агітацію, спрямовану на підрих завдань керівництва партії, і говорив неправду проти Радянської влади. Після переобрання заводського комітету він заявляв: «Заводской комитет мы переизбрали и выгнали трех человек еврейской национальности, но один остался». Дії Гніздечка Г. Д. Чернігівським обласним судом були кваліфіковані як контрреволюційний злочин.

Кархівська сільська рада
(Михайло-Коцюбинської селищної
об'єднаної територіальної громади)
(села Кархівка, Ленків Круг)

Акуленко Кіндрат Львович, 1889 р. н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 16.02.1938 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 23.04.1938 р. за участь у діяльності антирадянського куркульського угруповання застосована ВМП. Розстріляний 11.05.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 28.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9046*) (PI, кн.2, с.606).

Бабчинець Михайло Агейович, 21 рік, розстріляний 04.03.1922 р., с. Кархівка, українець, хлібопашець. (PI, кн.4, с.575).

Бабчинець Самуїл Авдійович, 22 роки, розстріляний 04.03.1922 р., с. Кархівка, українець, хлібопашець (PI, кн.4, с.575).

Бобок [Бубок] Асон Іванович, с. Кархівка Чернігівського р-ну. Проживав у с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за висловлювання антирадянських настроїв. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (PI, кн.3, с.368).

Брика Іван Володимирович, 1887 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 16.02.1938 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 23.04.1938 р. за участь у діяль-

ності антирадянського куркульського угруповання застосована ВМП. Розстріляний 11.05.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 28.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9046*) (РІ, кн.3, с.436).

Брик Василь Пилипович, 1908 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст.54-10 ч.1 КК УСРР. 25.05.1931 р. справу припинено. Реабілітований 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*) (РІ, кн.3, с.436).

Брик [Брика, Брико] Володимир Петрович, 1861 р. н., смт Березна Березнянського (нині Менського) р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, одноосібник. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації та злісну непокору владі. 28.05.1919 р. взятий на підписку про невийзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (РІ, кн.3, с.435).

Брик Ісак Федорович, 1872 р. н., смт Березна Березнянського (нині Менського) р-ну, українець, проживав с. Малі Осняки Чернігівського повіту, малописьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. За проведення антирадянської агітації та злісну непокору владі. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*)

Буряк Павло Севастьянович, 1903 р. н., с. Кархівка Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 05.07.1929 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 05.07.1929 р. за ст.ст. 34 ч. 2, 21 «ж» КК УСРР засуджений до

висилки за межі Чернігівської округи до Ізюмської округи на 2 роки. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.189*) (PI, кн.3, с.456).

Василенко Никифор Іванович, 22 роки, розстріляний 04.03.1922 р., с. Осняки, українець, хлібопашець. (*PI, кн.4, с.575*).

Власенко Дмитро Пилипович, 1875 р. н., смт Березна Березнянського (нині Менського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 25.08.1919 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (PI, кн.3, с.529).

Гребенник Антон Якович, 1908 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кархівка, тракторист. Заарештований 17.10.1943 р. за ст.54-8 КК УРСР. 15.08.1944 р. справу припинено. Реабілітований 14.08.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4009*) (PI, кн.3, с.456).

Гулей Ганна Андронівна, 1901 р. н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українка, письменна. Проживала у с. Кархівка, домогосподарка. Заарештована 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР. 25.05.1931 р. включена в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітована 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*) (PI, кн.4, с.399).

Гулей Петро Антонович, 1883 р.н., с. Кархівка, Чернігівського району, українець освіта початкова. Проживав у с. Ярославка Бобровицького р-ну, одноосібник. Заарештований 25.10.1930 року. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР

від 08.11.1930 року за ст. 54-10 КК УСРС висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 13.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4650*).

Демиденко Панас Семенович, 1908 р. н., с. Кархівка, українець, одноосібник, репресований 1937 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Дем'яненко Іван Антонович, 1908 р. н., с. Мокрі Велички Любецького (нині Ріпкинського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, одноосібник. Заарештований 10.08.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 14.08.1937 р. за проведення контрреволюційної агітації застосована ВМП. Розстріляний 22.08.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 23.09.1961 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4807*) (PI, кн.4, с.450).

Жолобецький Мойсей Самійлович, 1900 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ведильці, рахівник. Заарештований 31.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 17.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання в Амурському залізничному ВТТ. Реабілітований 24.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10422*) (PI, кн.5, с.71).

Жолобецький Самуїл Родіонович, 1879 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кархівка, колгоспник. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 17.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг заходів партії, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілі-

тований 05.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1845*) (РІ, кн.5, с.71).

Кирильченко Іван Миронович, 1862 р.н., с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, українець, неписьменний. Проживав у с. Малі Осняки, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 28.05.1919 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. На час другого арешту – мешканець с. Кархівка. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР. 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.11.1998 р., 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457; ф.Р-8840. Оп.3, спр.401*) (РІ, кн.5, с.288).

Кирильченко Карпо Никифорович, 1906 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Кархівка, коваль. Заарештований 05.01.1929 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 04.11.1929 р. за ст. 54-8 КК УСРР засуджений до ВМП. Розстріляний 29.12.1929 р. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.6, спр.317*) (РІ, кн.5, с.288).

Кирильченко Олександр Данилович, 1925 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кархівка, колгоспник. Заарештований 27.07.1941 р. За ст.54-10 ч.1 КК УРСР. 24.07.1942 р. справу припинено. Реабілітований 25.02.1998 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.9994-н*) (РІ, кн.5, с.288).

Кирильченко Петро Іванович, 1889 р.н., с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, українець, освіта початкова. Проживав у с. Малі Осняки, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (РІ, кн.5, с.288).

Клименок Семен Оникійович, 1887 р.н., с. Малі Осняки Пакульської волості Чернігівського повіту, українець, освіта початкова. Проживав у с. Малі Осняки, голова сільвиконкому. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. 28.05.1919 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (PI, кн.5, с.323).

Малафєєнко Іван Пилипович, 1909 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, письменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 09.07.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 26.10.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 14.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6658*) (PI, кн.6, с.353).

Малафєєнко Пилип Іванович, 1882 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Кархівка, одноосібник. Заарештований 09.07.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 26.10.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 14.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6658*) (PI, кн.6, с.353).

Матюша Михайло Микитович, 1895 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну, українець, письменний. Проживав у с. Кархівка, голова колгоспу. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*) (PI, кн.6, с.399).

Носько Максим Петрович, 1897 р.н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, освіта початкова. Проживав у

с. Малі Осняки, селянин. Заарештований 30.05.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Реабілітований 28.02.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.457*) (PI, кн.6, с.581).

Приходько Федір Савелійович, 1903 р.н., с. Кархівка Чернігівського р-ну українець, із селян. Проживав у с. Кархівка, малописьменний, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 з санкції ст. 54-2 КК УРСР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. Чернігівським обласним судом. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 401*)

Семирозум Пантелій Дмитрович, 1903 р.н., с. Кархівка, українець, освіта початкова, заарештований 1938 р. за проведення антирадянської агітації серед в'язнів. За постановою «трійки» від 05.05.1938 року застосована ВМП. Помер 20.05.1938 р. Реабілітований 11.11.1964 р. Президією Чернігівського обл. суда (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7838*) (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Семирозум Ярема Олексійович, 1914 р. н., с. Кархівка, українець, освіта початкова, колгоспник. Заарештований 09.09.1944 р. за ст. 54-8 КК УРСР. 28.11.1944 р. справу припинено. Реабілітований 23.01.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6130*)

Соломаха Єлисей Нестерович, 1903 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну. Проживав у с. Ленків Круг Михайло-Коцюбинського р-ну. Освіта початкова, із селян-середняків, голова колгоспу. Заарештований 05.02.1946 р. за ст. 54-3 з санкції ст. 54-2 КК УРСР. За вироком ВТ військ МВД по Чернігівській обл. від 29.06.1946 р. засуджений до позбавлення волі на 8 років. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 1213-н*).

Соломаха Карпо Іванович, 1878 р. н., с. Кархівка, українець, сторож, заарештований 16.02.1938 р. за участь у діяльності антирадянського куркульського угруповання. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 23.04.1938 р. застосована ВМП. Помер 11.05.1938 р. Реабілітований 28.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9046*)

Соломаха Омелян Тимофійович, 1882 р. н., с. Кархівка, українець, колгоспник, заарештований 16.02.1938 р. за участь у діяльності антирадянського куркульського угруповання. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 23.04.1938 р. застосована ВМП. Помер 11.05.1938 р. Реабілітований 28.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9046*) (ШК. – 1990. – 1 грудня).

Соломаха Семен Мойсейович, 1891 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну, із селян-куркулів, українець, малописьменний, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*).

Соломаха Тимофій Корнійович, 1880 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну, із селян-куркулів, українець, малописьменний, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*).

Соломаха Тихін Нестерович, 1892 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну. Освіта початкова, із селян-середняків,

тесля. Проживав у м. Чернігів. Заарештований 03.12.1937 р. за ст. 54-11 КК УРСР. За вироком лінійного суду Південно-Західної залізниці від 10.01.1939 р. виправданий. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 497-н).*

Соломаха Яків Павлович, 1873 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну. Неписьменний, із селян, колгоспник. Проживав у с. Кархівка. Заарештований 15.02.1936 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За вироком Чернігівського облсуду від 08.03.1936 р. засуджений до позбавлення волі на 3 роки. Реабілітований 05.05.1992 р. Генеральною прокуратурою України. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 522-н).*

Стародуб Микита Іларіонович, 1913 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну. Освіта початкова, із селян, колгоспник. Проживав у с. Кархівка. Заарештований 15.10.1943 р. за ст. 54-8 КК УРСР. 15.08.1944 р. справу припинено. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. *(Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4009).*

Стародуб Омелян Йосипович, 1879 р. н., с. Кархівка, українець, малописьменний, із селян-середняків, одноосібник. Заарештований 03.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. Заарештований 17.08.1937 р. за проведення контрреволюційної агітації. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 22.08.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 29.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 28.04.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. *(Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр. 5162, 1709) (ШК. – 1990. – 1 грудня).*

Триголов Савва Ісакович, 17 років, розстріляний 04.03.1922 р., с. Кархівка, українець, хлібопашець. *(РІ, кн.4, с.575).*

Фурс Мойсій Омелянович, 1874 р. н., с. Кархівка, українець, селянин, неписьменний, одноосібник. Заарештований 05.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 03.11.1932 р. висланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 17.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6296*) (ШК. – 1991. – 25 квітня).

Шолох Василь Григорович, 1905 р. н., с. Кархівка, українець, із козаків, малописьменний, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*).

Шолох Григорій Андрійович, 1884 р. н., с. Кархівка, українець, із козаків, малописьменний, одноосібник. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.02.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.401*).

Шолох Єфрем Павлович, с. Кархівка, українець, селянин, неписьменний, одноосібник. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Єфрем Тарасович, 1879 р. н., с. Кархівка, українець, неписьменний, робітник торфорозробки. Заарештований 18.08.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постано-

вою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 25.08.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 05.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1488*). (ШК. – 1990. – 1 грудня).

Шолох Іван Мойсейович, 1868 р.н., с. Кархівка, українець, селянин, неписьменний, одноосібник. Заарештований 13.03.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 22.03.1932 р. справу припинено. Реабілітований 18.12.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6774*).

Шолох Іван Олександрович, 1867 р.н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, із козаків, малописьменний, одноосібник. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Заарештований 09.04.1931 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 28.02.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 401*).

Шолох Іван Опанасович, 1920 р. н., с. Кархівка Михайло-Коцюбинського р-ну, українець, із селян, освіта середня, червоноармієць. Заарештований 13.03.1943 р. за ст.ст. 58-1 «б», 58-11 КК РРФСР. За вироком ВТ 381 сд від 26.03.1943 р. засуджений до ВМП. За постановою Президії ВР СРСР від 15.05.1943 р. вирок змінено, засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 13.12.1995 р. Головною військовою прокуратурою РФ. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17244-п*).

Шолох Кирило Никифорович, 1869 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, малописьменний, селянин.

Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Леонтій Харитонович, 1879 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, неписьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Максим Васильович, 1893 р. н., с. Кархівка, українець, із селян-куркулів, освіта початкова, без постійного місця проживання і певних занять. Заарештований 14.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 21.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10620*).(ШК. – 1990. – 1 грудня).

Шолох Никифор Ігнатович, 1862 с. р. н., Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, неписьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Оникій Олександрович, 1877 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, освіта початкова, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Степан Трохимович, 1881 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, неписьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Федот Юхимович, 1882 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, освіта початкова, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Харитон Петрович, 1852 р. н., с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, малописьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шолох Юхим Онисимович, 1889 р.н. с. Малі Осняки Чернігівського повіту, українець, малописьменний, селянин. Заарештований 29.03.1919 р. за проведення антирадянської агітації. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 28.11.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 457*).

Шпак Арсентій Абрамович, 1895 р.н., с. Кархівка, українець, заарештований 12.01.1941 р., засуджений 23.04.1941 р. судовою колегією Верховного Суду Комі АРСР за ст. 58-10 ч.2 УК РРФСР до вищої міри покарання. Визначенням Верховного Суду СРСР від 24.06.1942 р. вища міра покарання замінена на

10 років позбавлення волі та 5 років поразки в правах. (Источник: Книга памяти Республики Коми, интернет-сайт).

Якушев Василь Митрофанович, 1889 р.н., с. Бучки Грем'яцького (нині Новгород-Сіверського) р-ну, українець, освіта середня, священник, проживав у с. Кархівка. Заарештований 03.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 28.04.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5162*) (ШК. – 1990. – 1 грудня).

Валентин Митькевич

«Антирадянське куркульське угруповання»

Ця історія про те, як люди були знищені радянською владою за вдуманий злочин, який вони не вчиняли. Акуленка Кіндрата Львовича, Соломаху Карпа Івановича, Соломаху Омеляна Тимофійовича, Брика Івана Володимировича було заарештовано 16.02.1938 року за звинуваченням у агітації проти радянської влади та всіх її заходів на селі [1]. Пізніше їм інкримінували участь у куркульському антирадянському угрупованні, а Акуленка К. Л. «призначили» його керівником [2].

Спробуємо розібратися, в чому конкретно звинувачували цих селян. Як сказано у матеріалах справи, Акуленко Кіндрат Львович, повернувшись до села Кархівка у 1935 році, став одноосібником, згуртував навколо себе «кулаків» Соломаху Омеляна, Соломаху Карпа, Брика Івана та проводив у себе вдома антирадянські розмови [3]. «В колхоз идут работать только дураки, ведь государство весь хлеб забирает. Я не иду в колхоз и живу лучше вас. Власть долго не удержится, скоро будет переворот и вы опять будете гнуть спину на панов, а мы будем жить как раньше. В 1938 году будет война и в результате которой в СССР изменится власть» [4].

Що стосується Брика Івана Володимировича, то він, на думку слідства, в роки колективізації вороже ставився до бідняцького активу села та поширював провокативні чутки. А у 1936 році, коли через станцію Малійки проїжджав військовий ешелон, говорив: «Польша уже начала наступление, это наступают Советские войска, так что скоро ожидается перемена Советской власти» [5]. Також йому приписували зв'язок з іншими «куркулями», які, як і він, були вороже налаштовані проти радянської влади.

Інший підозрюваний Соломаха О. Т., як стверджували свідки, недолюбливав владу. У 1936 році він вступив до колгоспу, де систематично вів антирадянську агітацію і підіривну роботу. Неодноразово, у розпал польових робіт ходив на підробітки, забираючи з собою колгоспників. Під час проведення політкампанії в селі, завжди вороже був налаштований і погрожував радянській владі і активу села Кархівка [6].

Подібні звинувачення були висунуті й останньому члену цього квартету. Соломахи Карпа Івановича підозрювали в участі у куркульському антирадянському угрупованні, агітації проти радянської влади [7].

Усі підозрювані були допитані, але своєї вини вони не визнали, говорячи, що ніякого угруповання не існує і агітації вони не проводили [8].

За рішенням «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 23.04.1938 року їх приговорили до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна [9]. Вирок було виконано 11 травня 1938 року [10]. Ймовірно місце поховання урочище біля с. Халявин.

11 січня 1962 року Соломаха Уляна Іванівна, дружина Соломахи Омеляна Тимофійовича пише заяву до Чернігівської обласної прокуратури з проханням розшукати її чоловіка і пояснити, за що його було арештовано у 1938 році [11]. Після цієї заяви у лютому 1962 року почався перегляд справи [12]. Були взяті довідки-характеристики з Кархівської сільської ради на всіх фі-

гурантів справи, довідка із Державного архіву Чернігівської області, у якій зазначалося, що ніякого куркульського угруповання в с. Кархівка у 1932-37 р. р. не існувало. Також було допитано ряд свідків. 14 червня 1962 року рішення «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 23.04.1938 року залишено в силі без підстав на перегляд справи [13].

Реабілітовано Акуленка Кіндрата Львовича, Соломаху Карпа Івановича, Соломаху Омеляна Тимофійовича, Брика Івана Володимировича було 28.08.1989 року.

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.9046, арк.2,4.*
 2. *Там само, арк.6.*
 3. *Там само, арк.68.*
 4. *Там само, арк.72.*
 5. *Там само, арк.67.*
 6. *Там само, арк.57.*
 7. *Там само, арк.54.*
 8. *Там само, арк.91.*
 9. *Там само, арк.92, 95, 98, 101.*
 10. *Там само, арк.94, 97, 100, 103.*
 11. *Там само, арк.108.*
 12. *Там само, арк.106.*
 13. *Там само, арк.189.*

Справа нашвидкуруч

Дем'яненко Іван Антонович 1908 року народився в с. Мокрі Велички Ріпкинського району. На момент арешту 10.08.1937 року проживав у селі Кархівка. Його звинувачували в агітації проти радянської влади [1].

Напередодні арешту були допитані три свідки та складено меморандум, у якому було зафіксовано всі покази свідків. До прикладу, у березні 1937 року Дем'яненко Іван Антонович, при-

їхавши до колгоспу на конях, на питання, де він їх узяв і де працює, відповів: «Что вас удивляет, где я взял лошадей, вы, что не читаете Сталинской Конституции? Теперь всем кулакам даны полные права, так что

ожидайте приеду скоро выселять вас, придется кое-кого спросить где мое имущество, которое забрала советская власть?» [2]. Один із свідків стверджував, що Дем'яненко І. А. говорив про погане життя в колгоспі, про те, що селяни свого нічого не мають, а він живе гарно з повними кишнями грошей [3].

Івана Антоновича було допитано два рази – 11 і 12 серпня 1937 року. Провини він своєї не визнав. І вже 13 серпня 1937 року був складений звинувачувальний висновок, за яким його справа передавалася на розгляд «трійки» [4]. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 14 серпня 1937 року Дем'яненка Івана Антоновича було засуджено до розстрілу. А аргументація цього рішення була така: «Обвиняється в том, что находясь на нелегальном положении проводил злостную контрреволюционную агитацию с ярко выраженными террористическими тенденциями» [5]. Все було зроблено швидко, відсутнє, навіть, посилення на статтю Кримінального кодексу. Вирок виконано 22 серпня 1937 року [6].

У травні 1961 року його дружина Дем'яненко Євдокія Михайлівна пише заяву до Чернігівської обласної прокуратури з проханням переглянути справу її чоловіка та повідомити її про його долю [7].

ПРОКУРАТУРА
КАНТОННОГО РАЙОНУ
№ 11-2466

Областнаму прокурору

33

Згідно розслідування адв. тов. Ерст
з с.р. Димитро Евдосіа Іванов
і його проханням в с. Зарубинське
№ 41. Згідно протоколу № 41.

В 1937 р. (призначено в обвинув.) мене
і арештованого мого сина Димитро
Івановича Антоновича, підданого пошехонськ
їх роботи в с. Зарубинське до
пункту п/о муніцип. Антонів мав
підля неправомерно мене мене і сестру
мою, що ви були європейським, негідним
впливом Димитро. Протягом 1937
року під його думою і свідомостю про
судді мене, тоді-тоді мене до
вельми часу в моєму судді мене
визвело.

Мій адресу
г. Зарубинське ул. Зарубинська
№ 41 Димитро Евдосіа
Михай Іванов
15 лютого 1941 р.

5 липня 1961 року справу Івана Антоновича було поновлено, проведено розслідування і 23 вересня 1961 року його було реабілітовано [8].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.4807, арк.3*
 2. *Там само, арк.1.*
 3. *Там само.*
 4. *Там само, арк.19.*
 5. *Там само, арк.23.*
 6. *Там само, арк.56.*
 7. *Там само, арк.33.*
 8. *Там само, арк.52.*

Служив чи не служив?

Гулей Петро Антонович, 1883 р.н., уродженець с. Кархівка Чернігівського району, житель с. Ярославка Бобровицького району, був заарештований 25 жовтня 1930 року. Йому було висунуто звинувачення за ст. 54-10 КК УРСР контрреволюційна агітація і служба в царській охороні [1]. Як видно із звинувачувального висновку, відомості про те, що Гулей П. А. до революції служив секретним співробітником у жандармській управі, а при «денікінцях» був на службі в охоранці, почали надходити до правоохоронних органів ще у кінці 1929 року [2]. Проводилося відповідне розслідування, було допитано ряд свідків та взята довідка із Ярославської сільської ради, яка підтвердила службу Петра Антоновича в царській армії і охоранці. Допитані свідки розповіли, що він поширював чутки про падіння радянської влади та агітував проти сплати податків. «Советская власть только и знает, что грабитель крестьян» [3].

Гулея Петра Антоновича було допитано лише раз. Він розповів, що 1904 році був мобілізований до армії, де прослужив 2,5 місяця, захворів і був відправлений по «білому білету» додому. Після повернення працював кучером у поміщика Подольського, а потім у 1906 році переїхав до Києва, де працював швейцаром. У 1915 році був мобілізований до армії, але, як людину з «білим білетом», відправили служити до якогось військового началь-

ника, прізвища він не пам'ятав. У 1917 році працював на вокзалі спеціалістом з поїздів. Певний час працював двірником. А у 1919 році переїхав жити до с. Ярославка, звідки родом була його дружина. Службу у контррозвідці, охоранці Петро Антонович заперечував, а також – будь-яку агітацію проти радянської влади, яку йому інкримінували [4].

У цей же день 25.10.1930 року був підготовлений звинувачувальний висновок, у якому говорилося: «Дело по обвинению Гулей П.А., как социально-чуждого и опасного классового врага, передать на рассмотрение Тройке при коллегии ГПУ УССР с ходатайством о заключении его у концлагерь сроком на 10 лет»[5].

8 листопада 1930 року відбулося засідання «трійки», за рішенням якого Гулея Петра Антоновича було вислано до Північного краю строком на 3 роки [6]. 13 липня 1989 року Петра Антоновича було реабілітовано Чернігівською обласною прокуратурою [7].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.4650, арк.1.*

2. *Там само, арк. 10.*

3. *Там само, арк. 5-8.*

4. *Там само, арк.6-7.*

5. *Там само, арк. 11.*

6. *Там само, арк. 12.*

7. *Там само, арк. 14.*

Жолобецький Самуїл Родіонович

Жолобецький Самуїл Родіонович, 1879 р. н., житель села Кархівка, колгоспник, освіта початкова. Ось як охарактеризовано його у довідці-характеристиці Кархівської сільської ради від 25 жовтня 1937 року. «Жолобецький С. Р. є вихідцем із заможних верств населення. При царизмі служив у поліції на посаді урядника, відзначався особливою жорстокістю до бідняків. Мав

12 га землі, 2 га сінокоосу, 4 коней, 2 корови. Використовував найману робочу силу у своєму господарстві. У 1931 році проліз до колгоспу, де проводив [роботу], спрямовану на підрив колгоспного виробництва, за що його як куркульського і шкідницького елемента було виключено із колгоспу, а майно продано. У 1935 році знову проліз до колгоспу, де згуртував навколо себе злочинно-куркульницький елемент та вів разом з ними підривну роботу проти зміцнення колгоспу» [1].

Ось саме після такої не дуже схвальної характеристики 31 жовтня 1937 року Самуїла Родіоновича було заарештовано [2]. Потім почалися допити свідків та його самого. Один із свідків стверджував, що Жолобецький вів антирадянську агітацію проти колективізації та одного разу у присутності колгоспників говорив: «Нам нужно добитися такого, что бы у руководства колхозов не было коммунистов, теперь, согласно новой конституции это можна добитися легко, поскольку всем дано право избирать и быть избранными» [3].

Інший допитаний свідок наголошував на тому, що Самуїл Родіонович поширював чутки про початок війни та кінець радянської влади. «Я вам советую строить свои дома на колесах, потому что скоро подходит конец советской власти и тогда вы сможете свои хаты быстро перетащить на новые места» [4]. Під час допиту Жолобецький С. Р. не визнавав своєї вини, говорив, що не пам'ятає таких антирадянських розмов і нікого він не критикував [5].

Слідство було невблаганне, і вже скоро його справу було направлено на розгляд «трійки» при УНКВД по Чернігівській області, яка 17 листопада 1937 року засудила Самуїла Родіоновича до 10 років ув'язнення у ВТТ [6].

Реабілітовано Жолобецького Самуїла Родіоновича було 05.06.1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [7].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.1845, арк.9.

2. Там само, арк.2.
3. Там само, арк.14.
4. Там само, арк.16.
5. Там само, арк. 11.
6. Там само, арк.24.
7. Там само, арк.26.

Жолобецький Мойсей Самійлович

Жолобецький Мойсей Самійлович народився 1900 року в селі Кархівка Михайло-Коцюбинського району, був одружений, мав двох дітей [1]. На момент арешту, 31 жовтня 1937 року, проживав у с. Ведильці [2]. Відповідно до довідки Кархівської сільської ради від 25 жовтня 1937 року, в 1931 році почав працювати рахівником у Кархівському колгоспі. Судився за нібито розкрадання соцмайна і отримав термін покарання 5 років. Потім у 1937 році, повернувшись після відбуття покарання, почав працювати бухгалтером у Михайло-Коцюбинському райлісгоспі [3].

Мойсея Самійловича звинувачували в тому, що він проводив антирадянську агітацію «истолковувая Новую Конституцию в контрреволюционном духе» [4]. У його справі було допитано ряд свідків. Один із них стверджував, що Жолобецький М. С. улітку 1936 року в присутності колгоспників говорив про колективізацію наступне: «Колхозов советская власть не удержит, и она таковых должна будет распустить, потому что колхозы никакой пользы государству не дают, только переводят средства, которые государство им отпускало» [5]. Також інший свідок звинувачував Моісея Самійловича в тому, що він негативно ставився до радянської влади та критикував вибори до Рад та нову Конституцію, наводячи при цьому слова, нібито сказані Жолобецьким М. С.: «Этот избирательный закон существует только на бумаге, а власть выборы будет проводить сама и кого они хотят, того и изберут, а нам права избирать не дадут и поэтому нам на выборы ходить нечего, они все сделают без нас» [6].

31 жовтня 1937 року було допитано самого Жолобецького Моїсея Самійловича. Своєї вини він не визнав, але це на вплинуло на вирок. 17 листопада 1937 року за рішенням «трійки» його було засуджено до 10 років ВТТ [7]. Відбував він покарання в Амурському залізнично-будівельному таборі м. Ворошилов, звідки і писав у 1940 році скарги до різних інстанцій, які так і не були задоволені [8]. Реабілітовано Мойсея Самійловича було лише у 1989 році [9].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.10422, арк.4.*
2. *Там само, арк. 2.*
3. *Там само, арк. 5.*
4. *Там само, арк. 29.*
5. *Там само, арк. 23.*
6. *Там само, арк. 27.*
7. *Там само, арк. 29.*
8. *Там само, арк. 42.*
9. *Там само, арк. 43.*

Шолох Максим Васильович

Шолоха Максима Васильовича, 1983 р. н., було заарештовано 14 жовтня 1937 року за проведення антирадянської агітації [1]. Якщо вірити довідці Кархівської сільської ради, то Максим Васильович, по тим міркам, був заможною людиною, мав 16 га власної та орендованої землі, яку обробляв за допомогою найманої праці. Також у нього було 3 корови, 5 коней, близько 50 штук дрібної худоби [2].

У 1933 році його господарство було розкуркулене і все майно продано, а він сам підлягав виселенню. Але, як сказано у іншій довідці Кархівської сільської ради, «не відомо з яких причин його було повернуто з півдороги, в даний момент він мешкає в селі Кархівці, ніде не працює, живе невідомо за які кошти» [3].

Розслідування по його справі розпочалося ще влітку 1937 року, було допитано ряд свідків, які вказали на антирадянську позицію Максима Васильовича. Сам він під час допитів своєї вини не визнав і всі звинувачення відкидав [4]. А звинувачували його в тому, що він у роки колективізації очолював групу «куркулів», які вели активну боротьбу проти заходів радянської влади на селі та агітували не вступати до колгоспів. На думку слідчих, маючи великий вплив на селян, Шолох М. В. перешкоджав колективізації. Адже у 1937 році 160 селянських господарств у с. Кархівці були не колективізовані [5].

Цікавим є те, що у звинувачувальному висновку говорилось про те, що Шолох Максим Васильович з 1928 року був секретним агентом НКВС, але протягом усього часу роботи дезінформував органи та покривав злочинні дії куркульсько-контрреволюційного елемента на селі [6]. 21 жовтня 1937 року за рішенням «трійки» при УНКВС по Чернігівській області його було ув'язнено до ВТТ строком на 10 років [7].

22 травня 1961 року дружина Шолоха М. В. пише заяву на ім'я Чернігівського обласного прокурора у якій говорилося наступне: «Прошу обласного прокурора рассмотреть мое заявление и выяснить о деле моего мужа Шолоха М. В. и сына Шолоха П. М., которых было засужено «Тройкой» в 1937 году, за которых не было нам ничего известно и до этого времени. Я Шолох Ольга Семеновна осталась с этих дней без никакого притулка и до этого времени я ничего не имею, живу по чужим квартирам. Прошу прокуратуру рассмотреть дело моего мужа и сына. Так как я старуха и хочу на конец моей жизни узнать их судьбу» [8].

У червні 1961 року на прохання Ольги Семенівни почався перегляд справи її чоловіка [9]. Було допитано двох свідків, які підтвердили свої попередні покази про антирадянську діяльність Шолоха М. В. [10]. Решту свідків допитати не вдалося, так як вони померли або були убиті [11]. Відповідно до рішення Чернігівської обласної прокуратури від 31.08.1961 року скарга

Шолох О. С. не була задоволена, провадження по справі її чоловіка було припинено і вирок залишено у силі [12]. Що ж стосується справи її сина Шолоха Петра Максимовича, то вона не переглядалася і інформація по ній відсутня.

Реабілітовано Шолоха Максима Васильовича було лише 1989 року тією ж таки Чернігівською обласною прокуратурою [13].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.10620, арк.4*
 2. *Там само, арк. 5.*
 3. *Там само, арк. 6.*
 4. *Там само, арк. 15.*
 5. *Там само, арк. 30.*
 6. *Там само.*
 7. *Там само, арк. 31.*
 8. *Там само, арк. 36.*
 9. *Там само, арк. 34.*
 10. *Там само, арк. 37-40.*
 11. *Там само, арк. 51.*
 12. *Там само, арк. 54.*
 13. *Там само, арк. 61.*

Шолох Єфрем Тарасович

Шолох Єфрем Тарасович, 1879 р. н., був заарештований 18.08.1937 року за звинуваченням у проведенні антирадянської агітації [1]. Допитаний свідок розповів, що у селі Кархівка існувало куркульське угруповання, активним учасником якого був Шолох Є. Т. Ним у 1919 році було організовано побиття продкомісарів, які приїхали в село збирати продрозверстку [2].

Інший свідок стверджував, що в період колективізації у 1929 році Шолох Єфрем Тарасович разом з іншими селянами на зборах організував виступ проти колективізації [3]. Ще один допитаний мешканець села Кархівка наполягав на тому, що Єфрем Тарасович систематично займався антирадянською агітацією та

пропагандою і в 1933 році організував саботаж здачі хліба державі, через що вона недоотримала не один кілограм зерна [4].

18 серпня 1937 року було допитано самого Шолоха Єфрема Тарасовича, який своєї вини не визнав [5]. А вже 25 серпня 1937 року за постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області його було засуджено до 10 років ув'язнення у ВТТ [6].

6 травня 1940 року Єфрем Тарасович із місць позбавлення волі пише скаргу Верховному прокурору СРСР з проханням переглянути його справу [7].

Ніякого додаткового розслідування не проводили, а просто на підставі матеріалів справи вирішили скаргу Шолоха Є. Т. не задовольняти і відмовити йому у перегляді справи, вирок залишити в силі [8]. Реабілітовано Єфрема Тарасовича було 5 червня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [9].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.1488, арк.2.*

2. *Там само, арк.23.*

3. *Там само, арк.25.*

4. *Там само, арк.33.*

5. *Там само, арк.6.*

6. *Там само, арк.35.*

7. *Там само, арк.29.*

8. *Там само, арк.36.*

9. *Там само, арк.37.*

Фурс Моїсей Омелянович

5 травня 1932 року Фурса Моїсея Омеляновича було заарештовано за проведення антирадянської агітації, направленої на підриз заходів радянської влади відповідно до ст. 54-10 КК УСРР [1]. Як видно з анкети підозрюваного, він був одружений, мав двох дочок і внуку. Вважався «куркулем-експертником» та платив податку 223 крб 20 коп. [2].

Спробуємо розібратися, в чому конкретно його звинувачували. Ряд допитаних свідків стверджували, що Моїсей Омелянович був вороже налаштованим до радянської влади, проводив у себе вдома релігійні зібрання, на яких читав селянам Біблію. Одночасно проводив антирадянську агітацію та пропаганду, виступав проти вступу до колгоспів [3].

Восени 1931 року, зі слів одного з жителів села Кархівка, Фурс Моїсей, читаючи Біблію, говорив: «У священном писанні сказано, що дьявола нужно морить голодом, а посему сестрички уговаривайте своих мужей, что бы не сдавали хлеб, потому что он пойдет Магомету в Китай, а нас будут морить голодом. Ховайте хлеб, ибо настанет час избавления и нужно будет кормить наших братьев» [4]. Крім цього, у матеріалах справи говорилося, що Фурс М. О. мав негативний вплив не тільки на мешканців с. Кархівка, а й на жителів сусідніх сіл, особливо жінок сіл Ковпита та Андріївка [5].

Самого ж Моїсея Омеляновича було допитано 6 червня 1932 року. Своєї вини він не визнав. Говорив, що ніякої агітації проти радянської влади не проводив. Він повідомив слідству, що у нього вдома іноді ночували жінки з Полтавщини, які йшли за хлібом, але Біблії він їм не читав, тому що він її не має і читати не вміє, що, до речі, записано в його анкеті [6].

У звинувачувальному висновку пропонувалося вислати Фурса М. О. до Північного краю строком на 5 років, але за рішенням особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 03.11.1932 року його було вислано до Північного краю строком на 3 року умовно [7].

Реабілітовано Фурса Моїсея Омеляновича було 17.07.1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [8].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр. 6296, арк.1.

2. Там само, арк.2.

3. Там само, арк.5.

4. Там само, арк.8.
5. Там само, арк. 14.
6. Там само, арк. 13.
7. Там само, арк.15,17.
8. Там само, арк.18.

Операція по вилученню куркулів

Кирильченко Іван Миронович (1906 р. н.), Шолох Іван Олександрович (1867 р. н.), Шолох Григорій Андрійович (1884 р. н.), Соломаха Тимофій Корнійович (1880 р. н.), Соломаха Семен Моїсеєвич (1891 р.н.), Брик Василь Пилипович (1908 р. н.), Приходько Федір Савелійович (1903 р. н.) були заарештовані 9 квітня 1931 року за ст.54-10 ч.1 КК УСРР. Їм інкримінували агітацію проти радянської влади та колективізації на селі [1]. У цей день відбулися загальні збори громадян села Кархівка. На зборах були присутні понад сто чоловік, заслухавши звіт голови сільської ради «Про стан села та рух колективізації», постановили: «клопотати перед органами ДПУ ізолювати вище зазначених осіб, як соціально-небезпечних елементів, куркулів і злісних антирадянських агітаторів» [2].

У їхній справі було допитано 16 свідків, які вказували на антирадянську позицію наших героїв. До прикладу, Кирильченка І.М. підозрювали у зв'язках із баптистом з Чернігова, який збирав селян у будинку Івана Мироновича, читав їм Євангеліє та проповідував. Після цих зборів по селу поповзли чутки, що Польща хоче забрати собі Київську та Чернігівську губернії, погрожуючи війною, а тому до колгоспів записуватися не потрібно [3].

У причетності до секти баптистів у селі Кархівка, яка проповідувала та агітувала проти заходів радянської влади, підозрювали і Шолоха Григорія Андрійовича. Зі слів одного свідка, Григорій Андрійович, читаючи у себе вдома Євангеліє, говорив:

«Четвертого квітня 1931 року було затемнення і одна половина луни була біла – одноосібники, а інша чорна – колгоспники. Потім почалася бійка і біла половина перемогла чорну, тобто одноосібники перемогли колективістів, а тому до колгоспів записуватися я не раджу» [4].

У подібних злочинах підозрювали й інших наших героїв. Їм ще приписували службу у Гетьманських військах, участь у спільці хліборобів та членство у релігійній секті п'ятидесятників [5]. Але найбільший їхній злочин, на думку слідства, був – заможне господарство. Тому на них і поставили тавро «куркуля». На допитах вони своєї вини не визнали, говорячи, що ніякої агітації проти радянської влади не проводили.

13 травня 1931 року на них був складений звинувачувальний висновок з клопотанням перед особливою нарадою при Колегії ДПУ УСРР про заслання за межі УСРР строком від трьох до п'яти років [6]. 25 травня 1931 року вони всі були включені в загальну операцію по вилученню куркулів [7].

Реабілітовано Кирильченка Івана Мироновича, Шолоха Івана Олександровича, Шолоха Григорія Андрійовича, Соломаху Тимофія Корнійовича, Соломаху Семена Моїсейовича, Брика Василя Пилиповича, Приходька Федора Савелійовича було 28.02.1996 року Чернігівською обласною прокуратурою [8].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.401, арк.1.

2. Там само, арк.2.

3. Там само, арк.14.

4. Там само, арк.13.

5. Там само, арк.40,41.

6. Там само, арк.42.

7. Там само, арк.43.

8. Там само, арк.47.

Доля родини Малафєєнків

Доля родини Малафєєнків є схожою на тисячі доль інших родин, які постраждали від радянської влади. Батька і сина Малафєєнка Пилипа Івановича та Малафєєнка Івана Пилиповича було заарештовано 9 липня 1932 року за звинуваченням у тому, що у період з 1931 по 1932 рік проводили в селі Кархівка антирадянську агітацію, спрямовану на підрих заходів радянської влади на селі [1]. З довідки Кархівської сільської ради видно, що їхню родину було розкуркулено у 1931 році, все майно розпродано за не виплату податку [2].

2 травня 1932 року відбулося засідання президії Кархівської сільської ради за участі партійного осередку та активу сільради, всього 27 чоловік. Президія постановила визнати соціально небезпечними елементами Малафєєнка Пилипа та ще трьох жителів Кархівки і просити органи ДПУ ізолювати даних осіб [3]. Активісти стверджували, що Пилип Малафєєнко після розкуркулення часто їм погрожував, говорячи: «Ми вас гадов всех до единого перебийом и отомстим за свое имущество» [4].

Допитані свідки всі як один говорили про антирадянську позицію Малафєєнків, які налаштували селян проти колгоспів і колективізації, закликаючи селян не здавати хліб [5]. Так, наприклад, зі слів односельців, у вересні 1931 року, зібравши біля свого двору групу селян, Малафєєнки проводили антирадянську агітацію проти хлібозаготівель та пропонували селянам виступати проти колгоспів, при цьому називали колгоспників бандитами, які мучать селян і забирають у них останнє майно [6].

Удень арешту було допитано Малафєєнків, вони своєї вини не визнали, наполягаючи на тому, що нічого протизаконного не робили [7].

15 липня 1932 року було складено звинувачувальний висно-

вок з рекомендацією вислати їх до Північного краю строком на 5 років [8]. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 26.10.1932 року Малафєєнків було вислано до Північного краю строком на 3 роки [9].

Реабілітовано їх було 14.06.1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [10].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр. 6658, арк.1.*
 2. *Там само, арк.4.*
 3. *Там само, арк.7.*
 4. *Там само, арк.10.*
 5. *Там само, арк.12.*
 6. *Там само.*
 7. *Там само, арк.14,15.*
 8. *Там само, арк.16.*
 9. *Там само, арк.21.*
 10. *Там само, арк.22.*

Семирозум Ярема Олексійович

Семирозум Ярема Олексійович, 1914 року народження, уродженець с. Кархівка, був заарештований 09 вересня 1944 року за звинуваченням у скоєнні терористичного акту по відношенню до директора МТС, члена партії Алексеєнка Гордія, який був залишений у тилу ворога для організації партизанського загону. Ця подія відбулася 7 листопада 1941 року, в результаті теракту Алексеєнко Гордій загинув.

Підставою для арешту були свідчення кількох свідків. Один із них стверджував, що Семирозум Я. О. пропонував йому вбити сільського голову Прищепу М. П. та директора МТС Алексеєнка Гордія, але той відмовився [1]. Інший свідок говорив, що Семирозум Я. О. повідомив йому про те, що вбив голову МТС і дав неправдиві свідчення проти одного з жителів села Кархівка, думаючи, що той піде у партизани, і ніякого розслідування не буде [2].

Почалося розслідування. Знайшовся свідок, який ніби то бачив удома у Яреми Олексійовича такі набойі, якими був убитий Алексеєнка Гордій Микитович [3].

Також було допитано дружину брата Алексеєнка Гордія Олену, яка розповіла, що була свідком вбивства брата її чоловіка, який у той вечір прийшов до них додому. «Через имеющеся на печке окно в огород увидела примерно в 20 шагах, идущие фигуры четырех мужчин с оружием в руках. Среди них был и Семирозум Ерема» [4]. Але хто з них стріляв, чи стріляли вони взагалі, Олена Федорівна не бачила. У листопаді 1944 року слідство було продовжено [5].

28 листопада 1944 року справу Семирозума було закрито на підставі недоведеності його провини у вбивстві Алексеєнка Гордія. А також на закриття справи вплинув той факт, що у квітні-травні 1943 року він боровся з окупантами у складі партизанського загону ім. Коцюбинського [6]. У архівній справі міститься заява Семирозума Я. О. на ім'я Таранушенка, командира партизанського з'єднання.

До Командира партизанського отряда на Чернігівщині
 Паранущенко Н. М. 82
 від безірозузла в'язни Алексєєвича
 жителя села Кархівки м. Коушівського
 р-на

Заява

Прошу розглянути мою заяву в тому що я с.в.ірозузла
 в'язни А. Назодився в партизанському отряді м. Коушівки
 прийдя 18 Априля 1943р. и назодився в партизанському отряді
 по 20 мая 1943р. а потім отправлен був по болезни в село Кар-
 хівку з условиями іметь тесну сязь з партизанами и вина-
 нять заданіс, проживавши в селі Кархівки я убив верого Ні-
 колая (Басту) в поліції я не слухав сязі не іметь ніякої з
 францістами, а посему прошу видать міні який небудь документик
 за мою партизанську роботу що и потвєрждають партизани:

1. *Відмова:* 2. *Місце*

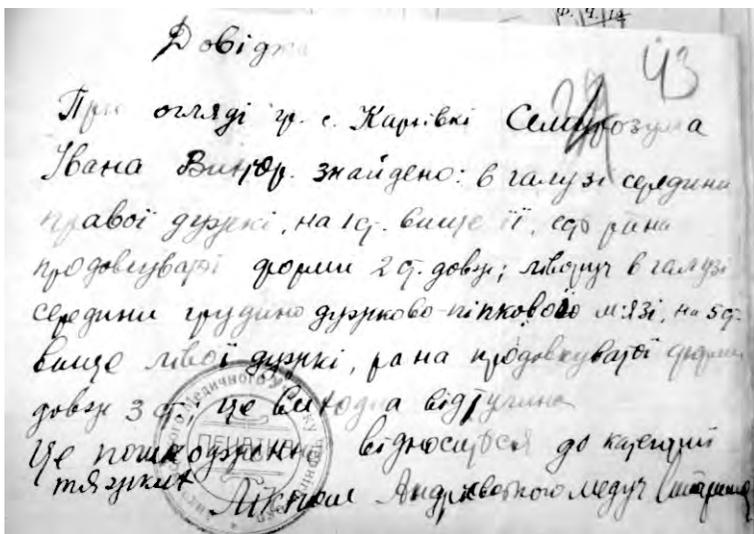
Відповідно до постанови начальника держбезпеки Ярему Олексійовича було звільнено з-під варти. А 23 січня 1998 року Чернігівською обласною прокуратурою – реабілітовано [7].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр.6130, арк.2.
2. Там само, арк.29.
3. Там само, арк.30.
4. Там само, арк.36.
5. Там само, арк.53.
6. Там само, арк.77.
7. Там само, арк.78.

Кирильченко Карпо Никифорович

Кирильченко Карпо Никифорович, 1906 р. н., уродженець села Кархівка був заарештований 4 січня 1929 року. Було проведено попереднє слідство, і 9 березня 1929 року йому пред'явлено

звинувачення у «совершении попытки террористического акта, выражающегося в ранении председателя сельского совета Семирозума Ивана Викторовича имеющее место 15 октября 1928 года» [1].

Як на попередньому слідстві, так і під час суду Кирильченко К. Н. свою вину категорично заперечував [2]. Із матеріалів справи видно, що розслідування проведено поверхово, і 5 липня 1929 року справа кримінальною касаційною колегією Верховного Суду УСРР поверталася на дорозслідування [3]. Але, на жаль, проблеми слідства у подальшому не були усунуті. Об'єктивних доказів, показів свідків, які б свідчили про те, що саме Кирильченко К. Н. стріляв у голову сільської ради, у кримінальній справі немає. Є лише фрагмент кулі від револьвера системи «Наган», яку дістали з грудної клітини голови сільради Семирозума І. В. [4].

Двоє невідомих, які були співучасниками злочину, так і не були встановлені. А група осіб, які підозрювалися у скоєнні даного злочину і були заарештовані 18 жовтня 1928 року, були відпущені 31 жовтня 1928 року у зв'язку з відсутністю доказів їхньої вини [5]. Всі звинувачення на адресу Карпа Никифоро-

вича були засновані на показах чотирьох неповнолітніх свідків, які часто давали суперечливі свідчення та називали Кирильченка соціально небезпечним елементом. Але так чи інакше, та 04.11.1929 року Кирильченка Карпа Никифоровича за вироком Чернігівського окружного суду було засуджено за ст. 54-8 КК УСРР до вищої міри покарання – розстрілу[6].

10 листопада 1929 року Кирильченко К. Н. пише скаргу до Верховного Суду з проханням відмінити вирок [7]. А вже 28 листопада 1929 року прийшла відповідь, і вона була негативною, вирок залишили в силі [8]. 29 грудня 1929 року Карпа Никифоровича було розстріляно, про що повідомлено Чернігівський окружний суд [9]. Реабілітовано його було Чернігівською обласною прокуратурою 30.06.1999 року [10].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-328, Оп.6, Спр.317, арк.79.
2. Там само, арк.62,200.
3. Там само, арк.115.
4. Там само, арк.43.
5. Там само, арк.46.
6. Там само, арк.205.
7. Там само, арк.214.
8. Там само, арк.220.
9. Там само, арк.224.
10. Там само, арк.226.

Краснянська сільська рада
(Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади)
(села Красне, Золотинка, Скорінець)

Ананко Григорій Іванович, 1903 р. н., с. Красне Чернігівського р-ну, українець. Проживав у м. Чернігів, робітник. Заарештований 24.10.1937р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 31.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. 28.03.1939 р. справу припинено. Реабілітований 27.02.1996р. (*Держархів Чернігівської області. - Ф. Р-8840.-Оп.3.-Спр.368*).

Бєлодід Павло Пилипович, 1894 р. н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Красне, без певних занять. Заарештований 02.11.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 16.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 27.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, Держархів Чернігівської області.- Ф. Р-8840.-Оп.3.- Спр.11546*).

Бондаренко Іван Степанович, 1927 р.н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта середня. Член ВЛКСМ. Проживав за місцем дислокації в. ч. 20548, ст. матрос Чорноморського флоту. Заарештований 28.10.1950р. За вироком ВТв. ч. 31395- Б від 04.01.1951р. за ст. 54-10 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Згідно зі ст.ст. 1,6 Указу Президії ВР СРСР від 27.03.1953 р. «Про амністію» від відбуття покарання звільнений, судимість знято. Звільнений 13.12.1954 р. Реабілітований 11.01.1990р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.14459-н*).

Вершняк Ілля Максимович, 1891 р. н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Красне, одноосібник. Заарештований 07.03.1928 р. За постановою судової колегії ОГПУ від 28.05. 1928 р. за ст. 58-10 КК РСФРР ув'язнений до концтабору на 5 років. 10.01.1933 р. загинув у Ярославському політізоляторі. Реабілітований 03.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області.-Ф. Р.-8840.- Оп.3.- Спр. 3472*).

Гвоздь Андрій Дмитрович 1906 р. н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, інструктор столярної майстерні. Заарештований 23.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у Бурейнському ВТТ, ст. Известкова. Реабілітований 07.04.1956р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р.-8840, оп.3, спр.2141*).

Дерев'янка Іван Герасимович, 1877 (1879) р.н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта середня. Проживав у с. Красне, одноосібник. Заарештований 18.10.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 13.11.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, тесля. Заарештований 14.01.1938 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР. 29.05.1938 р. справу припинено. Реабілітований 05.05.1989 р., 28.10.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р.-8840, оп.3, спр. 5393, 698*).

Куліш Трохим Павлович, 1907 р. н., с. Красне Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Красне, голова колгоспу. Заарештований 28.10.1943 р. за ст. 54-1 «б» КК УРСР. 26.01.1944 р. справу припинено. Реабілітований 16.09.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р.-8840, оп.3, спр. 4413*).

Вершняк Ілля Максимович

Народився 1891 році в селі Красне Олишівського району. Зі слідчої справи відомо, Вершняк Ілля в 1918 році служив у війську гетьмана Павла Скоропадського, після поразки якого повернувся додому в с. Красне, де був мобілізований до Червоної Армії. В радянському війську займав посаду командира охорони шляхів сполучення сьомого полку [1;20].

Під час відступу Червоної Армії дезертирував і знову повернувся додому. Невдовзі з приходом армії Антона Денікіна Вершняка Іллю мобілізували до білогвардійського війська, де він служив в офіцерському взводі Білозерського полку [1;20]. В 1919 році в с. Будище при спробі втечі з денікінського війська був заарештований і відправлений до м. Київ, де захворів на тиф. Після чого Іллю Вершняка евакуювали до Польщі в місто Покулиці [1;7].

З метою повернення на батьківщину Вершняк вступає до армії Української Народної Республіки в 28-й Курінь 4-ї дивізії на посаду помічника командира роти і отримує чин хорунжого. Брав участь в бою проти Червоної Армії біля міста Станіслава. Після радянсько-польської війни Вершняка інтернували до Польщі [1;20].

У 1921 році Ілля намагався перетнути радянсько-польський кордон і повернутися додому, але не вдалося, тому до 1924 року перебував в польському місті Калиш, де займався столярним ремеслом. У 1925 році друга спроба повернення на батьківщину не увінчалася успіхом, при переході кордону був затриманий і відправлений назад до Польщі [1;20].

У листопаді 1926 році за власним клопотанням повертається додому в село Красне. В березні 1928 року Іллю Вершняка заарештовано за створення повстанського гуртка. Гортаючи сторінки архівної справи, стає відомо, що Вершняк Ілля організу-

вав гурток любителів музики, для якого самостійно змайстрував музичні інструменти. Брала участь в гуртку шість чоловік. Але, не зважаючи на заперечення на допитах, Вершняка Іллю за постановою судової колегії ОГПУ в травні 1928 року засуджено до відбування покарання в концтаборі строком на п'ять років [1;21].

Відбував покарання Ілля Вершняк в місті Ярославлі. Згодом його переправлено на Соловки в місто Кемь [1;21].

У грудні 1932 року Ілля Вершняк захворів на двосторонній активний туберкульоз легень, у тяжкому стані заарештованого відправили до Бутирської в'язниці. Помер Вершняк Ілля 11 січня 1933 року [1;127]

Використано джерело:

1. Держархів Чернігівської області.- Ф. Р.-8840.-Оп.3.-Спр. 3472.

«ПОВЕРИШЬ ТОЛЬКО ТОГДА, КОГДА ОСТАНЕШЬСЯ ЖИВ ПОСЛЕ ВОЙНЫ...»

Це невігадана історія про нашого земляка, який потрапив під жорна репресій сталінського режиму. Трагічно склалася доля в уродженця села Красне, старшого матроса Чорноморського флоту Бондаренка Івана Степановича, який 1949 року висловив своє невдоволення щодо радянського режиму в листі до міністра Збройних сил СРСР, маршала Радянського Союзу О. М. Василевського.

Цього року краєзнавці Чернігівського району продовжили вивчати архівні справи доль репресованих земляків. Автор цих рядків обрав для дослідження справи репресованих жителів села Красне. У ГДА СБ України Чернігова натрапив на більш ніж 200-сторінкову слідчу справу щодо старшого матроса Чорноморського флоту із с. Красне Бондаренка Івана Степановича (ГДА СБ України м. Чернігова – Спр. 14459-п).

Зі справи стало відомо, що Іван Бондаренко народився 1927 року в селі Красне Олишівського району. Його брата в роки

Другої світової війни розстріляли нацистські окупанти, оскільки був комсомольцем. Сестру в період окупації насильно відправили до Німеччини. Після повернення на батьківщину їй було засуджено Олишівським судом за крадіжку зерна до 8 років позбавлення волі. 1944 року Івана Бондаренка призвали на військову службу під Житомир. Після закінчення війни направили на Чорноморський флот. У жовтні 1947 року Бондаренко вже служив на Камчатці в судноремонтному батальйоні, де він працював слюсарем.

В архівній справі є відомості, що 1949 року мати Івана Бондаренка втопилася в колодязі, й син звернувся до керівництва з метою отримання відпустки, але йому відмовили. Тому в жовтні 1949 року, перебуваючи в емоційному запалі, Іван Бондаренко написав анонімного листа міністру Збройних сил СРСР О. М. Василевському.

Пошуком автора листа займалася контррозвідка Міністерства державної безпеки військової частини № 59007. Після тривалих пошуків 28 жовтня 1950 року Івана Бондаренка заарештували.

На початку листа автор критикує книгу працівниці американського посольства в Москві Анабель Бюкар «Правда про американських дипломатів»: «Я прочитав книгу Анабелли Бюкар «Правда об американских дипломатах». Эта книга написана очень неправдиво. В её составе участвуют русские дипломаты, шпионы и агенты русской разведки. Автор книги А. Бюкар, как я вижу, сама ищет карьеры, обвиняя американских дипломатов».

Також Іван Бондаренко негативно висловлювався про політзаняття: «Всем отвратительно слушать эти вымыслы и выдумки. Сколько служит политработников и работников особого отдела. Это всё убыток русскому народу, который стонет. Возьмите рабочих и крестьян, сколько на их шеях сидит бездельников, которые за свой дурман получают хорошее жалование».

Далі І. С. Бондаренко пише про складне становище робітників і селян у Радянському Союзі: «А сколько в России народу крестьян и рабочих, которые не имеют даже куска хлеба

в настоящий день». Автор листа торкається теми безправного становища солдатів і матросів: «Военнослужащий имеет право жениться на ком хочет, но это запрещено матросам и солдатам на Камчатке да и вообще в России. Военнослужащие матросы имеют право на два отпуска на протяжении 30 суток, но этого нет. Матрос выйдет на берег и познакомится с девицей, за опоздания судят. Держат 8 лет в тюрьме... Армия и Флот падают духом».

Завершується лист зверненням до міністра Збройних сил СРСР, маршала О.М. Василевського: «То, что я тебе пишу, ты не поверишь, поверишь только тогда, когда останешься жив после войны с Америкой, Англией, Италией, Францией».

Під час допиту свідків стало відомо, що хоча І. С. Бондаренко був недисциплінованим солдатом, але мав нагороди: «30 лет Советской Армии и Флота», «За Победу над Германией», «За Победу над Японией».

Свідки розповідали, що в розмові з ними Іван Бондаренко стверджував: радянські письменники мало пишуть у своїх творах про службу матросів. Усі говорять про безробіття у США, але безробітні американці отримують допомогу в розмірі 2 доларів і вони живуть не гірше від радянських робітників.

Свідок Тетерін на допиті говорив, що наприкінці жовтня – на початку листопада 1949 року Іван Бондаренко, прочитавши йому уривок з книги О. І. Купріна, де розповідалося, як офіцери царської армії били солдатів, сказав, що хоча в радянській армії солдатів і не б'ють, але різниці між царською і радянською арміями немає.

Під час обшуку в Івана Бондаренка вилучили зошит, в якому містився запис із критикою радянського кіномистецтва: «Я лично смотрел кинокартины, и мне попадались такие, что плакать хочется, когда смотришь и сравниваешь с действительностью. И это только потому, что в настоящее время нет и никто не может не отобразить действительности. И только можно всё это объяснить тем, что искусство в настоящее время создано ка-

рьєристами. И они всё искусство держат в своих руках. Товары доступны тем, кто замазывает глаза правительству. Служба – ад. Законы ничуть не выполняются».

За вироком військового трибуналу І. С. Бондаренка засудили до позбавлення волі на 10 років у виправно-трудоному таборі. У зв'язку з амністією після смерті Й. Сталіна 1954 року Іван Бондаренко був звільнений від покарання.

Таким чином, правдиві висловлювання про життя простих людей і солдатів радянської армії не могли залишатися поза увагою каральних органів. Будь-які критичні думки інакодумців щодо радянської влади ставали основними аргументами для знищення незгодних. А стосовно долі маршала О. М. Василевського передбачення Івана Бондаренка не здійснилося.

КУЛІШ ТРОХИМ ПАВЛОВИЧ

Під час Другої світової війни траплялися випадки, коли звинувачували в зраді Батьківщини і партизан, які відзначалися героїзмом. Одним з таких є уродженець села Красне – Куліш Трохим Павлович.

Зі слідчої справи відомо, що він народився в 1907 році. До початку Другої світової війни був головою колгоспу [1;4].

Під час мобілізації 1941 року призваний у Червону Армію. При штабі 21-ї армії працював водієм.

Гортаючи сторінки архівної справи, бачимо, що Куліш Т. П., був заарештований органами НКВС 28 жовтня 1943 р. за співпрацю з нацистами.

Куліша Трохима звинуватили в тому, що він на початку війни, під час поїздки пустив під укіс автомобіль, на якому віз командирів. Дезертирував на окуповану територію села Красне і вступив на службу до поліції. Через деякий час перевели працювати механіком парового млина. Користувався авторитетом серед німецької влади, виголошував тости за звільнення України від радянської влади. 5 січня 1943 року був завербований німецьким

офіцером для шпигунської роботи на користь німецької розвідки під псевдонімом – «Житомир». Після вербовки зустрівся з резидентом, який приходив до нього для отримання агентурних донесень. Через деякий час вступив до партизанського загону, де займався мародерством [1;3].

Під час допитів Куліш Т. П., свою співпрацю з нацистами заперечував. Стверджував, що після мобілізації, близько 3-4-ох місяців служив в Червоній Армії, потім потрапив до німецького полону, з якого утік. Повернувся до свого рідного села Красне, яке було окуповане загарбниками, місцеве керівництво яких наказувало слідкувати за роботою Олишівської МТС. Під час роботи в МТС переховував партизан [1;13-14].

03 липня 1943 року Куліш Т. П. пішов у партизани, але був заарештований поліцаями і посаджений до машини. Під час перевезення він нападає на охорону. Вбиває жандарма та поліцая, які знаходилися в кабіні, і втікає до лісу.

Під час перебування у партизанському загоні імені Щорса убив 57 німців, з них – 6 офіцерів [1;15].

Керівництво партизанського загону підтвердило, що Трохим Куліш проявив себе як дисциплінований, відповідальний боець, знищив 6 німецьких автомашин, мародерством не займався. Шпигунської діяльності не вів, як наслідок – 26 січня 1944 року органами НКВС слідство припинено.

Використано джерело:

Держархів Чернігівської області. Ф. Р-8840, оп. 3, спр. 4413.

Ладинська сільська рада
(Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади)
(села Ладинка, Друцьке)

Бондаренко Анатолій Петрович, 1877 р.н., с. Коломийці Полтавської обл., українець, освіта середня, священник. Проживав у селі Ладинка. Заарештований 03.10.1929 р. за постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 24.01.1930 р. як соціально небезпечний елемент. Був засуджений до концтабору на 3 роки. Реабілітований 28.05.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5152*) (РІ, кн. 3, с.403)

Бондаренко Давид Юхимович, 1894 р. н., с. Ладинка. Проживав у м. Борзна. Українець, освіта початкова, службовець. Заарештований 26.10.1937 р. за постановою «трійки» при ЦНКВД від 19.11.1937 р. за участь у діяльності антирадянської організації. Засуджений до ВМП. Розстріляний 27.11.1937 р. в м. Чернігів. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 9932*) (РІ, кн. 3, с.405)

Вовк Тимофій Юхимович, 1892 р. н., с. Ладинка. Українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації транспортної роти 914 СП, червоноармієць. Заарештований 22.09.1942 р. за вироком ВТ 246 ст. від 04.10.1942 р. за статтями 18-58-1 «б» КК РРФСР. Засуджений на 10 років. Реабілітований 27.09.1996 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17694 –н*) (РІ, кн. 3, с.535)

Вовк Олексій Кузьмич (Волков-Волк Олексій Кузьмич) 1898 р. н., с. Ладинка. Українець, освіта середня, помічник рахівника. Проживав у с. Ладинка. Заарештований 27.08.1937 р. за постановою особливої наради при НКВД СРСР від 19.10.1937 р. за проведення антирадянської діяльності. Застосовано вищу

міру покарання. Розстріляний 22.10.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 30.10.1991 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 11852*) (PI, кн. 3, с.545)

Євтушенко Михайло Захарович, 1921 р. н., с. Друцьке, українець, освіта середня, студент. Проживав у с. Друцьке. Заарештований 25.09.1943 р. за ст. 54 -1 «а» КК УРСР. 24.01.1944 р. справу припинено. Реабілітований 26.11.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп. 3, спр. 804*) (PI, кн. 5, с.26)

Кирієнко Опанас Михайлович, 1912 р. н., с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації 20 СП 7 сд, червоноармієць. Заарештований 11.04.1937 р. за вироком ВТ 5 ск КВО від 07.08.1937 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР. Засуджений до позбавлення волі на 3 роки у ВТТ. Реабілітований 24.05.1990 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 602- н*) (PI, кн.5, с.293)

Костюченко Свирид Юхимович, 1897 р. н., с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ладинка, голова споживтовариства. Заарештований 29.09.1943 р. за вироком ВТ Чернігівського гарнізону від 23.03.1944 р. ст. 54-3КК УРСР. Виправданий. 15.03.1944 р. звільнений з-під варту суду (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 1323- н*) (PI, кн.5, с.507)

Костюченко Федот Федорович, 1892 р.н., с.Ладинка, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації транспортної роти 914 СП, червоноармієць. Заарештований 22.09.1942 р. за вироком ВТ 246 ст. від 04.10.1942 р. за ст. 19-58 – 1 «б» КК РРФСР. Засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 27.09.1996 року (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17694 н*) (PI, кн.5, с. 507)

Міткевич Сергій Григорович, 1892 р. н., с. Ладинка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ладинка, колгоспник. Заарештований 16.07.1935 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 15.02.1936 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 3 роки. Реабілітований 02.07.1992 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – СПР. 1787-п) (PI, кн. 6, с.451)*

Рябченко Сергій Назарович, 1879 р. н., с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, неписьменний, одноосібник. Заарештований 14.02.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 10.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5456)*

Рябченко Василь Михайлович, 1884 р. н., с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова, із селян-куркулів, одноосібник. Заарештований 21.10.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. Заарештований 24.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 21.12.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 31.10.1937 р. застосована ВМП. Реабілітований 02.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 31.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. Помер 14.11.1937 р. у м. Чернігів. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6317, 10702)*

Рябченко Фока Семенович, 1881 р. н., с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-середняків, освіта початкова, одноосібник. Проживав у с. Редьківка Ріпкинського р-ну. Заарештований 28.11.1937 р. за участь у діяльності української контрреволюційної націоналістичної органі-

зації. Заарештований 28.02.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.11.1937 р. передбачена ВМП. Реабілітований 30.12.1961 р. Президією Чернігівського обласного суду, 29.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8959-8968, 4832*)

Рябченко Дмитро Васильович, 1914 р. н., с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова, слюсар. Заарештований 05.11.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. За постановою від 23.05.1944 р. направлений до спецтабору НКВД для фільтрації. Реабілітований 18.12.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 9259-п*)

Фір Терентій Володимирович, 1888 р. н., с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, українець, селянин, одноосібник. Заарештований 25.10.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 21.12.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 26.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6313*)

Сакун Іван Євтихійович, 1905 р. н., с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Із селян-середняків. Колгоспник. Освіта початкова. Заарештований 29.09.1943 р. за ст. 54-1 «б» КК УРСР. За вироком ВТ Чернігівського гарнізону від 23.03.1944 р. виправданий. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16341-п*)

Сахновський Олександр Іванович, 1879 р. н., с. Карильське Коропського р-ну, українець, із сім'ї священика, освіта вища, візник. Проживав у м. Чернігів. Заарештований 30.10.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 13.11.1930 р. висланий до Північного краю на

3 роки. Реабілітований 12.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6808*).

Пупій Степан Тимофійович, 1877 р. н., с. Ладинка Олишівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Заарештований 16.07.1935 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 15.02.1936 р. засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. Реабілітований 02.07.1992 р. Генеральною прокуратурою України. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 1787-н*)

Щербацький Григорій Степанович, 1900 р. н., с. Пакуль Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну. Проживав у с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Вчитель, освіта середня. Заарештований 31.03.1938 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 05.04.1939 р. виправданий. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 232-н*)

Христина Железняк

Бунтар із Борзни

Бондаренко Давид Юхимович, 1894 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, проживав у м. Борзна. Працював інспектором обліку при «Борзнянском Ринго» [1].

Із записів протоколу допиту місцевого жителя м. Борзни відомо, що Бондаренко Д. Ю., будучи антирадянсько налаштованим, запропонував йому вступити у антирадянську націоналістичну організацію. Також він запропонував завербувати у цю організацію багато молоді [2].

26 жовтня 1937 року був виданий ордер на обшук помешкання у м. Борзна Бондаренка Давида Юхимовича. У ході обшуку

було вилучено: посвідчення № 2318, фотокартки 2 шт., особистий щоденник 1 шт. [3].

На початку листопада 1937 року були допитані свідки, які виступали проти позиції Давида Юхимовича, вони наголошували на тому, що в Борзні він виступав проти радянської влади, говорив, що ця влада заганяє бідний народ у кабалу і ніякого виходу з цього не буде, якщо не відстоювати свою честь та ім'я. Говорячи про верхівку влади, казав: «Только верхушки живут хорошо, а простые люди бедно». «Только в прессе пишут о хорошей жизни, а на самом деле ее нет» [4].

16 листопада 1937 року було допитано самого Давида Юхимовича. На питання щодо участі його в антирадянській націоналістичній організації, він говорить, що це все наклеп і ніякого відношення він до цього не мав [5].

Далі була проведена очна ставка, на якій Давид Юхимович своєї вини перед законом не визнавав [6].

Наступним кроком радянської влади був звинувачувальний висновок, у якому говорилося «Следственное дело по обвинению в участии антисоветской украинской националистической организации Бондаренка Давида Ефимовича направитъ на рассмотрение Особой Тройки при ЧО НКВД» [7].

«Трійка» при НКВД розглянула справу і 19 листопада 1937 року постановила: «Бондаренка Давида Ефимовича расстрелять. Лично принадлежащее ему имущество – конфисковать». Вирок був приведений у дію 21 листопада 1937 року [8]. Реабілітований Давид Юхимович 23 серпня 1989 року [9].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр. 405, арк. 7.*

2. *Там само, арк. 1.*

3. *Там само, арк. 5.*

4. *Там само, арк. 2.*

5. *Там само, арк. 10.*

6. *Там само, арк. 11.*

7. Там само, арк. 14.
8. Там само, арк. 16.
9. Там само, арк. 17.

Священик-контрреволюціонер

Бондаренко Анатолій Петрович, 1877 року народження, уроженець села Коломійці Полтавської області. Проживав у селі Ладинка Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Був священиком та працював у Ладинській церкві [1].

Заарештовано Анатолія Петровича 03.10.1929 року «як соціально-небезпечного елемента» [2].

У жовтні цього ж року були допитані місцеві жителі с. Ладинка, які висловлювалися про антирадянську позицію священика, казали, що він попереджав, що буде вій-

на і Радянський Союз про це знає, але готуватися не буде, буде очікувати вигідної позиції. Крім того, місцеві жителі говорили, що Анатолій Петрович висловлювався негативно проти євреїв, що вони не дають жити нормально пересічним людям. Зі слів місцевих жителів, Бондаренко А. П. був елементом неблагонадійним [3].

Інші допитані свідки говорили про контрреволюційну роботу Бондаренка А. П. у кооперативній сторожці, де він казав, що радянська влада – це ярмо для трудящих, яке вони тягнуть. За час перебування Анатолія Петровича у Ладинці посилилась і релігійна течія та активно проводилась релігійна робота серед молоді села [4].

Інші односельці, які були на допиті, розповіли, що Бонда-

ренко А. П. вороже відносився до верхівки радянської влади та заважав будівництву радянської держави. Також свідки розказали, що священник відстоював честь царської влади, говорячи, що хай би краще був цар, аніж ця продажна влада.

03 жовтня 1929 року було допитано самого Бондаренка А. П. На допиті він заявив, що проти радянської влади він не висловлювався і ніяких антирадянських позицій не мав. Бондаренко А. П. говорив, що проти євреїв нічого не мав і ніякої негативної позиції не відстоює. Окрім цього, Анатолій Петрович розповів, що хотів дійсно зробити ремонт у церкві, пофарбувати її та відремонтувати фасад. Але місцеві жителі не захотіли йому допомагати. Своєї вини він не визнав [5].

На початку жовтня 1929 року Анатолію Петровичу було обрано запобіжний захід – тримання під вартою [6].

08 жовтня 1929 року постановою Олишівської райміліції Бондаренка Анатолія Петровича визнали таким, який виступав проти радянської влади та проводив агітацію серед селян. Матеріали дізнання направили до Чернігівського окрвдділу ДПУ [7].

10 жовтня 1929 року Бондаренка А. П. було знову допитано, і в ході допиту він вини своєї знову не визнав [8].

12 жовтня 1929 року Чернігівський окрвдділ ДПУ видав постанову про те, що Бондаренко А. П., будучи священником у Ладинській церкві, проповідував серед молоді та жителів села антирадянські погляди, сів чвари та бунти серед селян [9].

24 січня 1930 року за вироком Колегії ГПУ УРСР Бондаренка А. П. було ув'язнено до концтабору строком на три роки.

Реабілітовано Анатолія Петровича 28 травня 1998 року прокуратурою Чернігівської області [10].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр 403, арк. 2.*
 2. *Там само, арк.4.*
 3. *Там само, арк. 5.*

4. Там само, арк. 6.
5. Там само арк.8.
6. Там само, арк. 9.
7. Там само, арк. 10.
8. Там само, арк. 11.
9. Там само, арк. 15.
10. Там само, арк.17.

Військовий агітатор

Волков-Волк (Вовк) Олексій Кузьмич, 1898 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Працював помічником рахівника колгоспу ім. Куйбишева Ладинської сільради. Походив із родини заможних селян. З серпня 1919–1921 рр служив командиром взводу в Денікінській та Петлюрівській арміях. У 1921 року був заарештований органами ВНК «за службу в белых армиях и около четырёх месяцев находился в концлагере». У 1923 році судився народним судом за неявку на особливий облік [1].

26 серпня 1937 року вишла постанова Олишівського райвідділу НКВС УРСР, за якою Волков-Волк О. К. підозрюється за ст. 54-10 ч. 1-Я КК УРСР: «Волк будучи ворожебно настроєний проти заходів влади, среди окружающих проводил контрреволюционную агитацию направленно на подрыв мощи

СССР. На основании вышесказанного Волкова-Волка Алексея Кузьмича содержать под стражей в Черниговской тюрьме» [2] .

Наступного дня Чернігівська обласна прокуратура по спецсправах дала постанову та розглянула матеріали обвинувачен-

ня Волкова-Волка Олексія Кузьмича. Він обвинувачувався у контрреволюційних нацистських поглядах. Знаходячись на свободі, він може ухилитися від суду, а тому обласна прокуратура просить Олишівський РВ НКВС тримати Волкова-Волка під арештом у Чернігівській тюрмі, зачисливши його перебування за Олишівським РВ НКВС [3].

Того ж самого дня помешкання, де жив Олексій Кузьмич, обшукали, а речі, які знаходилися там, вилучили, а саме: військовий білет – 1 шт., Всесоюзний документ на ім'я Волков-Волк Олексія Кузьмича – 1 шт., іноземну літературу – 1 шт., фотокартки – 3 шт. [4].

Із довідки Ладинської сільської ради від вересня 1937 року нам відомо, що Олексій Кузьмич був вихідцем із родини «куркулів». Під час громадянської війни дезертирував із Червоної Армії і перейшов служити офіцером до армії Денікіна, через що був засуджений у 1922 році. Як білий офіцер він був позбавлений виборчого права до видання нової Конституції [5].

04 вересня 1937 року Олексія Кузьмича викликали на допит. Слідчий запитував у Олексія Кузьмича про участь його у проведенні контрреволюційної агітації, на що наш герой відповідав, що ніякої контрреволюційної агітації не проводив. Окрім цього, були питання: як Олексій Кузьмич потрапив до армії Денікіна? Волков-Волк відповів, що у 1919 році він був мобілізований до лав Червоної Армії та направлений у розпорядження до Київського воєнного округу, а потім – до 28 Дубовецького піхотного полку у якості помічника командира роти. У вересні 1920 року у боях під містечком Поновинця Кам'янець-Подільської губернії його взяли в полон. На другий день наш герой був заарештований та направлений у Калузьку НК, а згодом переведений до Московської НК. Потім Олексія Кузьмича помістили до концтабору строком на 4 місяці. Коли звільнився, був направлений у розпорядження до Московського воєнного округу, звідки був відрядженим на роботу у Ярославський відділ народної освіти. У село Ладинка потрапив навесні 1921 року [6].

6. *Там само, арк. 12.*
7. *Там само.*
8. *Там само, арк. 13.*
9. *Там само, арк. 29.*
10. *Там само, арк. 30.*
11. *Там само, арк. 31*

Студент-перекладач

Євтушенко Михайло Захарович, 1921 року народження, уродженець села Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну, був студентом Чернігівського механічного технікуму за спеціальністю технік-механік по сільськогосподарських системах [1].

07 жовтня 1943 року Михайла Захаровича заарештували за підозрою у співпраці з німецькими спецслужбами. Через це його помешкання обшукали, а самого Євтушенка взяли під варту [2]. Того ж самого дня вийшла постанова, у якій говорилося що Євтушенко М. З., тимчасово проживаючи на окупаційній території, вступив на курси німецької мови. Після курсів працював перекладачем у різних німецьких установах. Підозрюється у співпраці з німецькими спецслужбами [3].

Коли слідчі нашого перекладача обшукали, то у нього були вилучені: біржова картка – 1 шт., німецький документ – 1 шт., довідка з технікуму – 1 шт., картка успішності – 1 шт. та радянська листівка [4].

Наступного дня було допитано самого Михайла Захаровича. На питання слідчого, як він допомагав німецьким спецслужбам та був їхнім перекладачем, відповідав, що, дійсно, коли почалася війна, він виїхав із Чернігова у с. Друцьке, а потім вже його перевели у район. Звідти з району він не міг вибратися, бо недалеко був фронт і там вже точилися бої. Тому повернувся знову до Чернігова та вступив на курси німецької мови, бо в ті часи потрібно було якось працювати. Провчився на курсах до лютого

1942 року та пробув без роботи, точніше ухилився від неї. Ніякої співпраці з німцями він не мав [5].

04 листопада 1943 року Євтушенка М. З. знову було допитано. Він давав показання, що дійсно добровільно вступив на курси німецької мови на тимчасово окупаційній території, але з німцями не співпрацював [6].

17 листопада 1942 року Михайла Захаровича слідчі знову допитали, але на їхні запитання відповідав, що не винен і співпраці з німцями у нього не було [7].

Також Євтушенка допитали у кінці грудня 1942 року, на свої запитання слідчі чули ці ж самі відповіді від нашого героя про його невинуватість [8].

У січні 1943 року були допитані свідки та жителі села Друцьке, які також казали, що він працював перекладачем для німців. Також деякі стверджують, що він виїхав у Бобровицю (Чернігівська область) і там працював на німецьких окупантів [9].

Деякі свідки по цій справі свідчили, що Євтушенко М. З. навіть вступив у якусь підпільну організацію та був її учасником [10].

Інші допитані навпаки говорили, що ніякого відношення Євтушенка до співпраці з німцями не мав, а пішов на курси німецької мови, щоб навпаки допомагати нашим червоноармійцям [11].

02 лютого 1943 року Євтушенку М. З. надали звинувачення за ст. 54-1 п. «а» «за співпрацю з німецькими органами» [12].

08 жовтня 1943 року справу Євтушенка Михайла Захаровича передали в УКН ГБ по Чернігівській області [13].

08 грудня 1943 року справу Євтушенка М.З. продовжили до 25 грудня з-за необхідності проведення ряду слідчих заходів та допитів свідків [14].

24 січня 1944 року вийшла постанова, у якій говорилося: «Пособническая деятельность немецким оккупантам со стороны Євтушенка М. З. следствием не установлена... В процессе следствия материалов о преступной деятельности Євтушенка М. З.

не добыто, а потому руководствуясь ст. 197 ч. 2-Я КК СССР следственное дело прекратить за недостаточностью состава преступления, а Євтушенка Михаила Захаровича освободить из под стражи суда» [15].

Реабілітовано Євтушенка Михайла Захаровича 26 листопада 1996 року прокуратурою Чернігівської області [16].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр. 804, арк. 7.*
2. *Там само, арк.3.*
3. *Там само, арк. 4.*
4. *Там само, арк. 6.*
5. *Там само, арк. 11.*
6. *Там само, арк. 13.*
7. *Там само, арк. 13.*
8. *Там само, арк. 14.*
9. *Там само, арк. 16.*
10. *Там само, арк. 24.*
11. *Там само, арк. 25.*
12. *Там само, арк. 26.*
13. *Там само, арк. 27.*
14. *Там само, арк. 28.*
15. *Там само, арк. 29.*
16. *Там само, арк. 30.*

Справа двох червоноармійців

Вовк Тимофій Юхимович та Костюченко Федот Федорович – два червоноармійці, яких радянська влада запідозрила у злочинній діяльності. Дві долі... Дві реабілітації, а поєднувала їх одна справа.

Вовк Тимофій Юхимович, 1892 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Мобілізований до Червоної Армії у липні 1941 року. Червоноармієць 914 стрілкового полку транспортної роти [1].

Красноармейскую книжку иметь всегда при себе. Не выходя из книжки — задерживать

1. Фамилия Вовк

2. Имя и отчество Федот Федорович

3. Звание и должность Р/М, Водитель

4. Наименование части (учреждения) 914

5. Наименование подразделения (батальон, рота) Спецтранспортная рота

6. № личного знака

Личная подпись владельца книжки Вовк

Место для фотокарточки владельца книжки

Командир роты _____

_____ 1941 г.

(Место печати части)

1. Общие сведения

1. Номер военно-учетной специальности 134

2. Грамотность и общее образование (если окончил техникум, рабфак или ВУЗ, то указать его название) Знаю

3. Национальность Укра.

4. Год рождения 1892

5. Год призыва (указать также — нормальный или досрочный призыв) 1917/18

6. Каким военкоматом призван Сидиш Вовк

7. Специальность до призыва _____

Костюченко Федот Федорович, 1892 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. До лав Червоної Армії був мобілізований у липні 1941 року. Червоноармієць 914 стрілкового полку транспортної роти [2].

Красноармейскую книжку иметь всегда при себе. Не выходя из книжки — задерживать

1. Фамилия Костюченко

2. Имя и отчество Федот Федорович

3. Звание и должность Р/М, Водитель

4. Наименование части (учреждения) 914

5. Наименование подразделения (батальон, рота) Спецтранспортная рота

6. № личного знака

Личная подпись владельца книжки Костюченко

Место для фотокарточки владельца книжки

Командир роты _____

_____ 194 г.

(Место печати части)

1. Общие сведения

1. Номер военно-учетной специальности 134

2. Грамотность и общее образование (если окончил техникум, рабфак или ВУЗ, то указать его название) _____

3. Национальность Украин

4. Год рождения 1892

5. Год призыва (указать также — нормальный или досрочный призыв) 1917/18. Акимово

6. Каким военкоматом призван Роты Вовк

7. Специальность до призыва _____

20 вересня 1942 року були допитані свідки у справі Костюченка та Вовка. Односельці та побратими по полку говорили про антирадянські погляди Костюченка та Вовка. Деякі свідки стверджували, що Вовк хотів перейти до німців, щоб побачити свою сім'ю, і одного разу сказав: «Нас зря таскают туда сюда. Наши семьи остались там и чтобы их увидить мы должны попасть к противнику» [3].

Також товариші по службі свідчили, що Вовк негативно висловився на адресу Червоної Армії: «В газетах пишут о больших победах Красного знамени, а на самом деле это не так. Бойцы наши гибнут» [4].

21 вересня 1942 року відбувся допит Вовка Т. Ю. Слідчий говорив, щоб Вовк розповів свою біографію. Тимофій Юхимович сказав, що до армії був призваним Олишівським військкоматом. На службі у 914 полку він знаходився з листопада 1941 року. Прибув із танкової роти робочого батальйону. Також слідчий запитав про інших червоноармійців з села Ладинки, з якими Вовк служив. Тимофій Юхимович назвав прізвища, серед них був і Костюченко. Також слідчий питає, чи займався він агітацію серед побратимів у своєму полку та чи виступав проти радянської влади? Вовк відповідав, що нічого такого не проводив. Виступів проти радянської влади не організував [5].

Того самого дня було допитано кращого друга Вовка Т. Ю. – Костюченка Федота Федоровича. Слідчий запитав, з ким він прибув у 914 СП? Та про стосунки Костюченка з Вовком. Костюченко відповів, що до 914 СП прибув з Вовком Т. Ю. Також він розповів слідству, що, окрім Вовка, товаришував ще з багатьма своїми односельцями. Слідчий запитав про антирадянські погляди Вовка у полку та чи було бажання його перейти на сторону німців. Костюченко відповів, що з Вовком вони тільки про це розмовляли, але ніяких дій по цій справі не робили [6].

Наступного дня Тимофія Юхимовича та Федота Федоровича знову допитали. На цей раз слідчі запитували, чи знають вони

односельців, які хотіли перейти на сторону німців? Червоноармійці відповідали, що таких людей у них у полку не було [7].

22 вересня 1942 року РВ НКВС 246 СД прийняв постанову про прийняття справи Костюченка Федота Федоровича та Вовка Тимофія Юхимовича, які були запідозрені у злочинній діяльності за ст. 58-10 ч. 2 і 19-58-1 п. «б» КК УРСР, в провадженні. За цими статтями постановили: «Поступивши матеріали в отношении Вовк Т.Е. и Костюченко Ф.Ф. принять к своему производству для дальнейшего расследования» [8].

Цього самого дня вийшла постанова про арешт Костюченка Ф. Ф. та Вовка Т. Ю: «Костюченко и Вовк являясь земляками Олишевского района Черниговской области, территория которых оккупирована противником во время пребывания в транспортной роте 914 СП неоднократно высказывали нежелание участвовать на передовой линии фронта в связи с чем пришли к обоюдному согласию при удобном случае перейти на сторону противника, откуда перебраться к своей семье, проживающей на временно оккупированной территории. Кроме этого, Вовк среди бойцов подразделения проводил пораженческую агитацию и высказывал свое неверие в Советскую печать». За постановою вирішили обшукати й заарештувати Костюченка Федота Федоровича й Вовка Тимофія Юхимовича.

Після арешту для Костюченка Ф. Ф. та Вовка Т. Ю. вийшла постанова про обрання міри запобіжного заходу. У зв'язку з цим двом червоноармійцям обрали захід – тримання під вартою [9].

Потім був виданий ордер на право проведення арешту та обшуку Вовка Тимофія Юхимовича та Костюченка Федота Федоровича [10].

Після обшуку у Вовка Т.Ю. були вилучені християнська книжка та книжка червоноармійця, а у Костюченка Ф. Ф. – книжка червоноармійця [11].

24 вересня слідчими був допитаний Вовк Т. Ю. Слідчі оголосили йому, за що його тримають під вартою та чи підтверджує він показання, які надавав слідству 2 дні тому. Вовк говорив, що

він не погоджується з обвинуваченням його у проведенні агітації проти радянської влади та переходу на бік противника. Він тільки погодив, що висловлювався негативно про радянський друк: «Мы очень много отдали городов немцам. Мы уже отдали и Украину, и белорусские города. А наша печать сообщает об успехах Красной армии. Это все неправда» [12].

25 вересня 1942 року було пред'явлено звинувачення Вовку Тимофію Юхимовичу: «Вовк Т. Е. будучи ворождебно настроєн вместе со своим земляком – Костюченко Ф. Ф. в беседах высказывали свои намерения о переходе на сторону противника и желание попасть к своей семье, находящейся на оккупированной территории». У результаті цієї постанови було вирішено долучити Вовка Тимофія Юхимовича до справи у якості обвинуваченого за ст. 54-10 і 19-58 1 п. «б» [13].

Під час допиту у червоноармійця запитували, чи зрозуміле йому обвинувачення. Т. Вовк відповів, що відчуває себе винуватим лише в тому, що переживав зі своїм побратимом Костюченком про свої сім'ї, які залишилися на окупованій німцями території. І вони дійсно хотіли з ними побачитися, саме тому говорили частенько про перехід на німецьку сторону. Більше він нічого антирадянського не робив і не думав [14].

Того самого дня у якості обвинуваченого за ст. 54-10 і 19-58 1 п. «б» до справи було долучено і Ф. Ф. Костюченка [15].

Костюченка Ф. Ф. допитали. Слідчі задавали такі самі запитання як і Вовку. На що Костюченко відповідав, що дійсно хотів побачити свої рідних і саме тому хотів перейти до німців [15].

26 вересня 1942 року видано звинувачувальний висновок по справі Вовка-Костюченка, згідно з яким їхня справа направляється на розгляд до суду Військового Трибуналу [16].

04 жовтня 1942 року за вироком Військового Трибуналу Вовка Тимофія Юхимовича та Костюченка Федота Федоровича визнали винними за ст. 19-58-1 «б», 58-10 ч. 2 КК РСФСР та ст. 19-58-1 ч. «б» КК РСФСР та засудили до 10 років позбавлення волі кожного у ВТТ [17].

1. *ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17694 – оф., арк. 6.*
2. *Там само, арк. 2.*
3. *Там само, арк. 29-31.*
4. *Там само, арк. 32.*
5. *Там само, арк. 12-13.*
6. *Там само, арк. 28.*
7. *Там само, арк. 14-15, 25-26.*
8. *Там само, арк. 1.*
9. *Там само, арк. 3.*
10. *Там само, арк. 4-5.*
11. *Там само, арк. 9-11.*
12. *Там само, арк. 17-18.*
13. *Там само, арк. 19-20.*
14. *Там само, арк. 20.*
15. *Там само, арк. 26-27.*
16. *Там само, арк. 46-47.*
17. *Там само, арк. 59.*
18. *Там само, арк. 67-68*

Троцькіст із Друцького

Кириєнко Опанас Михайлович, 1921 року народження, уродженець с. Друцьке Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Проживав за місцем дислокації 20 СП 7 СД. Був на посаді штабного писаря у військовій канцелярії. Працював хліборобом у колгоспі «Нова праця» у с. Друцьке [1].

09 квітня 1937 року вийшла постанова про обрання запобіжного заходу Кириєнку Опанасу Михайловичу. У ній говорилося: «Кириєнко А. М. систематически проводил среди военнослужащих 20 стрелковой дивизии контрреволюционную троцкистскую пропаганду, направленную против мероприятий партии и Соввласти как в городе так и в селе». Було вирішено тримати під вартою у Чернігівській тюрмі Кириєнка О. М [2].

Заарештований Кирієнко О. М. 11 квітня 1937 року. Після цього його помешкання обшукали, оперативниками було вилучено червоноармійську книжку [3].

Наступного дня Опанаса Михайловича викликали на допит. Слідчий сказав, щоб Кирієнко назвав своїх кращих друзів та розказав, чи притягувалися вони до суду за антирадянську агітацію? Кирієнко відповідав, що добре товаришує з усіма військовими та односельцями, але його друзі до суду за антирадянську агітацію не притягувалися. Наступним запитанням слідчого було: а ви проводили антирадянську агітацію на селі? Кирієнко відповідав, що не проводив [4].

Удруге допитали Кирієнка Опанаса Михайловича 16 квітня 1937 року. Слідчий запитував у Кирієнка, хто його завербував у антирадянську троцькістську організацію? Кирієнко відповів, що у цю організацію його завербував діловод 20 СД – Горячко Дмитро. Він розповів, що Горячко розповідав серед військових та місцевих жителів про троцькістів, що вони мають великі заслуги перед народом. У вересні 1936 року Кирієнко разом із Горячко проводили контрреволюційні бесіди та вихваляли Троцького. Також слідчий запитав, чи підтримував він троцькістські погляди Горячка? Кирієнко відповів, що підтримував [5].

Через 8 днів вийшла постанова про винесення вироку Кирієнку Опанасу Михайловичу: «Привлечь Кириенка А.М. к ст. 54-10 Ч.1 УК УССР» [6].

Утретє Кирієнка було допитано 22 квітня 1937 року. Слідчий запитував, чи визнає він себе винуватим у скоєному злочині? Опанас Михайлович відповів, що він цього не заперечує. Свою вину цілком визнає [7].

14 травня 1937 року Кирієнка О. М. допитали у четверте. Запитання слідчого залишилися ті ж самі. Чи проводив він контрреволюційну агітацію серед жителів села? Кирієнко відповідав, що ніякої агітації не проводив. Далі слідчий запитав, чи знайомий він з Горячко Д. ? Кирієнко відповідав, що не знайомий. Слідчий наголосив, що Кирієнко каже неправду. Адже на трьох допитах

він говорив, що разом з Горячко вихваляв Троцького та підтримував його погляди. Але Кириєнко говорив, що це все неправда [8].

Свідків по справі Кириєнка було допитано 20 травня 1937 року. Люди говорили про позитивне ставлення Кириєнка до Троцького та його вихваляння. Одного разу при розмові Кириєнко сказав: «Троцкий блестящий оратор, пользовался авторитетом среди людей, завоевал власть в октябрьские деньки, и хотел построить социализацию быстрее чем сейчас» [9].

05 червня 1937 року Опанаса Михайловича допитали в п'ятий раз. Але він вини своєї так і не визнав [10].

Через два дні Опанаса Михайловича викликали на допит в шостий раз. Слідчий запитував, чи були у Кириєнка антирадянські погляди та чи визнає він свою вину? Кириєнко відповідав, що його батько був куркулем і до радянської влади він ставився негативно. Але прямого негативу до радянської влади він не мав. Далі слідчий запитав, чи виступав сам Кириєнко проти радянської влади? Кириєнко відповів, що свої погляди він висловив лише один раз у військовій канцелярії. Більше нічого поганого він не говорив [11].

07 серпня 1937 року за вироком Військового Трибуналу 15 стрілкового корпусу Київського обласного округу було вирішено: «Кириенко О.М. на основании ст. 54-10 Ч. 1 УК УССР лишить свободы в ИТЛ сроком на три года» [12].

Реабілітований Кириєнко О. М. 24 травня 1990 року.

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 602 – оф., арк.8
 2. Там само, арк. 3.
 3. Там само, арк. 7.
 4. Там само, арк. 13-15.
 5. Там само, арк. 16-17.
 6. Там само, арк. 9.
 7. Там само, арк. 22-27.
 8. Там само, арк. 32-35.
 9. Там само, арк. 51.

10. Там само, арк. 37-38.
11. Там само, арк. 40.
12. Там само, арк. 62.

Справа двох односельців-підбурювачів

Пупій Степан Тимофійович, 1880 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Колишній куркуль. До революції працював приватним візником. Після революції мав власну біржу у м. Владивосток. У 1932 році був заарештований органами НКВС. А в 1933 році, в адміністративному порядку був висланий із Далекого Сходу [1].

Міткевич Сергій Григорович, 1892 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Походив із сім'ї заможних куркулів. Був унтер-офіцером старої армії. Працював листоношею у Ладинському колгоспі [2].

16 липня 1935 року вийшла постанова про початок слідчих дій проти Пупія Степана Тимофійовича та Міткевича Сергія Григоровича. «Настоящее дело принять к своему производству и начать предварительное следствие по признакам преступлений предусмотренных ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР» [3].

Після того, як Пупія заарештували, почався обшук у його помешканні. Оперативниками було вилучено: золоті монети Царської Росії на суму 230 рублів, 1 золоту випуклу брошку, нікелевий кишеньковий годинник, 1000 радянських рублів [4].

Ураховуючи те, що «Пупий С. Т. вместе со своим односельчанином Миткевичем С. Г., систематически вели контрреволюционную работу и разложенческую деятельность, направленную против мероприятий Партии и Соввласти, проявляя террористические тенденции среди военнослужащих частей лагсбора и колхозников с. Ладинка», було обрано запобіжний захід Пупію С. Т та Міткевичу С. Г. – утримувати під вартою на табірній гауптвахті 7-ї дивізії [5].

17 липня 1935 року відбувся допит Пупія Степана Тимофі-

йовича. Слідчий попросив, щоб Пупій розповів свою біографію. Та запитав, чи проводив він антирадянську агітацію серед селян? Пупій розповів, що з Ладинки він виїхав у 1907 році. Спочатку працював та жив в Уссурійську, а потім поїхав до Владивостока. Там відкрив свою біржу та мав власний будинок. У 1932 році його заарештували. У 1933 році повернувся до с. Ладинка. Антирадянської агітації не проводив [6].

Того самого дня допитали і Міткевича Сергія Григоровича. На запитання слідчого, чи проводив він антирадянську агітацію серед селян, говорив, що нічого не проводив. Навпаки, відповідав, коли сідав за стіл з друзями завжди говорив: «Да здравствует Советская власть, да здравствует товарищ Сталин!». Також слідчий запитував, чи знає він Пупія С. Т.? Міткевич сказав, що знає і з ним він товаришує [7].

18 липня 1935 року були допитані свідки по справі Пупія-Міткевича. Люди говорили, що Пупій негативно висловлювався про колгоспи та хлібозаготівлі та з досадою кричав: «Что вы нас томите? Забирайте от нас свои земли и сами сейте. От вас нам ничего не надо». [8].

Деякі жителі села розповідали, що Пупій днями ходив по селу, нічого не робив, а тільки проводив агітацію серед молоді [9].

Інші селяни стверджували, що Пупій позитивно висловлювався про владу Царя та говорив: «При царе жилося хорошо, не то что сейчас. Эта власть захватила в руки нашего брата и душит» [10].

Також свідчили і військові проти Степана Тимофійовича. Вони говорили про його негативне ставлення до радянської влади: «Советская власть так взула наш народ и все забрала к своим рукам что нам ничего уже не осталось. Скоро все сдохнут, все только нашим правителям. А мы находимся у дураках» [11].

Один односелець розповідав, що Міткевич розповсюджував провокаційні чутки про війну. Коли він зайшов до Міткевича за газетами, то той йому сказав: «По радио нам передали, что Германия объявила войну, а Советская власть будет разбита».

На обурення односельця Міткевич сказав: «А ты откуда знаешь, умный нашелся». Житель с. Ладинка доповів слідству, як Міткевич одного разу розказав анекдот, де критикував вождів радянської влади: «Ленин на горе, а Сталин под горою» [12].

Також, як стверджували жителі села, Міткевич та Пупій ходили по селу у нетверезому вигляді, бешкетували та кричали: «Долой Керенского!» [13].

19 липня 1935 року Пупію Степану Тимофійовичу та Міткевичу Сергію Григоровичу було пред'явлено звинувачення по ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР [14].

Удруге Пупія С. Т. було допитано 08 серпня 1935 року. Слідчий наголосив, чи визнає Пупій С. Т. себе винним у пред'явленому до нього обвинуваченню? Пупій відповів, що контрреволюційну діяльність він не проводив. Антирадянська агітація серед жителів села не була ним організована [15].

09 серпня 1935 року прокурором Олишівського району було висунуто запобіжні заходи Пупію Степану Тимофійовичу та Міткевичу Сергію Григоровичу – тримання під вартою в Чернігівській тюрмі [16].

А Міткевича вдруге допитали 10 серпня 1935 року. Запитання слідчого залишилися ті ж самі. Чи проводив він агітацію серед селян зі своїм другом та односельцем – Пупієм С. Т? Міткевич відповідав, що ніякої агітації він серед селян не проводив [17].

15 лютого 1936 року відбулося судове засідання спецколегії Чернігівського облсуду, згідно з яким «Пупия Степана Тимофеевича и Миткевича Сергея Григорьевича признать виновными по с. 54-1- ч. 1 УК УССР и подвергнуть их лишению свободы в исправительно-трудовых лагерях отдаленных местностях Союза ССР сроком: Пупия на 5 лет, а Миткевича на 3 года» [18].

Реабілітовані Пупій С.Т. та Міткевич С.Г. 02 червня 1992 року.

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 1787- оф., арк.10.

2. Там само, арк. 48.

3. *Там само, арк. 1.*
4. *Там само, арк. 6.*
5. *Там само, арк. 2, 43.*
6. *Там само, арк. 11.*
7. *Там само, арк. 49.*
8. *Там само, арк. 17.*
9. *Там само, арк. 18.*
10. *10. Там само, арк. 22.*
11. *11. Там само, арк. 23-24.*
12. *12. Там само, арк. 31.*
13. *13. Там само, арк. 32.*
14. *14. Там само, арк. 3.*
15. *15. Там само, арк. 13.*
16. *16. Там само, арк. 4.*
17. *17. Там само, арк. 50.*
18. *18. Там само, арк. 103-107.*

Ворожий хлібороб

Рябченко Сергій Назарович, 1879 року народження, уродженець с. Друцьке Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Одноосібник. Працював хліборобом. Господарство Рябченка складалося із 33 десятин землі, 5 коней, 3 корів, млина, 2 будинків, клуні та комори. До війни 1914 року працював на своїй землі в с. Друцьке. З 1914–1917 року служив у 198 піхотному полку. На початку 1917 року був демобілізований. З початком революції був розкуркулений і його землі були забрані радянською владою. Під час Гетьманщини входив до союзу хліборобів-власників [1].

14 лютого 1930 року Рябченка С.Г. заарештували за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР: «Громадянин Рябченко С.Г. обвиняється в проведенні агітації против мероприятий проводимих Советской властью» [2].

16 лютого 1930 року на підставі ордеру ДПУ УРСР зробили трус (обшук) у громадянина Рябченка Сергія Назаровича. У

нього було вилучено: миколаївські, думські, гетьманські та керенські, білетні гроші, ощадкнижку [3].

Потім відбулися допити свідків по справі Сергія Рябченка. Односельці говорили, що Рябченко С. Г. був вороже налаштований до радянської влади та заходів, які проводилися нею, а особливо під час хлібозаготівельних кампаній, на відріз відмовився віддавати «залишковий хліб». Під час наступного обшуку у нього було виявлено 250 пудів хліба, який пізніше був вилучений. На це Сергій Назарович говорив: «Хлеб забран не потому что он нужен, а потому что они не хотят чтобы он у нас был. Не надо сдавать им хлеба». Деякі свідки наголошували, що Рябченко С. Г. негативно висловлювався про колективізацію: «Коллективизация создана властями для того, чтобы было удобно им, а не нам». Інша частина свідків стверджують про вороже ставлення Рябченка Сергія Назаровича до голови сільської ради: «Разве он правитель, он босяк и все такое. Босота не может править страной, а может только обдирать у трудящихся людей шкуры» [4].

Із довідки Ладинської сільської ради, виданої у лютому цього року, нам відомо, що у Рябченка Сергія Назаровича після «першого розкуркулення» залишилося 20 десятин землі, потім його розкуркулили і більшу частину землі забрали. Після цього Рябченко С. Г. ходив до сільського голови та представників сільради з кулаками та претензіями. Також Рябченко Сергій Назарович вів систематичну антирадянську агітацію серед молоді та жителів села, яка була направлена на зрив цілісності СРСР [5].

26 лютого 1930 року відбувся допит Рябченка С. Г. На запитання слідчого, чи висловлювався він проти радянської влади та проводив агітацію серед жителів села, Рябченко Сергій Григорович відповідав, що нічого поганого про радянську владу не говорив [6].

29 квітня 1930 року особлива нарада при Колегії ГПУ УРСР постановила: «Рябченка Сергея Назаровича выслать через ПП ОГПУ в Северный край сроком на три года» [7].

Реабілітований Рябченко С. Г. 10 травня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [8].

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840, Оп. 3, Спр. 5456, арк. 10.

2. Там само, арк. 13.

3. Там само, арк. 2.

4. Там само, арк. 7-9.

5. Там само, арк. 5.

6. Там само, арк. 10.

7. Там само, арк. 15.

8. Там само, арк. 16.

Німців годував, а своїх не видавав

Костюченко Свирид Юхимович, 1897 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Працював головою споживтовариства [1].

29 вересня 1943 року Олишівським РВ

НКВС Костюченка Свирида Юхимовича затримано, він підозрювався у співпраці з німцями. На основі цього Костюченко С. Ю. був доставлений до Олишівського райвідділу НКВС [2].

Під час обшуку у помешканні Свирида Юхимовича було виявлено 238 крб, паспорт, військовий квиток [3].

05 жовтня 1943 року Костюченка С. Ю. допитали в якості свідка по справі старости с. Ладинки – Сакуна Івана Євтихійовича. Запитання слідчого були наступні. Розкажіть, будь ласка, чи знаєте ви Сакуна Івана Євтихійовича і які у вас були стосунки? Костюченко С. Ю. відповідав, що він знав добре Сакуна Івана Євтихійовича. До війни Іван Євтихійович працював у

рибній артїлі, а в роки окупації села Ладинки німцями спочатку працював писарем, а потім старостою. Також слідчий питає про побиття старостою людей, на що Свирид Юхимович казав, що дійсно староста частенько бив людей, щоб ті працювали швидко і приносили користь селу. Наступне запитання, яке поставив слідчий, було: чи відправляв Сакур І. Є. людей у рабство до Німеччини? «Так, відправляв, і мені це відомо, говорив Костюченко С. Ю. Більше мені нічого не відомо» [4].

05 жовтня 1943 року були допитані свідки по справі Костюченка С. Ю. Люди говорили, що староста села Сакур Іван Євтихійович ховав у себе у льосі червоноармійця, але коли прийшли до села німці, вони переночували у помешканні старости. На ранок солдат виліз із льоху, і німці його убили. Костюченко про це дуже добре знав.

Інші односельці говорили про відправку продуктів для німців головою споживтовариства – Костюченком С. Ю. Ніби-то він відправляв багато курей, гусей, качок до Чернігова. І чим більше здасть німцями худоби, тим більшою йому буде премія. І казав Свирид Юхимович, що радянська влада ніяких премій та заохочень йому не надавала. Були навіть такі свідки, які навпаки казали, що Свирид Юхимович допомагав нашим партизанам і передавав їм їжу та речі [5].

07 жовтня 1943 року Костюченка Свирида Юхимовича було заарештовано. У постанові про арешт говорилося: «Костюченко Свирид Ефимович, проживая в с. Ладинка, временно оккупированной немецкими войсками с ноября 1941 по август 1943 года служил председателем сельпо с. Ладинки. Будучи председателем сельпо заготовлял и отправлял куры, гуси, утки, мед, яйца, молоко и другие виды продуктов для немецких войск. Выдал немцам командира Красной армии, которого немцы расстреляли». Олишівський РВ НКВС постановив: «Костюченко Свирид Ефимович, проживающий в с. Ладинка подвергнут аресту и обыску» [6].

Із довідки-характеристики Ладинської сільської ради від 10

жовтня 1943 року нам відомо, що Костюченко С. Ю. спільно зі старостою села Ладинки займався вилученням продуктів і худоби у жителів села. Також забирали у людей птицю та яйця, ховали їх від партизан та віддавали німцям. Костюченко С. Ю. агітував проти радянської влади та вихваляв німців [7].

15 жовтня 1943 року відбувся допит Костюченка С. Ю., під час якого він розказав, що до 1930 року працював одноосібником у своєму господарстві. Господарство у нього складалося з 2 коней, однієї корови, 4-5 овечок. Потім на початку 1930 року він вступив у колгосп і працював рядовим колгоспником до 01 червня 1941 року. Після цього пішов працювати у водний транспорт у Чернігові. Там працював вантажником, а пізніше матросом на пароплаві. Коли у вересні 1941 року німці підходили до Чернігова, то залишив цю роботу і повернувся додому, в с. Ладинка. Коли повернувся із Чернігова, то у Ладинці уже майже нікого не було. Усе керівництво було евакуйовано. В цьому ж році почав працювати головою споживтовариства в с. Ладинка і працював тут до 1943 року. У розпорядженні Свирида Юхимовича буди дві заготівельні, куди доставляли усі продукти. Зізнався, що на користь німців доставляв у місто Чернігів курей, гусей, качок, яйця, мед, молоко та інші продукти харчування. На питання слідчого, чи завербовував він молодь та чи відсилав до Німеччини трудящих людей, відповідав, що нікого не відправляв і молодь не завербовував [8].

24 жовтня 1943 року було висунуто звинувачення Костюченку Свириду Юхимовичу по ст. 54-1 «а» КК УРСР [9].

25 жовтня 1943 року черговий раз допитали Костюченка Свирида Юхимовича. Слідчий запитав у підозрюваного, чи зрозуміло йому звинувачення за ст. 54-1 «а» КК УРСР? Він визнав себе винним тільки в тому, що з грудня 1941 по вересень 1943 року працював головою споживтовариства у с. Ладинка та заготовляв для німців їжу та худобу. «За все это время я отправил 26 гусей, 43 утки, 2 700 яиц и 800 кур. Что касается выдачи командира немцам и высказывания против Советской власти такого не было. Себя виновным не считаю» [10].

І під час останнього допиту свою вину Свирид Юхимович визнав частково: «Красноармейца немцам не сдавал. Я совместно из Сакун был арестован немцами и лиш на 3 день, был освобожден из-под ареста. Освобожден как житель села, а задержали меня потому что думали, что я военный. По поводу клеветы на Советскую власть я это отрицаю» [11].

01 лютого 1944 року вийшов вирок Костюченку Свириду Юхимовичу, згідно з яким Костюченка С. Ю. вирішено представити перед судом Військового Трибуналу за ст. 54-3 КК УРСР [12].

13 березня 1944 року відбулося підготовче засідання Військового Трибуналу по справі Костюченка Свирида Юхимовича [13].

23 березня 1943 року відбулося засідання Військового Трибуналу по справі Костюченка С. Ю. Прослухавши показання свідків по справі і самого підозрюваного, суд приговорив: «Костюченка Свирида Ефимовича по суду считать оправданным, меру присечения изменить из-под стражи освободить. Приговор окончательный и обжалованию не подлежит» [14].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.1323 – оф., арк. 11.

2. Там само, арк. 6.

3. Там само, арк. 7.

4. Там само, арк. 14.

5. Там само арк. 24-25.

6. Там само, арк.. 25-26.

7. Там само, арк.. 7.

8. Там само, арк. 57.

9. Там само, арк. 14-16

10. Там само, арк. 22.

11. Там само, арк. 23.

12. Там само, арк. 60.

13. Там само, арк. 64.

14. Там само, арк. 71.

Двічі реабілітований, або Справа одного «куркуля-агітатора»

Рябченко Василь Михайлович, 1884 року народження, уродженець с. Друцьке Олишівського р-ну (нині Чернігівського). Походив із селян-куркулів. Його господарство налічувало 20 десятин землі, 4 корови, 3 вівці, 20 свиней, вітровий млин, сарай, клуню, комору та молотильню. Працював Василь Михайлович охоронником складу [1].

20 жовтня 1930 року Олишівський РВ НКВС видав протокол обшуку та арешту Рябченка Василя Михайловича [2].

21 жовтня 1930 року Рябченко В. М. був заарештований за ст. 54-10 КК УРСР [3].

23 жовтня 1930 року відбулися допити свідків по справі Рябченка В. М. Односельці говорили, що Рябченко був «ворожим елементом». Інші свідчили, що він негативно ставився до бідних і називав їх «босяками» [4].

Деякі свідки казали про негативне ставлення Рябченка до хлібозаготівель: «Эта советская власть душит людей и взамен ничего не даёт. Эта власть бандитская» [5].

Також свідки казали, що Рябченко часто заявляв про дефіцит товарів: «Все отдают за границу, а нас мучают, эта власть всех доведет до гибели» [6].

25 жовтня 1930 року допитали самого Рябченка. Слідчі запитували Рябченка, чи висловлювався він проти радянської влади – Рябченко відповідав, що нічого негативного про радянську владу не говорив.

З довідки Ладинської сільської ради від 30 листопада 1930 року видно, що Рябченко Василь Михайлович до революції займався спекуляцією, проводив антирадянську агітацію серед селян [7].

21 грудня 1930 року відбулося засідання особливої наради Колегії ДПУ УРСР, за яким було вирішено: «Рябченка Василя

Михайловича выслать через ПП ОГПУ в Северный край, сроком на три года» [8].

Повернувся додому у 1934 році. Поселився жити у с. Друцьке Олишівського р-ну.

Недовго тривало спокійним життям Рябченка Василя Михайловича.

24 жовтня 1937 року Олишівським РВ НКВС був виданий ордер на обшук та арешт Рябченка Василя Михайловича [9].

Цього самого дня відбувся обшук особистих речей Василя Михайловича, було вилучено: довідку та заяву по одному екземпляру [10].

29 жовтня 1937 року були допитані свідки по справі Рябченка В.М. Люди говорили, що Рябченко вороже висловлювався на адресу радянської влади та її заходів. Ось що він казав стосовно хлібозаготівель та колгоспів: «Зачем нам колхоз? Нам колхоз не нужен. Он нужен жидам и коммунистам, чтобы на них работал простой люд». Інші свідки зазначали, що Рябченко негативно висловився на зборах про податки: «До каких пор они из нас будут тянуть налоги, они деляют это потому, что хотят загнать в колхозы всех крестьян и пустить в рабство. Не дождётесь!» [11].

31 жовтня 1937 року відбувся допит Рябченка Василя Михайловича. Слідчий запитував, чому Рябченко був висланий до Північного краю у 1930 році. Рябченко відповів, що його запідозрили у контрреволюційній діяльності. Також слідчий запитував, чи займається зараз Василь Михайлович антирадянською агітацією серед селян – Василь Михайлович відповідав, що не проводив агітації. Слідчий ще запитував про висловлювання Рябченка про війну з Німеччиною. На що Рябченко відповів, що ніяких чуток не розпускав [12].

У цей день відбулося засідання «трійки» при УНКВС по Чернігівській області, яка постановила: «Рябченка Василя Михайловича расстрелять. Лично принадлежащее ему имущество конфисковать» [13].

Розстріляли Василя Михайловича 14 листопада 1937 року в Чернігові [14].

Реабілітований Рябченко В. М. двічі. Перший раз 02.06.1989 року, другий – 31 серпня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [15].

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр. 6317, арк. 1.

2. Там само, арк.2.

3. Там само, арк. 3.

4. Там само, арк. 7.

5. Там само, арк. 8.

6. Там само, арк. 9.

7. Там само, арк. 10.

8. Там само Спр. 10702, арк.1.

9. Там само, арк. 2.

10. Там само, арк. 4.

11. Там само, арк. 8-12.

12. Там само, арк. 6-7.

13. Там само, арк.13.

14. Там само, арк.15.

15. Там само, арк. 16,14.

Справа одного мовіста

На Чернігівщині в 1929 році був створений контрреволюційний осередок, основна мета якого була відновлення Української народної республіки. Для цього організатори готували збройний напад та планували його зробити 1931-1932 рр., а потім у – 1933 році. Чернігівська контрреволюційна організація займалася антирадянською агітацією, вербовуванням куркулів та насадженням своєї ідеології.

На Городнянщині Чернігівської області свій осередок започаткував Рябченко Аким. Він сформував загін у кількості до 300 людей та в кінці червня 1931 року планував збройний напад, але силами ГПУ УСССР цей напад було ліквідовано. Цей осередок намагався відновити зв'язок з контрреволюційною повстан-

ською організацією, яка була у БРСР, у м. Гомель, та об'єднати контрреволюційні повстанські групи у Добрянському, Ріпкинському районах. І в цей осередок входив Рябченко Фока Семенович [1].

Рябченко Фока (Фок) Семенович, 1881 року народження, уродженець с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського р-ну). Проживав у хуторі Греківка Редьківської сільради Ріпкинського р-ну Чернігівської області. Займався хліборобством [2].

24 лютого 1938 року відбувся допит Рябченка Фоки Семеновича. Рябченко розповів слідству свою біографію. З 1893–1897 рр. служив у поміщика Вігельмана лакеєм, в 1900–1901 рр. працював «приказчиком в имени Парчинского». В арміях не служив, право голосу має. В 1930 році познайомився з офіцером Білої армії Панаєвим, коли працював на Бобриківському будівництві бригадиром. Із Панаєвим вони розмовляли про радянську владу та недовіру багатьох людей до неї. Також Панаєв пояснював Рябченку, що причиною всієї цієї недовіри є не те, що Україна – це не самостійна держава, а вона повністю залежить від Москви. Потім Панаєв запропонував приєднатися до організації та надав йому завдання провести підготовчу роботу і завербувати у цю організацію нових учасників у селах: Редьківка, Гуньківка, Губичі та Неданчичі Ріпкинського р-ну. Але чуток щодо створення контрреволюційної організації на Чернігівщині він не розповсюджував [3].

Наступного дня Рябченко Фока Семеновича надав додаткові показання. Він розповів слідству, що після його першого знайомства з Панаєвим він потім зістрівся в готелі з іншими активістами. Та розмовляли вони про самостійну Україну. Більше ніяких тем вони не зачіпали. Про контрреволюцію не розмовляли [4].

Рябченко Ф.С. заарештований 28.02.1933 р. на підставі ст. 54-2, 54-11 КК УСРР.

10 квітня 1933 року Рябченко Фоку Семеновича знову викликали на допит. На ньому він сказав, що свої показання 24 та 25

лютого підтверджує. А також доповів слідству, що ініціатором всіх розмов на антирадянську тему був Панаєв та інші люди. Також підкреслив: «Со своей стороны я ничего не говорил о том, что якобы на Черниговщине существует уже подобная организация, ибо к тому времени я не являлся участником ее и не проводил никакой контрреволюционной деятельности, несмотря на то, что был враждебно настроен по отношению к Соввласти» [6].

На підставі всіх показань Рябченка Ф. С. за постановою «трійки» ГПУ УРСР визнали виним та заключили до концтабору строком на 5 років.

Та недовго було спокійним життя Рябченка Фоки Семеновича ...

У 1936 році Фока Семенович повернувся з місця ув'язнення до хутора Греківка [7].

27 листопада 1937 року відбулися допити свідків про справі Рябченка Фоки Семеновича.

Свідки говорили про позитивне ставлення Рябченка до Троцького. В одній із розмов Фока Семенович сказав: «Если бы в Советском Союзе управлял не Сталин, а Троцкий, в Украине жилось бы гораздо лучше, ибо Украина была бы самостоятельной» [8].

Також люди говорили, що Рябченко розповідав про цілісність України та незалежність її від Москви: «Я строго за освобождение Украины от угнетения и ее независимость. И это буду отстаивать» [9].

Уже 28.11.18937 року вийшла постанова про обрання запобіжного заходу, за якою: «Рябченко Фокий Семенович судим в 1933 году за ст. 54-11 сроком на 5 лет после возвращения на ссылки продолжает проводить контрреволюционную деятельность. Нахождение его на свободе может отразится на дальнейший ход следствия» [10].

Саме 28 листопада 1937 року Фоку Семеновича було допитано. Слідчий сказав, щоб Фока Семенович доповів про свою роль у контрреволюційній організації? Рябченко доповів, що його за-

вданнями було завербування молоді. За вказівкою Панаєва він вербував молодь у цю організацію. Потім слідчий запитував, чи агітував він проти Сталіна та Леніна. Рябченко це заперчував. Потім слідчий запитував, чи проводить він на селі зараз агітацію, направлену проти радянської влади. Рябченко відповів, що не проводив [11].

За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 29.11.1937 р. передбачена ВМП: «Рябченко Фоку Семеновича расстрелять. Лично принадлежащее ему имущество конфисковать» [12].

Реабілітований 30.12.1961 р. Президією Чернігівського обласного суду, 29.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою.

1. *Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр. 8959. Т. 1. арк. 1-3.*

2. *Там само. Спр. 8997, Т.7 арк. 126.*

3. *Там само, арк. 126-129.*

4. *Там само, арк. 144.*

5. *Там само, арк. 127-128.*

6. *Там само. Спр. 4832, арк. 163-165.*

7. *Там само, арк. 6.*

8. *Там само, арк. 38.*

9. *Там само, арк. 40.*

10. *Там само, арк. 1.*

11. *Та само, арк. 26-27.*

12. *Там само, арк. 67.*

Справа одного поліція

Рябченко Дмитро Васильович, 1914 року народження, уроженець с. Друцьке Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Походив із сім'ї куркулів. Працював автослюсарем на заводі «Жовтневий молот» у м. Чернігів [1].

21 вересня 1943 року Дмитра Васильовича було допитано. Слідчий запитував у Рябченка, чому він не евакуювався зі своєю

авто майстернею. Рябченко відповів, коли почалася евакуація, то його разом з робітниками з ремонту відправили відганяти машини за місто. Вони почали рухатися в напрямку до м. Коропа. Але там були німці, тому вони повернулися назад і поїхали у напрямку до м. Чернігів. Слідчий запитав, чим займався Дмитро Васильович, коли прибув до с. Друцьке? Рябченко відповідав, коли прибув до с. Друцьке, то став працювати у колгоспі. Коли потрапив на службу до поліції? – запитав слідчий. Рябченко відповів, що служити у поліцію пішов у вересні 1941 року. Його обрали тоді на зборах і він погодився. – Скільки людей було вами заарештовано? – запитав слідчий? Рябченко відповідав, що скільки заарештовував він людей, точно не пам'ятає, але був 1 єврей та 2 комуністи, він діяв за вказівкою старости с. Друцьке. Більше нічого сказати не може [2].

02 жовтня 1943 року відбулися допити свідків по справі Рябченка. Люди говорили про негативне ставлення Дмитра Васильовича до Радянського Союзу та вихваляння Німеччини: «Советская власть – паразит, она больше к нам не вернется. Нас освободит от кровопийцев только сам Гитлер» [3].

Деякі люди свідчили, що коли Рябченко працював у поліції, та проводив облави на партизан та місцевих жителів. Забирав хліб, масло, мед. – Нічим не нехтував, забирав усе до копійки, – свідчив один місцевий житель [4].

Інші жителі села навпаки стверджували, що завдяки Рябченку та його дружині було відправлено із заводу багато гвинтівок до партизанського загону і він їм допомагав [5].

05 листопада 1943 року вийшла постанова про обрання запобіжного заходу Рябченку Дмитру Васильовичу. Згідно з нею, було вирішено: «Избрать мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия по отношению к обвиняемому Рябченко Дмитрия Васильевича содержать под стражей в Черниговской тюрьме» [6].

Саме цього дня Дмитра Васильовича було заарештовано за ст. 54-1 КК УРСР: «Рябченко находясь на временно оккупирован-

ной території добровільно поступил працювати старшим поліцейським в с. Друцкое з септембрия 1941 по август 1942 год. Во время работы поліцейським, німецьким властям видавал коммуністів і партизан, задерживал і арестововал підозрітельніє лица. Тем самым Рябченко систематически проводил обыски у односельчан, а также проводил агітацію против Советской власти» [7].

Також у Дмитра Васильовича було описано майно, а саме: будинок дерев'яний із солом'яним дахом 3×3 м та п'ятимісячна теличка [8].

09 грудня 1943 року Рябченка Д. В. було вдруге допитано. Але своєї вини Дмитро Васильович не визнав: «Я діяв по указанию старости с. Друцкое. Именно по его указанию мною был отобран велосипед у еврея, фамилия которого я не знаю. Кроме этого мы с народа собирали имущество. Кроме этого я ничего не делал». Але слідчий наголосив на тому, що Рябченко бреше, велосипед у єврея забирав саме він і саме він бив місцевих людей. Але Рябченко все заперечував [9].

Тільки через 4 місяці Рябченка Дмитра Васильовича допитали втретє. Це сталося 30 квітня 1944 року. Слідчий запитував, чому Рябченка не було призвано до лав Червоної Армії? Та знову було задано теж саме запитання: Чому Рябченко не евакуювався з місця своєї роботи? Дмитро Васильович розповів слідству, що до лав Червоної Армії не був призваний тому, що працював у воєнно-гарнізонній автомаєстерні у якості автомаєстра і на нього була накладена бронь. А чому не евакуювався з місця роботи, тому що йому та ще 50 автомаєстрам був наданий наказ: рухатися в середину СРСР, де не було німців. Але у місті та в районі уже були німці, і їх усіх спіткала невдача, тому прийшлося повернутися назад і залишитися на окупованій території. Також слідчий запитував, чому Рябченко пішов із поліції та чи займався антирадянською агітацією серед жителів села. Дмитро Васильович говорив, що пішов із поліції за наказом старости. А взагалі сам ухилявся від роботи: то проспить, то не напише

протоколів. Щодо антирадянської агітації, то він її не проводив, жителів с. Друцьке до її проведення не залучав [10].

Учетверте Рябченка Дмитра Васильовича було допитано 08 травня 1944 року. Але Рябченко не визнавав своєї вини [11].

23 травня 1944 року Рябченка Дмитра Васильовича направили до спецтабору НКВС УРСР для подальшої фільтрації [12].

Реабілітований Рябченко Д. В. 18 грудня 1997 року Чернігівською обласною прокуратурою.

1. *ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 9259 – оф., арк. 5.*
2. *Там само, арк. 11-13.*
3. *Там само, арк. 19.*
4. *Там само, арк. 21.*
5. *Там само, арк. 3.*
6. *Там само, арк. 2.*
7. *Там само, арк. 10.*
8. *Там само, арк. 13-14.*
9. *Там само, арк. 14-15.*
10. *Там само, арк. 16-17.*
11. *Там само, арк. 18.*
12. *Там само, арк. 48.*

Син священика

Сахновський Олександр Іванович, 1879 року народження. Народився у с. Карильське Коропського р-ну Чернігівської області. Проживав у Чернігові. Походив із родини священика. Працював візником [1].

20 листопада 1930 року вийшла постанова ДПУ УРСР, у якій говорилося: «Сахновский, будучи враждебно настроен против Советской власти, проводил в кругу своих знакомых антисоветскую агитацию». Державна прокуратура України має право приступити до розслідування щодо підозрюваного Сахновського О.І., передбаченого статтею 54-10 КК УРСР. «Избрать содержа-

ние под стражей гр. Сахновского О. И. в Черниговском Допре» [2].

Цього ж самого дня Сахновського допитали. Під час допиту Олександр Іванович розповів, що навчався у духовній семінарії та духовному музичному училищі. Після закінчення семінарії вступив до Демидівського ліцею, який закінчив у 1904 році. І в цьому ж році вступив до Демидівського окружного суду молодшим канцеляристом судового діловодства. У 1915 році був переведений до Ярославського окружного суду на посаду члена суду з цивільного відділу. У 1918 році повернувся з родиною у м. Чернігів. А згодом після смерті його батька, який був священником, переїхав із сім'єю до с. Ладинка та продовжив його справу. Там Олександр Іванович служив у місцевій церкві. На запитання слідчого, чи проводив він у колі рідних та знайомих антирадянську агітацію, Олександр Іванович відповідав, що ніяких антирадянських виступів він не проводив і про радянську владу нічого поганого не говорив [3].

Через кілька днів помешкання Сахновського обшукали. Після обшуку у нього було вилучено вітальні листівки, одну книгу та два листи службового характеру [4].

Заарештовано Сахновського Олександра Івановича 30 жовтня 1930 року за ст. 54-10 КК УРСР [5].

13 листопада 1930 року особлива нарада при Колегії ГПУ УРСР постановила: «Сахновского Александра Ивановича выслать через ПП ОГПУ в Северный край, сроком на три года» [6].

Реабілітований Сахновський О. І. 12 червня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою [7].

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп.3. Спр. 6808, арк. 4.

2. Там само, арк. 1.

3. Там само, арк. 6.

4. Там само, арк. 3.

5. Там само, арк. 9.

6. Там само, арк. 10.

7. Там само, арк. 11.

Куркуль-агітатор

Фір (Фир) Терентій Володимирович, 1888 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Походив із сім'ї заможних куркулів. Займався хліборобством. Мав у господарстві двох коней, одну корову, дві свині, сім овечок [1].

Із довідки Ладинської сільської ради нам відомо, що Фір Т. В. до революції мав 20 десятин землі всіх угідь. Потім земля владою відчуждувалась, господарство розкуркулювалося. Після чого мав 13,50 га землі. Елемент антирадянський. Веде відкриту політику проти радянської влади [2].

Також із довідки відомо, що Фір два рази штрафовався за те, що вирубував ліси [3].

Свідки ж говорили про негативне ставлення Терентія Володимировича до радянської влади, особливо до колективізації. Із показань місцевого жителя с. Ладинка: коли у Фіра влада забрала більшу половину земель та дала селянам, Фір не давав цією землею користуватися. Одного разу навіть спалив сіножать у місцевого жителя [4].

Деякі свідки свідчили про антирадянську агітацію Фіра проти радянської влади: «Обождите, скоро ваша Соввласть кончится. Мы вам покажем, как брать у людей. Эта власть до добра не доведет. Скоро будем и босыми и голыми, совсем нас обдерут» [5].

За показанням свідка, Терентій Володимирович висловлювався про хлібозаготівлі: «Дураки, что сдаете хлеб, все равно это все погибнет, как и власть эта погибнет» [6].

25 жовтня 1930 Терентія Володимировича було заарештовано за ст. 54-10 КК УРСР.

Цього самого дня його було допитано. Фір заперечував проведення антирадянської агітації серед жителів села [7].

21 грудня 1930 року відбулося особливе засідання при Колегії

ДПУ УРСРС, за яким: «Фіра Терентія Володимировича выслать через ПП ОГПУ в Северный Край сроком на три года» [8].

Реабілітований Фір Терентій Володимирович 26 липня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою.

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8840. Оп. 3. Спр 6313, арк. 1,12.

2. Там само, арк. 2.

3. Там само, арк. 4.

4. Там само, арк. 5.

5. Там само, арк.10.

6. Там само, арк. 8.

7. Там само, арк. 12.

8. Там само, арк. 15.

Учитель-повстанець

Щербацький Григорій Степанович, 1900 року народження. Народився в с. Пакуль Михайло-Коцюбинського району. Проживав у с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Працював учителем у Ладинській школі. Служив у армії Денікіна [1].

31 березня 1938 року вийшла постанова про обрання запобіжного заходу Щербацькому Григорію Степановичу. Згідно з нею, було вирішено: «Избрать мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия по отношению к обвиняемому Щербацкого Григория Степановича содержать под стражей в Черниговской тюрьме» [2].

Також цього дня Щербацького Г. С. було заарештовано [3].

Згідно з постановою про арешт, відбувся обшук у помешканні Щербацького Г. С. У результаті у нього було вилучено паспорт, військовий квиток, записну книжку, білет навчання у духовній семінарії, книгу автора-націоналіста Затонського про контрреволюційну антиповстанську діяльність – все по одному екземпляру; листи і службові записки – 37 шт. [4].

03 квітня 1938 року Олишівським РВ НКВС вийшла постанова про прийняття справи до провадження. У постанові йшла мова про те, що Григорій Степанович був учасником антирадянської націоналістично-повстанської організації, проводив роботу на підри्व цілісності СРСР. Виходячи вище зазначеного, Олишівський РВ НКВС постановив: «На основании ст. 93 п. 2 и 108 КК УРСР начать по настоящему дело к производству» [5].

14 квітня 1938 року Щербацькому Г. С. було пред'явлено обвинувачення: «Щербацкий Г. С., являясь участником антисоветской повстанческой организации, проводит активную работу на срыв мощи СССР». Постановили: «Привлечь Щербацкого Г. С. в качестве обвиняемого и пред'явить ему ст. 54-10 ч. 2 54-11 КК СССР» [6].

05 травня 1938 року відбувся допит Щербацького Григорія Степановича. На запитання слідчого, чи перебував Щербацький у антирадянській повстанській організації, відповідав, що дійсно там перебував. Також він розповів, що його антирадянська повстанська організація розпочала свою діяльність ще з 1929 року, коли почалася колективізація сільського господарства. Весь цей час він брав участь у антирадянських повстаннях проти радянської влади. У 1929 році, працюючи у с. Рудня вчителем, був завербованим у цю організацію місцевими. Його завданням було привести у цю організацію багато молоді. Після того, як у 1930 року переїхав до с. Друцького, то зв'язок із повстанською організацію перервав. У серпні 1936 року із с. Ладинка був відрядженим до с. Пакуль, у Пакульське лісництво, де і зустрівся з

місцевими, які теж були проти радянської влади та її устрою, і з ними товаришував [7].

Об травня 1938 року Щербацького Григорія Степановича знову було допитано слідчими. Обвинувачений Щербицький розповів слідству про велику кількість завербованих людей, які входили до антирадянської повстанської організації [8].

21 травня 1938 року відбулися допити свідків по справі Щербацького. Люди говорили про негативне ставлення Григорія Степановича до радянської влади, а саме про відсутність товарів та їхній дефіцит: «В стране Советов нет промышленных товаров, а только сельскохозяйственные продукты, в то время как в капиталистических странах изобилие продуктов. Что хочешь, то и покупай» [9].

Також Щербацький порівнював устрій Радянського Союзу із устроєм Німеччини та говорив: «Гитлер молодец, он пришел навел порядки, и пройдет время и Гитлер придет в 666 раз и так же наведет порядки. И нам так нужно. Только это делается при хорошем руководстве, не то что у нас».

28 червня 1938 року відбувся допит Щербацького Григорія Степановича. Він надав дуже багато свідчень про голову антирадянської повстанської організації та її членів, які завербовували людей [10].

Через місяць свідків по справі Щербацького було допитано вдруге. Односельці на допиті стверджували, що до Григорія Степановича частенько заходили до хати незнайомі та підозрілі люди і вони чимось з ним займалися. Деякі люди стверджували, що у Щербацького було багато побратимів, так як він працював у військовій частині, то і гості у нього були військові.

Але були свідки, які навпаки захищали Щербацького. Какали, що він був проти Гітлера, казав, що якби правив Гітлер, то він би не зміг купити навіть пляшку олії [11].

Останній допит Григорія Степановича відбувся 31 січня 1939 року. Запитання слідчими були наступні: чи являвся він учасником антирадянської повстанської організації? Кого він туди

завербовував? Хто був головою організації? Щербацький відповідав, що в антирадянській повстанській організації він не був і нікого з місцевих жителів не завербовував. Слідчий сказав, що Щербацький заплутує слідство і 5 та 6 травня 1938 року говорив інші показання. Щербацький відповів, що він повністю заперечує свої попередні показання та не був учасником антирадянської організації. Також Щербацький доповнив, що місцеві жителі не завербовували молодь у цю організацію і він ні з ким не співпрацював [12].

05 квітня 1939 року відбулося засідання Чернігівського обласного суду по справі Щербацького Григорія Степановича, який підозрювався в участі в антирадянській повстанській організації, яка була спрямована на підрич цілісності СРСР. Суд вирішив: «Щербацького Григорія Степановича в злочині за ст. 54-10 ч.1, 2 КК УРСР вважати виправданим за недоведеністю доказів для звинувачення. Негайно звільнити його з-під варту суду» [13].

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 232 – оф., арк.1.
 2. Там само, арк. 3.
 3. Там само, арк. 2.
 4. Там само, арк. 69.
 5. Там само, арк. 15-17.
 6. Там само, арк. 20-22.
 7. Там само, арк. 42-43.
 8. Там само, арк. 7.
 9. Там само, арк. 8.
 10. Там само, арк. 34.
 11. Там само, арк.. 73.
 12. Там само, арк. 83-85.
 13. Там само, арк. 101.

Виправданий староста

Сақун Іван Євтихійович, 1905 року народження, уродженець с. Ладинка Олишівського (нині Чернігівського) р-ну. Староста с. Ладинка з жовтня 1941 р. по березень 1943 року [1].

29 вересня 1943 року Сақуна Івана Євтихійовича було затримано. Після цього оперативники провели обшук особистих речей Івана Євтихійовича. Серед них було: 581 рубль, 9,5 німецьких марок, військовий квиток, шоферські права та ремінь [2].

Свідків по справі Сақуна Івана Євтихійовича було допитано 05 жовтня 1943 року. Один місцевий житель свідчив, що бачив, як Сақун Іван Євтихійович ховав у себе в льосі командира Червоної Армії. А наступного дня прийшли німці та й убили його [3].

Деякі свідки говорили про темні справи голови споживтовариства – Костюченка Свирида Юхимовича та старости Сақуна Івана Євтихійовича. Люди казали, що вони вихваляли німецьку владу та говорили негативно про радянську: «Немецкая власть очень хорошая не как Совестская власть. При немцах живется хорошо. Что посеешь – все будет наше. Не то что при Советской власти» [4].

Інші свідки говорили, що за час правління старостою Сақун Іван Євтихійович разом з Костюченком Свиридом Юхимовичем відправляли за кордон продукти харчування та одяг німцям [5].

Були такі свідки, які навпаки позитивно говорили про Івана Євтихійовича, вони свідчили, що він допомагав нашим партизанам.

07 жовтня 1943 року вийшла постанова про обрання запобіжного заходу Сақуну Івану Євтихійовичу. У ній було сказано, що Сақун І. Є. підозрюється у злочинах за ст. 54-1 «а» КК УРСР [6].

Цього самого дня відбувся й арешт Сақуна І. Є. «Сақун Иван Евтухович проживая в с. Ладинка на временно-окупированной противником территории выдал немцам командира Красной Армии, котрого немцы расстреляли. Изымал у населения хлеб,

скот и другие продукты питания и сдавал их немецкой армии а также издевался над населением» [7].

Допит Івана Євтихійовича відбувся також 07 жовтня 1943 року. Слідчий сказав, щоб Іван Євтихійович розказав свою біографію. Ким він працював до колгоспу? Сакун І. Є. розповів, що 1927 року працював у колгоспі, був середняком, а потім служив у Чернігові в окремії саперній роті до 1929 року. Після служби був демобілізований. А пізніше пішов працювати головою скотарсько-молочарського товариства у с. Ладинка. Потім змінив місце роботи і пішов працювати до рибколгоспу головою з 1931–1933 рр., а з 1938–1941 рр. працював шофером у Чернігові. Згодом слідчий запитував, чим займався Іван Євтихійович на тимчасово окупованій території. Він розповів, що 22 червня 1941 року, коли почалася війна, його як військового відправили до Бердичева для отримання повного обмундирування. Коли вони з побратимами доїхали до Козятина, їх знову повернуло військове керівництво назад до Чернігова, там уже були німці. Тому він був вимушений повернутися додому у с. Ладинка. Спочатку працював секретарем сільуправи, а потім став старостою с. Ладинка. Потім слідчий запитував, скільки людей було доставлено Іваном Євтихійовичем у рабство до Німеччини. Він відповідав, що 28 чоловік, уродженців с. Ладинка. Також було відправлено 250 кг курей, 800 шт. гусей, 35 качок, 8000 яєць, 18 000 л молока [8].

24 жовтня 1943 року Івана Євтихійовича допитали вдруге. Слідчий запитував у старости, чи здавав він радянського офіцера німцям. Сакун відповідав, що він нікому офіцера не здавав [9].

27 жовтня 1943 року відбувся опис майна Сакуна Івана Євтихійовича, яке складалось з велосипеда, будинку та корови [10].

30 грудня 1943 року Сакуна Івана Євтихійовича допитали втретє. Слідчий знову запитував, чим займався Сакун І. Є. та які у нього були обов'язки як у старости. Сакун відповідав, що займався вилученням у місцевих жителів продуктів харчування та особистих речей, слідкував за дотриманням порядку місце-

вими жителями. Також слідчий запитував, чи бив він місцевих жителів. Сакун відповідав, що бив [11].

Учетверте Івана Євтихійовича було допитано 28 січня 1944 року. Запитання слідчого були ті ж самі. А Іван Євтихійович давав на них уже згадані відповіді [12].

06 лютого 1944 року вийшов обвинувальний вирок по справі Сакуна І. Є. Сакун Іван Євтихійович обвинувачується за ст. 54-1 «б» КК УРСР. Справу Івана Євтихійовича направити на розгляд Військового Трибуналу [13].

23 березня 1944 року відбулося засідання Військового Трибуналу по справі Сакуна Івана Євтихійовича. Покази свідків у цілому позитивно характеризували підсудного, тому суд вирішив: «Сакуна Ивана Евтуховича по суду считать оправданным, меру присечения изменить, из-под стражи освободить. Приговор окончательный и обжалованию не подлежит» [14].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16341 – оф., арк. 2

2. Там само, арк. 3.

3. Там само, арк. 30.

4. Там само, арк. 32, 38.

5. Там само, арк. 33.

6. Там само, арк. 65-66.

7. Там само, арк. 1.

8. Там само, арк.2.

9. Там само, арк. 18-19.

10. Там само, арк. 22-23.

11. Там само, арк. 14.

12. Там само, арк. 21-22.

13. Там само, арк. 24-25.

14. Там само, арк. 70-71.

Левковицька сільська рада
(Михайло-Коцюбинської селищної
об'єднаної територіальної громади)

(села Левковичі, Зайці, Кругле, Льгів, Льгівка)

Агієнко Ольга Пилипівна, 1922 р. н., с. Левковичі Чернігівського р-ну, українка, освіта середня. Проживала у м. Чернігів, завідувачка обласного архіву НКВД. Заарештована 01.10.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. 06.12.1943 р. справу припинено. Реабілітована 18.12.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6108*), (*РІ, кн.2, с.602*).

Агієнко Парасковія Василівна, 1907 р.н., с. Левковичі Чернігівського р-ну, українка, малописьменна. Проживала у с. Левковичі, бригадир. Заарештована 04.09.1944 р. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 09.04.1945 р. за ст. 54-1 «б» КК УРСР засуджена до позбавлення волі на 10 років. Реабілітована 26.06.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17089-п*), (*РІ, кн.2, с.602*).

Брей Іван Федорович, 1878 р.н., с. Льгів Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, чорноробочий. Заарештований 15.10.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 13.11.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 11.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9479*), (*РІ, кн.3, с.432*).

Веремсйчик Тимофій Васильович, 1881 р.н., с. Зайці Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Зайці, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 26.09.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.10.1996 р.

(Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.819), (PI, кн.3, с.507).

Галка Андрій Миколайович, 1924 р. н., с. Льгівка Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 434 артбр, червоноармієць. Заарештований 08.08.1945 р. За вироком ВТ 6 гв. суд від 27.08.1945 р. згідно з ч.2 Указу Президії ВР СРСР від 19.04.1943 р. засуджений до 15 років каторжних робіт. Відбував покарання в Північному залізничному таборі, м. Воркута, Комі АРСР. Реабілітований 06.07.1989 р. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.14455-п), (PI, кн.4, с.258).*

Гужва Михайло Андрійович, 1909 р. н., с. Зайці Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Зайці, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 26.09.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.10.1996 р. *(Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.819), (PI, кн.4, с.394).*

Доброговський Никанор Йосипович, 1878 р. н., с. Зайці Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Зайці, селянин. Заарештований 27.11.1919 р. За вироком Чернігівського губревтрибуналу від 09.02.1920 р. за співробітництво з денікінськими каральними органами виправданій. Заарештований 24.03.1922 р. за проведення контрреволюційної діяльності. 29.04.1922 р. справу припинено. Заарештований 11.03.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 27.11.1998 р., 28.06.1989 р. *(Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5179), (PI, кн.4, с.486).*

Колесник Юхим Антонович, 1899 р. н., с. Льгів Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Льгів,

залізничник. Заарештований 20.02.1944 р. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 17.02.1945 р. за ст.54-1 «а» КК УРСР виправданий (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.4557-п), (РІ, кн.5, с.409).*

Косач Андрій Власович, 1887 р.н., с. Льгівка, українець, селянин, репресований 1929 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1990. – 29 листопада).*

Косач Дмитро Іванович, 1875 р.н., с. Козел Козлянського р-ну (нині смт Михайло-Коцюбинське Чернігівського р-ну), українець, письменний. Проживав у с. Зайці Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 20.08.1932 р. справу направлено на припинення. Рішення по справі відсутнє. Заарештований 31.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 10.05.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 26.06.1997 р., 16.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2473, 7586), (РІ, кн.5, с.486).*

Косач Петро Дмитрович, 1906 р.н., м. Стародуб Стародубського р-ну Брянської області, РФ, українець, малописьменний. Проживав у с. Зайці Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 20.08.1932 р. справу направлено прокурору на припинення. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 26.06.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2473), (РІ, кн.5, с.488).*

Кравчук Михайло Федорович, 1906 р.н., с. Льгівка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 24.02.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 10.05.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР від 10.05.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР ви-

сланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 25.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7400*), (*PI, кн.5, с.545*).

Лук'яненко Кузьма Гнатович, с. Левковичі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Левковичі, одноосібник. Заарештований 29.03.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 28.04.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Заарештований 21.12.1939 р. За вироком судової колегії в кримінальних справах Чернігівського облсуду від 28.05.1940 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 4 роки. За ухвалою кримінальної колегії ВС УРСР від 05.08.1940 р. вирок скасовано, справу закрито, з-під варті звільнений. Реабілітований 13.04.1963 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5259; ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.858-н*), (*PI, кн.6, с.303*).

Немченко Микита Оникійович, 1886 р.н., с. Левковичі Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Левковичі, колгоспник. Заарештований 15.10.1943 р. За вироком ВТ військ НКВД по Чернігівській області від 26.12.1944 р. за ст.ст. 54-2, 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 8 років. Реабілітований 26.05.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17036-н*), (*PI, кн.6, с.547*).

Німченко Іван Сергійович, 1884 р.н., с. Левковичі, українець, одноосібник, репресований 1931 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Орешко Іван Федорович, 1914 р.н., с. Левковичі Чернігівського р-ну, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Чернігів, студент. Заарештований 27.03.1936 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 14.07.1936 р. за ст. 54-10

ч.1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі на 4 роки. Реабілітований 23.09.1991 р. (ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.14829-п), (РІ, кн.6, с.626).

Сапон Михайло Наумович, 1912 р. н., с. Льгів Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Льгів, освіта початкова, кочегар. Заарештований 03.03.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 31.03.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 27.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7643), (ШК. – 1991. – 25 квітня).

Тевкун Семен Потапович, 1880 р. н., с. Зайці, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Зайці, освіта початкова, без певних занять. Заарештований 26.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва. За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 03.10.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 14.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 1873), (ШК. – 1990. – 1 грудня).

Анатолій Скуратович

**Біографічні дані
про громадян Левковицького старостинського округу
Михайло-Коцюбинської ОТГ Чернігівського району,
що зазнали політичних репресій**

Агієнко Ольга Пилипівна, 1922 р. н., с. Левковичі, українка, освіта середня, з селян-середняків. Проживала у м. Чернігів, завідувачка обласного архіву НКВС. Заарештована 01.10.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР.

Звинувачувалася в тому, що, «перебуваючи на тимчасово окупованій території в грудні 1942 року була завербована німецькою поліцією з написанням підписки і обранням псевдоніму «Мотузка» для виявлення серед радянських громадян осіб вороже налаштованих проти німецької влади». Як впливає з матеріалів справи, обвинувачена особисто визнала факт перебування німецькою поліцією, але заперечувала передачу будь-яких відомостей каральному органу окупаційної влади. Свідки у цій справі не привели факти зрадницької діяльності обвинуваченої, вказуючи при цьому на зворотне – надання сприяння партизанському загону з боку Агієнко О. П. у вигляді доставки медикаментів, поширення листівок і радянських газет в місто, укривання партизан від переслідування. Враховуючи викладене, 06.12.1943 р. справа припинена зі звільненням з-під варти.

Реабілітована 18.12.1997 р. (ДАЧО. – Ф. Р-8840. – Оп.3. – Спр. 6108).

Агієнко Парасковія Василівна, 1907 р.н., с. Левковичі, українка, малописьменна, кравчиня, заміжня, під судом не була. Проживала у с. Левковичі, працювала бригадиром рільничої бригади колгоспу ім. Сталіна. Заарештована 04.09.1944 р., «обвинувалась в том, что проживая на территории оккупированной немцами в с. Левковичи в начале 1943 года дала подписку черниговской полиции о сотрудничестве, выдавала коммунистов и партизан, в частности по ее даносу были арестованы секретар РК КП(б)У Ремизов, партизаны Руденок, Коверо, которые немцами были расстреляны. Во время немецкой оккупации вела среди населения открытую антисоветскую агитацию».

За вироком ВТ військ НКВС по Чернігівській області від 09.04.1945 р. за ст. 54-1 «б» КК УРСР засуджена до позбавлення волі на 5 років з конфіскацією особисто належного майна. Військовим Трибуналом вона визнана винною в тому, що, проживаючи на тимчасово окупованій території, в 1942 році виступала на загальних зборах с. Левковичі з антирадянською промовою

і закликала громадян добре працювати на німців. Реабілітована 26.06.1995 р. відповідно до ст. 1 Закону Української РСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17089-н*).

Галка Андрій Миколайович, 1924 р.н., с. Львівка, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 434 артбр, червоноармієць. Заарештований 08.08.1945 р. За вироком ВТ 6 гв. суд від 27.08.1945 р. згідно з ч. 2 Указу Президії ВР СРСР від 19.04.1943 р. засуджений до 15 років каторжних робіт. Відбував покарання в Північному залізничному таборі, м. Воркута, Комі АРСР. Реабілітований 06.07.1989 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 14455-н*).

Нагороджений орденом Вітчизняної війни 2 ст. Нагородний документ № 62 від 18.04.1991 р.

Доброговський Никанор Йосипович, 1878 р. н., одноосібник з с. Зайці, освіта початкова. Заарештований 27.11.1919 р. За вироком Чернігівського губревтрибуналу від 09.02.1920 р. за співробітництво з денікінськими каральними органами виправданий.

Удруге заарештований 24.03.1922 р. за проведення контрреволюційної діяльності. 24.04.1922 р. справу припинено.

Заарештований утретє 11.03.1930 року, звинувачувався у тому, що під час громадянської війни підтримував зв'язки з денікінцями і петлюрівцями, пізніше агітував проти колективізації та інших заходів радянської влади. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР від 29 квітня 1930 року за ст. 54-10 КК УРСР був висланий до Північного краю строком на три роки. Реабілітований 27.11.1998 р., 24.09.1999 р. і 28.06.1989 року як особа, на яку розповсюджується дія ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 роки «Про додаткові заходи про відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» (*ДАЧО, ф. Р-4609, оп. 1, спр. 467, 6955, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5179*).

Колесник Єфим Антонович, 1899 р. н., українець, селянин-середняк, колгоспник, письменний, несудимий.

Заарештований 15.02.1944 р. за звинуваченням у тому, що, проживаючи на тимчасово окупованій території, спільно з іншими особами написав зрадницьку заяву на громадян із с. Льгів Чередниченка, Мельника і Косовця. У результаті – вказані громадяни були заарештовані поліцією. Підставою для представлення Колесника перед судом слугували показання свідків Чередниченка, Мельника і Косовеця, які в суді наполягали на своїх свідченнях, але в судовому засіданні встановлено, що свідки давали неправдиві показання. В ході проведених слідчих дій інших доказів злочинної діяльності Колесника Є. А. не виявлено і його виправдано ВТ військ МВС Чернігівської області 17.02.1945 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. П-4557*).

Косач Дмитро Іванович, 1875 р. н., с. Козел Козлянського р-ну (нині смт Михайло-Коцюбинське Чернігівського р-ну), письменний. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 20.08.1932 р. справу направлено прокурору на припинення. Рішення по справі відсутнє.

Повторно заарештований 31.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 10.05.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки умовно.

Реабілітований 26.06.1997 р., 16.06.1989 р. (*ДАЧО, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 2473, 7586*)

Косач Андрій Власович, 1887 р. н., с. Ільгівка Чернігівського району, хлібороб, заарештований 28.10.1929 року.

Звинувачувався у скоєнні злочинів за ст. 58-10 КК УРСР. Висланий в Північний край терміном на три роки. Реабілітований 3 липня 1989 року в відповідності до ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 роки «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» (ДАЧО, ф. Р-8840, оп.3, спр. 3790).

Кравчук Михайло Федорович, 1906 р.н., с. Льгівка, син куркуля, тесля 6-го відділення дистанції колії ст. Чернігів, проживав Н. Подусівка м. Чернігів.

Заарештований 25.02.1933. Кравчук М. звинувачувався в здійсненні антирадянської агітації, спрямованої на зрив заходів радянської влади. Постановою особливої наради при Колегії ДПУ УСРР від 10.05.1933 по ст 54-10 КК УРСР висланий на три роки в Північний край – умовно.

У роки Другої світової війни був призваний до Червоної Армії 12.07.1941 року. Воював у складі 560 осаб 52А. Пропав безвісти 19.10.1941 р. у Новгородському р-ні Ленінградської обл. За проявлений героїзм і мужність нагороджений орденом Червоної зірки (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 27.12.1941 року).

Реабілітований 25 липня 1989 року Чернігівською обласною прокуратурою на підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 роки про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» (ДАЧО, ф. Р-8840 оп.3 спр. 7400).

Німченко Микита Оникійович, 1886 р.н., с. Левковичі, працював у колгоспі с. Левковичі, малописьменний, безпартійний. Вироком військового Трибуналу військ НКВС Чернігівської області заарештований 15.10.1943 р. За вироком ВТ військ НКВС по Чернігівській обл. від 26.12.1944 р. за ст.ст. 54-2, 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 8 років з конфіскацією особистого майна.

У касаційному і наглядовому порядку справа не розглядалася.

26.05.1995 року прокуратура Чернігівської області зазначила, що, згідно з вироком, Німченко М. О. визнаний винним у тому, що, перебуваючи на тимчасово окупованій території в с. Левковичі, в різний час 1942-1943 років під час розмов з громадянами зводив наклепи на радянську владу, вихваляв життя царської Росії.

У суді Німченко М. О. винним себе за висунутими звинуваченнями не визнав. Допитані в суді свідки показали, що Німченко М. О. допускав антирадянські висловлювання. Однак, як ці висловлювання носили непостійний характер і не були спрямовані на повалення і підрив радянської влади, тому в цих діях Німченка М. О. відсутній склад злочину. Реабілітований 26.05.1995 р. (ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 17036-п).

Сапон Михайло Наумович, 1912 р. н, с. Льгів, кочегар. Заарештований 03.03.1933 р. Звинувачувався в тому, що був сином куркуля, проник в колектив з метою його подальшого знищення. (ст. 54-10 КК УРСР). За постановою особливої наради при Колегії ДПУ УРСР від 31 березня 1933 року висланий в Північний край строком на 3 роки. Реабілітований 27 червня

1989 роки як такий, що потрапив під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 роки «Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» (ДАЧО, ф. Р-8840 оп. 3, спр. 7643).

Зі справи П-9779, фігурантами якої є двоє мешканців села Левковичі

Полулях Василь Іванович, 1907 р. н., уродженець с. Льгів, селянин. Тримався під арештом з 15.10.1929 по 12.11.1929 р., притягнутий як обвинувачений за здійснення терористичного акту. Провину слідством не доведено. Постановою прокурора від 19.12.1929 р. кримінальну справу закрито: склад злочину в діях Полуляха відсутній, тримався під вартою безпідставно.

Брей Іван Іванович, 1907 р.н., уродженець с. Льгів. Заарештований 15.10.1929 р. за здійснення терористичного акту.

Провина Брея І. І. не доведена, тримався під вартою безпідставно. Звільнений 12.11.1929 р. Реабілітований Чернігівською облпрокуратурою 05.02.1998 р. (ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. П-9779).

У травні 1944 року Брей І. І. був призваний до Червоної Армію. Проходив службу в 1106 сп 331 сд. 06.04.1945 року наказом командира 1106 сп нагороджений медаллю «За відвагу» за те, що в боях в Сх. Пруссії за село Томсдорф 23.12.45, увірвавшись на околицю села, кидком гранати вбив трьох німців і 7 взяв у полон, в бою 23-25.03.45 р. у м Хайлігенбайль у вуличних боях з карабіна вбив 9 німців і взяв у полон 16.

Тевкун Семен Потапович, 1880 р.н., с. Зайці, без певних занять. Куркуль, із розкуркулених у 1931 році. У 1930 році був заарештований міліцією за незаконне зберігання зброї. У довідці, виданої Зайчанською сільрадою в вересні 1937 року, зазначено, що в своєму користуванні мав 20 га землі, чотирьох коней, три

корови, пасіку з 200 вуликів, дрібної худоби 25 голів. Користувався найманою робочою силою. Від виселення втік, два рази був арештований органами НКВС за антирадянську діяльність. Підтримував зв'язок з денікінцями, зустрічав на полі їх з хлібом і сіллю. Видавав актив села громад. Чорного і інших денікінці вбили. Мав тісні зв'язки з бандитами.

Заарештований 26.09.1937 р., звинувачувався в проведенні антирадянської агітації, справованої на зрив колгоспного будівництва, поширював провокаційні чутки про загибель радянської влади. Рішенням «трійки» при Чернігівським ОУ НКВС поміщений у ВТТ терміном на десять років. Реабілітований висновком Чернігівської прокуратури 14 червня 1989 року на підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року «Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» (*ДАЧО, ф. Р-8840, о.3, спр. 1873*).

Трепах Селиван Петрович, 1902 р.н., с. Левковичі, чорноробочий. Проживав в Бікінському районі ст. Розенгартівка ДВК. Заарештований Бікінським РВ НКВС 11 вересня 1937 року. Засуджений «трійкою» при УНКВС по ДВК 9 грудня 1937 року по ст. 58 п. 10 КК РРФСР (Контрреволюційна діяльність) до 10 років позбавлення волі.

Реабілітований 18 липня 1989 року прокуратурою Хабаровського краю на підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року «Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років».

За неперевіреними даними після звільнення оселився у Горьківській області. Помер у 1981 році (*ДБ «Жертви політичного терору в СРСР»; Книга пам'яті Хабаровського краю*). *Номер справи: П-93727*).

**Зі справи 819 (ф.Р-8840, оп.3),
фігурантами якої є жителі села Зайці
Левковицької сільради**

Веремейчик Тимофій Васильович, 1881 р. н., землепашець, куркуль-експертник, с. Зайці, малописьменний.

Гужва Михайло Андрійович, 1909 р. н., з с. Зайці, селянин-одноосібник.

Зазначені громадяни звинувачувалися в антирадянській агітації, спрямованій до зриву заходів радянської влади. Слідством встановлено, що, будучи в 1932 році розкулаченими за невиконання хлібозаготівлі і несплату держподатків, систематично здійснювали в Зайцях антирадянську агітацію проти політкампаній, а саме: восени 1931 р. під час хлібозаготівлі Гужва і Веремейчик не тільки самі ухилялися від здачі хліба державі, але, зібравши біля школи селян, переконували останніх не здавати державі хліб, при цьому пропонували організуватися і дати сільактиву відсіч.

6 липня 1932 року Чернігівським райвідділом ГПУ УРСР Веремейчик Т.В. і Гужва М.А. були заарештовані за підозрою в скоєнні злочину, передбаченого ст. 54 -10 ч.1 КК УРСР. Однак попереднім слідством у даній справі не зібрано достатніх доказів. Уповноваженим Київського відділу 26 вересня 1932 року кримінальна справа відносно Гужви М.А. була припинена на підставі ст. 197 ч. 2 КПК УРСР, а його з-під варти звільнено. Реабілітовані фігуранти справи були на підставі висновку Чернігівської прокуратури 25 листопада 1996 року (*ДАЧО. ф. Р-8840, оп.3, спр.819*).

**Зі справи П-2473,
фігурантами якої є мешканці
с. Зайці Левковицької сільради**

Косач Дмитро Іванович, 1875 р. н. уродженець села Козел, житель села Зайці, освіта початкова, несудимий.

Косач Петро Дмитрович, 1906 р. н., уродженець м. Стародуб, житель села Зайці, малограмотний, несудимий.

6 липня 1932 року Чернігівським РВ ГПУ за проведення антирадянської агітації, спрямованої до зриву заходів радянської влади на селі, їм було пред'явлено звинувачення за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР. Косач Д. І. і Косач П. Д. заперечували антирадянську діяльність. У серпні 1932 року уповноваженим відділу ГПУ Чернігівської області прийнята постанова по кримінальній справі стосовно Косача Д. І. і Косача П. Д. на припинення та звільнення з-під варти на підставі відсутності в їхніх діях злочину.

**Зі справи 6464 (ф.Р-8840,оп.3),
фігурантами якої є житель с. Левковичі**

Немченко Іван Сергійович, 1884 р.н, с. Левковичі, куркуль-експертник, позбавлений виборчих прав, освіта початкова, працював в с. Козел (нині селище М.-Коцюбинське). Заарештовано 26 березня 1931 року. Звинувачується в проведенні антирадянської агітації, направленої на зрив заходів радянської влади на селі (ст. 54-10 КК УРСР). За постановою особливої наради Колегії ДПУ УРСР від 5 липня 1931 року був висланий в Північний край строком на три роки.

З слідчих матеріалів: до Чернігівського райвідділу ГПУ надійшли відомості про те, що група куркулів у складі: Портного І. А., Шатуна В. М., Шатуна А. Г., Дубини Н. Т., Науменка Т. І., Немченка, Руденка Н. А., Томілко А. І., Гусара І. К. і Пінчука В.С. систематично здійснює агітацію серед середняцько-бідняцької маси проти заходів радянської влади на селі.

Реабілітовані Чернігівською прокуратурою від 26 червня 1989 року на підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року «Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років».

Олишівська селищна рада
(Олишівської селищної об'єднаної територіальної громади
(селище Олишівка)

Костянтин Матвієнко

Про земляків, яких історія повертає із небуття

*«Адже немає нічого таємного, що не стало
б явним, не сокровенного, що не стало б
відомим і не виявилось би».*

Біблія. Від Луки. 8-17.

Цілком таємний наказ наркома НКВС СРСР від 30 липня 1937 року за № 00447 повністю відпускав гальма працівникам цієї правоохоронної структури і давав їм можливість розгулятися не тільки в правовій площині, висуваючи громадянам абсурдні звинувачення з фантастичними формулюваннями, юридичними і граматичними помилками у підготовлених і долучених до справ документах, а і встановлював «до двору» квоту щодо кількості осіб, яких необхідно підвести під першу категорію – розстріл чи другу – позбавлення волі. По Чернігівській обл. розстріляти не менше 300 чол., засудити до ВТТ 1300 чол. Ніби все це стосувалось не людей, а, принаймні, якогось майна.

Ця кривава вакханалія важким катком прокотилась і по жителях Олишівки. Вона страшною гадиною заповзала в їхні оселі і їхні душі. За неповний рік, з серпня 1937-го до осені 1938-го, ВМП застосовано до 18 жителів Олишівки і особливо квітень-травень 1938-го, коли треба орати землю і сіяти хліб, аж 14 трудівників села у законний спосіб було незаконно позбавлено життя, а їхні сім'ї залишено у повній невідомості про долю найдорожчої людини.

Жертвами мудрої Сталінської політики і його всевидячого ока, за цей кривавий рік Великого терору, стали наступні жителі села Олишівки.

	Прізвище, ініціали заарештованого	Рік народ- ження	Дата арешту	Витяг з рішення «трійки» (дата)	Дата розстрілу
1	Лапа М.С.	1892	13.06.37	10.12.37	13.12.37
2	Белій В.З.	1896	19.09.37	22.12.37	23.12.37
3	Слісаренко К.Д.	1891	05.10.37	21.10.37	27.10.37
4	Савута С.Т.	1899	29.11.37	29.04.38	19.05.38
5	Коваленко А.О	1882	18.12.37	27.12.37	07.01.38
6	Бойко Г.И.	1908	10.03.38	23.04.37	10.05.38
7	Макотрик Я.М	1888	06.03.38	23.04.38	10.05.38
8	Андріяш І.Д.	1888	11.03.38	23.04.38	10.05.38
9	Бойко Г.М.	1886	11.03.38	23.04.38	10.05.38
10	Мисюра С.І.	1886	11.03.38	23.04.38	10.05.38
11	Гордієнко М.С.	1890	11.04.37	23.04.38	10.05.38
12	Шевченко Д.І.	1898	23.04.38	23.04.38	10.05.38
13	Денисюк В.Я.	1885	11.03.38	10.04.38	23.04.38
14	Костюченко І.Т.	1892	11.03.38	10.04.38	23.04.38
15	Костюченко К.С.	1866	11.03.38	10.04.38	23.04.38
16	Матвієнко В.П.	1888	11.03.38	10.04.38	10.05.38
17	Стеценко І.С.	1898	08.03.38	10.04.38	23.05.38
18	Скоробагацько М.С.	1888	11.03.38	10.04.38	23.05.38
	Прізвище, ініціали заарештованого	Рік народ- ження	Дата арешту	Рішення у справі	
19	Пика С.І.	1884	17.01.38	рішенням ВТ від 18.03.38	10 років ВТТ
20	Луценко Д.П.	1884	17.01.38	без рішення	справу припинено 25.04.38
21	Булах Ф.А.	1884	18.03.38	без рішення	Звільнено 16.04.38

Усього ж з часу встановлення радянської влади на Чернігівщині і до п'ятдесят другого року по неповних даних було репресовано за контрреволюційні злочини 74 жителі села, із яких розстріляно 23 особи.

Маховик репресивної машини спочатку прокочувався по одинаках-вільнодумцях, що висловлювались необережно на базарі, біля коопераційної лавки, біля церкви, перед заздрісником сусідом щодо невдоволення заходами радянської влади, великими податками і бідним життям, майже безоплатною працею в колгоспі. Особливо було болісно тим, кого на початку 30-х за рішенням так званої особливої наради при ДПУ УРСР, враховуючи в першу чергу, їхнє небідне становище, майновий стан господаря-землероба (не голодує не зважаючи на велику сім'ю, має будинок під залізом, гурт худоби, земельну ділянку, господарські будівлі) вислали у Північні райони великої радянської держави. Дехто (Стеценко Є. П., Хитун А. В. Хитун Г. С., Шевченко Й. Д., Слісаренко К. Д., Радич А. П. та ряд інших односельців), керуючись почуттям малої Батьківщини, повернулись до Олишівки, дехто закріпився, оскільки в Олишівці нічого не залишалось (будинок продали через торги сільської ради, майно забрали до створеного колгоспу і т. ін.), у Чернігові чи деінде.

Та хіба мало було підстав для невдоволення тогочасним життям. Всевидяче государеве око – ДПУ, а потім НКВС вилловлювало таких і під відповідним пресингом вичавлювало з них списки односельців, сусідів, родичів, знайомих, з якими допитуваний мав розмову навіть, можливо, кілька років тому, коли просто у ході обговорення тяжкої житейської ситуації при зустрічі випадково чи при відзначенні якогось свята, чи сімейної дати обговорювались питання – як вижити. Адже були такі розмови, звичайно були. Згідно з отриманими установками згори, формувались кримінальні справи з політичним підтекстом, які направлялись то на розгляд особливої наради при Колегії обласного ДПУ, то на розгляд спецколегії Чернігівського облсуду, то страхітливої «трійки», то Військового Трибуналу (таких структур було вдосталь).

Так, наприклад, коваль колгоспу ім. Кірова **Пика Семен Іванович**, 1884 р.н., арештований 17.01.38 р. і вже 18.03.1938 р. був засуджений Військовим Трибуналом до 10 років ВТТ за те, що «недобросовестно относился к работе в колхозе, проводил антисоветскую агитацию, направленную на подрыв трудовой дисциплины в колхозе, против коллективизации, пытался доказать, что в колхозе жить хуже и тяжелее чем жизнь при ведении индивидуального хозяйства». А ще Пика С. висловлював жаль з приводу розстрілу Тухачевського, Якіра та інших. Загалом чи говорив так Семен Іванович, чи ні, а сформулював слідчий на свій розсуд, мабуть, правильно, оскільки у цьому наборі слів була суцзя правда життя того часу. Та у ході ведення справи при всіх намаганнях оперуповноваженого коваль Семен Пика винним себе не визнав. Йому поталанило повернутись додому.

У березні 1930 року уповноважений ДПУ по Олишівці закінчив справу відносно **Шевченка Йосипа Даниловича** за ст. 54-10 «антирадянська агітація» і у своєму висновку рекомендував «настоящее дело по обвинению Шевченко О. Д. обвиняемого по ст. 54-10 направить в Особое Совещание при коллегии ГПУ УССР с ходатайством о заключении в концлагерь сроком на три года». Як бачимо вже тоді у процесуальних матеріалах, якщо їх так можна назвати, використовувалось ось це страшне слово – концентраційний табір, яке тепер у нас асоціюється з періодом війни, коли в таких таборах насильницьким методом утримувались мільйони і військовополонених, і цивільних осіб.

Із довідки сільської ради від 16.01.30. «Шевченко Й.Д. по соцстану куркуль. Має будинок під залізом, клуню, хлів, коня, корову, свиней – 2, землі 10 дес. (на якій треба добре працювати, щоб прогодувати сім'ю)». А сім'я у Шевченка була така: батько 70 років, дружина, брат і 5 хлопців, із яких найменшому сину 9 міс.

А злочин Шевченка Й.Д. зводився до того, що він (із обвинувального висновку) «В 29 г. на базарной площади, воспользовавшись базарным днем, среди собравшейся толпы селян вел агитацию о скорой гибели советской власти о чем слышал сви-

детель. При етом он говорил: «Ну, скоро нашим комиссарам конец. С одной стороны Китай, а там Польша и удирать им будет некуда». За рішенням особливої наради при Колегії ДПУ від 29.03.30 р. Шевченко Й. тоді отримав свої три роки таборів у районах Півночі.

14.02.30 р. був заарештований **Хитун Антон Васильович**, 1877 р. н., який: «враждебно относится к мероприятиям советской власти. Возле церкви в присутствии свидетеля говорил селянам: «Грабежу нет конца и краю, но скоро, уже слава богу за границей вже почули про те, що хочуть уничтожить церкви и грабят народ и послали китайцев на усмирение». Справа велася швидко, і А. Хитун отримав свої три роки.

31.10.30 р. арештовано **Хитуна Григорія Степановича**, 1886 р. н. У довідці сільської ради вказано «куркуль, будинок під залізом з 3-х кімнат, сіни, комора, клуня, хлів, землі 6 га. До радянської влади ставиться вороже». В обвинувальному висновку оперуповноважений перед особливою нарадою при Колегії ДПУ УРСР порушував клопотання про ув'язнення Хитуна в концтабір на три роки: «Среди крестьян своего кутка говорил: «Хлеб не сдавайте. Скоро на них придет конец. Они уже догратятся, будем их вешать, будет им советская власть». Особлива нарада дослухалась до обвинувального висновку оперуповноваженого і погодилась з його пропозицією – 3 роки висилки в Північний край. Та трагедія Хитуна на цьому не завершилася, хоча й оминула у час «Великого терору». Згодом згадали про нього і вже на другий день початку Великої війни в постанові на арешт від 23.06.41 р. було констатовано: «Хитун Г. С. активний член Союза хлеборобов-собственников (але ж це було ще до створення колгоспу), учасник германських карательних отрядов, в 1930 г. за активную антисоветскую деятельность судим к 5 годам лишения свободы». Особлива нарада при НКВС згідно з випискою із протокола № 71 постановила Хитуна Г. С. за анти-

радянську агітацію ув'язнити до ВТТ на 5 років за здійснення антирадянської агітації. Згідно з випискою з протоколу Особливої наради при НКВС від 27.09.41 р. за №71: Хитуна Г.С. заключити у ВТТ на 5 років, рахуючи з 25.06.41 р. Викликає сумнів дата прийнятого рішення, адже на той час Чернігівщина вже була окупована німецькими військами. Але на роздуми про подальшу долю хлібороба Хитуна Г. С. наштовхують такі факти. Згідно з довідкою від 09.02.42 р., складеної працівником НКВС в м. Свердловську «Дело до установления осужденного сдано на временное хранение в архив спец. НКВД.

Решение ОО от 27.09.41г. в отношении Хитун Гр. Ст. исполнению не приведено за отсутствием сведений о местонахождении арестованного, эвакуированного в связи с военной обстановкой из прифронтовой полосы».

А всьому цьому двічі трагічному передувало таке.

23 червня 1941 р. під грифом «цілком таємно» у прифронтові республіки і області за №29 було направлено директиву наркома НКДБ СРСР Меркулова про перевезення арештованих до центральних та східних районів СРСР, у якій, зокрема, було сказано: «ПРЕДЛАГАЮ ВАМ:

3. Рассмотрите дела на всех имеющихся у вас арестованных органами НКГБ и составьте списки та тех, которых считаете целесообразным расстрелять». Таким чином закінчився земний шлях Хитуна Г. С.

За антирадянські висловлювання на мітингу 12.07.41 р. з приводу початку війни: «Если бы я имела такую силу то я и выколола бы глаза и Гитлеру и Сталину» **Качура Ольга Іванівна** у цей же день була заарештована Олішівським РВ НКВС і доставлена до Чернігівської тюрми. До справи долучено довідку-клопотання голові Військового Трибуналу: «Прошу учесть – 1) У Качуры 3 сына служат в Красной Армии. 2) Качуре 69 лет. 3) Семья хорошо работает в колхозе. 4) Качура чистосердечно признала свою вину». Виходячи із викладеного, Військовий

Трибунал обмежився мірою покарання – 6 років ВТТ і поразкою в правах – 3 роки. Подальша доля Качури О. І. з цього часу нікому невідома.

27.03.31 р. **Радич Андрій Петрович**, 1877 р. н. був заарештований «за агітацію против колективизации и мероприятий советской власти проводимих на селе». В обвинувальному висновку порушувалось клопотання про ув'язнення Радича в концтабір на п'ять років. 10.05.31 р. за рішенням ОО (коли треба було ороти і сяти) його було вислано в Північний край на три роки.

Таким же чином у 1930 році був розкуркулений і висланий у Північний край **Стеценко Євграф Пантелеймонович**, 1887 р.н. разом із синами **Іларіоном**, 1916 р. н. та **Кузьмою**, 1913 р.н. У 1935 році повернувся в Олишівку.

11.09.36 р. оперуповноваженим 3-го відділення особливого відділу управління держбезпеки облуправління НКВС розглянуто матеріали на Стеценка Є. П. Оперуповноважений почав працювати над творенням справи вже не по одному фігуранту. Він створив злочинну групу одностумців, які мали своє бачення непростого тогодення і змусив підписати Стеценка Є. П. 4.10.36р. протокол допиту, в якому було вказано: «Да, я признаю себя виновным в том, что проводил вербовки в контрреволюционную организацию по заданию Шрамченко Глеба». І список «я завербовал с полного их согласия следующих лиц:

- 1.Булах Данило Євтихєвич.**
- 2.Скоробагатько Микита Сильвестрович,**
- 3.Стеценко Иван Симонович**
- 4.Хитун Антон Васильович**
- 5.Стеценко Андрій Степанович**
- 6.Осика Иван Степанович**
- 7.Булах Филарет Аврамович**
- 8.Кулак Макар Іванович**
- 9.Гаєвський Степан Михайлович.**

У ході слідства був змушений сказати, що завербував його у контрреволюційну організацію Гліб Шрамченко у ході розмови у поїзді під час їхнього етапування у 1930 році до місця відбування покарання. Але ж скоріш за все це були тяжкі їхні розмови і роздуми на дії влади щодо них. І тепер у списку, складеному оперуповноваженим, були вказані просто знайомі, родичі, сусіди Стеценка, названі ним у ході розмови. А щоб допитуваний почував себе впевненіше у своїй невинності, протокол закінчено так: «Вопрос: «Какие задания давали?» Ответ: «Никакого задания никому не давал».

Рішенням спецколегії Чернігівського облсуду від 09.05.37 р. по даній справі (антирадянська пропаганда) були засуджені: Стеценко Є. Д. – 10 років ВТТ, з поразкою в правах – 5 років, Булах Д. Є. – 7 років ВТТ, з поразкою в правах 3 р., Шрамченко В. Д. (брат Гліба) – 5 років ВТТ і 3 роки поразки в правах, Кулак М. І. 3 роки ВТТ і 2 роки поразки в правах, Гаєвський С. М. – 3 роки ВТТ і 2 роки поразки в правах, Столиця З. М. – 3 роки ВТТ і 2 роки поразки в правах.

Коли настане вже кривавий 38-й, оперуповноважений із не без його організаційної участі складеного списку членів підпільної контрреволюційної повстанської організації, очолюваної колишнім куркулем Стеценком Є. П., яких у недалекому 36-му засудили, створить ще одну справу, по якій на ешафот у 38-му підуть Стеценко І. С., що повернувся після відбуття терміну вислання, середняк Скоробагатько і колгоспник, колишній середняк Булах, які були його сусудами і товаришами. Перших двох за рішенням «трійки» буде розстріляно, а Булаха Ф. А. з невідомих підстав у квітні 38-го із тюрми відпущено.

У 1932 році таким же чином був розкуркулений і засуджений до 3-х років за антирадянську пропаганду і висланий у Північний край **Слісаренко Кирило Демидович**, 1891 р.н. Але його трагедія повторилася. Він, як і багато інших, повернувся на батьківщину і вже 05.10.37 р. був знову заарештований. 20.10.37 р.

оперуповноважений УНКВС передав підготовлену ним на Слісаренка справу на розгляд «трійки», і 21.10.37 р. прийнято рішення «Скрившегося от репрессирования при раскулачивании, судимого за контр-революционную деятельность, после отбития наказания, проводил антисоветскую агитацию, высказывал резкие пораженческие и террористические настроения» – розстріляти. Маховик «Великого терору» набирав оберти.

Белий Василь Захарович, 1896 р. н., голова Олишівського райвиконкому, заарештований 19.09.37р. Розстріляний 23.12.37р. По справі проходить за надуманими мотивами разом із іншими керівниками обласних структур.

Савута Степан Титович, 1899 р. н., уродженець Полтавської обл., із родини селянина-бідняка, освіта середня агрономічна, чл. ВКП(б) з 1932, виключений у 1937-му за антипартійну позицію (після арешту), голова колгоспу ім. Кірова, одружений, мав сім'ю: дружина, діти: 13,8,4 роки, немовля 3 міс., мати 66 р. Заарештований 29.11.37 року.

По справі проходить 14 фігурантів, керівників різних посад із різних районів області, зведених оперуповноваженим НКВС у одну справу, про злочинну антирадянську українсько-націоналістичну і правотроцькістську організацію. Неодноразово вносились постанови про продовження терміну ведення справи.

«В антисоветскую правотроцкистскую организацию я был завербован председателем райисполкома Белым в январе 37. В январе 37-го в райисполкоме обсуждался вопрос о срыве мною переработки льноволокна, за что я получил серьезное предупреждение. Будучи недовольным я зашел к Белому. Белый видя мои недовольства и мою неустойчивость в партийном отношении начал со мной беседу антисоветского характера.

Так, он обвинял политику партии и ее Сталинского руководства в том, что якобы коллективизацию проводит рано, нужно несколько лет обождать пока крестьянство окрепло би, а так люди ни за что страдают, а нас только бьют.

Видя, что я с его антисоветскими взглядами согласен, Белый прямо мне сказал, что с таким положением в стране нужно бороться и что эту борьбу уже осуществляет антисоветская правотроцкистская организация участником которой является и он, что организация ставит своей задачей вести борьбу за изменение существующего положения в стране путем насильного устранения Сталинского руководства в партии. К этой борьбе Белый предложил примкнуть и мне». Далі у протоколі допиту Савута визнає, що він затягнув будівництво льоноперероблявального пункту; не забезпечив своєчасного збирання сіна; допустив зараження зерна пшениці кліщем; не здійснював належним чином керівництво апаратом колгоспу, що привело до дезорганізації роботи у колгоспі і, в кінці протоколу: «С моих слов записано верно. Читал лично 02.12.37». Що ще треба? Адже у юриспруденції тих часів панувало положення, згідно з яким, зізнання підозрюваного у скоєнні ним злочину лягало у основу його звинувачення і доведення вини не вимагало.

До справи долучено акт від 10.12.37 р., складений і підписаний комісією у складі 5 осіб представників правління колгоспу.

У Акті констатувалось: 1) *Загибло нескошеного сіна 12 га., та згнило 106 копиць сіна через шкідницьку роботу Савути.* 2) *Навмисно засорено посів конюшини.* 3) *Шкідницький посів 17 га. озимини бувшим головою Савутою несортowego жита в зоні сортowego посіву...* 4) *Заражено жито і пшеницю кліщем 800 пудів...* 5) *Шкідницьки було проведено будівництво переробного пункту, який непридатний для переробки льону.* 6) *Шкідницьки проведено посів ярих зернових, навмисно з метою зниження врожайності на площах гірших...* 7) *Розбазарював солому, сіно, продаючи без дозволу загальних зборів в той час, як колгоспникам на трудовень не видавав, як сіно так і солому.* 8) *Підрив трудової дисципліни в колгоспі стався через пиятику бувшого голови колгоспу Савути, який у 37 році у лісі в купі з полеводом Лапою і іншими колгоспниками пиячив де співав контрреволюційні пісні і анекдоти...* 9) *Згноєно 5 кіп льону на бригаді № 5 у*

бригадира Губи А., з яким Савута часто пиячив і виставлявся як кращий бригадир.

п/п Лупін, Тосіч, Шунко, Дзюб, Околот»

29.04.38 р. С. Савута, як і інші фігуранти даної справи, був розстріляний.

Звертає на увагу текст заяви одного із фігурантів цієї справи, який разом із Савутою розділив трагічну долю 14 службовців із різних населених пунктів (від директора с/ш м. Конотопа і директора МТС м. Бахмача до завгоспа фабрики музінструментів Чернігова і зам. пред. Оргбюро Облразнпромсоюза Чернігова, яких об'єднали чекісти у одній справі.

Киридон Семен (у обвинувальному висновку) **Степан** (у заяві автора) **Ігнатович**, голова сільської ради с. Гнилуша Остерського району писав на ім'я «Нач. обл. упр. НКВД»: «Желая скупить свою вину перед советской властью я хочу дать правдиве показане о своей антисоветской деятельности. Я являюсь членом троцкистской антисоветской организации в которую завербован бывшим заврайфинвідділом Шабровим в Х1 35 року в Остре (далі викладка писаного чорнилом тексту на трьох аркушах).

Мене сняли з роботи. И виддали під суд. Я осужден на 2 роки я обещаю бильше антисоветской работой не занимаюсь. 2.01.1938».

Не врятувало Киридона С. його щире «зізнання» – 29.04.38 р. його розстріляно.

Юридична фантазія виконавця, який формував кримінальну справу Макотрика й інших учасників по ній, є таким собі провінціальним апогеем у період «Великого терору» в Олишівці.

18.06.37 р. у протоколі допиту **Лапи М. С.**, розстріляного за рішенням «трійки» 13.12.37 р. в числі учасників к-р організації, було вказано прізвище Макотрик Я. М., хоча сам Лапа категорично відкидав по своїй справі свою причетність до к-р орга-

нізації і стверджував, що учасником такої організації ніколи не був.

А між іншим в. о. начальника Олишівського РВ НКДБ сержант держбезпеки Добринь 06.03.38 р. виніс постанову про обрання запобіжного засобу у вигляді арешту **Макотрику Якову Мусійовичу**, 1888 р. н., жителю с. Олишівка, колишньому чл. партії есерів, працюючому в колгоспі ім. Кірова, голові ревкомісії, звинувачуваному у скоєнні злочину за ст. ст. 54-11, 54-10, 54-7 КК УРСР (контрреволюційна діяльність) і звинувачував його в тому, що він, Макотрик, є керівником нацистсько-української націоналістичної організації і по завданню Центру такої проводить роботу, направлену на підрив (не більше не менше) могутності СРСР.

23.04.38 р. слідство було завершено. І як же події розвивались потому? У своєму висновку Добринь констатував:

«Олишевским райотделением УГБ НКВД вскрыта и ликвидирована эсеровская повстанская, антисоветская организация ставившая своей целью свержение Советской власти вооруженным путем. Отторжение Украины от Советского Союза и организации Украинского националистического государства.

Организация и практическая деятельность организации выражалась:

а) в расширении рядов организации за счет новых вербовок;
б) во вредительстве и диверсионной деятельности в колхозе;
в) в антисоветской агитации против существующего Советского строя, колхозной системы и мероприятий Партии и правительства.

Все это полностью подтверждено в процессе следствия. По настоящему делу привлечены в качестве обвиняемых (таку програму обвинувачувані колгоспники вряд чи собі уявляли, яку склав у процесуальному документі представник НКВС):

1. «Макотрик Сознался и показал, что он с мая 1935 г. является активным участником к-р националистической повстанческой организации в к-р организацию завербован Лапой

М. С. Макотрик лично сам завербовал в к-р организацию девять человек, лично сам занимался вредительством в колхозе им. Кирова к этому же привлекал и других участников к-р организации (але ж не вказано жодного факту шкідництва).

2. Андрияш Иван Денисович, 1888 г. р., уроженец Олишевки, середняк..., *сознался и показал, что он в к-р повстанческую организацию завербован Макотриком, он получал от него задания вредительского характера и эти задания выполнял (не вказано жодного факту шкідництва). Об участии его в к-р организации и вредительской деятельности в колхозе подтверждают Макотрик и Денисюк (розстріляний по іншій справі).*

3. Бойко Григорий Михайлович, 1884 г. р., сын почетного гражданина кулака, имевшего 15 дес. земли, ветряную мельницу, был активным участником общества «Просвита». *Сознался и показал: он завербован Печерным (?) в 1931 г. и будучи в колхозе ответственным за ремонт сельхозмашин занимался вредительством (не вказано жодного факту шкідництва). Об участии Бойка в к-р повстанческой организации, вредительской деятельности в колхозе подтверждают Макотрик и Костюченко (розстріляний по іншій справі).*

4. Шевченко Дмитрий Иванович, 1898 г. р., кулак, земли 19 дес. *(але ж вже 8 рік, як земля узагальнена і належить колгоспу) занимается кустарной выделкой кожи, отец его раскулачен. До ареста работал простым колхозником в к-зе им. Кирова.*

Причастность к к-р повстанческой организации Шевченко отрицает, однако показания Макотрика, Костюченко (проходив по іншій справі), Шевченко изобличаются как активный участник к-р организации.

5. Мисюра Степан Иванович, 1886 г. р., в прошлом торговец, в настоящее время колхозник, середняк.

Причастность к к-р повстанческой организации Мисюра отрицает, однако показаниями Макотрик, Денисюк (проходив по іншій справі), Мисюра изобличен как активный участник к-р повстанческой организации с 36 г. В организацию завербован Макотриком.

6. Гордиенко Михаил Саввич, 1890 р. н., середняк колхозник, в 1935 г.дважды судим за злоупотребление и растрату будучи продавцом кооператива (що по справі не підтверджено жодним документом або довідкою).

Причастность свою к к-р организации отрицает. Однако показаниями Макотрик, Костюченко (проходив по іншій справі), Гордиенко изобличается как активный участник к-р организации.

П О С Т А Н О В И Л:

Следственное дело по обвинению.... Направитъ на рассмотрение тройки при Черниговском обл.упр. НКВД

23.04.38 р. n\п

Утверждаю: нач.опергруппы – n\п.

Напрошується запитання, чи добровільно давались «покази» та чи добровільно ставились підписи у протоколах допиту? Судити читачу.

Із спогадів доньки Макотрика Я .М. Єфросинії Яківни, 1914 р. н. «...Потім його раз приводили в село під конвоєм, казали, що він «ворог народу», в тюрмі вуса обірвали і чуба, знущались, спати не давали».

З лівого боку над тексом обвинувального висновку коса резолюція:

Расстрелять 6 чел. 1. Макотрик Я. М. 2. Андрияш И. Д.

3. Бойко Г. М. 4. Шевченко Д. М.

5. Мисюра С. И. 6. Гордиенко М. С.

23.04.38 г.

Після цього у цей же день на кожного було підготовлено виписку із протоколу № 64 засідання «тройки»:

– 23.04.38 г.-

Слушали:

Постановили:

*№ справи, прізвище і в чому
звинувачено*

р а с с т р е л я т ь

Личное имуц. конфисковать.

Коменданту Черниговской тюрьмы:

Приказание: На основании выписки из протокола № 64 от 23 апреля 1938 г. заседания тройки при Черниговском обл. упр. НКВД ПРИКАЗЫВАЮ:

Прізвище (на кожного) і дані про засудженого –

р а с т р е л я т ь

Об исполнении составить Акт у 3-х экз. который сдать нач. 8-го отделения УГБ УНКВД.

Нач. УГБ по Черн. обл. к-н г/б Егоров (п\п червоним олівцем).

Вирок всім шістьом по цій справі олишівським колгоспникам-землеробам виконано 10.05.38 року. А далі, на цілі роки і навіть десятиліття пішла невідомість, митарства по державних інституціях з надією отримати правдиву відповідь про рідну людину: за що, куди, коли, як ??? Не по кожному засудженому дружини добивались правди, а от Одарка Макотрик з донькою і дружина Андріяша її стали шукати.

Уже 21.08.39 року Одарка, не дочекавшись відомостей про свого чоловіка, звернулась з письмовою заявою до прокуратури СРСР, а 30.05.40 року повторна заява до прокуратури СРСР: «18.03.38 р. мой муж Макотрик Я. М. арестован органами НКВД, причина ареста мне до сих пор неизвестна. На мое ходатайство дайте мне ответ». 23 травня 1938 року письмові заяви до обласної прокуратури та НКВС області – відповіді не було.

Зате у висновку за результатами перевірки заяви у прокуратуру СРСР за 30.05.40 року працівником облпрокуратури було зафіксовано: «Решением тройки при Черниговском обл. управлении НКВД от 23.04.38 г. Макотрик... и Андрияш... вместе с другими как активные участники антисоветской украинской националистической контрреволюционной повстанческой организации осуждены к ВМР – расстрелу.

Жены осужденных Макотрик и Андрияш подали заявление в прокуратуру СССР с просьбой пересмотреть дела. Провер-

кой установлено, что Макотрик и Андрияш будучи враждебно настроенными против существующего правопорядка в СССР, являлись активными участниками антисоветской Украинской националистической к-р организации, ставившей своей целью свержение Советской власти и отторжение Украинской ССР и создание на ее территории буржуазно-демократического строя.

В предъявленном обвинении как Макотрик так и Андрияш виновными себя полностью признали, указав своих соучастников, подробно изложили цели и задачи, а также методы работы к-р организации». І як результат – скаргу Макотрик і Андріяш відхилити, про що повідомити її авторів. Відповідь надана не була.

Дорогой Иосиф Виссарионович.

Перед Вами много раз извиняемся о том, что в такой тяжёлый период обращаемся к Вам, отцу трудящихся. Я и моя мать обращались к бывшему наркому Ежову, Верховному прокурору СССР и нигде ответа не получили, то приходится уже только к Вам дорогой отец обратиться.

11.03.38 г. органами райотдела НКВД был арестован мой отец Андрияш житель с. Олишевка Черниговской обл. за что мы все до сего дня не знаем. Я и мать обращались в райотдел НКВД за что арестован и где находится он. Нач. райотдела НКВД ответил не ходите и не обращайтесь никуда ибо вам никто в этом не поможет, ваш муж, а ваш отец осужден на 10 лет. Мать стала доказывать и рассказывать, что она его всего знает как и себя, что он не есть враг народа, он такой же труженник Советского Союза как и все граждане. Но начальник опять сказал идите домой. Вам это ничего не поможет и мать ушла сказавши, что его арест несправедный.

Дорогой многоуважаемый батяню Йосиф Виссарионович, просим Вас помогите нам в этом горе. Если он оказался враг народа, мы тогда проклинаем его и отказываемся от него.

19.02.40 г. О. Макотрик.

3.07.40 р. звернення було і до дорогого Микити Сергійовича

і 19.03.40 р. до прокуратури СРСР від дружини Андріяша. Без відповіді.

Йшов невблаганний час. Йому і тільки йому непідвладні навіть владні структури. «Хай живе КПРС – ум, честь і совість нашої епохи» – із призивів, що друкувала на передовиці «Правда» на передодні державних свят «1 Травня» та річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції. Пройшов XX з'їзд КПРС. Розпочалась Хрущовська відлига. Почались перевірки політичних справ.

29.06.57 р. обласним управлінням КДБ затверджено висновок: «23.04.38 р. решением бывшей тройки УНКВД были осуждены к ВМН с конфискацией личного имущества: Макотрик..., Андрияш..., Бойко..., Шевченко..., Мисюра..., Гордиенко...».

Как установлено проверкой все эти лица осуждены необоснованно. Шевченко, Мисюра, Гордиенко себя виновными не признали. Допрошенные в процессе проверки свидетели, хорошо знавшие осужденных до ареста, ничего не показали, а охарактеризовали их только положительно. ПОЛАГАЛ БЫ: Решение бывшей тройки отменить и дело прекратить за отсутствием в их действиях состава преступления».

20.07.57 р. президія Чернігівського обласного суду постановила, відмінити постанову «трійки» від 23.04.38 р. стосовно кожного фігуранта цієї політичної справи: «дело производством прекратить за отсутствием состава преступления». Реабілітовані.

І тільки у квітні 1991 року держава визнала, що ж сталося з такими людьми. До райзагсу надійшли повідомлення про причини смерті засуджених, яка настала 10.05.1938 року – в результаті розстрілу.

Із офіційного повідомлення у листах рідним репресованих: «Данных о месте захоронения в деле нет. В результате поиска установлено, что репрессированных к ВМН в 1937 – 1938 гг. в Чернигове хоронили на окраине города в районе с. Халявин. Исполкомом захоронение объявлено официальным кладбищем, осуществляются необходимые меры по его обустройству и увековечиванию памяти жертв репрессий».

*«Ибо нет ничего тайного, что не сделалось бы явным, ни сокровенного, что не сделалось бы известным и не обнаружилось бы»
Библия. От Луки. 8-17.*

**Пльохівська сільська рада
(Михайло-Коцюбинської селищної
об'єднаної територіальної громади)
(села Пльохів, Бірки, Скугарі)**

Анапасенко Захар Митрофанович, 1889 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Пльохів, рахівник. Заарештований 06.05.1938 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР. 09.03.1939 р. справу припинено. Реабілітований 19.02.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1235*), (PI, кн.2, с.629).

Апанасенко Ганна Дмитрівна, 1922 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українка. Проживала у с. Пльохів, колгоспниця. Заарештована 21.10.1944 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 30.06.1945 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР ув'язнена до ВТТ на 5 років. Реабілітована 26.07.1995 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12370*), (PI, кн.2, с.629).

Апанасенко Яків Григорович, 1868 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, вагар. Заарештований 13.01.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 15.05.1933 р. справу припинено (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8733–8747*), (PI, кн.2, с.629).

Бубра Володимир Іванович, 1892 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Скуга-

рі, одноосібник. Заарештований 02.06.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 11.09.1932 р. справу направлено прокурору на припинення. Рішення по справі відсутнє. На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, сторож. Заарештований 16.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрих колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 25.12.1996 р., 26.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.843, 9662*), (*РІ, кн.3, с.442*).

Бубра Онисим Трохимович, 1894 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Скугарі, одноосібник. На час другого арешту – чорноробочий. Заарештований 06.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Заарештований 16.08.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 22.08.1937 р. за проведення контрреволюційної агітації застосована ВМП. Розстріляний 27.08.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 21.06.1989 р., 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6672, 9252*), (*РІ, кн.3, с.442*).

Бугай Олексій Семенович, 1885 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Пльохів, одноосібник. Заарештований 05.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 22.10.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.12.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.853*), (*РІ, кн.3, с.444*).

Гелюш Володимир Кузьмич, 1878 р. н., с. Пльохів Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, малописьменний. Проживав у с. Пльохів, без певних занять. Заарештований 06.10.1937 р. за ст. 54-11 КК УРСР. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 25.12.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.510*), (*РІ, кн.4, с.278*).

Єрко Ольга Іванівна, 1922 р. н., с. Пльохів Михайло-Кочубинського (нині Чернігівського) р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Пльохів, офіціантка. Заарештована 21.10.1944 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 30.06.1945 р. за зраду Батьківщині ув'язнена до ВТТ на 5 років. Звільнена 21.10.1949 р. Реабілітована 25.02.1993 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11917*), (PI, кн.5, с.35).

Коноваленко Прокіп Федорович, 1888 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Скугарі, селянин. Заарештований 08.06.1918 р. за підозрою у шпигунстві. 15.07.1918 р. справу припинено. Реабілітований 29.06.1998 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.10903-н*), (PI, кн.5, с.442).

Кулик Самуїл Кононович, 1905 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Скугарі, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7299*), (PI, кн.5, с.617).

Кулик Юхим Кононович, 1898 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Скугарі, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7299*), (PI, кн.5, с.617).

Курач Олександр Йосипович, 1899 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чер-

нігів, тесля. Заарештований 07.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 16.11.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Заарештований 17.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у Локчимському ВТТ. Реабілітований 13.06.1989 р., 26.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6677, 9616*) (РІ, кн.5, с.632).

Куча Павло Григорович, 1895 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Скугарі, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7299*), (РІ, кн.5, с.651).

Левончук Іван Григорович, 1888 р. н., с. Пльохів Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, працював поденно. Заарештований 16.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 26.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9615*), (РІ, кн.6, с.226).

Матюша Андрій Олексійович, 1893 р. н., с. Скугарі Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, чорноробочий. Заарештований 16.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у Локчимському ВТТ. Реабілітований 26.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9607*), (РІ, кн.6, с.398).

Матюша Михайло Васильович, 1900 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Скугарі, одноосібник. Заарештований 07.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 22.11.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 12.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6601*), (*РІ, кн.6, с.398*).

Ніколаєнко Анастасія Григорівна, 1900 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українка, неписьменна. Проживала у с. Пльохів, домогосподарка. Заарештована 11.08.1920 р. за співробітництво з денікінськими каральними органами. За постановою Чернігівського губревтрибуналу від 12.11.1920 р. справу припинено за амністією. Реабілітована 15.02.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.1740*), (*РІ, кн.6, с.565*).

Пискун (Піскун) Микита Микитович, 1894 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав у с. Скугарі, малописьменний, грабар. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Пискун (Піскун) Павло Микитович, 1897 р. н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Скугарі, освіта початкова, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 20 квітня*).

Протченко Григорій Миколайович, 1907 р.н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець, із селян. Перебував за місцем дислокації 8 обрморпіх, освіта початкова, червоноармієць. Заарештований 12.04.1942 р. за ст. 58-10 ч. 2 КК РРФСР. За вироком ВТ 109 сд від 26.04.1942 р. засуджений до позбавлення волі на 5 років. Реабілітований 04.11.1991 р. Військовою прокуратурою Чорноморського флоту (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15400-н*).

Рудниченко Михайло Іванович, 1921 р.н., с. Пльохів Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав у с. Пльохів, освіта середня, колгоспник, член ВЛКСМ. Заарештований 25.08.1938 р. за ст.ст. 54-10 ч. 2, 54-11 КК УРСР. За вироком судової колегії Чернігівського облсуду від 10.05.1939 р. засуджений до позбавлення волі на 6 років. За ухвалою ВС УРСР від 17.08.1939 р. вирок скасовано, справу закрито, з-під варту звільнений (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 314-н*).

Силенок Іван Миронович, 22 роки, розстріляний 04.03.1922 р., с. Пльохів, українець, одружений, хлібопашець (*РІ, кн.4, с.574*).

Стародуб Петро Павлович, 1872 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Скугарі, малописьменний, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Тарасенко Антон Якович, 1905 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав у с. Ску-

гарі, малописьменний, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Тарасенко Іван Якович, 1900 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Скугарі, малописьменний, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Третяк Іван Аристархович, 1904 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав у с. Скугарі, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 04.05.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 22.05.1933 р. справу припинено. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 4103*).

Третяк Михайло Микитович, 1878 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, із селян-куркулів. Проживав у с. Скугарі, неписьменний, тесля. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Казахстану на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*).

Третяк Федір Олександрович, 1885 р.н., с. Скугарі Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав у с. Скугарі, освіта початкова, грабар. Заарештований 25.01.1933 р.

за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.02.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Трихліб Михайло Трохимович, 1894 р. н., с. Пльохів Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян. Проживав у с. Пльохів, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 19.10.1929 р. за ст. 54-10 КК УСРР та 02.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За вироком Чернігівського окрсуду від 24.01.1930 р. засуджений до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 3 роки. За ухвалою ВС УСРР від 12.02.1930 р. вирок скасовано, справу припинено. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки, Реабілітований 30.07.1999 р. та 28.04.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп.7, спр. 30, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5325*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Халецький Іван Савич, 1900 р. н., с. Пльохів, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Пльохів, малописьменний, одноосібник. Заарештований 05.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 14.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6645*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Шашенко Опанас Євтихійович, 1901 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець. Проживав у м. Чернігів, освіта початкова, вербувальник робочої сили. Заарештований 25.01.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. справу припинено (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747*).

Яловець Тимофій Трифонович, 1888 р. н., с. Пльохів Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Пльохів, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 05.05.1932 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР, 22.10.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.12.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 862*).

Наталія Борисенко

Справа про видачу «Плеховских большевиков Добровольцев»

Справу розпочинає протокол № 99 від 24.12.1919 р., за яким «По личному доказательству» однієї з мешканок села Пльохів, «во время нашествия денкинских банд в село Плехов. То граж. вышеозначеного села Настасия Григорьевна Николаенко в моем собственном доме указывала Плеховских большевиков Добровольцев».

«Начальник 4 района черниговской уездной Советской милиции», отримавши зазначені докази, «приступил к выяснению Настоящего Конфликта» та з'ясував, що коли до Пльохова прийшли денікінські банди, дев'ятеро їхніх солдат зайшли до хати скаржниці та, погрожуючи смертю, почали розпитувати, де переховуються «Плеховские большевики», а саме старший міліціонер Антоноської волості. Проте відповіддю господині оселі стала відмова надавати подібну інформацію у зв'язку з тим, що вона не була їй відома. Після цього денікінці сказали, щоб вона провела їх до будинку старшого міліціонера, але й тепер скаржниця категорично відмовила, порадивши їм вийти на вулицю та попитати це першого зустрічного. Після такої відповіді старший з денікінців послав трьох осіб до старшого міліціонера і двох до іншої оселі радянських працівників (двох братів), через кілька хвилин вони повернулись, бо зазначених осіб не знайшли.

У цей самий час до будинку завітала Анастасія Ніколаєнко, яка у присутності денікінців сказала, що тільки-но була у своєї сестри, що мешкає поруч з будинком братів, і бачила, як денікінці здійснюють там обшук. Проте господарів у хаті не знайшли, попри те, як стверджувала Ніколаєнко А., бо бачила сама, вони вдома, бо обидва брати стояли за клунею і дивились, як їхнє житло обшукують. Спочаку вона хотіла повідомити солдат, що господарі ховаються, але робити цього не стала.

Після почутого старший з денікінців почав сварити тих солдатів, що вчиняли обшук, і як тільки стемніло, обшуки повторились.

Після таких подій скаржниця запитала А. Ніколаєнко, чому та вказала на братів, що переховувались. На що отримала відповідь, що це була помста за те, що «когда мой Кавалер был дезертиром, то он ему не давал жить дома потому, что тогда его была власть, а сейчас власть моя. То ...пушай сам сейчас поплотится своей кровью».

Зі слів скаржниці стало відомо, що Ніколаєнко А. також розповіла денікінцям про більшовиків, що переховувались у неї в господі, ті стали погрожувати свідку зброєю і вимагати ключі від схованки. Та з переляку не змогла їх знайти, тоді денікінці вибили двері клуні, але нікого не знайшли.

Сама ж підозрювана Апанасенко А. зазначала, що під час приходу денікінців вона дійсно була в оселі скаржниці і там денікінці питали у неї, де у селі переховуються більшовики. На це вона їм відповіла, що «это весьма серьезные дела выказывать большевиков, и по своей глупости сказала, что вот примером в ... скривается Милиционер .., что же касается в указательства братьев .., то я не указывала» [1].

У постанові від 11.08.1920 р. слідчим Чернігівського Губрев-трибуналу зазначалось, що факт видачі денікінцям «советских работников» є цілком доведеним, а тому на підставі зазначеного було вирішено утримувати Анастасію Ніколаєнко під вартою [2].

13.09.1920 р. відбулось судове засідання по справі Ніколаєнко А.Г. Підсудна винною себе не визнавала, аргументуючи тим, що нікого не видавала і чому скаржниця вказала на неї, не відомо.

Анастасія Ніколаєнко розповіла, що за донесенням дружини старшого міліціонера, якого розшукували денікінці, її арештувала місцева міліція, серед яких був і той міліціонер. Допитували її у школі, а після допиту повели до Шибиринівки. Коли вийшли з села, Анастасію почали бити та «дали по мене два выстрела». Після чого решту шляху постійно просили зізнатись, кажучи, що якщо вона зізнається і визнає себе винною, то її зараз же відпустять додому, а якщо ні, то «посадят меня в Чрезвычайную Комиссию и я там буду жить три минуты». По приході до міліції – знов почали наполягати на зізнанні, в протилежному випадку погрожували вбити. Пізніше до міліції прийшла мати Ніколаєнко А. і вже вона з міліціонерами казала, щоб визнала себе винною. А, оскільки затримана «страдала и чтоб... не били и отпустили», вже ввечері у всьому зізналась. Тоді старший міліціонер сказав, щоб Ніколаєнко А. поставила підпис під зізнанням, але оскільки була неграмотною, він взяв її руку та став писати, після її відпустили додому.

Після допитів міліцією протоколи з показами їй не зачитували, тому їхній зміст був їй невідомим [3].

Під час судових дебатів стороною обвинувачення було резюмовано, що А. Ніколаєнко є «элементом через который развивается бандитизм в деревне и что революционный суд должен искоренять таких личностей», оскільки саме вона розпалює класову ворожнечу, як представник заможного прошарку видавала бідноту денікінцям. До того ж, з показів свідків можна зробити висновок, що вона мала з денікінцями тісний зв'язок, бо звідки ті за дві години перебування у селі могли знати імена та прізвища радянських робітників, як не від самої підсудної.

Захисник А. Ніколаєнко зазначив, що її необхідно амністувати та виправдати, бо вся ситуація з видачею нею денікінцям

радянських працівників під час судового засідання встановлена не була, а скоріше походила на «бабские ссоры и споры» [4].

Відповідно до вироку суду від 13.09 1920 р. «факт выдачи деникинцам милиционером ... вполне установлен и она за это признана виновной и заслуживает высшей меры наказания.

Но принимая во внимание ее niskий культурный уровень и амнистию IV Всеукр. С'езда Советов Р.С. и К.Д. приговорил: Гр. Николаенко Анастасию Григорьевну 20 л. заключить в исправдом сроком на 3 года, с применением принудительных работ» [5].

Відповідно до визначення Вищого Касаційного суду УСРР від 31.10.1920 р. вирок Чернігівського губернського революційного трибуналу від 13.09.1920 р. щодо Ніколаєнко А. було відмінено за недостатністю доказів, а справу направлено на додаткове розслідування [6]. У справі було знайдено масу порушень: відсутність попереднього слідства, проведення дізнання міліціонерами, яких обвинувачена «видала», що є несумісним з принципом неупередженості [7].

Постановою Чернігівського губернського революційного трибуналу від 12.11.1920 р. справу Ніколаєнко А.Г. провадженням було припинено за амністією [8], а 25.02.1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою її було реабілітовано у зв'язку з відсутністю у її діях складу злочину [9].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп. 1, спр.1740, арк. 2.*
2. *Там само, арк.16*
3. *Там само, арк.13*
4. *Там само, арк.15*
5. *Там само, арк. 17*
6. *Там само, арк. 26*
7. *Там само, арк. 23*
8. *Там само, арк. 19*
9. *Там само, арк. 26*

«ПО ОСОБОМУ ЗАДАНИЮ»

«По особому заданию» 16.09.1937 р. було санкціоновано арешт за другою категорією трьох уродженців населених пунктів Пльохівської сільської ради:

- Матюші Андрія Олексійовича (с. Скугарі);
- Левончука Івана Григоровича (с. Пльохів);
- Бубри Володимира Івановича (с. Скугарі).

Та дата арешту не єдине спільне у справах зазначених осіб. Так, на всіх трьох Пльохівською сільською радою було складено ідентичні характеристики, у яких зазначалось, що всі вони – куркулі-експертники, які використовували у своїх господарствах найманих працівників (як сезонних, так і постійних), після розкуркулення всі переховувались від адмінвиселення та на час арешту проживали у м. Чернігів. Правда Андрієві Матюші закидали зв'язок з карним елементом [1], а Іванові Левончуку: «В 1937 году появлялся на территории Пльоховского с/с, где помещался в агитации среди раскулаченных в поверненной им бывшего имущества» [2].

На допиті 25.09.1937 р. (спільна дата для трьох заарештованих) Андрій Матюша показав, що дійсно був розкуркулений, у 1931 р., але від виселення не тікав, бо, оскільки майна у родини не лишилося, був змушений виїхати з сім'єю на заробітки до Києва, де пробув до 1932 р., а після переїхав до Чернігова, де і проживав на момент арешту – 21.09.1937 р.

Додав, що наймана праця у його господарстві не використовувалась. Відкидав звинувачення у контрреволюційній агітації односельців у Скугарях протягом кількох років, як і зустрічі з ними за час свого проживання у Чернігові з метою антиколгоспної агітації [3].

Іван Левончук повідомив слідчого, що дійсно його майно було розкуркулено у 1931 р., від виселення він не перехо-

увався, бо в час розкуркулення з усією родиною виїхав до Москви на заробітки, де прожив до 1934 р., а потім переїхав до Чернігова.

На запитання слідчого про здійснювану ним протягом кількох років контрреволюційну діяльність відповів негативно [4].

Під час допиту Володимир Бубра розповів слідчому, що не використовував у своєму господарстві працю найманих робітників. Категорично заперечував арештований факт втечі від адмінвиселення після розкуркулення, бо в той час перебував у селі і нікуди не виїздив.

Слідчий наполягав на тому, що Бубра В. здійснював контрреволюційну агітацію серед жителів с. Скугарі, а також у м. Чернігів, наводив витяги з протоколів свідків. Проте заарештований такі звинувачення заперечував. Як і факт свого перебування у складі «Союза собственников-хлеборобов».

Додав, що у 1931 р. був заарештований та ув'язнений терміном на 2 місяці, а у 1932 р. його було розкуркулено та заарештовано вдруге і ув'язнено на 5 місяців. Але підстава арешту Бубрі В. І. відома не була [5].

Проте, щодо цього арешту є архівна справа, у якій зазначено, що 02.06.1932 р. за здійснення антирадянської агітації, спрямованої проти колективізації та інших кампаній радянської влади на селі, що підпадає під ознаки злочину, передбачених ст. 54-10 КК УСРР.

Відповідно до обвинувального висновку у цій справі свідки красномовно викривали злочинну діяльність Володимира Бубри, хоча сам він всі обвинувачення категорично відкидав [6].

У справі Бубри Володимира 1931 року було складено обвинувальний висновок, за яким [7]:

ОБВИНИТЕЛЬННОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

14

По делу №... по обвинению в речах Б. БРА Владимир Ивановича в преступлении, предусмотренном ст. 54-10 УК УССР.

Б. БРА Владимир Иванович, жителем с. Скугарем, Милославского сельсовета, Черниговского района, до революции кулак, владел 16 га собственной земли, соломорезку, а также и батрака. После революции он также кулак, имеет соломорезку, конносечку, везлку, а также сезонных батраков, эксплуатируя их труд, благодаря чему в 1931 г. был обложен экстремными налогами, за невыполнение которых его имущество, в том же году подвергается продаже на пополнение долгов. Все время Б. БРА Владимир подвергается преследованиям враждебно. Имеет связь с другими кулаками, с которыми проводит антисоциалистическую, направленную к срыву всех мероприятий проводимых Советской властью на селе.

Летом 1931 г., во время сборов зерна, на каком-то разговоре возник вопрос хлебозаготовки, он, Б. БРА Владимир выступил и заявил, что "скорее придется умирать с голоду, так как Советская власть ведет политику для уничтожения народа и эта власть заберет у нас весь хлеб, почему спасения никому не будет от бандитов, даже колхозы сдадут все, в чужие руки власть будет применять более серьезные меры, так как дело приближается к лавине", что подтверждает свидетель [REDACTED].

Л. д. 7.
В 1931 г. Б. БРА, после сельсовета, среди группы людей говорил, что "вот, мол, дожились крестьяне и что Командует ими власть не от бога, а от черта, но дальше нужно не поддерживать эту власть, так как эта власть бандитская, грабит и мучит людей и что нужно создать другую власть, которая бы шла на выручку крестьянству, что подтверждает свидетель ТРЕТЬЯК Семен Иванович /л. д. 8/.

В 1932 г., в феврале м-це, он, Б. БРА Владимир, на улице села, говорил собравшимся сельчанам, что весной ожидается восстание всего народа в этот момент, какое-то хочет сбросить власть бандитов и грабителей и что во это дело нужно оказывать всем помощь, тогда будет победа на нашей стороне, так как в этом помогут Япония и Польша, что подтверждает свидетель [REDACTED].

Л. д. 8/.
В мае м-це 1931 г. он, Б. БРА Владимир, говорил выехавшим в поле колхозникам, что колхоз все равно существовать не может, так как Советская власть в недалеком будущем будет уничтожена, а поэтому, чтобы скорее ее не было, нужно стараться работать в колхозах какнибудь, поменьше пахать и сеять и что все равно труд в колхозах не ценится и колхозники работают не зная сама за что, что подтверждает свидетель [REDACTED].

Л. д. 10/.
В 1931 г., в октябре м-це он, Б. БРА Владимир, собравши сельчан на улице села говорил, что Советская Власть уже существует 13 лет и мучит людей, а народ дурной терпит, ну, ничего, скоро придет время и коммунистам-бандитам придет конец, что подтверждает свидетель [REDACTED].

Л. д. 10/.
В январе м-це 1931 г. он, Б. БРА Владимир говорил собравшимся на улице сельчанам, что сельчане вступают в колхоз, помогают нашим врагам, так как Советским бандитам, мучителям народа приходит конец. Селяне, вступая в колхоз, думают спастись от раскулачивания, но все равно, вступая в колхоз, при смене власти, придется отрезать сельчанам, которые вступили в колхоз, при смене власти, придется отрезать, а смена власти будет в недалеком будущем, что подтверждает свидетель [REDACTED].

Л. д. 11/.
На основании вышеизложенного и принятой во внимание, что на Б. БРА Владимир Иванович в настоящее время, в момент проведения на селе ряде политическо-хозяйственных кампаний является социально опасным.

ПО Л А Г А Л - Е М :

Настоящее дело по обвинению гр-на ВЛЕРУ Владимира Ивановича, 1892 г. рождения, жителя д. Окугарей, Черниговского района, жено-го, с высшим образованием, по соц. подложно купила экспертиза, направить в СПО Киевского Облзддела ГПУ для направления в Особ. совещание при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством взыскать его, ВЛЕРУ Владимира Ивановича в Северный Край СРОКОМ НА 45 ЛЕТ.

Содержавшегося под стражей в Черниговском Длпре гр-на ВЛЕРУ Владимира Ивановича зачислить содержанием в Киевским Облздделом ГПУ.

Вещдокое по делу нет.

П/ПОЛНОМОЧЕННЫ: *Машинский* /МАШИНСКИЙ/

"СОГЛАСЕН": *Машинский* /МАШИНСКИЙ/

"УТВЕРЖДАЮ": *Машинский* /ХОД.СО/

3/31-32 г.
г. Чернигов.

нач. ОО 7 и РО ГПУ
*Згідно судових постановок.
Стан. Прокурора Бубри*

Але відповідно до постанови «Уповноваженого СПО КОО ГПУ» слідчу справу Бубри В. І. було передано «Киевскому Обласному Прокурору на ПРЕКРАЩЕНИЕ», а самого заарештованого звільнено з-під варти, оскільки попереднє слідство не зібрало достатньої кількості доказів його провини [8].

Свідки, а їх, як правило, у таких справах було не більше 3-4-х, і ті могли бути спільними, сверджували, що затримані були вороже налаштованими проти радянської влади, здійснюючи контрреволюційні прояви.

Так, Андрій Матюша, відповідно до свідчень рахівника колгоспу «Червоний Прапор», у період колективізації організував біля себе групу куркулів, з якими здійснював активну контрреволюційну агітацію проти колгоспного ладу, яка призвела

до зриву хлібозаготівельної кампанії. Також він провокував «отсталых слоев крестьян», щоб ті не вступали до колгоспу [9].

Таку ж саму владу над розумом і діями «отсталых слоев крестьян», мали й інші затримані. Левончук І. завдяки своїй активній контрреволюційній агітації проти колгоспного ладу та через згурпування навколо себе куркулів й відсталих прошарків селян с. Пльохів викликав вагання щодо вступу їх до колгоспу, а біля 50 господарств виписались з колгоспу, зваживши на слова затриманого, що це та сама панщина. Ситуація налагодилась лише після того, як Івана Левончука було виселено у адміністративному порядку після розкуркулення – всі, хто вийшли, повернулись до колгоспу [10].

Бубра В., як стверджував один зі свідків, мешкаючи у місті, часто зустрічався з колгоспниками-односельцями та розмовляв з ними (а точніше лише з ним) про те, що «при новой конституции, колхоз-никто нам все имущество и хаты возвратят». Такі слова, зі слів свідка, викликали «среди отсталой массы колхозников» зростання недовіри до нової конституції. Так, одна з колгоспниць навіть плакала, побоюючись, що у неї куркулі заберуть хату [11].

Пророкували заарештовані й недовге існування колгоспів через війну та зміну влади. Свідок у справі Матюші А. стверджував, що особисто йому в Чернігові на базарі той виказував свою ненависть до влади: «Все что у меня забрали в скором времени я получу обратно. Не далек тот час когда начнется война и вся грабительская власть которая с меня сделала нисшего потерпит поражение и тогда мы расправимся так, как они с нами расправлялись». Також свідок повідомив, що Матюша А. у своїй квартирі в Чернігові збирає колишніх куркулів, що навідувались до міста, з ними він випивав та розмовляв на контрреволюційні теми.

За свідченнями громадянин, що під час розкуркулення купив продану хату заарештованого, потім часто приходив до свідка

з проханням «принять его к себе жить», а одного разу сказав: «ведь все равно Советская власть скоро лопнет как мыльный пузырь ибо она дутая, вы нам возвратите все наше имущество, колхозы Ваши так же пропадут, по тому, что голода руководить не способна». Додав свідок, що Матюша А. часто навідується у село та користуючись колишнім авторитетом серед одноосібників та розкуркулених, здійснює антирадянську агітацію та навіть одного разу влітку 1937 р. серед одноосібників та колгоспників казав, що колгоспи припинять своє існування, бо Німеччина почне воювати, а Радянський Союз програє, бо Японія вже зайняла Китай і буде рушати на Радянський Союз [12].

До попередніх свідчень щодо Левончука І. було додано, що з Чернігова він часто почав приїздити до села, де збирав навколо себе колгоспників та одноосібників, серед яких розповсюджував провокаційні чутки про війну: «Скоро будет в стране переворот и все колхозы передут помещикам вместо экономии». Багато хто з присутніх почав вірити таким словам, бо «он в лице их считается наиболее авторитетным человеком, который в курсе всех событий в стране».

Також додав, що у 1918 р. І. Левончук перебував у складі «Союза собственников-хлеборобов», у діяльності якого брав активну участь і навіть отримав зброю для охорони гетьманської влади [13].

Членство у вищезазначеній організації та візити до села з метою антирадянської агітації закидалися свідками і Володимирі Бубрі [14].

Також в один день 25.09.1937 р. щодо Матюші А., Левончука І., Бубри В. було складено обвинувальні висновки, відповідно до яких справи заарештованих, враховуючи їхню небезпеку для суспільства, передавались на розгляд «трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВС УРСР [15], [16], [17], відповідно до виписки з протоколу засідання якої від 28.09.1937 р. № 21 всім було призначене однакове покарання – ув'язнення у ВТТ строком на 10 років [18], [19], [20].

У грудні 1939 р. вже з ув'язнення у «Локчимлаге НКВД СРСР Коми АССР» Андрій Матюша писав скаргу у порядку нагляду прокурору Української РСР про перегляд його справи та відміни рішення «трійки», а у серпні 1940 р., не дочекавшись рішення за попередню скаргу, заяву на ім'я Народного Комісара внутрішніх справ СРСР Л. Берії з проханням з'ясувати сутність справи та відміни рішення «трійки» [21].

Проте у вересні 1940 р. зазначену скаргу було відхилено як таку, що не заслуговує уваги, а у листопаді 1940 р. у зв'язку з тим, що антирадянська діяльність Матюші А. О. підтверджена матеріалами справи, було відхилено і заяву, рішення «трійки» залишено в силі [22].

У січні 1941 р. про звільнення Андрія Матюші клопоталась і його дружина, але у справі відсутні результати цього клопотання [23].

Реабілітовано Матюшу Андрія Олексійовича, Левончука Івана Григоровича та Бубру Володимира Івановича було Чернігівською обласною прокуратурою також в один день – 26.08.1989 р. [24], [25], [26].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.5.
2. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 5.
3. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.7-8.
4. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 7.
5. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 7-8.
6. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 843, арк.1.
7. Там само, арк. 14-15.
8. Там само, арк.16.
9. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.12.
10. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 13.
11. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 14.
12. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.10, 12, 15.
13. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 13-14.

14. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 10-12.
15. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.16-17.
16. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 15-16.
17. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 15-16.
18. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.19.
19. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 17.
20. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 17.
21. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк.21-22, 26.
22. Там само, арк. 23, 30.
23. Там само, арк. 32.
24. Там само, арк.33.
25. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9607, арк. 33.
26. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9615, арк. 18.
27. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9662, арк. 18.

«П-2» та «Гай»

Двох уродженок с. Пльохів – Єрко Ольгу Іванівну та Апана-сенко Ганну Дмитрівну, було запідозрено в однакових злочинах, заарештовано в один день, так само в один день винесено однакові вироки...

Єрко Ольга Іванівна

06.10.1944 р. Михайло-Коцюбинським РВ НКДБ Чернігівської області було видано постанову на арешт Єрко Ольги Іванівни. Її підозрювали в тому, що, проживаючи на окупованій німцями території, викликалась для допиту до поліції безпеки м. Чернігів, де під час першого візиту дала добровільну згоду на співробітництво з поліцією щодо виявлення партизан та радянсько-партійного активу, зробила підпис про нерозголошення таємниці цього співробітництва під псевдонімом «П-2». Після

зазначених подій Ольга Єрко повторно приїздила до поліції безпеки у Чернігові, що підтверджувалось свідками.

До того ж, зазначалось у постанові, за «время немецкой оккупации по Плевховскому сельсовету немцами было зверски убито и замучено 61 человек партийно-советского актива».

Тому, виходячи з зазначеного вище, було вирішено Єрко О. І. заарештувати [1].

Зважаючи на той факт, що вона підозрюється у злочинах, передбачених ст. 54-1 «а» КК УРСР, і що, перебуваючи на волі, Ольга Єрко може втекти від слідства та суду, було ухвалено постанову про обрання міри запобіжного заходу – утримання під вартою.

21.10.1944 р. Ольгу Іванівну Єрко було заарештовано [2].

Під час допиту 23.11.1943 р. Єрко О. І. показала, що з 1936 р. мешкала у м. Чернігів, працювала продавчиною. Коли у вересні 1941 р. німецькі війська ввійшли до міста, одразу повернулася до родичів у с. Пльохів, де почала працювати у громаді.

У листопаді 1941 р. через старосту села її було викликано до Чернігова за адресою: вул. Коцюбинського, 40, кім. 4, де знаходилась поліція безпеки. Допит розпочався з надання біографічних даних, після чого слідчий запропонував їй допомагати поліції у виявленні партизан, осіб, пов'язаних з ними, осіб, налаштованих проти німецької влади. Тобто – бути таємним агентом, на що Єрко О. погодилась. Згоду було оформлено підпискою, в якій зазначалось, що вона зобов'язується допомагати поліції, здобути інформацію буде підписувати ім'ям «П-2», а за розголошення змісту цього документа та співробітництва буде розстріляна.

Потім слідчий дав затриманій конкретне завдання – встановити, чи має зв'язок з партизанами староста с. Пльохів та як він виконує покладені на нього обов'язки. Після отримала інструкції щодо виконання завдання – прислухатись до розмов місцевих шляхом розпитування їх про старосту.

Через два місяці Єрко О. І. повторно викликали до чернігівської поліції. Цього разу слідчий висварив її за те, що не надала

жодних матеріалів. Потім повторно отримала те ж завдання і повернулася додому. Більше до поліції у Чернігові її не викликали.

Додала, що про підписку щодо співпраці розповіла батькам та сестрі, що мешкала у місті [3].

На допиті 21.10.1944 р. Єрко О. зазначила, що її родина мешкала у с. Пльохів. Господарство за невиконання податків було продано, а батька засуджено на 5 років. Звільнено його було достроково, і після повернення родина ще до 1936 р. жила у Пльохові, а того року батько з матір'ю виїхали на польський кордон, де працювали на будівництві залізниці. Після повернення у 1937 р. ще 4-5 місяців прожили у селі, а тоді вже остаточно виїхали до Чернігова. Сама ж Ольга жила у місті з 1936 р. у рідної сестри, у 1938 р. переїхала у оселю батька, навчалась на курсах продавців і з 1938 р. працювала за отриманою спеціальністю.

Пояснила слідчому, що не евакуювалася, бо не хотіла кидати батьків, а ті виїжджати до інших областей також не бажали.

Навесні 1942 р. разом з батьками Ольга Єрко повернулася до с. Пльохів, де батьки працювали у громаді, а її бургомістр направив працювати чорноробом на торфорозробку у с. Малійки.

На запитання слідчого, кого з односельців разом з нею викликали до чернігівської поліції, вона назвала кілька прізвищ, у тому числі і Апанасенко Ганну, з якою їх було заарештовано у один день [4].

Під час наступного допиту 25.10.1944 р. слідчий висунув щодо заарештованої підозри, звинувативши у тому, що вона займалась «предательством Комунистов Советских активистов партизан и лиц, связанных с партизанами», і що у результаті такої її зрадницької діяльності по Пльохівській сільській раді було «зверски убито, расстрелено и сожжено 61 человек Комунистов, Советских активистов и партизан». У висунутих звинуваченнях Єрко О. винною себе не визнала, бо зрадницькою діяльністю не займалась. Визнавала свою провину лише у тому, що стала агентом, а тим самим зрадила Батьківщину [5].

Під час допиту 27.11.1944 р. слідчий наполягав на тому, що саме Ольга Єрко, як німецький агент, винна у тому, що у Пльохові німецькими каральними органами було вбито та розстріляно 61 особу. Але та свою вину заперечувала, та не змогла надати слідству інформації, хто міг видати німцям цих осіб, додавши, що дійсно їй відомо, що взимку 1943 р. у селі було спалено біля 28 осіб, які були радянськими активістами [6].

Свідки у справі жодної інформації щодо зрадницької діяльності заарештованої не надали [7].

27.11.1944 р. слідство у справі Ольги Іванівни Єрко було завершено [8].

18.12.1944 р. щодо справи було складено обвинувальний висновок за ст. 54-1 «а» КК УРСР, відповідно до якого справа передавалась Воєнному Прокурору КВО для віддання обвинуваченої до суду [9].

Проте уже у січні Воєнним Прокурором КВО справу було повернено «для оформлення на Особое Совещание при НКВД СССР» у зв'язку з тим, що практична діяльність Єрко О.І., як агента поліції недостатньо підтверджена [10].

Проте, так і не підтвердивши практичні зрадницькі дії заарештованої, спираючись на свідчення односельців, яких також того дня викликали до Чернігівської поліції та щодо яких було винесено рішення про виділення матеріалів у окремі провадження [11].

30.06.1945 р. особливою нарадою при НКВС СРСР було винесено постанову – Єрко Ольгу Іванівну за зраду Батьківщині ув'язнити у виправтудтабір строком на 5 років [12].

25.02.1993 р. Ольгу Єрко було реабілітовано відповідно до ст. 1 Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. у зв'язку з відсутністю сукупності доказів, що вказували б на вчинення злочину.

03.03.1993 р. довідку про реабілітацію було направлено заявникові – Єрко Ользі Іванівні [13].

Апанасенко Ганна Дмитрівна

06.10.1944 р. Михайло-Коцюбинським РВ НКДБ було видано постанову на арешт Апанасенко Ганни Дмитрівни, уродженки с. Пльохів, яка підозрювалась у тому, що у період тимчасової окупації німцями с. Пльохів, у грудні 1942 р. була викликана до поліції безпеки у м. Чернігів, де надала добровільну згоду на співпрацю з поліцією, а разом з тим і розписку, якою зобов'язувалась виявляти партизан, пов'язаних з ними осіб, а також неблагонадійних для німецької влади. Апанасенко Г. обрала для себе псевдонім «Гай», яким і мала підписувати всю здобуту нею для німецької поліції інформацію.

Виклик підозрюваної до поліції безпеки підтверджує свідок, також мешканка с. Пльохів, показавши, що за час окупації у селі було «расстрелено и зверски замучено из числа Советского и партійного актива в количестве 61 человека» [14].

Під час допиту 23.11.1943 р. затримана розповіла, що у період окупації Чернігівського району у жовтні 1941 р. її було включено до списку осіб, що мали бути відправлені на роботи до Німеччини, але щоб уникнути цього, вона влаштувалась працювати до лісництва у якості робітниці. У листопаді 1942 р. до неї додому прийшов партизан (його прізвище Ганні Апанасенко відоме не було), який передав їй записку від іншого партизана Яриловця Івана Сергійовича. У записці той просив Ганну пустити його пожити у неї, поки не заживе у нього рана. Проте на таке прохання затримана відповіла відмовою.

Увечері того ж дня до оселі Апанасенко Г. приходив староста, який забрав згадану записку, а наступного дня Ганну було заарештовано та відправлено до жандармерії у Михайло-Коцюбинському, де вона пробула 3 дні. Щодня заарештовану допитували кілька разів. Ставили питання щодо місцезнаходження партизан, осіб, що мають з ними зв'язок, але через те, що Апанасенко Г. не володіла такою інформацією, її звільнили з-під варті.

У грудні 1942 р. староста села повідомив, що вона 20.12.1942 р. має бути у Чернігові за адресою: вул. Коцюбин-

ського, 40, кім. 7, де на той час знаходилась поліція безпеки. Апанасенко Г. виконала наказ старости. У поліції її допитував літній чоловік, він питав анкетні дані, а потім сказав, що оскільки вона «была комсомолка, работала для сов. вл., а теперь должна работать у них в полиции по выявлению партизан». На що та погодилась, давши підписку такого змісту: «Я Апанасенко Ганна Дмитриевна 1922 г. р. жительница с. Плехова обязуюсь помогать полиции выявлять людей которые, настроены германской вл. все даваемые материалы буду подписывать именем «Гай». Далее говорилось, что за разглашение данной подписки буду расстреляна, эту подписку я подписала своей фамилией». Потім слідчий цікавився, чи є у Пльохові комуністи, але Ганна Апанасенко відповіла негативно, додавши, що вони є у Скугарях, та назвала прізвище голови сільської ради.

Після допиту її відпустили додому і більше до поліції безпеки у м. Чернігів не викликали, і сама вона туди не ходила і жодних матеріалів не надавала.

На запитання слідчого щодо особи комуніста зі Скугарів зазначила, що невдовзі німці його заарештували, але той ніби-то втік і приєднався до партизан. Проте згодом він прийшов до поліції с. Кархівка та розповів про місцеперебування та чисельність партизан, але останні встигли відступити до лісу, а він почав співпрацювати з поліцією. Перед приходом частин Радянської Армії ще з одним з поліцейських знов пішов у партизани, потім знов намагався влаштуватися до поліції, але йому відмовили. Згодом став переховуватись від партизан, але був ними затриманий та розстріляний.

Додала, що до поліції безпеки з села, окрім неї, було викликано ще п'ять осіб [15].

На допиті 21.10.1944 р. Ганна Апанасенко показала, що у період з 1931 до 1938 р. вона навчалась у неповній середній школі. З 1938 р. і до окупації с. Пльохів працювала секретарем місцевої школи. Батько до періоду окупації працював секретарем Пльохівської сільради, а мати – у місцевому колгоспі ім. Пет-

ровського. На запитання слідчого про підстави, що не дозволили Г. Апанасенко евакуюватись під час відступу радянських військ, відповіла, що вона евакуювалась, проте, дійшовши до с. Довжик – люди зупинились, а через 3 дні повернулись до рідного села, бо Чернігів уже зайняли німці. Коли ж вони зайняли с. Пльохів, школа припинила свою роботу, а, отже, і Ганні Апанасенко довелось іти працювати до общини як пересічній робітниці, де вона попрацювала до листопада 1941 року.

З 20 травня 1942 до 1943 р. працювала в лісництві – огортала посаджені дерева [16].

02.11.1944 р. щодо Г. Д. Апанасенко було видано постанову про висунення звинувачення за ст. 54-1 «а» КК УРСР [17].

Цього ж дня її було допитано. Свою провину щодо висунутих проти неї звинувачень визнала повністю, підтвердивши факт арешту німецькою владою, підписання документа про співпрацю з німцями щодо виявлення партизан, осіб, пов'язаних з ними, та комуністів під псевдонімом «Гай». А оскільки назвала слідчому прізвище комуніста Скугарів, якого зрештою заарештували німці, а розстріляли партизани, то вважала себе зрадницею.

До своїх попередніх свідчень Ганна Дмитрівна додала, що ввечері дня, коли отримала листа від партизана Яриловця Івана Степановича, який знаходився з пораненням ноги за 90 км від Пльохова у оселі незнайомого чоловіка, що не міг його більше переховувати, до її квартири прийшли становий села (втік з німцями) та незнайомий для обвинуваченої чоловік, директор школи (втік з села у невідомому напрямку). Вони вимагали від Ганни Апанасенко віддати листа від партизана, але цього зробити вона не могла, бо, прочитавши, порвала та викинула його десь у дворі, куди й попрямували відвідувачі. Апанасенко Г. Д. зауважила, що, оскільки на вулиці вже темно, вона вранці спробує знайти листа і сама принесе його. Наступного ранку Анну Дмитрівну заарештували. Під час допитів питали про чоловіка, що приніс листа, та про її зв'язок з партизанами [18] та, не отримавши від неї потрібної інформації та не знайшовши її у за-

лишках листа від партизана, Апанасенко Г. Д. та чоловіка, який передав їй листа, перевели до районної поліції, але й там, допитавши обох, відпустили. Куди пішов той чоловік, вона не знала.

Щодо допиту у Чернігівській поліції безпеки, після якого і була завербована, додала: «боясь расстрела со стороны немцев и полиции вынуждена была стать на путь предательства и измене Родине» [19].

Під час наступного допиту 03.11.1944 р. слідчого цікавила саме практична діяльність Апанасенко Г. на користь німецької поліції, на що та відповіла негативно. Зазначивши, що практично виконувати завдання поліції не бажала, партизан не виявляла і до поліції нічого не повідомляла. Додала, що її вербування відбулось у грудні 1942 р., а з березня 1943 р. та до самого вигнання окупантів с. Пльохів було зайняте партизанами, побоюючись яких (бо вони увесь час були поблизу) поліція до села навідувалась рідко.

На запитання слідчого, чи відомо їй про інших мешканців Пльохова, що співпрацювали з німецькою владою, відповіла негативно [20].

Допитані у справі свідки також не додали нічого нового до показів Апанасенко Г., жоден з них не казав про практичну зрадницьку діяльність заарештованої [21].

05.12.1944 р. слідство у справі Ганни Апанасенко щодо звинувачення її за ст. 54-1 «а» КК УРСР було завершене [22].

Відповідно до останнього складеного слідчою частиною НКДБ УРСР обвинувального висновку Ганні Апанасенко на основі того, що нею та свідками було підтверджено факт її візиту до поліції у м. Чернігів, вербування у якості агента та заперечено будь-яку практичну діяльність було вирішено спрямувати слідчу справу на розгляд особливої наради при НКВС СРСР з клопотанням застосування до підозрюваної покарання – 8 років ув'язнення в ВТТ [23].

За рішенням особливої наради при НКВС СРСР від

30.06.1945 р. Апанасенко Г.Д. було ув'язнено до ВТТ строком на 5 років [24].

Реабілітовано Ганну Апанасенко було 26.07.1995 р. у зв'язку з відсутністю доказів у справі та відповідно до Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [25].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 11917, арк. 2*
2. *Там само, арк. 3-4.*
3. *Там само, арк. 16-17.*
4. *Там само, арк. 19-20.*
5. *Там само, арк. 21-22.*
6. *Там само, арк. 24.*
7. *Там само, арк. 26-28.*
8. *Там само, арк. 35.*
9. *Там само, арк. 37.*
10. *Там само, арк. 38.*
11. *Там само, арк. 31.*
12. *Там само, арк. 45.*
13. *Там само, арк. 46-47*
14. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 12370, арк. 3*
15. *Там само, арк. 14-15.*
16. *Там само, арк. 16.*
17. *Там само, арк. 18.*
18. *Там само, арк. 19.*
19. *Там само, арк. 20.*
20. *Там само, арк. 22-23.*
21. *Там само, арк. 25-32.*
22. *Там само, арк. 45.*
23. *Там само, арк. 54.*
24. *Там само, арк. 55.*
25. *Там само, арк. 56.*

«Повстанці»

06.10.1937 р. щодо мешканця с. Пльохів **Гелюша Володимира Кузьмича** прокуратурою Михайло-Коцюбинського району було санкціоновано арешт та видано постанову про обрання запобіжного заходу – утримання під вартою у Чернігівській в'язниці у зв'язку з тим, що він вчинив злочин, передбачений ст. 54-11 КК УРСР, а саме: з 1932 р. був членом контрреволюційної повстанської організації та продовжує здійснювати контрреволюційну діяльність у 1937 р. [1].

Пльохівська сільська рада щодо Володимира Гелюша надала характеристику, в якій зазначалось, що : «по имущественному положенію как до революції так и после ея зажиточний одноосібник, имеа отрубно хуторській участок землі на котором и проживал (участок землі 9 га дописано іншим чорнилом та подчерком) имеа также скот крупний и мелкій, все его имущество продано за не виконеніє с/хоз полит компаній в 1931 году, сам же он Гелюш принимал участие в повстанческих організаціях против Сов-власти и коллективизації, имеє тесную свіязь с кулачеством и уголовщиками як свого села так и соседних сел, родной син его явний уголовник, неоднократно судился и в настоящее время админ сослан, котрий сина он всячески укривая и способствовал уголовним действиям» [2].

У справі міститься витяги зі справи Дудукала П.О. від 10.02.1933 р., який свідчив, що саме він завербував Гелюша Володимира до контрреволюційної організації. Також у той час до цієї організації було завербовано Єрка Семена з Пльохова, Бубру Герасима зі Скугарів [3].

Вербування зазначених осіб до контрреволюційної організації полягало у тому, що велись розмови щодо засудження політики радянської влади, яка призвела до розорення та загибелі сільського господарства і селянства. До того ж потрібно було налаштувати завербованих до влади таким чином, щоб у випад-

ку війни чи виникнення внутрішніх заворушень у країні ці особи не виступили на її захист.

Зазначені громадяни не мали між собою організованого зв'язку. А лише періодично зустрічались з Дудукалом П. О., який вважав їх «вполне созревшими, контрреволюционными кадрами, на которых можно было-бы надеяться при борьбе с Соввластью» [4].

З витягу протоколу допиту іншого свідка від 18.03.1933 р., який звинувачувався в участі у цій же контрреволюційній організації, факт подібних розмов між Гелюшом В. та Єрком С. підтверджувався. Але свідок не стверджував того, що вони були членами якоїсь організації [5].

Свідок у справі під час допиту 31.10.1937 р. зазначив про антирадянську діяльність Володимира Гелюша, також йому відомо про факт його арешту і тривале перебування у в'язниці за участь у повстанській організації, яка «разбила» та пограбувала спиртогорілчаний завод у Городнянському районі. До того ж заарештовано тоді, окрім В. К. Гелюша, було і іншого односельця Шашенка Опанаса.

У минулому заарештований був заможним середняком, потім – одноосібником. Через те, що майно було продано, мав жити «в чужих квартирах».

Син Гелюша В. був «активным уголовным бандитом», неодноразово засуджувався.

Сам Володимир Гелюш мав тісний зв'язок з розкуркуленими одноосібниками, серед яких здійснював агітацію проти вступу до колгоспу. Так, навесні 1937 р. він висловлювався, що «теперь, кто будет вступать в колхоз, тот в колхозе будет работать три года и получат с колхоза ничего не будет, по-тому, сто все трудодни будут высчитывать за то, что они те кто вступает в колхоз, ничего из хозяйства не сдают в колхоз». Такими чином, за думкою свідка, він намагався залякати селян, щоб ті не вступали до колгоспу.

Також свідок додав: «Гелюш враждебно настроєн против Совласти, все ожидает какойто перемены» [6].

Свідчив у справі і секретар сільської ради, який дав ідентичні покази, додавши, що вважає Володимира Гелюша суспільно неблагонадійним елементом [7].

На допиті 02.11.1937 р. Гелюш В. показав, що у 1931 р. його майно було передане до колгоспу. На той час він працював у Мньові на торфорозробках, а його доньки вступили до колгоспу.

Факт свого вербування до контрреволюційної організації відкидав. Щодо розмов про важку долю селян за радвлади з Дудукалом П., який ніби-то його завербував, категорично заперечував [8].

02.11.1937 р. у справі Гелюша Володимира Кузьмича було складено обвинувальний висновок, за яким «Исходя из выше зложенного видно, что Гелюш является бывшим участником К/Р повстанческой организации, скрылся от судебной ответственности, проживая в селе ведет антисоветскую агитацию». Тому справу було вирішено направити на розгляд «трійки» Чернігівського облуправління НКВС [9]. Проте її рішення у справі відсутнє.

25.12.1996 р. на основі перегляду матеріалів справи Чернігівською обласною прокуратурою було видано постанову, за якою було припинено попереднє слідство у справі Володимира Гелюша у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину [10].

Під підозрою щодо участі у цій контрреволюційній організації опинились ще кілька мешканців сіл Пльохів та Скугарі, яких неодноразово згадують у п'ятнадцяти томах архівної справи під назвою «МОВІСТИ».

У обвинувальному висновку Чернігівського обласного відділу ДПУ зазначено, що за справою контрреволюційної повстанської організації, викритої у м. Чернігів, Чернігівському, Городнянському, Добрянському та інших районах Чернігівської

області, за звинуваченням керівного складу організації та учасників групи контрреволюційних повстанських осередків, що існували на території Чернігівського району, були обвинувачені з-поміж інших осіб Апанасенко Яків Григорович та Шашенко Опанас Євтихійович [11].

Під час допиту одного з керівників контрреволюційної організації – Олександра Панаєва у січні 1933 р. стало відомо, що до зазначеної організації мали входити особи, незадоволені радянською владою та готові до боротьби з нею. Тобто куркульський елемент села та колишній заможний елемент з міста, що був обмежений владою у політичному та економічному аспектах. З таких осіб мали бути сформовані повстанські загони, які повинні були здійснювати напади на радянські установи з метою їх розгрому; організовано протидіяти заходам влади, зокрема не допускати вилучення у заможній частині села майна, хліба тощо; організовувати незадоволені контрреволюційні елементи для боротьби з радянською владою; тероризувати актив сіл нападами, погрозами тощо та, нарешті, викликати широкий рух проти влади [12].

Під час наступного допиту 18.01.1933 р. Панаєв зазначив, що навесні 1932 р. до складу організації ним було залучено розкуркуленого мешканця с. Пльохів Третяка Івана (його свідчення та відомості у справах відсутні) [13].

13.01.1933 р. було видано постанову про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення за ст. 54-11 КК УСРР (належності до контрреволюційної організації) щодо **Апанасенка Якова Григоровича** [14].

Під час допиту 28.04.1933 р. Яків Апанасенко показав, що народився він у с. Пльохів у бідняцькій хліборобській родині. Батько був кравцем і після його смерті цією справою Апанасенко Я. займався з братом, потім ходив у найми, а згодом був призваний до армії. Служив 4 роки в Чернігові у складі 18-го піхотного Вологодського полку, а потім ще 2 роки у чині старшого унтер-офіцера. По закінченні військової служби почав

працювати у «акцизном ведомстве» продавцем казенної винної лавки у с. Пльохів, пізніше у селах Орлівка та Слабин. Загалом продавцем він пропрацював 19 років та 10 місяців.

З квітня 1915 до 1921 р. працював завгоспом Чернігівського земського міського шпиталю, потім – завгоспом і завідувачем загальної канцелярії «в Черниговском губздоровье», звідки звільнився у 1922 р. за станом здоров'я.

З 1924 р. почав працювати у «Черниговском Финотделе» бухгалтером, у 1929–1931 рр. працював «приказчиком в лавке инвалидной кооперации». Пізніше, після закінчення курсів «весовщиков», отримав роботу на відповідній посаді на станції «Чернігів» Південно-Західної залізниці, де і пропрацював до часу арешту в січні 1933 р. [15].

З Олександром Панаєвим був знайомий з 1919 р., оскільки дочка Якова Апанасенка мешкала у Чернігові у квартирі дружини Панаєва О. Пізніше і сам Апанасенко Я. перейшов жити на квартиру до дочки, де і мешкав з 1926 до 1930 р., поки не оселився за іншою адресою, куди, іноді приходили у гості О. Панаєв з дружиною. Під час цих зустрічей на політичні теми вони не розмовляли.

З іншим ватажком контрреволюційної організації Терейковським Є. вони познайомились навесні 1930 р., коли випадково на Великдень зустрілись у місті з Панаєвим О., який запросив Апанасенка Я. на квартиру Терейковського Є. Цього дня жодний з присутніх у цій квартирі не розмовляв на «комуністичні теми».

Пізніше Апанасенко Я. та Панаєв О. знов приходили до Терейковського Є. – подивитись коня, що той продавав, але з господарем не розмовляв і більше не зустрічався.

Заарештований додав, що про існування контрреволюційної повстанської організації ні від Панаєва О., ні від Терейковського Є. ніколи не чув [16].

На допиті 25.01.1933 р. Панаєв О. зазначив, що хоча Яків Апанасенко і входив до складу «инициативной группы, по во-

просу создания к-р организации, а также и в группу руководства этой организации» [17], брав участь у засіданнях, проте жодної активності не виявляв. Коли йому доручили завербувати нових членів у с. Пльохів, він охоче погодився і виїхав до зазначеного села, але як повідомив потім – до організації нікого не долучив [18].

Під час очної ставки 25.04.1933 р. між Олександром Панаєвим та Яковом Апанасенком перший стверджував, що з Апанасенком Я. він знайомий з 1923-1924 рр.

Приблизно на Великдень 1930 р. вони разом перебували в оселі іншого ватажка організації – Терейковського Є. біля Чорторійського мосту в Чернігові. Господар квартири розмовляв про важку долю селян та робітників, про необхідність організованого супротиву проти радянської влади. В розмові брали участь усі присутні.

Яків Апанасенко, як і на допиті, підтвердив знайомство з О. Панаєвим і своє перебування на квартирі Терейковського Є. Стверджував, що там велось багато розмов, але розмов про необхідність боротьби з радянською владою й існування контрреволюційної організації він ніколи не чув [19].

Цого ж дня на очній ставці Терейковського Є. та Апанасенка Я. останній заперечував і свідчення Євсія Терейковського про розмови контрреволюційного та антирадянського змісту та необхідність організованої боротьби проти влади [20].

25.01.1933 р. було видано постанову про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення за ст. 54-11 КК УСРР (належності до контрреволюційної організації) щодо **Шашенка Опанаса Євтихійовича** – уродженця с. Пльохів [21].

Під час допиту 07.05.1933 р. Шашенко О. Є. винним себе у висунутих звинуваченнях не визнав. Заперечував свою участь у діяльності контрреволюційної повстанської організації та розмови про неї з ким-небудь [22].

О. Панаєв пі час допиту зазначив, що завербував до організації і Опанаса Шашенка та інструктував його щодо вербування нових осіб та розвитку діяльності організації на місцях [23].

Під час очної ставки між Панаєвим О. та Шашенком О.Є. 28.04.1933 р. Панаєв розповідав, що знайомий з Опанасом Шашенком з літа 1932 р., оскільки вони працювали у конторі «Грабзембуд» і останній працював там вербувальником робочої сили. Вони неодноразово розмовляли «по вопросу создавшихся продовольственных затруднения, тяжелых условий жизни и таким образом политики Соввласти на селе». Панаєв О. стверджував, що Шашенко О. розділяв його погляди і був вороже налаштованим щодо влади. Отож у серпні 1932 р., коли вони удвох повертались з с. Тараса Шевченка, він запропонував Шашенкові О. вступити до організації.

У відповідь Опанас Шашенко зазначив, що дійсно знайомий з Панаєвим О. по службі, дійсно влітку 1932 р. вони перебували у сільраді с. Тараса Шевченка, але жодних розмов про існування у Чернігові контрреволюційної повстанської групи між ними не було і своєї згоди на вступ до її складу він не давав [24].

Відповідно до обвинувального висновку Чернігівського обласного відділу ДПУ щодо уродженця с. Пльохів Апанасенка Якова Григоровича було винесено клопотання про заслання його до Казахстану терміном на п'ять років у зв'язку з тим, що він перебував у складі повстанської організації, був присутнім на двох зборах керівного ядра організації у їхніх помешканнях. Під час допитів та очних ставок керівників організації та самого Якова Апанасенка було з'ясовано, що затриманий знав керівників, відвідував їхні оселі, але заперечував «наличие в его присутствии каких бы то ни было к-р. разговоров». Отже, і заперечував, висунуті проти нього звинувачення за ст. ст. 54-2, 54-11 КК УРСР [25].

Також за ст. ст. 54-2, 54-11 КК УРСР було звинувачено і Шашенка Опанаса Євтихійовича, за результатами слідства було висунуто клопотання про його ув'язнення у концтаборі стро-

ком на п'ять років у зв'язку з перебуванням у складі контрреволюційної повстанської організації. Свою провину у висунутих щодо нього звинуваченнях Опанас Шашенко заперечував [26].

Відповідно до витягу з протоколу засідання судової «трійки» колегії ДПУ УРСР від 15.05.1933 р. [27] Апанасенка Я. Г. та Шашенка О. Є. було вирішено звільнити з-під варти, а справи щодо них припинити [28].

У листопаді 1966 р. за справою організації «МОВІСТИ» було проведено додаткове розслідування у зв'язку зі скаргою одного з її «учасників» [29].

У результаті дорозслідування 25.05.1967 р. було встановлено, що всі фігуранти справи, включаючи «ватажків» контрреволюційної організації, були засуджені за «недостаточно собранными и непроверенными доказательствами».

За матеріалами справи прослідковується, що одного з ватажків – Терейковського Є. у грудні 1932 р. було заарештовано за крадіжку ящиків зі склом, у чому той і зізнався, а потім сказав, що разом з іншими особами створив на території Чернігівського та Ріпкинського районів контрреволюційну повстанську організацію, що мала на меті повалення радянської влади збройним шляхом. За його показами до складу цієї організації було завербовано більше 100 осіб.

Іншими керівниками організації, які підтвердили під час допитів свою належність до неї, також були названі прізвища ніби-то завербованих осіб. Таким чином, у справі налічувалось осіб, завербованих та проінформованих про існування організації, більше 200.

Проаналізувавши матеріали справи «можно придти к выводу о том, что ТЕРЕЙКОВСКИЙ, ПАНАЕВ, ДУДУКАЛО в числе завербованных ими в контрреволюционную организацию назвали всех известных им по фамилиям лиц, проживающих в Черниговском и Репкинском районах», оскільки більшість з них на той час (1933 р.) до карної відповідальності не притя-

гувались. А з числа притягнутих за справою 41 особи тільки 28 заарештованих формально підтвердили свою належність до контрреволюційної організації. 13 осіб винними себе не визнали, у результаті чого щодо б з них, включаючи Апанасенка Я. Г. та Шашенка О. Є., справу ще тоді було припинено, а 13 осіб отримали умовне покарання.

Навіть свідчення тих, хто визнавав себе учасником контрреволюційної повстанської організації, є не конкретними та суперечливими [30].

Допитані у процесі перевірки справи у 1961 та 1967 р. раніше притягнуті до справи особи свою належність до контрреволюційної організації не підтвердили, пояснивши, що про існування такої відомо їм не було.

До того ж у Чернігівському облархіві інформації про існування такої організації у 1930–1933 рр. на території Чернігівського та Ріпкинського районів, до якої входили б фігуранти справи, також не знайдено.

Тому такі суперечливі докази засуджених, не перевірені у судовому засіданні, не могли дати достатніх доказів судовій «трійці» при Колегії ДПУ УРСР належності осіб до контрреволюційної організації [31].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 510, арк. 1, 3.*
2. *Там само, арк. 7.*
3. *Там само, арк. 9.*
4. *Там само, арк. 10-11.*
5. *Там само, арк. 13.*
6. *Там само, арк. 21.*
7. *Там само, арк. 23.*
8. *Там само, арк. 19.*
9. *Там само, арк. 24.*
10. *Там само, арк. 26.*
11. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8734, арк. 1.*
12. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8735, арк. 19.*
13. *Там само, арк. 35.*

14. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8738, арк. 193.*
15. *Там само, арк. 194.*
16. *Там само, арк. 195.*
17. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8735, арк. 47.*
18. *Там само, арк. 53.*
19. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8738, арк. 196.*
20. *Там само, арк. 197.*
21. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8741, арк. 70.*
22. *Там само, арк. 71.*
23. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8735, арк. 30.*
24. *Там само, арк. 73.*
25. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8735, арк. 24-25.*
26. *Там само, арк. 35.*
27. *Там само, арк. 39.*
28. *Там само, арк. 41.*
29. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8747, арк. 2.*
30. *Там само, арк. 247-248.*
31. *Там само, арк. 251.*

«СКУГАРЕВЦЫ», або «Своевременно принятые меры со стороны профорганизации»

«СКУГАРЕВЦЫ» – саме таку назву архівної справи № 7299 відображено у обвинувальному висновку щодо 10 уродженців с. Скугарі.

Відповідно до постанови (про початок слідства, обрання запобіжного заходу та висунення звинувачення) 25 січня 1933 року «уполномоченный ОДТООГПУ ст. Чернигов», розглянувши матеріали злочинної діяльності (до яких відповідно до хронології подій, зазначеній у самій справі, належали лише протоколи допитів затриманих (22.01.1933 р. та 23.01.1933 р.), а також характеристики складені Пльохівською сільською

радою) громадян Тарасенка Івана Яковича, Тарасенка Антона Яковича, Третяка Михайла Микитовича, Третяка Федора Олександровича, Кучі Павла Григоровича, Пискуна Микити Микитовича, Пискуна Павла Микитовича, Кулика Юхима Кононовича, Стародуба Петра Яковича та Кулика Самуїла Кононовича, яка полягала у тому, що перераховані вище громадяни є жителями с. Скугарі, куркулями, розкуркуленими та позбавленими виборчого права. Працюючи на будівництві мосту на 121-му кілометрі лінії «Чернігів-Овруч» у ПРБ-7, 8-ої будівельної ділянки зазначені громадяни здійснювали антирадянську агітацію проти заходів партії та уряду, використовуючи проблеми з продовольством, зривали роботу, а такі дії мали ознаки злочинів, передбачених ст. 54 п. 10 КК УСРР. Тому було вирішено розпочати попереднє слідство щодо зазначених осіб, долучити їх до справи у якості обвинувачених за ст. 54-10 КК УСРР та обрати їм міру запобіжного заходу на час слідства – «содержание под стражей при ОДТООГПУ ст. Чернигов» [1].

Цікаво, що під час допиту усіх затриманих слідчий не цікавився жодними подробицями щодо предмету їхнього звинувачення чи взагалі фактами здійснення ними антирадянської агітації. Розмова йшла про життя затриманих, їхні стосунки в родині, про те, що у більшості, після розкуркулення, родини змушені жити в оселях чужих людей, про пошуки заробітку і час працевлаштування на будівництво залізничного мосту.

Проте характеристики сільради, традиційно, рясніли красномовними звинуваченнями.

Так, щодо **Тарасенка Івана Яковича** Пльохівською сільською радою було видано характеристику, за якою той був вихідцем з куркульської родини та й сам був куркулем-експертником, позбавленим виборчого права. До всіх заходів радянської влади Іван Тарасенко ставився вороже. З моменту колективізації з 1929 року агітує проти колгоспів, за їхнє розвалення. 1932 року організував розкрадання колгоспного хліба, виступав про-

ти хлібозаготівлі і організував саботування хлібозаготівлі, що призвело до її невиконання. Сам також не виконав хлібозаготівлі, а хліб погноїв по ямах, з села втік.

Підсумовано характеристику було фразою: «З'являється соціально опарним елементом, організуючим кулацтво проти міроприємств радвлди» [2].

Сам Тарасенко Іван Якович розповів під час допиту, що народився 1900 р. у с. Скугарі. Жив у господі батька разом з молодшим братом Антоном, з яким на момент затримання і працював. Керував господарством у родині батько. За несплату податків «по контр-актації зернових культур» майно родини мало бути продане. Старший брат Федір жив окремо та працював у колективі. Зі слів Івана Тарасенка, сам він до колективу не пішов за станом здоров'я [3].

Зазначив також, що його дружина з трьома дітьми була виселена з будинку і змушена жити у мешканки с. Пльохів, а батько живе у одного зі старших братів затриманого. Додав, що більше з життя родини розповісти нічого не може, бо, починаючи з 1929 р., працював винятково теслею на різних роботах (радгосп поблизу Києва, торфорозробка у Мньові, один з радгоспів Чернігівського району) і часто їх змінював, бо шукав місце з кращою оплатою. У 1932 р. почав працювати на будівництві бараків на станції Йолча, де був бригадиром теслярської бригади, що складалась з розкуркулених осіб [4].

Молодший брат попереднього затриманого – **Тарасенко Антон Якович**, відповідно до складеної характеристики, був куркулем і походив з куркульської родини, «господарство мало підприємства». Батько ж його був старшиною за Гетьманщини.

З початком колективізації з 1929 р. веде шалену агітацію проти колективізації, виступаючи на зборах, зриває «переведення різних господаро-політичних міроприємств, злосно не виконував твердих завдань з хліба і переховував хліб по ямах. Має звязок з карним елементом и з'являється соціально-вредним елементом на селі та ворогом колгоспів» [5].

На допиті Тарасенко Антон Якович, 1905 р. н., повторив сказане старшим братом, додавши, що на час розкуркулення їхня родина складалась з дев'ятох осіб і що його сім'ю, як і братову, було виселено з хати, тому вони мешкають у сусідів.

Старші брати Федір та Микита працюють у колективі, а сам Антон Тарасенко і його дружина за станом здоров'я до колективу не вступали.

Починаючи з 1929 р., як і брат, він працює на різних роботах [6].

Третяк Михайло Микитович народився 1878 р. У родини, окрім нього, був ще брат. Не отримавши від батька спадку, пішов жити у прийми до господи тестя. У 1931 р. частина майна, отримана від батька дружини (худоба), була здана «в контрактацию-мясозаготовку».

1932 р. Михайло Третяк не зміг виконати «твердое задание», тому майно було розкуркулено та продано, родину виселено з хати.

Додав, що до колективу не вступив, бо не мав посівматеріалу,

а після того, як було доведено до нього «твердое задание», його до колективу вже не взяли [7].

Щодо Третяка Михайла Микитовича Пльохівською сільською радою було видано характеристику, за якою той до революції належав до куркулів, займався лихварством.

«Зараз Третяк верхівка села твердовздатчик лишенен виборчих прав. Злосний ворог Радвледи, агітує против колгоспу організовує куркулів та карний елемент для терористичних актів проти актива та майна колгоспу. Злосно агітував проти хлібозаготівлі і сам хліба не здав, одноразово підбиваючи нездавати хліба наших одноосібників контрактантів. З'являється соціально опасним елементом» [8].

Третяка Федора Олександровича, 1885 р. н., сільською радою охарактеризовано як міцного середняка, що мав тісний зв'язок з куркулями, до всіх заходів влади ставився вороже – з моменту організації колгоспу у 1929 р. агітував проти колективізації. Виступав проти плану хлібозаготівлі, організовував її саботування, чим спричинив невиконання плану. Сам також хліба не здавав – гноїв його в ямах. Швидко зник з села. Є соціально небезпечним елементом [9].

На допиті Федір Третяк зазначив, що походить з родини селян. До 1910 р. постійно працював наймитом, а 1910 р. пішов на військову службу, де був «на фронті імперіалістической войны» до 1918 р.

Після служби займався сільським господарством. У 1932 р. не зміг сплатити податки, але на час затримання його майно розкуркулене не було і жив він у своїй хаті.

З жовтня 1932 р. почав працювати грабарем на 121-му кілометрі залізниці «Чернігів-Овруч» [10].

У характеристиці на **Кучу Павла Григоровича**, 1894 р. н., було зазначено, що він належить до верхівки села. 1919 р. був членом спілки хліборобів, мав зв'язок з бандою Кравченка-Пискуна, що діяла у 1926 р. До всіх заходів радянської влади ставився вороже, з моменту організації колгоспу агітував проти колективізації. Виступав проти хлібозаготівлі, організував її саботування, що спричинило невиконання плану кампанії. «Знік з села не видно куди з'являється соціально небезпечним елементам організував куркульство протів заходів рад-влади» [11].

Куча Павло Григорович на допиті показав, що після розподілу майна свого батька, що лишився жити з молодшим братом затриманого, розпочав розбудову власного господарства. Станом на 1932 р. майно Павла Кучі не розкуркулювалось.

На відміну від батька, з братом Куча П. Г. до колективу не вступив, бо навесні хворів, «считая, что пропустил время вступления и решил оставить до весны 1933 года».

Служив у царській армії – рядовим 4-го Європейського полку.

На 121-му км працював з листопада 1932 р., а з грудня 1932 р. – член Союзу транспортників [12].

Пискун Микита Микитович, відповідно до характеристики з сільської ради – виходець з куркульської родини і сам є куркулем, злісним агітатором проти заходів радянської влади, за що був засуджений на 3 роки. Крім того, здійснював підривницьку роботу у колгоспі, займався розкраданням колгоспного урожаю. Сам хлібозаготівлі не виконав, хліб гноїв у ямах, де його і було знайдено. Виступав проти хлібозаготівлі на куткових зборах, а також «тайно агітує окремих селян проти хлібоздачі».

Є суспільно небезпечним елементом, ворогом колгоспу та має зв'язок з кримінальним елементом [13].

На допиті Микита Пискун зазначив, що походить з «крест'ян-середняк-твердозадатчик» с. Скугарі.

До призову на військову службу до царської армії у 1915 р. займався сільським господарством. Після демобілізації у 1917 р. повернувся до Скугарів і до землеробства.

1931 р. на нього було покладено виконання твердого зобов'язання, яке було виконане частково, а 1932 р. – виконане не було, і Микиту Пискуна було засуджено Чернігівським судом до трьох років ув'язнення. Один місяць покарання він відбув у Чернігівському БУПРі після чого його було переведено до трудової колонії у с. Шибиринівка, де він пробув два місяці та був звільнений.

Через місяць після звільнення влаштувався грабарем, а з жовтня 1932 року почав працювати у ПРБ-7.

Додому у Скугарі не їздив з серпня-вересня 1932 р., бо боявся бути заарештованим за невиконання твердого зобов'язання. Додав, що чув від односельців, що через це невиконання майно його родини було продано, але сім'ю з хати не виселено [14].

Пискун Павло Микитович, 1897 р. н., під час допиту зазначив, що його батько помер, коли той був ще дитиною, тому жив і спільно господарював він зі старшим братом Микитою. За невиконання контрактації зернових майно було продане, але залишилась хата, в якій мешкали родини затриманого та його брата.

До колективу брати не пішли, бо він «только начал организовываться и вообще мало с односельчан шел в таковой, мы думали жить единоличниками».

Додав, що розкуркулених родичів, окрім брата, не має.

З вересня 1932 р. почав працювати теслею на будівництві бараків і мосту на 121-му км залізниці на станції Йолча.

Брат Микита також працював на зазначеному будівництві, але влаштувався пізніше – у грудні 1932 р.

З 1919–1921 рр. служив у рядах Червоної Армії у 22-му саперному батальйоні [15].

Відповідно до наданої сільрадою характеристики Пискун Павло Микитович до революції та після – «куркуль-твердоздавець». До заходів влади ставиться вороже, має зв'язок з карним елементом, організовує теракти проти активу, займається залякуванням колгоспників і агітує за розвал колгоспу. Займався розкраданням колгоспного майна та «підбивав на це несвідомі елементи».

«Зривав прийняття та виконання плянів хлібозаготівел», сам хліба не здавав, а ховав.

«З'являється соціально небезпечним елементом організуючим опір провадимим міроприємствам радвлади» [16].

Кулик Юхим Кононович, 1898 р. н., з точки зору сільської ради – виходець з куркульської родини та куркуль, якого було позбавлено виборчого права. Він вороже ставиться до заходів радянської влади та з моменту організації колгоспу у 1929 р. агітує проти нього. У 1932 р. організував розкрадання колгоспного хліба. Виступав проти та організував саботування хлібозаготівельної кампанії, чим спричинив її невиконання. Крім

того, мав зв'язок з карними елементами. З села втік у невідомому напрямку.

Також він є соціально небезпечним елементом, що організує куркульство проти заходів радянської влади [17].

На допиті Кулик Юхим показав, що частину його майна було продано за невиконання контрактації зернових культур, але будинок у родини залишився.

Господарство брата Самуїла, на час затримання, не було розкуркулене, бо той виконав усі зобов'язання та податки.

У 1919-1920 рр. служив у 22-му саперному батальйоні Червоної Армії.

Починаючи з 1927 р., у вільний від сільськогосподарської роботи час працював на будівництві залізниці «Чернігів-Овруч» різноробом, а з вересня 1932 р. – теслею на «121 км пути про-раба № 7 при ст. Ельч ЮЗжд».

До колективу не вступив лише тому, що не мав бажання, а коли пізніше подав заяву – не прийняли.

Додав, що його односельці Тарасенко Іван та його брат Антон були повністю розкуркулені у грудні 1932 р. і: «Тарасенко Іван делился со мной разговором, в котором высказал свою боязнь появляться в село, по случаю того, что в это время происходит выселение кулаков а по этому могут выслать и меня, я ошибаюсь не со мной вел разговор, а разговаривал со своей женой которая к нему приезжала, этот разговор я подслушал. Тарасенко Иван вообще осторожный» [18].

Кулик Самуїл Кононович на допиті зазначав, що після закінчення озимого посіву жита з 18.09.1932 р., за запрошенням брата Юхима, виїхав зі Скугарів на роботу зі спорудження залізничного мосту 121-му км. ПРБ-7 ст. Йолча. За час роботи на зазначену об'єкті вдома у с. Скугарі був разів 10-15, останній раз на Новий рік за старим стилем [19].

Сільській раді Самуїл Кулик був більше відомий як «в минулому и зараз великий куркуль». З початку існування радянської влади виступав проти всіх її заходів. Є керівником куркульства і організатором шкідництва по селу. З початком колективізації організував «підрив міці колгоспу, організував в 1930 році підпал колгоспного майна, організовував теракт, ... організовував в 1932 році провал хлібозаготівель по с. Скугарах і сам хліба не здавав а погноїв в ямах. З'являється соціально небезпечним елементом і шкідником для села» [20].

Стародуб Петро Павлович зазначив, що 1932 р. був розкуркулений, а майно розпродане за невиконання сільгосподатку.

У жовтні 1932 р. влаштувався працювати на спорудження залізничного мосту на 121-му км в ПРБ-7 ст. Йолча. На час працевлаштування у його бригаді вже працювали односельці зі Скугарів – Кулик С. К. та «твердозадатчики-кулаки», майно яких було продане: Тарасенко І. Я., Тарасенко А. Я., Пискун П. М.,

Пискун М. М., Кулик Ю. К., Третяк М. Ю. та сам Стародуб П. П. Пізніше почали працювати: Куча П. Г., Третяк М. М. [21].

Стародуб Петро Павлович, як зазначалось у характеристиці Пльохівської сільської ради, походить з куркульської родини, сам куркуль і має точно таку ж характеристику як і Кулик Юхим Кононович [22].

Свідки у справі – переважно працівники сільської ради, члени ЛКСМ, члени управи колгоспу, активно ілюстрували описане у характеристиках на затриманих, яке в узагальненому вигляді описувало їх як розкуркулених та позбавлених виборчого права ворогів республіки, які систематично здійсню-

ють антирадянську агітацію проти заходів партії і уряду, проти хлібозаготівлі та колективізації (неодноразово зривали збори з організації колгоспу, затвердження планів хлібозаготівельної кампанії, саботували останню, ховаючи свій хліб «по ямах»), мали зв'язки з кримінальним світом. До того ж затримані, зі слів свідків, пророкували війну з поляками, зміну влади, повернення розкуркуленим конфіскованого майна, розправу над колгоспниками і їхню голодну смерть. Але жоден нічого не розповідав про їхню агітаційну антирадянську роботу на будівництві мосту, бо представники підприємства свідками не виступали, хоча звинувачення у такій діяльності затриманим висунуті були [23].

Через тиждень 31.01.1933 р. затримані надали короткі додаткові свідчення, що мали хоч якимось ілюструвати їхню злісну антирадянську діяльність, так яскраво описану свідками та сільською радою.

Тарасенко І. Я. зазначив, що неодноразово після роботи з односельцями-куркулями відбувались розмови, у яких вони вказували своє невдоволення: «что нас раскулачили, все забрали и оставили нищими». Проте агітацію зі свого боку щодо влади і її заходів Іван Тарасенко заперечував [24].

Тарасенко А. Я. показав, що «Все мы жили в бараке при мосту и в свободное время неоднократно между собой вели разговоры выражая недовольство тем, что их раскулачили и выгнали из хаты, я тоже такие разговоры вел, но никогда не занимался антисоветской агитацией против Соввласти» [25].

Третяк Ф. О. розповідав, що ні під час свого життя у с. Скугарі, ні на робочому місці він ні з ким не розмовляв на антирадянські теми і не може вказати на осіб, що цим займались. Така ж ситуація і на роботі – з односельцями спілкувались часто, але антирадянських розмов не було. Зазначав: «лично часто был доволен, что хлеба, нет что у меня все хозяйство забрали, но об этом никому не говорил и ни с кем своими мыслями не делился» [26].

Куча П. Г., Стародуб П. П. показали, що жодних розмов антирадянського характеру у них ні з ким не було [27].

Пискун М. М., Пискун П. М., Кулик Ю. К. та Кулик С. К. до сказаного Кучею П. Г. і Стародубом П. П. додали, що також не чули подібних розмов і від інших працівників [28].

Відповідно до обвинувального висновку, під час будівництва мосту 121 км перегону «Іолча-Посудово» лінії «Чернігів-Овруч», на якому працювала група куркулів с. Скугарі Пльохівської сільської ради Чернігівського району, які здійснювали систематичну антирадянську агітацію проти заходів влади та партії як у селі, так і на транспорті, займалися «рванчeskими вимогами», використовували економічні труднощі (перебої з постачанням продовольства, несвоєчасна виплата заробітної праці) задля створення «забастовочного настрою».

Як з'ясувало слідство, керуючись лише свідченнями свідків, бо речових доказів провини затриманих у справі не було, зазначені особи за час перебування на будівництві мосту систематично як разом, так і кожен окремо здійснювали антирадянську агітацію серед робітників – вороже критикували заходи радянської влади на селі, агітували проти хлібозаготівлі, колективізації тощо.

Також вони неодноразово «вольнили», використовуючи наявні перебої у постачанні продовольства, несвоєчасну оплату праці [29].

Щодо злочинної діяльності кожного з фігурантів справи значалося таке:

ТАРАСЕНКО Іван Якович, 32 роки, син куркуля, сам куркуль-експертник, позбавлений виборчих прав. У 1932 р. відкрито виступав проти хлібозаготівлі у селі, через що вона не була виконана своєчасно. На залізниці він був бригадиром теслярської бригади, яка складалась винятково з куркулів с. Скугарі і систематично агітував проти радянської влади та її заходів.

Звинувачений Іван Тарасенко у висунутому щодо нього звинуваченні повністю не зізнався, а вказав, що іноді виказував

своє невдоволення серед працівників, але антирадянською агітацією ніколи не займався.

ТАРАСЕНКО Антон Якович, 27 років, походить з куркульської родини. Його батько був «стражником» при гетьмані. Самого його у 1932 р. було розкуркулено. Антон Тарасенко неодноразово виступав під час зборів у селі проти заходів влади, злісно ухилився щодо виконання плану хлібозаготівлі. Мав зв'язок з куркульським елементом села. На виробництві підтримував зв'язок з куркулями свого села, разом з якими і здійснював антирадянську агітацію.

Затриманий зізнався, що під час роботи на залізниці неодноразово виказував своє незадоволення у присутності односельців-куркулів.

ТРЕТЯК Михайло Микитович, 55 років, розкуркулений у 1932 р., позбавлений виборчого права, злісно не виконував план хлібозаготівлі, здійснюючи натомість антирадянську агітацію серед селян та на виробництві. Обвинувачений Третяк М. М. не визнав себе винним у висунутому щодо нього звинуваченні.

ТРЕТЯК Федір Олександрович, 47 років. 1932 року розкуркулений, позбавлений виборчих прав. Вороже ставився до заходів радянської влади, агітував проти хлібозаготівлі. На виробництві мав тісний зв'язок з куркульством, з яким і здійснював антирадянську агітацію. Також не визнавав себе винним у висунутих щодо нього звинуваченнях.

КУЧА Павло Григорович, 37 років, куркуль, розкуркулений у 1932 році. Здійснював антирадянську агітацію у с. Скугарі – організовував інших куркулів проти заходів влади. У 1926 році мав зв'язки з бандитами, «оперировавшими в том районі». Займався антирадянською агітацією на виробництві. Винним себе не визнав.

ПИСКУН Микита Микитович, 38 років, розкуркулений 1932 року, позбавлений виборчих прав. Здійснював «разложенческую роботу» під час здійснення тотальної колективізації. Злісно не виконував плану хлібозаготівлі. Таку ж антирадянську діяль-

ність виконував він і на транспорті. Винним у висунутих щодо нього звинуваченнях себе не визнав [30].

ПИСКУН Павло Микитович, 37 років, куркуль, розкуркулений у 1932 році, позбавлений виборчих прав. Зривав плани хлібозаготівлі, агітував проти колективізації. Працюючи на будівництві мосту, був тісно пов'язаний з куркульством зі свого села, з яким спільно агітував проти радянської влади. Винним себе також не визнав.

КУЛИК Юхим Кононович, 34 роки, куркуль, розкуркулений у 1932 році. Позбавлений виборчих прав, «твердосдатчик». Не виконав план хлібозаготівлі, відкрито виступав проти хлібозаготівлі, організовував куркульство проти заходів влади у селі та на виробництві (будівництві мосту). Винним у висунутих щодо нього звинуваченнях себе не визнав.

СТАРОДУБ Петро Павлович, 60 років, куркуль, розкуркулений у 1932 році. Позбавлений виборчих прав, «твердосдатчик». Не виконав план хлібозаготівлі, відкрито виступав проти хлібозаготівлі, організовував куркульство проти заходів влади у селі та на виробництві (будівництві мосту). Винним у висунутих щодо нього звинуваченнях себе не визнав.

КУЛИК Самійло Кононович, 28 років, куркуль, розкуркулений у 1932 році, позбавлений виборчих прав. Організовував куркульство проти заходів радянської влади, зокрема хлібозаготівлі. На виробництві підтримував куркулів-односельців у здійсненні антирадянської агітації. Винним у висунутих щодо нього звинуваченнях себе не визнав.

Допитані у даній справі свідки повністю підтверджують, що перераховані громадяни організовано виступали проти заходів радянської влади у селі, що призвело до невиконання хлібозаготівельної кампанії у Скугарях. На виробництві їх антирадянська діяльність впливала на ефективність праці, бо зазначені особи закликали до страйків і «только благодаря своевременно принятым мерам со стороны профорганизации. Им не удалось сорвать работу».

Спираючись на матеріали справи та керуючись наказом ОДПУ 1924 р. № 172, справу щодо звинувачення громадян, мешканців с. Скугарі: Тарасенка І. Я., Тарасенка А. Я, Третяка М. М., Третяка Ф. О., Кучі П. Г., Пискуна М. М., Пискуна П. М., Кулика Ю. К., Стародуба П. П., Кулика С. К. – у злочині передбаченому ст. 54-10 КК УСРР, направити на розгляд особливої наради при Колегії ДПУ УСРР з клопотанням застосування до кожного із зазначених осіб заходу суспільного захисту – ув'язнення у концтаборі строком на п'ять років.

Відповідно до витягів з протоколів засідання особливої наради при Колегії ДПУ УСРР від 20.02.1933 р. було прийнято рішення [31]:

Пискуна Павла Микитовича, Кулика Юхима Кононовича, Кулика Самійла Кононовича, Тарасенка Івана Яковича, Тарасенка Антона Яковича, Третяка Федора Олександровича, Кучу Павла Григоровича, Пискуна Микиту Микитовича вислати через ПП О ДПУ до Північного краю строком на 3 роки, рахуючи термін з 25.01.1933 р. [32].

Третяка Михайла Микитовича – вислати через ПП О ДПУ до Казахстану строком на 3 роки, рахуючи термін з 25.01.1933 р. (місце ув'язнення виправлено, ймовірно спочатку був Північний край) [33].

Стародуба Петра Павловича ув'язнити до концтабору строком на 3 роки. Вирок вважати умовним. З-під варти звільнити [34].

Реабілітовано всіх фігурантів справи «СКУГАРІВЦІ» Чернігівською обласною прокуратурою було 31.07.1989 року як осіб, що підпадають під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [35].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7299, арк. 1*
2. *Там само, арк. 18.*
3. *Там само, арк. 3.*
4. *Там само, арк. 4.*
5. *Там само, арк. 19.*
6. *Там само, арк. 4.*
7. *Там само, арк. 6-7.*
8. *Там само, арк. 20.*
9. *Там само, арк. 21.*
10. *Там само, арк. 8.*
11. *Там само, арк. 22.*
12. *Там само, арк. 9-10.*
13. *Там само, арк. 23.*
14. *Там само, арк. 11.*
15. *Там само, арк. 12-13.*
16. *Там само, арк. 24.*
17. *Там само, арк. 25.*
18. *Там само, арк. 14.*
19. *Там само, арк. 17.*
20. *Там само, арк. 27.*
21. *Там само, арк. 16.*
22. *Там само, арк. 26.*
23. *Там само, арк. 28-45.*
24. *Там само, арк. 63.*
25. *Там само, арк. 64.*
26. *Там само, арк. 65.*
27. *Там само, арк. 66, 70.*
28. *Там само, арк. 67-69, 71.*
29. *Там само, арк. 82.*
30. *Там само, арк. 83.*
31. *Там само, арк. 84-85.*
32. *Там само, арк. 87-92, 94-96.*
33. *Там само, арк. 93.*
34. *Там само, арк. 84.*
35. *Там само, арк. 98-107.*

Два погляди на одну людину

26.12.1929 р. відбувся допит Михайла Трохимовича Трихліба, заарештованого 19.10.1929 р. за підозрою у здійсненні агітації проти самооподаткування, тобто в діях, передбачених ст. 7-54-10 КК УСРР. Під час допиту заарештований показав, що, проживаючи у с. Пльохів, займався сільським господарством. На нього було застосовано податок у експертному порядку. На зборах щодо самооподаткування він був двічі. Перші збори не відбулись за відсутності необхідної кількості селян, наступні відбулись через кілька днів. Саме під час останніх Трихліб М. і виступав з пропозицією зниження відсотку самооподаткування з 50 % до 25 %. Заперечував, що своїми викриками заважав підраховувати голоси, а тим більше, що виголошував контрреволюційні гасла [1].

Частина свідків стверджувала, що Михайло Трихліб виступив з агітацією з метою чергового зриву загальних зборів щодо самооподаткування. Він казав: «Нам навязують 50%, когда есть Закон, что облагают в таком размере, в каком хочет народ».

Продовжуючи свою агітацію, він наголошував: «Вы бедняки настаиваете на принятии самообложения в сумме 50% потому, что сами платите не будете. Это не верно, надо подчиниться большинству, так как большинство крестьян желает, чтобы самообложение было меньше». Тобто Трихліб М. зовсім не рахувався з вимогами активу села, а лише керувався своїми та заможної частини села інтересами. Така його агітація викликала жваву підтримку у останніх, вони підняли шум та мало не зірвали збори.

Коли ж за результатами голосування було прийнято рішення про самооподаткування у розмірі 50 %, Михайло Трихліб викриками заважав проведенню зборів, заявляючи, що підрахунок голосів здійснюється неправильно [2].

09.12.1929 р. щодо Трихліба М. Т. надійшли підписки від мешканців сіл Пльохів та Скугарі, у яких мова йшла про те, що жоден з тих, хто підписався (а це 6 сторінок одних лише підписів), ніколи не бачили будь-яких контрреволюційних виступів з боку заарештованого, який був головою місцевого кооперативу та ревізійної комісії. Активно боровся проти банд Боярченка та Пискуна та ін., за що у нього було спалено клуню, комору та хлів з худобою [3].

Відповідно до обвинувального висновку від 26.12.1929 р. справу Трихліба М. Т. було вирішено передати Чернігівському прокурору, а самого обвинуваченого утримувати в БУПРі [4].

24.01.1930 р. Чернігівським Окружним Судом по Кримінальному відділі щодо Трихліба М. Т. було винесено вирок, у якому зазначалось, що «Суд вважає, що злочин цілком доведений, що ТРИХЛІБ добре провадив куркульську лінію, виявляючи активність та приймаючи участь у зборах, бо у селі Пльохові до цієї пори куркулів не всіх позбавлено виборчих прав і вони являються вільно на збори селян, де через ТРИХЛІБА провадять свою роботу проти мироприємств радвлди. На селі зараз, під час переходу с/господарства на соціалістичні рейки, особливо слід звернути увагу на загострення клясової боротьби та шаленого опіру куркульства мироприємствам радвлди, де особи, як ТРИХЛІБ мають вплив на темну бідноту, а тому Суд вважає звинувачен. за особу суспільно-небезпечну, яка потребує ізоляції від суспільства, а тому й керуючись арт. 296 і 297 КПК – ПРИСУДИВ: ТРИХЛІБА Михайла Трохимова 35 р., з с. Пльохова, куркуля, несудимого за арт. 54_10 КК до позбавлення волі з суворою ізоляцією терміном на 3 роки з зарахуванням досудового ув'язнення з 19/Х_29 р. Позбавити його прав за 29 арт. КК п. «а», «б», «в» на 3 роки» [5].

Як і було запропоновано у вирокі, його було оскаржено у касаційному порядку і відповідно до ухвали Найвищого Суду в Кримінально-Касаційній Колегії від 12.02.1930 р. «в діях ТРИХ-

ЛБА який: а) виступив на зборах села по самообкладанню з промовою такого змісту: «нема закону, щоб самооподаткування накладати 50 %, а слід обкладати, як хоче більшість»;

б) запропонував провести 25 %, не дивлячись на те, що актив села постановив провести 50 % й

в) коли при голосуванні за 50 % було одним голосом більш, ніж за 25 % прохав переголосувати – немає складу злочину взагалі, а зокрема злочину, передбаченого арт. 54-10 КК. Суду слід було справу ТРИХЛБА, стосовно до арт. 302 КПК закрити, себ-то виправдати його за судом. Крім того, матеріялами справи стверджується, що ТРИХЛБ не антирадянська фігура, що він займав цілу низку громадських посад, що хата його була спалена бандитами, що в індивідуальному порядку він обкладений тільки напередодні зборів, а вказівки суду на те, що він куркуль і брав участь у боротьбі з карним елементом лише тоді, коли його будівлі було спалено – не знаходять в собі обґрунтування в матеріялах справи». Тому Найвищий Суд ухвалив скасувати вирок за справою Михайла Трихліба, справу закрити, а його самого звільнити з-під варти [6].

Відповідно до матеріалів справи звільнено з-під варти М. Т. Трихліба було після 23.02.1930 р. [7].

Та на цьому все не закінчилось і вже 02.03.1930 р. його заарештували вдруге, а 04.03.1930 р. Михайла Трихліба знов допитували, звинувативши у тій же антирадянській агітації. На допиті він зазначив, що з-під варти його було звільнено 24.02.1930 р., а 28.02.1930 р. він приходив до сільської ради, щоб зареєструватись. Того дня спілкувався лише з родичами, а коли повертався з сільради, то біля церкви побачив групу односельців, привітався, вони спитали за життя та як «сиділось» у БУПРі, після – пішов додому та жодної агітації не здійснював [8].

Уже на наступному допиті зазначив: «В отношении того, что некоторые крестьяне отказались от вступления в коллектив под влиянием моей агитации это я не являюсь виновником, а винов-

ником являється наш Плеховской Актив, единственно моя вина была в том, что на общем собрании где стоял вопрос о самообложении я внес предложение внести 25 % и это это было истолковано присутствующими пьяными крестьянами как призыв и сорвали голосование. За что я уже был наказан и в последствии оправдан. В настоящее время я за собою никакой вины не чувствую» [9].

Покази свідків цього разу були доповнені подробицями життя Михайла Трихліба за Гетьманщини: його членство у союзі хліборобів-власників та участь у комісії «по выкачке контрибуции» [10].

Наголошувалось на його постійному ворожому ставленні до заходів радянської влади та систематичній злісній агітації, за що і був засуджений вперше. Виявляється агітував Трихліб М. і проти колективізації, кажучи: «Дурак тот, кто запишется в коллкетив, так как в коллективе будут сидеть голодные потому, что хлеб заберут для государства и теперь уже хлеба негде звать потому, что кулаков уже нет, а посему – тот кто записался в коллектив будет жизнью не рад». Такі свої висловлювання він переконував селян зберігати у таємниці, бо він уже сидів у БУ-ПРі за те, що хотів зробити для селян як краще, а хтось доповів про нього. А коли помітив у натовпі односельців члена сільської ради, сказав йому: «Иди своей дорогой, а то чтоб по шапке не попало» [11].

Стверджували свідки, що подібна агітація спостерігалась за Трихлібом М. і у 1928 р., і у вересні 1929 р., та чомусь про це не згадувалось під час слідства у 1929 р. [12].

Відповідно до складеного обвинувального висновку М. Трихліба було визнано соціально небезпечним, а його справу спрямовано на розгляд особливою нарадою Колегії ДПУ УСРР, яка 19.03.1930 р. визначила міру покарання – ув'язнення у концтаборі строком на три роки [13].

За справою 1929 року Михайла Трохимовича Трихліба було

реабілітовано 30.07.1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою відповідно до ст. 1 ЗУ «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [14], а за другою 28.04.1989 р. як особу, що підпадає під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» і обидва рази у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину [15].

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп.7, спр. 30, арк. 36.*
2. *Там само, арк. 4-21.*
3. *Там само, арк. 31-34.*
4. *Там само, арк. 45.*
5. *Там само, арк. 58.*
6. *Там само, арк. 85.*
7. *Там само, арк. 68, 83.*
8. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 11917, арк. 2.*
9. *Там само, арк. 13.*
10. *Там само, арк. 8-9.*
11. *Там само, арк. 3, 5, 7.*
12. *Там само, арк. 3, 4, 6.*
13. *Там само, арк. 17-19.*
14. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп.7, спр. 30, арк. 87.*
15. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 11917, арк. 21-22.*

54-10

54-10 – це одна з частин ст. 54 Кримінального кодексу УСРР, під якою розумілась антирадянська пропаганда і агітація, санкція якої передбачала позбавлення волі на строк не менш як 6 місяців, аж до розстрілу або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна і позбавленням громадянства. Ця маленька стаття

Кримінального кодексу у своїй вільній інтерпретації каральними органами включала в себе величезний спектр «дій», що підпадали під її ознаки: від існуючих чи неіснуючих випадкових, невірно розтлумачених висловів або навіть роздумів й припущень до підриву міці цілої держави, причому силами «куркульства» маленьких поліських сіл та хуторів.

Саме за підозрою у вчиненні дій, що визначені цією статтею як злочин, було заарештовано, а потім і визначено долю зазначених нижче мешканців сіл Пльохів та Скугарі.

Так 05.05.1932 р. було заарештовано одразу трьох жителів с. Пльохів: Бугая Олексія Семеновича, Халецького Івана Савовича та Яловця Тимофія Трифоновича. Через місяць, у червні 1932 р., мешканців с. Скугарі: Матюшу Михайла Васильовича (07.06.1932 р.), Курача Олександра Йосиповича (07.06.1932 р.) та Бубру Онисима Трохимовича (06.06.1932 р.).

Усі вони звинувачувались у злочинній діяльності, яка виражалась у здійсненні антирадянської агітації, спрямованої на зрив заходів радянської влади та її політкампаній у селі впродовж 1931 та 1932 років [1], [2], [3], [4], [5].

Свідки у справі **Олексія Бугая** стверджували, що він як вороже налаштований до радянської влади і здійснюваних нею у селі політкампаній, також як і інші затримані, протягом кількох років відкрито виступав і здійснював систематичну антирадянську агітацію. Наприклад, у вересні 1931 р., коли до с. Пльохів приїхала робітничка бригада для здійснення кампанії з хлібозаготівлі, він ходив по хатах і переконував селян не здавати хліб, а як наслідок, багато хто дослухався до нього.

Також восени 1931 р. під час посіву озимини О. Бугай переконував селян не засівати землю, кажучи: «Зачем трудиться, когда урожай все равно заберут, для того чтобы кормить дармоедов, а на нас крестьян только накинули ярмо».

Також у період організації колгоспу у с. Пльохів він знову казав селянам не вступати до нього, бо земля, що відійшла до колгоспу, відібрана у працелюбних і чесних людей, а ті, хто вступають до колгоспу, лодирі. До того ж зібраний урожай «пойдет не крестьянству, а комиссарам в карман».

1931 року під час підготовки до весняно-польових робіт Олексій Бугай казав селянам, що не варто засівати землю, оскільки врожай у селян буде відібраний. Також казав, що за кордоном «правит народ трудолюбивый, а у нас засели у власти люди, которые не могут править и все это ярмо ложится на бедное крестьянство» [6].

Не менш красномовною щодо нього була і характеристика Пльохівської сільської ради. Зазначалось, що Бугай О. «по соц стану належить до куркульско заможних г-в – Експертник... Корістувався найманою працею – постійних батраків, має зв'язок з куркульським сусідніх сел., помічався в переховуванні свого майна яке місцевою владою знайдено у його родіча бідняка про що складено матеріял і передано для переведення слідства і видачі Бугая досуду. Неодноразово помічався в агітації і протів Рад. Влади, що було великою перешкодою в переведенні с. г. полит. компаній на селі як Бугай має авторитет серед куркулько заможного селянства» [7].

На допиті 05.05.1932 р. Олексій Бугай зазначив, що постійно займався хліборобством та ніколи не виїздив зі свого села. Ніякої агітації проти заходів влади у селі не здійснював та не виступав перед селянами проти колективізації чи посівкампанії [8].

У підсумку слідство «принимая во внимание, что гр. БУГАЙ А.С. в настоящее время является социально опасным элементом» було вирішено спрямувати справу на розгляд «НАЧ СПО КИЕВ ОБЛ ОТДЕЛА ГПУ для направления в О/С при Коллегии ГПУ УССР, с ходатайством о высылке... в СЕВ. КРАЙ сроком на ПЯТЬ лет» [9].

Відповідно до постанови від 22.10.1932 р. (дату виправлено з вересня на жовтень) уповноважений СПО КОВ ДПУ, розглянувши матеріали справи Бугая О.С. щодо злочину, передбаченого ст. 54-10, та взявши до уваги, що попереднє слідство у справі не здобуло достатньо доказів для спрямування справи до суду, вирішив спрямувати справу Київському обласному прокурору для припинення. Самого ж Олексія Бугая було вирішено звільнити з-під варті [10].

Реабілітовано Бугая Олексія Семеновича Чернігівською обласною прокуратурою 25.12.1996 р. у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину [11].

Щодо **Івана Халецького** свідками було надано, а слідством підсумовано таку інформацію.

Він, як особа вороже налаштована до радянської влади і здійснюваних у селі політ кампаній, починаючи з 1930 р., постійно здійснював антирадянську агітацію.

Так, у квітні 1930 р. на вулиці у с. Пльохів серед селян казав, що радянська влада готує у Москві до здачі влади, оскільки Польща та Франція висунули ультиматум, тому селянам необхідно заpastися сіллю.

Улітку 1931 р. Халецький Іван, зібравши біля свого двору групу односельців, казав, що селян врешті-решт вишлють на Соловки на примусові роботи, де під кнутом примусять працювати, а хліба не дадуть.

Восени того ж року, «перед Октябрськими торжествами, ког-да в с. Плехово готовился красний обоз с хлебом, для отпра-вки в город xxxx, ХАЛЕЦКИЙ выступил среди селян с речью, призывая селян не сдавать хлеб».

А під час здійснення хлібозаготівельної кампанії він виступав проти здачі хліба, бо хліб йде за кордон «на откуп от войны и что у нас в России ожидается переворот» [12].

Місцева сільська рада щодо заарештованого надала таку характеристику [13]:

Харківський повіт
 на Халецького Івана Вавровця.
 зр. Халецький Іван Вавровець,
 по своїй справі з Куркуля Оксентом
 в.г. подати до виплати 211-60 коп.
 в своїм користуванні має землю
 Ендрівлі вдець, Скоті, пасіку і січир-
 ний млин, др. Ряд влади відноситься
 вродже, неодноразово поцігує в агіта-
 ції проти війн мігрантство Ряд влади
 встановив др. колгосп позбавлен. До роби
 мого такою брб Куркуль, маю мігрант-
 ства - Млин і пасіку, має зв'язок
 з іншими куркулями вчуні з якими
 стоїть на перешкоді в виконанні с.г.
 платити компанії на селі.
 Відрада з свого боку вважас за необи-
 не і замовати гр. на Халецького від
 населення свого села, що даюба
 зв'яз в роботі по колективізації і
 інших с.г. келіт. Компанія пере-
 дати на селі.
 Голова сур Стара
 Северин

Під час допиту Іван Халецький показав, що жодної антира-
 дянської агітації у селі не здійснював. Не відмовляв селян всту-
 пати до колгоспу чи платити податки [14].

Відповідно до обвинувального висновку, визнаючи що «Вещ. доков по делу нет», Халецького І. С. було визначено «соціально небезпечним елементом», справу якого було вирішено передати «НАЧ СПО КИЕВ ОБЛ ОТДЕЛА ГПУ для направлення в О/С при Коллегии ГПУ УССР, с ходатайством о высылке... в СЕВ. КРАЙ сроком на ПЯТЬ лет» [15].

У постанові від 09.09.1932 р. уповноважений СПО КОВ ДПУ, розглянувши надані матеріали справи, визначив, що інкриміноване Іванові Халецькому звинувачення слідством доведено, а тому вирішено передати справу до особливої наради Колегії ДПУ з клопотанням «ПОДВЕРГНУТЬ ХАЛЕЦКОГО Ивана Саввовича, – АДМИНВЫСЫЛКЕ НА СЕВЕР, СРОКОМ НА ТРИ ГОДА» [16].

Відповідно до витягу особливої наради Колегії ДПУ від 29.09.1932 р., клопотання було задоволено [17].

14.06.1989 р. Івана Халецького було реабілітовано Чернігівською обласною прокуратурою [18].

Щодо заарештованого уродженця с. Скугарі **Михайла Васильовича Матюші**, то його також свідками було охарактеризовано, як вороже налаштованого до влади та її кампаній, який до того ж, «как уголовник, терроризует активистов и колхозников, нанося разного рода угрозы и запугивания».

У 1930 р. Матюша Михайло на зборах у Скугарях виступав під час розгляду питання про затвердження плану хлібозаготівель і «громогласно заявил»: «Довольно нам преподносить планы, мы сами знаем у кого у нас на хуторе есть хлеб, а у кого нет и что раскладку хлеба сделаем сами без всяких представителей; для этого нужно выбрать только комиссию». Така промова, за словами свідків, була підтримана куркульством, що почало у зазначену комісію пропонувати своїх «представників», внаслідок цього збори було зірвано.

У січні 1932 р. групі селян, що зібралась на вулиці, він казав, що «грабежи не прекращаются, у кого нет денег, берут кожухи,

и ни на что не смотрят, а раньше этого не было, потому что во власти были хозяйские люди, которые беспокоились о селянах больше, нежели коммунисты. Коммунисты людей грабят ежедневно и ежедневно выдумывают новые налоги, за что получают большие деньги» [19].

В марте м-це 1932 г. он, МАТЮША Михайл, будучи на собрании, на котором рассматривался вопрос об организации машинно-тракторных товариществ, выступил и заявил: "До каких пор вы будете, граждане, тянуть на себя кабелю, вачем вам эти гуртки, наберете на себя долгов за машины погашение коих Советская заберет у вас даже последних порсят" благодаря чему организация данных товариществ была сорвана. В тот же вечер, он, МАТЮША Михайл, выйдя на улицу, говорил собравшимся селянам, что народ может идти в коллектив, потому что знает отлично, что коллектив, это не пенщина, поэтому коммунисты выдумали новый метод, чтобы втянуть в коллектив, а именно: организация машинных товариществ, это и есть чужо пенщины, так как мы влезем в долги, а из-за них нам никогда не простится, что подтверждает свидетель /д.д. 6/

В 1932 г., весной, перед посевкампанией, в школе проходило собрание, на котором рассматривался вопрос о посеве; после школы было много собравшихся селян, куда подошел он, МАТЮША, а когда узнал, что разрешается вопрос о посеве, начал говорить: "Напрасно эти коммунисты говорят о посеве, так как эту весну будут сеять не они, а другие, а ихнее дело плачевное, так как кровавое воскресенье свое покажет и даст на это дело свободу крестьянству, что подтверждает свидетель

На допиті 23.06.1932 р. Михайло Матюша розповів, що дійсно, як зазначалось у характеристиці з сільської ради, його було засуджено у 1930 р. за хуліганство. Заперечував, що користувався у господарстві найманою працею. 1931 р. на нього було нараховано податок в експертному порядку, виконати якого він не міг, тому сільська рада розпродала майно Матюші М., а він з родиною виїхав до м. Чернігів, де працював на різних роботах. До с. Скугарі з того часу він приїздив лише у лютому 1932 р. – ходив до сільради «по военным делам».

Стверджував, що антирадянської агітації не здійснював як і жодних розмов з селянами про колективізацію, хлібозаготівлю та посівкампанію [20].

Щодо визнаного суспільно небезпечним Матюші М. слідство висунуло клопотання про його виселення до Північного краю терміном на п'ять років [21].

Проте особливою нарадою Колегії ДПУ УСРР 22.11.1932 р. було вирішено вислати Матюшу Михайла Васильовича до Північного краю строком на три роки [22].

12.06.1989 р. відповідно до ст. I Указу Президії Верховної Ради

СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х і початку 50-х років» Михайла Матюшу було реабілітовано [23].

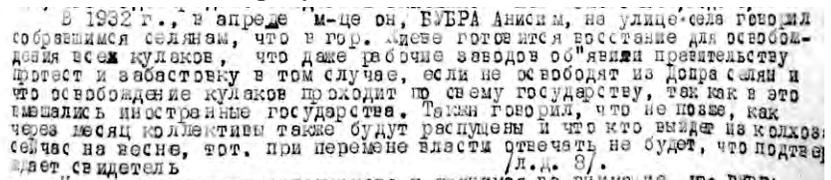
Заарештований мешканець с. Скугарі **Онисим Бубра** під час допиту 23.06.1932 р. розповів, що до 1931 р. його не розкуркулювали, працюю наймитів у своєму господарстві він не користувався, у поліції і у «белых армиях» не служив. А у 1932 році майно було повністю розкуркулене та продане через несплату податків. Після означених подій Бубра О. перейшов жити до оселі сусіда.

Відкидав усі висунуті щодо нього звинувачення щодо проведення антирадянської агітації у селі [24].

Свідки ж стверджували протилежне.

Навесні 1931 р. Бубра Онисим біля свого двору казав у групі селян, що комуністи хочуть відновити панщину і що радянська влада їх обдурила: «Когда была гражданская война, нам тогда говорили «земля крестьянам» и полная свобода, теперь начинают организовывать коллективы из сельских босяков, а потом не свободой, а силой будут заставляют итти в коллектив».

Восени зазначеного року біля двору виробничого товариства Онисим Бубра сварив активістів села, які вилучали у куркулів у м'ясозаготівлю худобу. Також казав там селянам, що худобу забирають за кордон, залишаючи село без худоби, хоч би скоріше почалась війна і «передушили бы этих масозаготовителей».

A snippet of a handwritten document in Cyrillic script. The text is somewhat faded and partially obscured by a dark border. It appears to be a testimonial or report from 1932, mentioning a man named Bubra Onisim and his actions in a village. The text includes phrases like 'в 1932 г.', 'в апреле', 'м-це он', 'БУБРА Онисим', 'на улице села говорил', 'собранным селянам', 'что в год. Адеже готовился восстание для освобождения всех кулаков', 'что даже рабочие заводов осуждали правительству протест и забастовку в том случае, если не освободят на Добра селяни и что освобождение кулаков проходит по своему государству, так как в это вмешались иностранные государства. Тыжени говорил, что не позже, как через месяц коллективы также будут распущены и что кто выйдет на колхозы сейчас на весне, тот, при перемене власти отвечать не будет, что подтвеждает свидетель'. There is a date 'д.д. 8/' at the end of the snippet.

В 1932 г., в апреле м-це он, БУБРА Онисим, на улице села говорил собранным селянам, что в год. Адеже готовился восстание для освобождения всех кулаков, что даже рабочие заводов осуждали правительству протест и забастовку в том случае, если не освободят на Добра селяни и что освобождение кулаков проходит по своему государству, так как в это вмешались иностранные государства. Тыжени говорил, что не позже, как через месяц коллективы также будут распущены и что кто выйдет на колхозы сейчас на весне, тот, при перемене власти отвечать не будет, что подтвеждает свидетель. д.д. 8/.

Зазначена у обвинувальному висновку суспільна небезпечність Онисима Бубри «в момент проведення політически хозяйственных кампаний» вилучалась у клопотання до особливої наради Колегії ДПУ про його виселення до Північного краю терміном на 5 років [25].

Проте відповідно до витягу з протоколу особливої наради Колегії ДПУ від 29.09.1932 р. було вирішено скоротити рекомендований термін покарання до трьох років [26].

Вдруге Онисима Бубру було заарештовано 16.08.1937 р. «ПО ОСОБОМУ ЗАДАНИЮ». Арешт було санкціоновано за першою категорією [27].

У довідці сільської ради про самого заарештованого, окрім його майнового стану та зазначення факту арешту в 1932 р., більше уваги було надано постаті батька – колишнього старости Антоновицької волості та брата. Лише в кінці додано: «Отношение Бубри к советской власти враждебное» [28].

Під час допиту 16.08.1937 р. слідчий поставив заарештованому дуже нетипове для таких справ питання, оскільки про інші арешти майже не згадується у матеріалах справ, а тим більше, що вони носили масовий характер: «Откуда вам известно, что сейчас забирают кулаков на высылку?». На це запитання Онисим Бубра відповідав: «У нас на Малейковской торфоразработке 13 августа арестовали трех кулаков оттогода ходили разговоры, о том, что кулаков и сужденных берут, которые не отбыл своих сроков».

Також слідчий розпитував про знайомство Бубри О. з іншими куркулями, про те, чи вчиняв заарештований крадіжки, про походження чуток щодо повернення розкуркуленим відібраного майна, але не про антирадянську агітацію та поширення провокаційних чуток [29].

У обвинувальному висновку у цій справі також мало зазначено про самого фігуранта, більшість – дані про його батька та брата, інших куркулів і їхніх дітей. Та, попри це, слідство вбачало у зазначеному, що репресований у 1932 р. «за анти Советския проявления», Онисим Бубра залишився «враждебным элементом», тому було вирішено передати матеріали слідства на розгляд «трійки» ЧО НКВС та застосувати щодо Бубри О.Т. «меры взыскания как классовому врагу предусмотренному к ПЕРВОЙ категории» без посилання на законодавчу норму [30].

Що і було зроблено відповідно до витягу з протоколу «трійки» ЧО НКВС [31]:

ВЫПСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 7	
заседания Тройки при Черниговском Облуправлении НКВД УССР от 22. Августа 1937 г.	
СЛУШАЛИ:	ПОСТАНОВИЛИ:
<p>Дело Михайло-Копыбинского Райотделения НКВД № 17/154 по обвинению</p> <p>БУБРА Анисима Трофимовича, 1894 года рождения, бывшего кулака в 1932 году высланного на Север, в админпорежке на 3 года, с высылки возвратившегося в 1935 году, без определенных занятий.</p> <p>Обвиняется в том, что по возвращении из ссылки проводил резкую к-р агитацию, направленную против колхозного строительства, против мероприятий проводимых на с/псе, распускал провокационные слухи о возвращении имущества бывшим кулакам, извращал Сталинскую конституцию, высказывал резкие террористические настроения.</p> <p>/Докладчик т. ГАУСЕ/</p>	<p>БУБРА Анисима Трофимовича</p> <p>РА С С Т Р Е Л Я Т Ь .</p> <p><i>[Handwritten signature]</i></p> <p>/ПОКРОВСКИЙ/</p>

27.08.1937 р. вирок було виконано [32].

15.06.1940 р. дружина Онисима Бубри звернулася до начальника Чернігівського обласного управління НКВС з метою повернення їй заощаджених коштів чоловіка з рахунку в ощадкасі, але отримала цинічну відмову:

«Вторично объявите гр. ..., что без доверенности находящиеся в сберкассе деньги ей выданы быть не могут. Муж – же ее осужден на 10 лет со строгой изоляцией и доверенности в настоящее время выслать не может» [33].

Реабілітовано Бубру Онисима Трохимовича було двічі: за справою 1932 року – 21.06.1989 р.[34], за справою 1937 р. – 23.08.1989 р. [35].

Реабілітований 13.06.1989 р. мешканець с. Скугарі **Курчак Олександр Йосипович** [36] на допиті після арешту 17.06.1932 р. зазначав про себе, що 1931 року за невиконання податків його майно було ліквідоване. Тому у березні того ж

року він поїхав працювати на торфорозробку у с. Мньов, потім поїхав до Києва, а 18 лютого 1932 р. повернувся до Чернігова, де влаштувався робочим на залізницю.

12 березня 1932 р. приїздив до с. Скугарі, щоб забрати до міста родину та речі. У селі ні з ким не спілкувався і відповідно розмов проти кампанії радянської влади у селі не здійснював.

Додав, що на службі у жандармерії та поліції не був [37].

Свідки бачили події інакше [38]:

Гр-н КУРАЧ Александр Иосифович, житель с. Скушарей, Плевко-ского сельсовета, до революции кулак, имел 25 десятин собственной земли, имел сельскохозяйственные и батрацкие эксплуататоры их труд. Во время революции подвергался раскулачиванию. После революции так же кулак, так как имеет 2 пшеничных батрацких, волноческу, благодаря чему в 1930 г. обложен экспертными налогами за отсутствие невыполнение каких-либо его хозяйства, в том же году подвергается раскулачиванию. В 1926-27 г. был соучастником известной банды Савина и БОЯРЧИКО, скрывал бандитов и награбленное имущество, но благодаря своей хитрости не был выдан судебным органами. Находясь в тесной связи с кулаками-односельчанами, он все время проводит антиреволюционную, направленную против коллективизации и других кампаний. Весной 1932 г., перед "весной", он, КУРАЧ Александр, будучи возле кооперации, говорил собравшейся толпе сельчан, что "дурен будет тот, кто будет в этом году сеять, так как прошлые годы по казали нам пример и что кому исты и ихняя власть снова забудут весь урожай у крестьян до фунта и что нет никакого смысла сеять в этом году хлеб, потому что от урожая никто ничего не получит, все будет обдано еще на поле и обмолочено властью, а также все-таки не известно куда, а сельчан, который трудится над этим делом, останется на зиму голодать. Такое говорил, что этой власти осталось существовать уже не долго, так как весной будет обязательно по плану, что подтверждает свидетелъ

Д. д. Б. /
В 1931 г., когда у него, КУРАЧ Александр, была из "ята в мясоваренную корову, он открыто заявил сельским властям: "берите, та передайте жидовским немцам, что за эту корову комиссия будет брать ноги на телеграфном столбе и до каких пор они будут нас провозить", что подтверждает свидетелъ

Д. д. Б. /
Весной, в 1932 г. он, КУРАЧ Александр говорил на улице села собравшимся сельчанам, что к 1 мая по день Пасхи будет проведена повстанцами мировая надежда, какую должны устроить сельчане с освобожденными из Добра, а также с голодающими юга Украины. Кроме того, говорил, что в этом году сеять не нужно, так как весной будет обязательно перемена власти и что особенно пострадают те, которые принимал участие в посевах в колхозе, так как из колхозовских урожаев никто ничего не получит и эти урожаи будут забра- ны посторонними людьми. Кто не посеет индивидуально, то по ихнему закону, урожаем будет пользоваться, что подтверждает свидетелъ Д. д.

Відповідно до обвинувального висновку, справу визнаного суспільно небезпечним Олександра Курача, було вирішено передати до СПО КВ ДПУ УСРР для подальшого спрямування до особливої наради Колегії ДПУ з клопотанням про виселення за-

арештованого до Північного краю терміном на п'ять років [39].

Проте, клопотання задоволене не було, і строк покарання був визначено три роки [40].

Через два роки після відбуття покарання у м. Архангельську 16.09.1937 р. Олександра Курача заарештовують удруге [41].

Усі висунуті щодо себе звинувачення під час допиту категорично відкидає [42].

Думки свідків у справі щодо відвідування Скугарів заарештованим розходяться. Одні стверджують, що у село він не приїздить, бо мешкає у Чернігові і вже там агітує у антирадянському дусі колгоспників під час зустрічей у місті. Інші казали, що він здійснює агітацію проти заходів влади у селі серед селян, куркулів та одноосібників.

Але всі свідки одноставно переповідали події 1929-1932 рр., за які Курача О. було засуджено вперше [43].

На основі таких розрізнених і не зовсім актуальних станом на 1937 рік свідчень та враховуючи факт застосування щодо Курача О. репресій в минулому, було складено обвинувальний висновок, відповідно до якого справа спрямовувалась на розгляд «трійкою» УНКВС [44].

Вона вирішила ув'язнити Курача Олександра Йосиповича у ВТТ строком на десять років за здійснення антиколгоспної агітації, розповсюдження провокаційних чуток про війну, загибель колгоспів, виказування поразницьких терористичних настроїв без посилання на законодавчу норму [45].

Уже перебуваючи в ув'язненні, 15.11.1939 р. Курач О.Й. пише скаргу щодо перегляду справи та рішення «трійки» НКВС на ім'я прокурора УРСР [46].

Проте, відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури від 15.09.1940 р., зазначену скаргу було відхилено і визнано такою, що не заслуговує уваги. Оскільки матеріалами справи антирадянська діяльність та соціальна небезпечність скаржника доведені повною мірою [47].

УРО (УРЧ) Локчимлаг НКВД СССР
 ЛИЧНОЕ ДЕЛО *Хороф*

у Справка *к*

имени *Курач.*

фамилия *Мандра* Отчество *Иосифович*

рождения *1899* Кем осужден *т.р.*

УДО *Чернил. обл.*

дата *28.9.37* по ст. *Кра*

10 лет (год). Конец срока *16 9 37*

был в лагерь *1. XI. 37.*

держится *1 ч/п. Бандитский*

убыл

Нач. УРО

21/ХІ 1937 г. Каргогетчик *Сабалев*

Через майже 50 років обласна прокуратура знову переглянула матеріали справи Курача О. Й., визнавши його таким, що підпадає під дію ст. I Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х і початку 50-х років» [48].

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр.851, арк. 1.
2. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6645, арк.1.
3. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6601, арк.1.
4. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6677, арк. 1.
5. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6672, арк. 1.
6. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 853, арк. 18.
7. Там само, арк. 5.
8. Там само, арк. 12.
9. Там само, арк. 18.
10. Там само, арк. 21.
11. Там само, арк. 22.
12. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6645, арк. 13.

13. Там само, арк. 5.
14. Там само, арк. 12.
15. Там само, арк. 13.
16. Там само, арк. 20.
17. Там само, арк. 22.
18. Там само, арк. 25.
19. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6601, арк. 10.
20. Там само, арк. 9.
21. Там само, арк. 11.
22. Там само, арк. 13.
23. Там само, арк. 14.
24. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6672, арк. 9.
25. Там само, арк. 10.
26. Там само, арк. 13.
27. Там само, арк. 1,2.
28. Там само, арк. 7.
29. Там само, арк. 12-14, 20.
30. Там само, арк. 20.
31. Там само, арк. 23.
32. Там само, арк. 31.
33. Там само, арк. 27-28.
34. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6672, арк. 14.
35. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9252, арк. 37.
36. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6677, арк. 15.
37. Там само, арк. 9.
38. Там само, арк. 10.
39. Там само, арк. 11.
40. Там само, арк. 14.
41. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9616, арк. 1,2.
42. Там само, арк. 7-8.
43. Там само, арк. 9-14.
44. Там само, арк. 15-16.
45. Там само, арк. 21.
46. Там само, арк. 19-20.
47. Там само, арк. 22.
48. Там само, арк. 23.

Роїщенська сільська рада
(Хмільницької сільської об'єднаної
територіальної громади)
(село Роїще)

Олександр Ляшев

Як репресованих у 1918–1930-ті рр. ми розглядаємо осіб, яким було інкриміновано антирадянську діяльність у період СРСР. За КК УРСР 1934 р. це були злочини, передбачені ст.54. З черговою окупацією України Росією у 1943 р. за цією статтею були засуджені особи, які під час німецької окупації працювали в місцевій адміністрації. Тож, якщо цим людям, окрім політичних обвинувачень, не були висунуті обвинувачення у вчиненні загально кримінальних діянь, вони також є репресованими радянською владою.

Будаш Іван Семенович, 1870 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець. Проживав у с.Роїщі, селянин. Заарештований 5.04.1921 р. за куркульський виступ. До 27.04.1921 р. в робочому батальйоні, потім в губернському виправному будинку. Справу припинено за недоведеністю звинувачення. *(Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475)*

Долинський Іван Олексійович, 1916 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець. Проживав у м. Чернігові. Заарештований 5.10.1948 р. за службу в поліції на окупованій німцями території. *(Галузевий державний архів УСБУ Чернігівської обл. Спр.П-10593)*

Долинський Костянтин Олексійович, 1864 р.н., с. Роїще Чернігівського району, українець, малограмотний. Проживав у

с.Роїщі, селянин. Заарештований 5.04.1921 р. за куркульський виступ. До 27.04.1921 в робочому батальйоні, потім в губернському виправному будинку. Чернігівським губернським ревтрибуналом 09.1921 р. справу припинено за амністією. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475*)

Долинський Сергій Єфимович. Проживав в с. Роїщі, селянин. Заарештований 5.04.1921 р. за куркульський виступ. Справа припинена за недоведеністю звинувачення. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475*)

Ледовий Прокопій Михайлович, 1874 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець. Проживав в с. Роїщі, селянин. Заарештований 5.04.1921 р. за куркульський виступ. До 27.04.1921 р. в робочому батальйоні, потім в губернському виправному будинку. Чернігівським губернським ревтрибуналом 09.1921 р. справа припинена за амністією. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475*)

Лось Іван Микитович, 1897 р. н., с. Свинопухи (нині с. Вишневе) Ріпкинського району, українець, малограмотний. Проживав в с. Роїщі, селянин. Заарештований 28.10.1937 р. За постановою трійки при УНКВС в Чернігівській обл. від 3.11.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації позбавлений волі на 10 років. Реабілітований 09.08.1989 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9651*)

Півень Корній Андрійович, 1883 р.н., с.Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Роїщі, селянин. Заарештований 29.05.1938 р. за звинуваченням в участі в контрреволюційній повстанській організації. За недоведеністю вини 29.12.1938 р. звільнений. Реабілітований 14.08.1997 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2954*)

Плясун Тихон Костянтинович, 1898 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у Чернігові, механік. Заарештований 28.12.1944 р. за те, що працював директором Чернігівського пункту заготзерна на окупованій німцями території. Військовим трибуналом військ НКВС Чернігівської обл. 22.05.1945 р. виправданий. (*Галузевий державний архів УСБУ Чернігівської обл., спр.П-1680*)

Рашевський Леонтій Васильович, 1877 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, малограмотний. Проживав у Чернігові, конюх пивзаводу. Заарештований в 1920 р. Заарештований 5.04.1921 р. за куркульський виступ. До 27.04.1921 р. в робочому батальйоні, потім в губернському виправному будинку. Чернігівським губернським ревтрибуналом 09.1921 р. справу припинено за амністією. Заарештований в 1930 р. Заарештований 14.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВС в Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, спрямованої проти колгоспного будівництва, позбавлений волі на 10 років. Реабілітований 05.06.1989 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475, ф.Р-8840, оп.3, спр.1852*)

Рашевський Павло Леонтійович, 1906 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у Чернігові, столяр. Заарештований 20.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВС в Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації позбавлений волі на 10 років. Реабілітований 21.08.1989 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10635*)

Руденок Микита Мойсейович, 1885 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у Чернігові, столяр. Заарештований 21.11.1937 р. за звинуваченням в участі в баптистській секті та проведенні антирадянської діяльності. Постановою заступника прокурора південно-західної залізниці від 5.02.1939 р. справу припинено. Реабілітований 21.01.1998 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5109*)

Сердюк Іван Федорович, 1873 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець. Проживав в с. Роїщі, селянин. Заарештований 02.05.1919 р. за участь у діяльності Союзу хліборобів-власників. Чернігівським губернським ревтрибуналом 08.07.1919 р. справу припинено за відсутністю складу злочину. Реабілітований 27.11.1998 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.425*)

Сердюк Семен Власович, 1873 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Роїщі, селянин. Заарештований 26.05.1938 р. за звинуваченням в участі в контрреволюційній повстанській організації. 29.12.1938 р. за недоведеністю вини звільнений. Реабілітований 14.08.1997 р. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2954*)

Сидоренко Федір Тарасович, 1912 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Поживав у с. Роїщі. Заарештований 31.10.1943 р. за службу в поліції на окупованій німцями території. За вироком ВТ Чернігівського гарнізону від 15.07.1945 р. за ст. 54-1б КК УРСР позбавлений волі в ВТТ на 10 років. (*Галузевий державний архів УСБУ Чернігівської обл., спр.10782*)

Теренковський Василь Володимирович, 1914 р. н., с. Роїще Чернігівського району, українець. Проживав у м. Ромни Сумської області, службовець. Заарештований 25.03.1948 р. За

ухвалою Сумського обласного суду від 18.08.1948 р. за ст. 54-10 КК УРСР відправлений на примусове лікування до психіатричної лікарні. (*Галузевий державний архів УСБУ Сумської обл., спр. П-3538*)

Шарий Михайло Михайлович, 1890 р. н., с.Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с.Роїщі, Заарештований 2.09.1939 р. за керівництво нелегальною антирадянською баптистською організацією. За вироком Чернігівського обласного суду від 15.02.1941 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР позбавлений волі на 5 років. Реабілітований 12.09.1991 р. (*Галузевий державний архів УСБУ Чернігівської обл., спр. П-15904*)

Шурпа Кирило Власович, 1914 р. н., с.Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Перебував у м.Сталіногорськ Московської обл. на спецперевірці в ВТТ. Заарештований 08.01.1949 р. за службу в поліції на окупованій німцями території. За вироком ВТ МВО від 26.02.1949 р. за ст. 54-16 КК УРСР позбавлений волі в ВТТ на 25 років. Рішенням Пленуму ВС СРСР від 1957 р. строк зменшено до 10 років та знято судимість. (*Галузевий державний архів УСБУ Чернігівської обл., спр.8955*)

Яценко Яків Гаврилович, 1878 р. н, с.Роїще Чернігівського району, українець, освіта початкова. Проживав у с.Роїщі, селянин. Заарештований 05.04.1921 р. за куркульський виступ. До 27.04.1921 р. в робочому батальйоні, потім в губернському виправному будинку. Чернігівським губернським ревтрибуналом 09.1921 р. справа припинена за амністією. (*Державний архів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.4475*)

Рудківська сільська рада
(Новобілоуської сільської об'єднаної
територіальної громади)

(села Рудка, Селянська Слобода)

Білий Василь Єфремович, 1880 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, вантажник. Заарештований 14.03.1933 р. за постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. За ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю умовно. З-під варт звільнений. Реабілітований 16.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7584; РІ, т.3. – С.334*)

Білий Григорій Іванович, 1904 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну. Українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, селянин. Заарештований 19.07.1928 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 24.09.1928 р. за ст.ст.17-54-8 КК УСРР позбавлений волі на 5 років. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.5, спр.330; РІ, т.3. – С.334*)

Білий Самуїл Хомич, 1906 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, чорноробочий. Заарештований 09.12.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВС Чернігівської області від 10.12.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації, розповсюдження провокаційних чуток ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 18.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9377; РІ, т.3. – С.335*)

Вершняк Василь Іванович 1913 р. н., с. Селянська Слобода Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, агроном-інструктор Чернігівської обласної дитячої

сільськогосподарської станції. Заарештований 10.12.1949 р. за ст. 54-1 «б» КК УРСР. Засуджений 25.03.1950 р. Військовим Трибуналом Київського гарнізону до 18 років позбавлення волі у ВТТ з поразкою у правах строком на 5 років та конфіскацією всього майна. Реабілітований 16.03.1978 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.10894-п; ШК. – 1991. – 11 квітня*)

Вирва Василь Михайлович, 1890 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 10.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. 28.05.1931 р. включений до загальної операції з вилучення куркулів. Справу припинено. Реабілітований 14.08.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3157; ПІ, т.3. – С.518*)

Вирва Семен Дмитрович, 1890 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 16.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. 28.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Справу припинено. Реабілітований 14.08.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3157; ПІ, т.3. – С.518*)

Вирва Семен Микитович, 1880 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Кам'янка Менського р-ну, одноосібник. Заарештований 31.12.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 31.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7345; ПІ, т.3. – С.518*)

Вовк Олександр Микитович, 1881 р.н., с. Селянська Слобода Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, пічник. Заарештований 11.09.1937 р. За по-

становою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 23.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1704; РІ, т.3. – С.535*)

Гончар Кирило Петрович, 1906 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Спицько-Рогізки Березнянського р-ну (нині с. Лугове Менського р-ну), одноосібник. Заарештований 02.01.1933 р. 08.04.1989 р. звільнений. Реабілітований 18.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6892; РІ, т.4. – С.323*)

Гончар Кіндрат Фокич, 1911 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Член ВЛКСМ. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 19.07.1928 р. За вироком Чернігівського окружного суду від 24.09.1928 р. за ст.ст. 15-58-8 КК УСРР засуджений до позбавлення волі на 8 років. Реабілітований 30.06.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.5, спр.330; РІ, т.4. – С.324*)

Гончар Петро Юхимович, 1879 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Спицько-Рогізки Березнянського р-ну (нині с. Лугове Менського р-ну), одноосібник. Заарештований 02.01.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 08.04.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 18.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6892; РІ, т.4. – С.324*)

Гончаров Костянтин Михайлович, 1879 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, одноосібник. Заарештований 01.11.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. 16.01.1932 р. звільнений. На час другого арешту без певних занять. Заарештований

08.12.1937 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 11.02.1938 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 8 років. Реабілітований 25.11.1996 р., 16.06.1993 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.851; ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.2069-п; РІ, т.4. – С. 327*)

Гончаров Микола Фокич, 1896 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну. Українець, освіта середня. Проживав у с. Андріївка Чернігівського р-ну, директор школи. Заарештований 01.11.1937 р. 02.07.1938 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Заарештований 25.08.1938 р. За вироком Чернігівського облсуду від 19.01.1939 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. Реабілітований 12.06.1968 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.185-п; РІ, т.4. – С.327*)

Гуз Яків Микитович, 1877 р., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, без певних занять. Заарештований 07.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 22.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1637; РІ, т.4. – С.395*)

Заворотний Іван Макарович, 1895 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну. Проживав у с. Рудка, тесля. Заарештований 13.09.1939 р. За вироком Чернігівського облсуду від 16.12.1939 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 2 роки 6 місяців. Реабілітований 19.10.1990 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.404-п; РІ, т.5. – С.91*)

Заворотний Микола Іванович, 1881 р.н., с. Рудка Довжицького (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Жукотки Довжицького (нині Чернігівського)

р-ну, селянин. Заарештований 07.05.1936 р. за ст.ст. 7-54-13 КК УСРР. 28.05.1926 р. звільнений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.36, спр.224; РІ, т.5. – С.91*)

Заворотний Олексій Макарович, 1897 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, робітник. Заарештований 10.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 03.11.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 14.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.6638; РІ, т.5. – С.92*)

Здоровець Микола Аврамович, 1902 р. н., с. Березанка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 29.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 19.06.1967 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8733–8747; РІ, т.5. – С.130*)

Калиниченко Макар Антонович, 1893 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, колгоспник. Заарештований 05.01.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки. Реабілітований 19.06.1967 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8733–8747; РІ, т.5. – С.221*)

Коваленко Михайло Федотович, 1888 р. н., с. Березівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Березівка (приєднано до с. Рудка), одноосібник. Заарештований 05.12.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. Звільнений з-під варті 16.01.1932 р. Реабілітований 25.11.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851; РІ, т.5. – С.349*)

Коновець Опанас Корнійович, 1896 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 26.04.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 19.06.1967 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8733–8747; РІ, т.5. – С.445*)

Кравчук Іван Михайлович, 1888 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав на у с. Ільгівка Чернігівського району, без певних занять. Заарештований 31.03.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 23.10.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11679; РІ, т.5. – С.545*)

Майсерик Степан Павлович, 1910 р. н., с. Селянська Слобода Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, водій. Заарештований 16.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 28.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 14.06.1958 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3452; РІ, т.6. – С.337*)

Мурашко Андрій Іванович, 1898 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 07.03.1931 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 09.05.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. На час другого арешту – колгоспник. Заарештований 15.11.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 8 років. Відбував покарання у Волзькому ВТТ. Реа-

білітований 20.07.1989 р., 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5973, 9220; РІ, т.6. – С.502*)

Мурашко Григорій Іванович, 1889 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, тесля. Заарештований 30.10.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 13.12.1931 р. звільнений на підписку про невиїзд. 05.02.1932 р. справу припинено. Заарештований 29.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 25.11.1996 р., 19.06.1967 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.851, 8733–8747; РІ, т.6. – С.503*)

Мурашко Іван Ілліч, 1876 р.н., с. Березівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова, із селян-куркулів. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 04.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, застосована ВМП. Розстріляний 22.10.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 28.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 11528; РІ, т.6. – С.503*)

Мурашко Степан Іванович, 1888 р.н., с. Березівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, малописьменний, із селян-середняків. Проживав у с. Березівка (приєднано до с. Рудка), одноосібник. Заарештований 28.10.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. Звільнений з-під варті 16.01.1932.р. На час другого арешту – колгоспник. Заарештований 18.12.1932 р. За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 19.06.

1967 р. президією Чернігівського обласного суду. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851, 8733-8747; РІ, т.6. – С.504*)

Петрушко Василь Лаврентійович, 1905 р. н., с. Селянська Слобода Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, бригадир. Заарештований 11.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва. За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 08.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8847; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=222793>*)

Петрушко Іван Лаврентійович, 1903 р. н., с. Селянська Слобода Чернігівського р-ну, українець, із селян, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 03.06.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. висланий до Північного краю на 3 роки умовно. Реабілітований 26.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6283; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=222266>*)

Подтергер Василь Лаврентійович, 1894 р.н., с. Янівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Янівка (приєднано до с. Рудка), одноосібник. Заарештований 29.11.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=226391>*)

Подтергер Михайло Федорович, 1910 р. н., с. Янівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у с. Янівка (приєднано до с. Рудка), одноосібник. Заарештований 31.10.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=226392>*)

Подтергер Степан Іванович, 1894 р. н., с. Янівка (приєднано до с. Рудка) Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків, малописьменний. Проживав у с. Янівка (приєднано до с. Рудка), одноосібник. Заарештований 29.11.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР, звільнений 13.12.1931 р., 05.02.1932 р. справу припинено. Вдруге заарештований 07.01.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 25.11.1996 р. та 23.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851, 6092; memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=226393*)

Подтергер [Подтергер] Йосип Кузьмич, 1888 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова, із селян-куркулів. Проживав у с. Рудка, тесля. Заарештований 07.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 14.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8690; ШК. – 1990. – 29 листопада; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=222374>*)

Полевиченко Олексій Олексійович, 1897 р. н., с. Селянська Слобода Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну,

українець, зі службовців, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, завідувач складу. Заарештований 09.08.1938 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УРСР. 23.03.1939 р. справу припинено. Реабілітований 28.06.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 2710; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=221692>*)

Полулях Яків Єфремович, 1894 р. н., с. Льгів Чернігівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова. Проживав у с. Рудка Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 29.11.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. 05.02.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 851; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=226908>*)

Сапон Григорій Андрійович, 1911 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, малописьменний. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 10.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За постановою від 28.05.1931 р. включений до загальної операції з вилучення куркулів. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 3157; (<http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227376>)*)

Сапон Григорій Кузьмич, 1903 р. н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, столяр. Заарештований 09.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації, розповсюдження провокаційних чуток про війну. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 15.11.1937 р. застосована ВМП. Помер 25.11.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 02.11.1963 р. президією Чернігівського обласного суду. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, он.3, спр. 7320; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=223831>*)

Сапон Іван Іванович, 1888 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, колгоспник. Заарештований 26.04.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 19.06.1967 р. президією Чернігівського обласного суду (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747; ШК. – 1990. – 1 грудня; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227378>*)

Сапон Костянтин Іванович, 1870 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, малописьменний. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 20.03.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 09.05.1931 р. справу припинено. Реабілітований 29.06.1998 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5973; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227380>*)

Сапон Павло Кузьмич, 1898 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 10.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За постановою від 28.05.1931 р. включений до загальної операції з вилучення куркулів. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 3157; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227381>*)

Сапон Софрон Степанович, 1905 р.н., с. Рудка Чернігівського р-ну, українець, із селян, малописьменний. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 19.07.1928 р. за ст. ст. 17-58-8 КК УСРР. За вироком Чернігівського окрсуду від 24.09.1929 р. засуджений до позбавлення волі на 5 років. Реабілітований 30.06.1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою.

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп.5, спр. 330; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227383>)

Седько Григорій Микитович, 1900 р. н., с. Селянська Слобода Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, комендант міського стадіону. Заарештований 11.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 24.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. *(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 10442; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=224065>)*

Седько Іван Ілліч, 1881 р. н., с. Чернеча Слобода (нині с. Селянська Слобода) Чернігівського р-ну, освіта середня. Проживав у с. Чернеча Слобода (нині с. Селянська Слобода), голова сільвиконкому. Заарештований 25.03.1921 р. за проведення контрреволюційної діяльності. За постановою Чернігівського губревтрибуналу від 04.06.1921 р. справу припинено. Реабілітований 31.05.1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою. *(Держархів Чернігівської області, ф. Р-4609, оп.1, спр. 4486; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=227457>)*

Сидько Іван Матвійович, 1901 р. н., с. Селянська Слобода Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян, освіта початкова. Проживав у с. Селянська Слобода, робітник. Заарештований 29.08.1937 р. за висловлювання терористичних настроїв. За постановою «трійки» при УНКВС по Чернігівській обл. від 15.09.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 21.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою *(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 10361; (<http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=224137>))*

Ткаченко Іван Степанович, 1892 р. н., с. Березівка (приєднано до с. Рудка), українець, освіта початкова. Проживав у с. Красне Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 23.04.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 19.06.1967 р. Чернігівським обласним судом. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747; <http://memory-book.org.ua/Search/Rehabilitated/Person.aspx?id=231329>*)

Шульга Григорій Павлович, 1862 р. н., с. Рудка Чернігівського району, українець, із селян-куркулів, неграмотний. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 10.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За постановою від 28.05.1931 р. включений до загальної операції з вилучення куркулів. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 3157*)

Шульга Іван Григорович, 1890 р. н., с. Рудка Чернігівського району, українець, із селян-куркулів, освіта початкова. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 07.03.1931 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 09.05.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 20.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5973; ШК. – 1991. – 27 квітня*)

Шульга Трифон Григорович, 1907 р. н., с. Рудка Чернігівського району, українець, із селян-куркулів, малограмотний. Проживав у с. Рудка, одноосібник. Заарештований 10.04.1931 р. за ст. 54-8 КК УСРР. За постановою від 28.05.1931 р. включений до загальної операції з вилучення куркулів. Реабілітований 14.08.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 3157*)

Шух Харитон Євфимович, 25 років, проживав у с. Чернеча Слобода Довжицької волості Чернігівського повіту, українець, хлібороб, одружений. Розстріляний 02.05.1920 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. 679, оп. 10, спр. 3580, арк. 9, 9 зв.; РІ, т.4. – С.557; жертва червоного терору*)

Ярош Ігнат Дмитрович, 28 років, проживав у с. Чернеча Слобода Довжицької волості Чернігівського повіту, українець, хлібороб, одружений. Розстріляний 02.05.1920 р. (*Держархів Чернігівської області, ф. 679, оп. 10, спр. 3580, арк. 188, 188 зв.; РІ, т. 4. – С. 556-557; жертва червоного терору*)

Наталія Борисенко

Офіцер, агроном та агент-пропагандист

10.12.1949 р. 4 відділом УМДБ за зраду Батьківщини було заарештовано Василя Івановича Вершняка, 1913 р. н., уродженця с. Селянська Слобода Михайло-Коцюбинського району, який мешкав у м. Чернігів та працював агрономом дитячої сільгоспстанції. Розглянувши матеріали злочинної діяльності Василя Вершняка, слідством було встановлено, що він, перебуваючи на фронті у званні офіцера, у вересні 1941 р. потрапив до німецького полону і перебував у різних таборах для військовополонених.

У травні 1943 р. його було завербовано на навчання до школи агентів-пропагандистів «Східного Міністерства» Німеччини у м. Добендорф, де здійснювалась підготовка агентів-пропаган-

дистів для «РВА» та окупованих областей України. У цій школі він навчався до серпня 1943 р., одночасно був командиром взводу.

У серпні 1943 р. відбувся випуск агентів-пропагандистів, після якого Василя Вершняка для здійснення пропагандистської роботи було направлено до м. Кривий Ріг.

Перебуваючи у Кривому Розі, він здійснював пропагандистську роботу та антирадянську агітацію у таборах для військово-полонених, а також разом з іншими пропагандистами вербував військовополонених для навчання у школі агентів-пропагандистів. У результаті їхньої діяльності за три дні було завербовано 120 осіб, які 22.09.1943 р. були відправлені на навчання до згаданої школи.

Така злочинна діяльність В.І. Вершняка підтверджена його поплічниками, а тому його необхідно піддати арешту та обшуку, а запобіжним заходом обрати утримання під вартою [1].

22.12.1949 р. у помешканні Василя Вершняка було проведено обшук, у результаті якого було виявлено та вилучено з-поміж інших речей: орден Слави III ступеня, медаль «За взяття Відня», медаль «За взяття Будапешта», медаль «За перемогу над Німеччиною», медаль «За перемогу у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» та документи до них [2].

Під час допитів заарештований Вершняк В.І. розповів, що народився він у с. Селянська Слобода. У 1933 р. закінчив повну середню школу, після якої навчався у сільськогосподарському технікумі м. Городня Чернігівської області.

Після закінчення технікуму до жовтня 1935 р. працював у колгоспі, а потім у радгоспі за отриманою спеціальністю.

У жовтні 1935 р. розпочав службу в рядах Червоної Армії, у якій проходив кадрову службу, і у 1939 р. закінчив Харківське артилерійське училище у званні лейтенанта Червоної Армії. Після чого був направлений до 182-го артилерійського дивізіону 131-ї дивізії на посаду начальника штабу дивізіону, який дислокувався у м. Новограді-Волинському.

З початком війни у 1941 р. у складі зазначеного дивізіону був направлений на фронт у район м. Луцьк, але у вересні 1941 р. поблизу с. Борщово Полтавської області потрапив в оточення, звідки намагався потрапити до партизанського загону і тому прямував до Чернігова. 25.09.1941 р. на шляху біля села Московці або Скобці потрапив у німецький полон. Спочатку перебував у таборах м. Дарниця поблизу Києва, а потім був відправлений етапом у табори для військовополонених до м. Рівне, де перебував з кінця жовтня 1941 р. лютого 1942 р.

08.02.1942 р. німці всіх військовополонених, за винятком хворих, вигнали з казарм та бараків у двір табору, наказали шикуватись, а потім великою колоною погнали на станцію м. Рівне, де загнали до вагонів. Коли полонені зайшли до вагона, німці зачинили двері і пішли до свого вагона, що опалювався, і ешелон рушив у західному напрямку. Після того, як потяг рушив зі станції м. Рівне, військовополоненим удалося відірвати дрот з вікна вагона, через яке приблизно 8 особам удалося втекти. Десь на четвертій зупинці від точки відправлення, скориставшись темнотою, тим же шляхом втік і Василь Вершняк ще з одним полоненим, з яким вони дійшли до м. Фастів, звідки той був родом, а далі Василь Вершняк рушив на П'ятихатки, бо думав, що там можна знайти партизанський загін, але, не знайшовши його, рушив далі до м. Кривий Ріг, куди прибув на початку квітня 1942 р. Перші півроку проживав нелегально у жителями Кривого Рога Хропатої Марії. Потім познайомився з іншими військовополоненими, які переховувались, і далі вже з ними переховувався у різних частинах м. Кривий Ріг до жовтня 1943 р.

У жовтні 1943 р. Вершняк В. І. познайомився з Лалиленко Марією. Через страх потрапити до Німеччини у листопаді

1943 р. Василь Вершняк, Лалиленко Марія та її сестра Анна виїздять з міста Кривий Ріг на ст. Утішна Миколаївської області до батьків Марії, де Вершняк В. І. перебував до березня 1944 року, а зі звільненням радянською армією ст. Утісної його було мобілізовано до лав радянської армії, де він служив до демобілізації, у травні 1946 р., після чого повернувся до рідного села.

На запитання слідчого про те, чому Вершняк В. І. після втечі повернувся не до рідної Чернігівщини, а до м. Кривий Ріг, заарештований відповів: «Я как офицер Красной Армии в Черниговскую область к своим родителям не хотел идти по той причине, что боялся выдачи местными жителями немцам, как офицера Красной Армии, и члена партии, а так-же думал что меня честные люди будут призерать, как не воюющего на фронте против немцев. В Кривоге Рог я пошел лишь только потому, что он является рабочим городом и по этому думал, что мне представится там возможность больше принести пользы для родины».

Проте слідчий поставив таку інформацію під сумнів, стверджуючи, що причини прибуття заарештованого до саме Кривого Рога ніяк не пов'язані з бажанням принести користь Батьківщині, а якщо це і відповідає дійсності, то слідчий вимагав навести конкретні приклади такої «користі». На ці запитання Вершняк В. І. відповідав, що ніякої боротьби проти німців, перебуваючи у м. Кривий Ріг, він не здійснював, бо не мав зв'язків з потрібними людьми, а розраховував долучити до боротьби робітників [3].

Тоді слідчий знову поставив під сумнів показання заарештованого, стверджуючи, що до Кривого Рога Вершняк В. І. був направлений німцями для проведення роботи на їхню користь. На цей закид слідчого Василь Вершняк не заперечував, зізнавшись про неправдиві покази щодо втечі з потяга.

Розповів, що 08.02.1942 р. з табору для радянських військовополонених у м. Рівне його було відправлено до Німеччини у м. Фаллен-Бостон, де Василь Вершняк перебував до червня

1942 р., а потім був направлений до іншого табору у м. Гольц-минде. У цьому таборі, де військовополонених використовували на різних роботах, він пробув до осені 1942 р., а потім знов повернувся до табору в м. Фаллен-Бостон.

Після проходження медичної комісії, як визнаного фізично здоровим, його і ще двадцять трьох військовополонених направили у район м. Бремен для служби у зенітному дивізіоні німецької армії. Після закінчення служби у зенітному дивізіоні у травні 1943 р. німецьке командування у супроводі німецького солдата командувало Вершняка В. у містечко поблизу м. Біттерфельде, де німецький солдат передав Василя Вершняка комendantу військового містечка, який цього ж дня направив його у розпорядження старшого лейтенанта «РВА» – колишнього старшого лейтенанта Радянської Армії, для зарахування на навчання у школі німецьких пропагандистів, де навчався протягом трьох місяців, а після був направлений до Кривого Рога для здійснення прони́мецької пропаганди серед населення.

Навчаючись у школі пропагандистів, приблизно у серпні 1943 р. Вершняк прийняв присягу антирадянського змісту на вірність службі Німеччині та «РВА» і здійснення боротьби проти більшовиків. Текст присяги перед вишикуваними учнями школи пропагандистів зачитував командувач «РВА» – А. Власов, а вони лише повторювали, після чого поставили свої підписи під текстом, у тому числі і Вершняк В. І.

Василь Вершняк розповів, що у школі пропагандистів він «изучал историю Германии, историю России в извращенном виде и одновременно нам преподавали всевозможную антисоветскую клевету на Советский строй и руководителей партии и правительства Советского государства. Так же изучал строевую подготовку и другие дисциплины».

Після прибуття до м. Кривий Ріг Вершняк В. І. з керівником групи агентів-пропагандистів, у минулому майором радянської армії, відвідали табір для радянських військовополонених з метою здійснення пропаганди і возвеличення життя у Німеччині.

А через два тижні до того ж табору вже у якості пропагандиста ходив і Вершняк В. І., вдягнений у форму РВА та розповідав про існування Російської визвольної армії [4].

Перебуваючи у Німецькій школі агентів-пропагандистів, Василь Вершняк був командиром відділення своєї групи, а після закінчення школи у серпні 1943 р. був призначений командиром взводу, до складу якого входило близько 30 осіб.

Заарештований додав також, що перебуваючи у м. Кривий Ріг, у нього були інші ім'я та прізвище, на які німцями було видано паспорт – Голуб Григорій Опанасович [5].

15.02.1950 р. щодо звинувачення Вершняка В. І. за ст. 54-1 «б» КК УРСР було складено обвинувальний висновок відповідно до якого його слідчу справу було направлено Військовому Прокурору військ МВС ЧО для розгляду Військовим Трибуналом. Судове засідання у справі Василя Вершняка відбулося 25.03.1950 р., результатом якого став вирок – позбавлення волі у виправтудтаборі строком на вісімнадцять (18) років з поразкою у правах строком на п'ять (5) років та конфіскацією всього майна [6].

У січні 1955 р. до Військового Трибуналу Південно-Уральського військового округу надійшов протест (у порядку нагляду) щодо вироку Військового Трибуналу у справі про звинувачення Вершняка Василя Івановича за ст. 54-1 «б» КК УРСР. У протесті було зазначено, що матеріалами справи та його власним зізнанням провина Вершняка В. І. доведена, вчинений ним злочин кваліфікований вірно, і суд правильно застосував законодавчу норму, проте міра покарання була визначена занадто сувора та не було враховано пом'якшувальних обставин справи.

До того ж, до школи пропагандистів Вершняка В. було заховано не з його власної волі і залишався він там лише під страхом розправи, жодної активності на користь німців не виявляв, а 23.10.1943 р. зі служби в РВА втік і з 17.03.1944 р. та до кінця війни служив у лавах Радянської Армії на посаді командира взводу, брав участь у боях проти німецької армії. За вияв-

лену мужність у боях проти ворога був нагороджений орденом Слави III ступеня, медалями: «За отвагу», «За взяття Вень», «За взяття Будапешта» и «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 г. г.». Имеет ряд благодарностей от Верховного Главнокомандующего и Командующего войсками».

Отже, виходячи з вищезазначеного та керуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14.08.1954 р., предметом протесту (у порядку нагляду) стала зміна вироку Військового Трибуналу Київського гарнізону від 25.03.1950 р. – зниження міри покарання до п'яти років позбавлення волі у ВТТ без поразки в правах, і відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 27.03.1953 р. «Про амністію» В. Вершняк вважався таким, що не був засудженим.

З-під варту Василя Вершняка було звільнено 18.02.1955 р.

Відповідно до визначення Військового Трибуналу Південно-Уральського військового округу від 26.01.1955 р. протест щодо зміни вироку для Вершняка В. І. було задоволено [7].

Проте крапку у даній справі поставлено ще не було.

05.06.1977 р. Василь Вершняк пише листа на адресу Президії Верховної Ради СРСР, у якій просить повернути йому бойові нагороди, відібрані за вироком Військового Трибуналу Київського гарнізону від 25.03.1950 р., а тим самим просить переглянути його справу.

З цього листа також можна дізнатися про життя В. Вершняка після звільнення з ув'язнення та раніше не згадані факти біографії. Зокрема, він розповів, що, перебуваючи у німецькому таборі для військовополонених, йому доводилось працювати на дуже важких роботах, його товариші помирали від голоду та знесилення. Дізнавшись від німців інформацію про те, що радянські офіцери у таборах фізичну роботу не виконують, Вершняк В. І. сказав німцям, що має офіцерське звання і хоче бути разом з іншими військовополоненими офіцерами-співвітчизниками.

Через деякий час німецький єфрейтор наказав Василю Верш-

няку йти за ним. Його везли машиною до м. Бремен, але, як виявилось, не до полонених радянських офіцерів, а до власівців. Це не влаштувало Василя Вершняка і він просив повернути його у колишній табір або до табору для офіцерів, але у відповідь почув, що «отсюда можно попасть только в концлагерь». Не бажаючи загинути у концтаборі не помстившись ворогу, Вершняк В. І. вирішує «воспользоваться этим логовом для того, чтобы возвратится в ряды Советской Армии и в боях уничтожать фашистов беспощадно». І цей план спрацював. 17.03.1944 р. Василеві Вершняку вдалось втекти. Після чого він прибув до Казанківського призовного пункту та був зарахований до маршового батальйону, а з 08.04.1944 р. до складу 3-го стрілецького полку III укрфронту. Розуміючи, як військовий, своє становище, знав: «что мне не поцепят офицерские погоны и не дадут мне командную должность, а дадут солдатские погоны, автомат и гранаты и скажут, чтобы бил врага беспощадно, не щадя не сил своих, ни самой жизни даже. Так оно и было». Майже весь час служби Вершняк В. І. перебував у складі полкової розвідки і мав на своєму рахунку не один десяток знищених ворожих солдат та офіцерів.

Після звільнення з ув'язнення, вважаючи, що колишні колеги відвернуться від нього, не будуть довіряти, вирішив іти працювати шофером, для чого закінчив школу з їх підготовки. Та попрацювати за новою спеціальністю не довелось. Якимсь, випадково, у місті він зустрівся з директором Чернігівської обласної станції юних натуралістів, який запропонував йому колишню посаду. Так, у період з 1956 р. до 1973 р. Василь Вершняк працював у цьому закладі на посаді старшого методиста та керівника гуртків юних натуралістів. Також у цей час вступив на заочне відділення Ніжинського педагогічного інституту та успішно його закінчив. У 1973 р. вийшов на пенсію [8].

15.08.1977 р. Військовою Прокуратурою КВО у зв'язку з значеною вище заявою було прийнято постанову про призначення додаткового розслідування за справою, результатом якого

стала відмова у перегляді справи «за отсутствием оснований» [9].

Але вже у листопаді того ж року Військова Прокуратура Київського військового округу надсилає справу Вершняка В.І. до Управління КДБ Чернігівської області з метою «тщательно до-следовать дело в соответствии с указаниями. Особое внимание обратит на выяснение вопроса о том, в чем, конкретно, ВЕРШНЯК признает себя виновным; в связи с чем ...он отказался от своего ходатайства о восстановлении в правах на награды (это ходатайство противоречит его прежним объяснениям, однако действительная причина подачи ходатайства не выяснена)».

У результаті перегляду Військовим Трибуналом Київського гарнізону вже існуючих матеріалів справи, а також фактів, здобутих у результаті додаткового розслідування, було з'ясовано, що Вершняк В.І. потрапив до полону за обставин, що виключають кримінальну відповідальність, його вступ до школи агентів-пропагандистів не мав на меті зраду Батьківщині, а мав полегшити втечу з полону і повернення на Батьківщину. До того ж активних дій на користь ворога Василь Вершняк не здійснював. Повернувшись до Радянської Армії, він брав активну участь у боях проти ворога, за що був нагороджений орденом Слави III ступеня та медалями.

Враховуючи зазначені вище обставини, було визнано, що Вершняка В.І. було засуджено безпідставно.

А тому 09.03.1978 р. до Військової Колегії Верховного Суду СРСР за справою Вершняка В.І. було знову подано у порядку нагляду протест щодо відміни вироку Військового Трибуналу Київського гарнізону від 25.03.1950 р. та визначення Військового Трибуналу Південно-Уральського військового округу від 26.01.1955 р., а також припинення справи провадженням у зв'язку з відсутністю у його діях складу злочину [10].

Відповідно до визначення Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 16.03.1978 р. зазначений вище протест (у порядку нагляду) було задоволено [11].

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 10894-п, арк. 3-5, 7.
 2. Там само, арк. 13, 18.
 3. Там само, арк. 22-26.
 4. Там само, арк. 29-33.
 5. Там само, арк. 36, 40.
 6. Там само, арк. 169-171, 180, 203.
 7. Там само, арк. 223-224, 227-228.
 8. Там само, арк. 423-425.
 9. Там само, арк. 232, 235-236, 371-376.
 10. Там само, арк. 377, 427-430.
 11. Там само, арк. 431-433.

**Про «контрреволюціонера»
та «активного учасника антирадянської
української націоналістичної організації»**

Полевиченко Олексій Олексійович, 1897 р.н., уродженець с. Селянська Слобода Чернігівського району, який працював завідувачем борошняного складу механічного хлібзаводу № 1 Чернігова, був заарештований XI відділом ЧО УНКВС за підозрою в участі в антирадянській Українській націоналістичній повстанській організації.

Приводом для арешту Олексія Полевиченка стали свідчення чоловіка, який стверджував: «В апреле місяце 1938 г. в пивной по улице Советской за кружкой пива мной вовлечён в антисоветскую украинско-националистическую повстанческую организацию Полевиченко А.А., исключенный из ВКП(б) за антисоветскую работу» [1].

А у зв'язку з тим, що слідством було вирішено, що «пребывание на свободе Полевиченко А. А. может повлиять на ход следствия, а так же скрыться от следствия и суда... избрать мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия по

отношению к обвиняемому Полевиченко А. А. – содержание под стражей в тюрьме г. Чернигова» [2], у якій йому довелося пробути 9 місяців і 10 днів [3].

Під час допиту 14.08.1938 р. Полевиченко О. О. до своїх біографічних даних додав, що у період з «1919 г. по 1922 г. состоял кандидатом ВКП(б), но выбыл механически после демобилизации из Красной Армии», також «с 1926 по 1933 был председателем сельсовета с. Селянской Слободы».

На початку допиту Олексій Полевиченко заперечував свою участь у антирадянській організації, але вже на другому питанні слідчого відповів: «Вынужден сказать, что я действительно являюсь участником антисоветской украинской националистической организации и завербованный в последнюю в Апреле месяце 1938 г. счетоводом механической пекарни № 1». Цього чоловіка Полевиченко О. О. «знал примерно с 1921 года как он был в гор. Городке командиром роты, а я в этой роте красноармейцем. Когда он стал работать на механической пекарне я узнал его и это дало повод к тому, что мы быстро познакомились».

В последующих встречах мы вели беседы на разные темы, а когда стали более близкими, то в антисоветском духе обсуждали политику партии и советской власти». Цей колега висловлював невдоволення існуючим ладом та казав, що тепер йому важко живеться.

У квітні 1938 р. після отримання зарплати рахівник пекарні та ще один колега запросили Полевиченка О. О. до пивної, перебуваючи у якій рахівник розпочав розмову про те, що «в настоящее время существует антисоветская украинская националистическая организация, которая подготавливает восстание против советской власти, а потом предложил принять участие в ней мне, на что я дал согласие».

Після вербування Олексій Олексійович Полевиченко отримав від вербувальника настанову щодо вербування до організації нових членів. На що отримав позитивну відповідь з боку

Полевиченка, а через кілька днів той почав діяти – розмовляв з колегою – помічником бухгалтера хлібопекарні, який спочатку не давав остаточної ствердної відповіді, але пізніше і сам був заарештований [4].

Уже під час наступного допиту 16.08.1938 р. Полевиченко О.О. повністю підтвердив попередні свідчення, а також додав, що зі слів чоловіка, який його завербував, організація ставила собі за мету: «Всеместное расширение рядов антисоветской организации путем вербовки антисоветски настроенных лиц и подготовка к восстанию против Советской Власти.

Разворачивание вредительства ею во всех отраслях Советского хозяйства, в частности каждый участник антисоветской организации по месту своей работы должен проводить вредительство.

Конечной целью украинской националистической организации ...: «Свержение Советской власти на Украинскую, отторжение её от СССР и образование самостоятельной Украинской буржуазной республики» [5].

На третьому допиті 08.01.1939 р. Полевиченко О.О. стверджував, що «Показания...данные на предыдущем следствии, в причастности меня к антисоветской организации, я категорически отрицаю, т. к. сам себя оговорил. Членом антисоветской организации я никогда не состоял».

Також додав, що зі своїм колегою, що ніби-то його завербував, подібних розмов у нього не було, бо спілкувалися вони лише щодо роботи, а якщо той дає свідчення про протилежне, то вони неправдиві. У півній ніхто нікого не вербував та не розмовляв на антирадянську тематику.

Таку зміну показань Полевиченко Олександр пояснював тим, що раніше дані покази були зумовлені поганим моральним станом після п'яти днів допитів і перебування в ув'язненні [6].

Також від попередніх показів відмовився і зазначений вище «колега-вербувальник» [7].

До того ж колеги Полевиченка О. О. стверджували, що ніколи від нього не чули про антирадянські настрої і про те, що він є членом якоїсь організації. Цей факт підтверджений довідкою «Нач. Отделения XI отдела Черниговского обл. управления НКВД УССР», у якій було зазначено: «По делу Полевиченко было слухано 8 человек свидетелей. Не один не подтвердил его антисоветскую деятельность. Протоколами это не подкреплялось» [8].

У результаті 15.01.1939 р. начальником XI-го відділення УДБ УНКВС Чернігівської області було видано постанову, за якою справу щодо звинувачення Полевиченка О.О. за ст. 54-2 та ст. 54-11 КК УРСР було направлено до Чернігівської обласної прокуратури на припинення, а звинуваченого, який знаходився під вартою в Чернігівській в'язниці – звільнено [9].

Чернігівською облпрокуратурою, яка, розглянувши «следственное дело № 106840/в ...присланное на прекращение», знайшла, що «предъявленное обвинение ПОЛЕВИЧЕНКУ Алексею Алексеевичу в том, что он проводил к. р. агитацию и являлся участником к.р. организации следствием не доказано», видала 23.03.1939 р. постанову про те, що «...следственное дело... производством прекратить» [10].

Відповідно до висновку Чернігівської обласної прокуратури вже від 28.06.1997 р.: «Полевиченко А. А. никакого преступления не совершил, репрессиям подвергался незаконно и подлежит реабилитации» [11].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 2710, арк. 1-2, арк. 3, арк. 38, арк. 9-12, арк. 14-15, арк. 17, арк. 26-28, арк. 29-33, арк. 34-35, арк. 37, арк. 38-39)

Куркуль, бідняк чи терорист?

Над такими визначеннями щодо уродженця с. Селянська Слобода Майсерика Степана Павловича вели роздуми слідчі та свідки під час здійснення слідства у його справі.

Так, 11 вересня 1937 р. у чернігівському помешканні С. Майсерика, який на той час працював водієм у облконторі Союз-утиль [1], було проведено обшук [2], у результаті якого, окрім шести аркушів листування (листи від друзів, вірші), нічого знайдено не було [3].

У традиційній для тогочасних справ довідці-характеристиці на Майсерика Степана Павловича з Селянсько-Слобідської сільської ради Михайло-Коцюбинського району зазначалось, що він походив з родини куркулів. Його батька було розкуркулено у 1931 році. До того ж батько (Майсерик Павло Савелійович) систематично займався спекуляцією та у часи Гетьманщини був організатором Союзу Власників-хліборобів. Як куркуль підлягав виселенню, але у зв'язку зі станом здоров'я залишився і через деякий час помер.

Сам же Майсерик С. П., перебуваючи у м. Чернігові, брав активну участь у бандах, які орудували на території даного (с. Селянська Слобода) та сусідніх сіл. Займався пограбуваннями та підпалами господарств місцевого населення. Крім того, він зробив спробу замаху на життя місцевої активістки. За все це був засуджений і у 1930 р. висланий до Хабаровська. А після відбуття покарання жив у Чернігові, де спілкувався з кримінальними елементами та час від часу приїздив до села вчинювати грабежі, побиття та підпали [4].

На допиті 15.09.1937 р. Степан Майсерик підтвердив, що 1935 р. він був засуджений за ст. 99 КК (службовий злочин), але за рішенням суду виправданий. Зазначив, що інших репресій щодо нього більше не застосовувалось, а також його не розкуркулювали. Щодо розкуркулення батька у його свідченнях фігурує 1933, а не 1931 р.

Заарештований спростовував свою причетність до проведення антирадянської діяльності й агітації, заперечував факти зв'язків з місцевими карниками та куркулями [5].

Проте свідки у його справі свідчили зовсім протилежне. Так, один із свідків стверджував, що Майсерик С.П. походив з родини куркуля, якого було розкуркулено 1931 року, а його батько займався спекуляцією – різав свиней і продавав м'ясо. Самого ж Степана було прийнято до колгоспу, проте через його жорстоке поводження з конем, який на певний час не міг виконувати роботу, його вигнали. Відомостей про антирадянську діяльність свідок не мав, оскільки не достатньо близько спілкувався з обвинуваченим [6].

Інший дав показання про те, що Майсерик С. П. – це куркуль і терорист, який бив односельців та упродовж 1927–1930 рр. здійснював підпали господарств організаторів колгоспу. Окрім того, він побив голову сільради.

Свідок додав, що не вислали родину Майсерика після розкуркулення тому, що вони втекли з села. Також зазначив, що покарання за підпали господарств Майсерик С. П. не поніс через те, що всі його боялися. Член правління колгоспу, місцева активістка стверджувала, що Степан разом з братом Кирилом побили її до напівсмерті, а також виходили на дорогу та грабували подорожніх [7].

У головних свідків справи протоколи допитів майже ідентичні, в обох стверджувалось, що: «В період Гетьманщини отец Майсерика являлся активным организатором союза собственников хлеборобов. Сам Майсерик Степап Павлович в период 1927–29 гг. состоял в террористической банде совместно с братом Майсериком Кириллом, Седьком Григорием Никитовичем, Седько Иваном Матвеевичем и Седько Иваном Ивановичем – вся эта банда активно действовала в с. С. Слобода, она состояла из кулаков, раскулаченных, которые под руководством Майсерика С. П. совершали ряд поджогов. Майсерик также покушался на убийство члена сельского совета... на почве классовой мести.

Наезжал в с. С. Слобода, где связывался со своими друзьями-уголовниками среди которых распространял к-р анекдоты и песни, а также говорил, что ему известно о том, что скоро будет война, все ранее забранное будет обратно возвращено, а колхозы будут ликвидированы» [8].

Свідчила і місцева активістка, на яку, за її словами та інших свідків, кілька разів звинувачений здійснював замах. Вона зазначила, що до неї, як до активістки села, організатора колгоспу, куркульство села ставилося вороже, а Майсерик С. П. у 1931 чи 1932 рр. намагався задушити: о 12 год. ночі, коли поверталась зі зборів, на неї було вчинено напад чотирма особами, серед яких був і заарештований зі своїм братом. Її били, а щоб не кричала заткнули рота ганчірками і засипали піском. За це їх заарештували та засудили на 3 роки. Проте через днів 8–10, приблизно о першій годині ночі Майсерик С. П. зробив постріл у вікно помешкання свідка. Як вона стверджувала – хотів її вбити, проте куля в неї не влучила, бо свідок спала на підлозі, а Майсерик С. П. утік з села [9].

25 вересня 1937 року III-тім відділом УДБ ЧО УНКВС було видано обвинувальний висновок, відповідно до якого Степана Майсерика було визнано соціально небезпечним і його справу було направлено на розгляд «трійки» УНКВС [10], за рішенням якої його було засуджено на 10 років позбавлення волі в далеких таборах [11].

З місця відбуття покарання (Комі АРСР, м. Ухта, сел. Куратово) Майсерик С. П. пише скаргу щодо суворості обраної для нього міри покарання.

У зв'язку з поданою скаргою, справу Майсерика Степана Павловича було переглянуто Чернігівською обласною прокуратурою у порядку нагляду, а за результатами перегляду – видано висновок, за яким «...посилання скаржника Майсерика С. П. на суворість обраної міри покарання не заслуговує уваги, що видно з матеріалів справи та показів свідків і отримана міра покарання відповідає соціальній небезпеці злочину. Тому вважати:

рішення трійки при Чернігівському Облвідділі НКВС у частині засудження Майсерика Степана Павловича на 10 років позб./ волі в далеких таборах є вірним і дана справа до перегляду не підлягає» [12].

Після звільнення (звільнений на 6 міс. раніше – 16.03.1947 р. «за высокие производственные показатели») Степан Павлович Майсерик писав листа «В Президиум Верховсуда СССР». У листі він наголошував на хибності звинувачень і про те, що: «... я никак не могу успокоиться. И носит позорное пятно которого я не заслужил перед Родиной и советским правительством. Поэтому прошу Президиум Верховного Суда рассмотреть мое дело и снять позорное пятно, которое отразилось на моей жизни и не отражалось хотя на моих детей» [13].

Зазначений лист став поштоvhом до повторного перегляду справи Чернігівською обласною прокуратурою у 1958 р., яка встановила, що, відповідно до матеріалів слідства 1937 року, Майсеріку С. П. зовсім не було висунуто звинувачень. До того ж допитаний він був лише раз 15.09.1937 р. і свою вину не визнав.

Доказами вини Майсерика С. П. стали покази свідків, проте очні ставки обвинуваченого зі свідками проведені не були.

Здійсненими за даною справою перевірками було встановлено, що Майсерик С. П. був засуджений незаконно.

Під час повторного перегляду справи у 1958 р. були опитані і свідки, які не підтвердили свої свідчення, дані під час попереднього слідства у 1937 р. Вони стверджували, що слідчий записав їхні свідчення довільно, на свій розсуд і з точки зору звинувачення. До того ж спростовували вони і звинувачення засудженого щодо його участі у терористичній банді, яка ніби-то існувала на той час у селі, як і існування самої банди. Відповідно до отриманих показів Майсерик С. П. не підозрювався на той час односельцями і у підпалах господарств та здійсненні антирадянської агітації. А один зі свідків стверджував, що у 1937 р. взагалі не давав ніяких свідчень щодо звинувачення Майсерика С. П., а свій підпис під протоколом допиту пояснював пе-

ребуванням під час проставляння підпису у стані алкогольного сп'яніння.

Відповідно до довідки сільської ради від 16.05.1958 р. було уточнено і соціальне становище засудженого: «отец осужденного имел бедняцкое хозяйство, сначала коллективизации вступил в колхоз» [14]. Підтвердженням цього може слугувати інша архівна справа, у якій зазначалось, що рідний брат Степана Майсерика – Кирило «как выходец из бедняков выступал первым» на загальних зборах села [15].

Таким чином, звинувачення Майсерика С. П., відповідно до висновків перевірки, не були підтвержені. Постанову «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 28.09.1937 р. вирішено відмінити, справу припинити «за недостаточностью доказательств» [16].

Постановою президії Чернігівського обласного суду від 14.06.1958 р. було задоволено і протест прокурора Чернігівської області щодо постанови «трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВС від 28.09.1938 р., про що Майсерик С. П. був повідомлений довідкою про реабілітацію від 23.06.1958 р. № 2-84/58н [17].

Про долю Майсерика Степана Павловича після звільнення можна дізнатися з інших джерел. Так на сайті «Жертвы политического террора в СССР» вміщено інформацію про те, що Степан Майсерик, перебуваючи в Ухтинсько-Печорському ВГТ, одружився. Мав двох, за даними зазначеного сайту, або чотирьох, за розповідями односельців та родичів з с. Селянська Слобода, дітей, один з яких народився ще до звільнення батьків і сам був реабілітований прокуратурою Республіки Комі у 2001 р. [18].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 3452, арк. 4, арк. 3, арк. 23, арк. 5-6, арк. 7-8, арк. 9-10, арк. 11, арк. 12-16, арк. 19, арк. 20, арк. 22, арк. 24-25, арк. 26, арк. 79-80. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6283, арк. 6, арк. 80, арк. 81-89)

Історія одного підпалу

8 квітня 1931 року до Чернігівського районного Адміністративно-міліційного відділку Чернігівської округи надійшла телефонограма від Рудківської сільської ради, в якій містилась інформація про пожежу (підпал) у с. Рудка, у результаті якої згоріла клуня члена Рудківської сільради. Також у телефонограмі значилось, що «на місці пожежі було виявлено 2 сліди, затримано по підозрі 6 осіб експертників під час затримання 7 не вдалося затримати, так як невідомо куди зник, було проведено злічення слідів». Причому слід експертника Шульги Трифона Григоровича підійшов, останні сліди не підійшли затриманим по справі» [1].

Сам потерпілий зазначав, що пожежа сталася о «10 ½ годин вечора від підпалу», на той час господар вже спав і про пожежу йому сповістила Гончар Пріська Іванівна.

Також потерпілий додав, що саме він проводив описи і у Шульги Трифона Григоровича: «Днем 7 квітня перед пожежею мною були виявлені заховані сані кулака Сапона Андрія у грна Ушатика Михайла Митрофановича, якому я категорично запропонував здати сані до колгоспу.... Зараз я підозрюваю, що це справа кулаків-експертників, тому, що я весь час провадив описи майна,... вилучення спроданого кулацького майна. За останній час я провадив описи майна у кулаків-експертників Вирви Семена Дмитровича та Вирви Василя Михайловича, які казали мені: «Святкуй, святкуй ми свято також влаштуємо»».

Тому, перелічивши інших підозрюваних ним осіб, погорілець припустив, що саме ця група скоїла підпал, бо «мета їх була тероризувати актив, починаючи з мене як більш активного члена сільради» [2].

У протоколі «применения следов» від 08.04.1931 р. зазначено, що під підозрою у підпалі було затримано 8 осіб: Сапона Григорія Андрійовича, Вирву Василя Михайловича, Сапона

Павла Кузьмича, Вирву Семена Дмитровича, Шульгу Трифона Григоровича, Шульгу Григорія Павловича, Ушатика Михайла Митрофановича, Мельниченка Тихона Трохимовича [3].

Уже через два дні було видано постанову про початок слідства, обрання запобіжного заходу і висунення звинувачення, відповідно до якої: «...рассмотрев материалы преступной деятельности гр-н Сапона Г. А., Вырвы В. М., Сапона П. К., Вырвы С. Д., Шульги Т. Г., Шульги Г. П. выразившейся в том, что вышеозначенные лица являясь по соцположению кулаками, на почве классовой борьбы, в ночь на 7 сего Апреля спалили клуню местного активного работника – члена колхоза с. Рудки, усматривая в означенных деяниях наличие признаков преступлений.....привлечь вышеуказанных граждан по настоящему делу в качестве обвиняемых, предъявив им обвинение по ст. 54-8 УК УССР....Для указанных выше граждан выбрать содержание под стражей в Черниговском Допре» [4].

Допитані 10.04.1931 р. підозрювані у підпалі особи – Шульга Трифон Григорович, Шульга Григорій Павлович, Сапон Григорій Іванович, Сапон Павло Кузьмич, Вирва Василь Михайлович показали, що на час пожежі мали алібі.

Так, Трифон Шульга дав покази про те, що дійсно «наше имущество обложили в экспертном порядке», а пізніше, у березні 1931 р., майно було описано і продано. Під час опису майна був присутній потерпілий.

Про пожежу зазначив, що на час її виникнення він не спав і знаходився в хаті жителя с. Рудка – товариша його старшого брата Шульги Івана, «который в настоящее время содержится под стражей за антисоветагитацию». До односельця Шульга Т.Г. прийшов ще завидна і залишався там до пожежі.

Співпадіння сліду взуття на місці підпалу не розуміє, бо на час звіряння слідів взув інші чоботи, бо ті, що були на ньому у ніч підпалу, порвані [5].

Батько Трифона Шульги – Григорій Павлович Шульга розповів слідчому наступне: «Во время пожара клуни, ... я был дома,

я еще не спал, зарево было видно с окна, но я на пожар не ходил по слабости здоровья. В хате моей из чужих находились 15-ти летний мальчик ... – родной брат моей невестки и жена моего брата ...». Хто саме підпалив клуню, не знає [6].

Обвинувачений Сапон Григорій Андрійович показав: «В тот вечер, когда был пожар и сгорела клуня ... я был в сельбуде, где гулял с дивчатами. Когда я услышал тревогу, то побежал на пожар». Разом з ним були й інші односельці [7].

Сапон Григорій Павлович також, як уже зазначені підозрювані, не знав, хто вчинив підпал клуні сільського активіста, і додав, що під час пожежі був удома і спав, а про пожежу дізнався вже наступного дня. З потерпілим у суперечки ніколи не вступав [8].

Аналогічні свідчення були і у Вирви Василя Михайловича. На допиті він підтвердив, що під час опису і продажу його майна також був присутній потерпілий. Під час пожежі Василь Вирва був удома, не спав, але на пожежу не ходив, бо не міг знайти лопату. Хто підпалив клуню, не знає [9].

Проте слідство чомусь не цікавилось правдивістю свідчень підозрюваних і їх причетністю до самого підпалу, бо у якості свідків були опитані особи, що мали стосунок до сільської ради (голова), місцевого виробничого товариства (голова та рахівник), активу колгоспу, а не названі підозрюваними односельці, що могли б підтвердити чи спростувати алібі заарештованих.

Так, свідок – голова виробничого товариства с. Рудка стверджував, що у селі діє організована група куркулів, до якої входять Шульга Т. Г., Сапон П. К., Вирва В. М., Шульга Г. П. та ін., які з січня 1931 р. стали здійснювати систематичну антирадянську агітацію, спрямовану проти заходів радянської влади, для чого підбурювали односельців-бідняків, а ті під час загальних зборів робили виступи, де захищали куркульський елемент та проводили агітацію проти колективізації, зривали збори, виголошуючи: «будет голод, хлеб выдадут по нормам, не более полфунта на душу в день, и колхозники будут ходить босыми и голыми».

Куркулі під час опису і продажу їхнього майна відкрито погрозували активістам: «это вам боком выйдет и мы с вами расправимся».

Наголошував свідок і на тому, що саме затримані здійснили підпал клуні сільського активіста на ґрунті класової боротьби.

Головним керівником куркульського угруповання вважає Сапона Павла Кузьмича, бо саме у його хаті збирались затримані і влаштовували таємні наради щодо зриву колективізації та інших заходів радянської влади на селі: «Во время гетьманской реакции, а также и деникинщины Сапон Павел Кузьмич принимал участие в выдаче гетьманцам и деникинцам бедняков и семей красных партизан, встречал гетьманцев и деникинцев хлебом и солью» [10].

Допитані у даній справі інші свідки також давали свідчення, які більше стосувались не вчиненого підпалу, а наявності у с. Рудка згаданої організованої антирадянсько налаштованої групи куркулів [11].

Затриманий 16.04.1931 р., як підозрюваний на основі таких свідчень, Вирва Семен Дмитрович під час допиту зазначив, що на момент пожежі знаходився у хаті односельця, з яким і побіг на пожежу. Звинувачення в підпалі та антирадянській пропаганді заперечував [12].

На основі проведеного слідства 28.05.1931 р. Чернігівським РВ ГПУ було видано постанову, відповідно до якої у справі «нет достаточно данных для предания их суду в поджоге клуни активного работника ... и что указанные лица по социальному положению являются кулаками, а поэтому и на основании распоряжения Начальника Киевского оперсектора ГПУ УССР от 21.05.1931 г. ... Постановили:... дело по обвинению вышеуказанных лиц по ст. 54-8 ЦК УССР дальнейшим производством прекратить, включив всех обвиняемых в общую операцию по изъятию кулаков» (дописано чорнилом від руки) [13].

Справедливості шість рудківців дочекалися лише через 66 років, коли відповідно до постанови Чернігівської обласної прокуратури від 14.08.1997 р. було взято до уваги, «что в действиях

Шульги Т. Г. и др. отсутствует состав уголовного преступления, предусмотренного ст. 54-8 УК УССР, и руководствуясь ст. 1 Закона Украины «О реабилитации жертв политических репрессий на Украине» и п. п. 2 и 11 ст. 227 УПК Украины» та вирішено: «Постановление Черниговского РО ГПУ от 28.05.1931 г. о прекращении уголовного дела в отношении Шульги Т. Г. и др. в связи с включением их, как кулаков, в общую операцию по изъятию кулаков – отменить.

Уголовное дело в отношении Шульги Т. Г. и др. прекратить на основании п. 2 ст. 6 УПК Украины за отсутствием в их действиях состава уголовного преступления» [14].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 3157, арк. 3, арк. 7-8, арк. 6, арк. 1, арк. 11, арк. 13, арк. 15, арк. 17, арк. 19, арк. 20, арк. 22-28, арк. 29, арк. 30, арк. 31)

Організована група куркулів з с. Рудка

Як іноді дивним чином переплітаються людські долі. Їх об'єднують люди, що в подальшому матимуть вплив на їхнє життя, а, може і не об'єднують зовсім, але роблять схожими долі.

Як таке може бути, можна прослідкувати на прикладі різних архівних справ, які зробили схожими однакові свідчення.

Так, одразу у чотирьох слідчих справах репресованих жителів села Рудка: Подтергера Йосипа Кузьмича [1], Гуза Якова Микитовича [2], Сапона Григорія Кузьмича [3] та уродженця с. Березівка (нині частина с. Рудка) Мурашка Івана Ілліча [4] під датою 05 березня 1937 р. містяться протоколи допиту свідків, які «викривають» існування у селі Рудка організованої групи куркулів, що складалась з вищезазначених осіб, котрі здійснювали активну антирадянську діяльність.

Цікавим є те, що жоден зі свідків не наводив конкретних практичних дій такої діяльності, обмежуючись лише загальними фразами. Стосовно обвинувачених Якова Гуза та Йосипа Под-

тергера, які на момент арешту мешкали у с. Рудка, дослівною фразою була: «он очень хитрый, имеет большое образование и проводит свою антисоветскую работу очень хитро и вычислить его очень трудно» [5], [6]. Стосовно ж тих, хто мешкав у місті: Іван Мурашко та Григорій Сапон, свідчення, які доводили їх антирадянську діяльність, зводились до того, що свідки не могли навести жодних фактів такої, бо з 1931 р. обидва проживали у м. Чернігові і до с. Рудка приїжджали рідко, а про їхнє життя у місті свідкам було відомо лише з чуток [7],[8].

Але і цього було достатньо, щоб 03 жовтня 1937 р. Чернігівським обласним управлінням НКВС було видано ордери на арешт вищезазначених осіб.

4 жовтня 1937 р. заарештували **Мурашка Івана Ілліча**, 1876 р. н.

У довідці-характеристиці з Рудківської с/р 18.10.1937 р. про Мурашка І.І. зазначено, що до революції він був куркулем, у господарстві якого використовувалась наймана праця. Працював сільським дяком. У 1919 р. його господарство було розкуркулене: вилучалась земля і худоба. Після революції Іван Мурашко придбав парового млина. У 1931 р. господарство Мурашка І., як куркульське, було остаточно ліквідоване, сам він підлягав виселенню, але висланий не був, оскільки зник з села у невідомому напрямку і довгий час проживав на нелегальному становищі. На час арешту мешкав у Чернігові [9].

Під час допиту 19.10.1937 р. Мурашко І. І. розповів, що дійсно мав господарство, але у половині менше, ніж було зазначено у довідці з сільради. Підтвердив, що після революції прибав парового млина. У зв'язку з тим, що «с 1906 года по 1928 год в селе Рудках служил псаломщиком», був позбавлений виборчих прав.

Після розкуркулення Іван Мурашко працював на Мньовській торфорозробці 2 місяці, а потім переїхав до Білоруської РСР «под польскую границу в совхоз «Тарасова», где поработав 6 ме-ев переехал в Чернигов».

На запитання слідчого про інформацію щодо того, що І. І. Мурашко намагався перейти до Польщі у 1931 р., відповів негативно.

Додав обвинувачений і те, що антирадянською агітацією ніколи не займався і винним у цьому себе не визнає [10].

Хоча свідки на чолі з головою місцевої сільської ради твердили, що Мурашко І. І. виступав проти заходів щодо колективізації і хлібозаготівлі, виголошуючи: «Колхозы дело не прочное, это не строится, так долго не будет» та «Я в колхоз не пойду и не советую другому, поскольку колхозы строятся не на долго».

Переховуючись від висилки, був у Чернігові, де під час зустрічей з односельцями їх висміював: «Работаете в колхозе, а за хлебом едете в город». Також розпускав плітки про наближення війни: «Война неизбежна и Советский Союз не устоит на случай войны».

У червні місяці вимагав від голови сільради своє відібране при розкуркуленні майно, посилаючись на норми Конституції, а коли почув відмову, почав погрожувати: «Не думайте, что я дурак. Я знаю куда обратиться, пойду к прокурору и все же своего добьюсь – имущество, которое забрали у меня, будет моим» [11].

21 жовтня 1937 р. за справою Мурашка І. І. було видано обвинувальний висновок, в якому зазначалось: «Будучи допрошеним в качестве обвиняемого ... виновным себя не признал, однако свидетельскими показаниями он вполне изобличается в инкриминируемом ему преступлении, а посему... След. дело за № 122 по обвинению Мурашко Ивана Ильича направитъ на рассмотрение тройки ЧО УНКВД» [12]. Яка постановила: «Мурашко Ивана Ильича, 1876 г. р., бывш. кулака, бывш. дьяка, скрывшегося от репрессирования при раскулачивании, до ареста работавшего плотником в артели в Чернигове», який «обвиняется в том, что, скрывшись от репрессирования, проводил а/с агитацию, направленную на срыв колхозного строительства, извращал Новую Конституцию... РАССТРЕЛЯТЬ» [13].

Наступного дня вирок щодо І. Мурашка було виконано [14].

Такою ж трагічною була доля і **Григорія Кузьмича Сапона**, 1903 р. н., заарештованого 09 жовтня 1937 р.

Свідки у його справі та Рудківська сільська рада характеризували Григорія Сапона як «сына крупнейшего кулака с. Рудка». У 1931 р. його земля була відчужена, а господарство – розкуркулено. Сам же Сапон Г. К. підлягав виселенню, але втік. Вислано було його брата Павла.

Маючи злобу на радянську владу за відчуження землі і розкуркулення, Сапон Г. К. перейшов на шлях терору населення разом з бандитом-односельцем, з яким вони разом виходили озброєні на дорогу між Рудкою і Мохнатином та займалися грабунками. За це Григорія Сапона заарештувала Чернігівська райміліція, але у зв'язку з тим, що в той час «наше село находилось в зажиме со стороны его соучастников», люди, побоюючись помсти з їхнього боку, не дали правдивих свідчень, і Сапона Г. К. звільнили з-під варті.

У період колективізації він зі старшим братом Сапоном Павлом здійснював антиколгоспну агітацію, «даже были случаи, что инициаторов колхоза поили водкой и уговаривали не вступать в колхоз».

Жив він у Чернігові і під час зустрічей з односельцями у місті виказував терористичні настрої на адресу активу села. Так, у серпні 1937 р. Сапон Г. К. казав свідкові: «Мы еще сведем с тобой счета за то, что ты меня раскулачил. Я этого не забудь!» [15].

Під час допиту 13 листопада 1937 р. Григорій Сапон всі звинувачення у свій бік щодо здійснення ним, як колишнім куркулем, антирадянської діяльності, грабіжництва, терористичних проявів стосовно активу села, зв'язки з куркулями категорично заперечував [16]. Проте слідство вирішило, що «свидетельскими показаниями, он вполне изобличается в инкриминируемом ему преступлении». Справу було передано на розгляд «трійки» УНКВС Чернігівської області [17], яка 15 листопада 1937 р. постановила: «Сапона Григория Кузьмича, 1903 г. р., украин.,

бывш. кулака, скрывшегося от репрессирования при раскулачивании, без определенных занятий», який звинувачувався в тому, що «проводил а/с агитацию, распространял провокационные слухи о гибели Соввласти, высказывал резкие пораженческие и террористические настроения...РАССТРЕЛЯТЬ» [18].

25 листопада 1937 р. вирок «трійки» УНКВС було виконано [19].

07 жовтня 1937 р. був заарештований і взятий під варту до Чернігівської тюрми **Подтергер Йосип Кузьмич**.

Свідки у його справі стверджували, що під час колективізації він був «самым отъявленным противником этого, заявив: «Бедняки, которые идут в колхоз – это не люди, а ничто». Також, посилаючись на нову Конституцію СРСР, стверджував, що радянська влада буде повертати відібране майно за рахунок колгоспів.

Згадали свідки і про те, що 1928 р. Йосипа Подтергера було засуджено «за хулиганство и попытку совершить теракт на 5 лет тюрьмы (хоча всі інші документи стверджують, що за хуліганство його засудили у 1930 р. і строк покарання був 3 роки, а не 5 [20]), в то время, когда он находился в тюрьме, его хозяйство раскулачили, последний принадлежал высылке с с. Рудка как крупный кулак, в 1933 г. Подтергер возвратился с тюрьмы».

У травні 1937 р., за словами свідка, Подтергер Й. К. виказував невдоволення радянською владою: «Раньше в лавках было очень много товаров, а сейчас кроме водки ничего нет, а через год будет еще хуже. Вот вам, и дождались комуны».

Односелець, який працював з Йосипом Подтергером на будівництві та був допитаний у його справі як свідок, неодноразово чув від нього різні антирадянські вислови, більшість яких не пам'ятає, окрім: «Сельские активисты меня ограбили и сами теперь не имеют, если бы мне предоставили право, то я б позагонял бы их всех в могилу и они б помнили б как растягивать мое имущество» [21].

Під час допиту обвинувачений Подтергер Й. К. стверджував, що антирадянською діяльністю не займається і ніколи нікого

проти радвлади не агітував. Також він повністю і категорично заперечував усі запитання слідчого з цього приводу, хоч як останній і не намагався переконати звинуваченого у неправдивості його показань і відповідно правдивості слів свідків [22].

Слідство зробило висновок, що «исходя из вышеизложенного, принимая во внимание, что Подтергер является социально-опасным», направило його справу до «трійки» УНКВС [23], яка винесла постанову про те, що «Подтергера Иосифа Кузьмича, 1888 г. рожд., украинца, быв. кулака, во время раскулачивания, содержавшегося в тюрьме, судимого за хулиганство, наказание отбывшего, до ареста работал в колхозе плотником», який звинувачується у тому, що «после отбытия наказания проводил а/с агитацию, высказывал террористические настроения по отношению к активистам села, раскулачившим его...заклучить в ИСПРАВДТРУДЛАГЕРЬ сроком на ДЕСЯТЬ ЛЕТ, считая срок с 7.X-37 г.» [24].

До такого ж строку покарання було засуджено і **Якова Микитовича Гуза** «1877 г. р., украин., быв. кулака, судимого за к-р деятельность, наказание отбывшего, без определенных занятий», якого звинувачували у здійсненні антирадянської агітації, висловлюванні поразкових настроїв, розповсюдженні провокаційних чуток, тлумаченні нової Конституції СРСР у контрреволюційному дусі [25].

Сам обвинувачений всі звинувачення щодо здійснюваної ним антирадянської агітації заперечував. Про себе додав, що у період з 1914 до 1928 р. служив сільським дяком, у зв'язку з чим був позбавлений виборчого права.

У 1932 р. його господарство було ліквідоване і повністю передане до колгоспу, також цього ж року було засуджено до 5 років позбавлення волі за несплату сільськогосподарського податку і невиконання хлібозаготівлі. Своє покарання обвинувачений відбував лише 11 місяців – був звільнений за станом здоров'я [26].

Свідки ж стверджували, що після повернення з місць позбав-

лення волі у 1933 р. Яків Гуз залишився жити у селі і у період проведення хлібозаготівлі ставився до цього процесу вороже, були навіть випадки, коли він закопував зерно. А у період колективізації проводив антирадянську агітацію, роблячи заяви: «В колхоз не пойду и другим не советую, поскольку из колхозов не будет никакого толку» або «Колхозы это панщина, а колхозники – рабы, потому я в колхоз не пойду».

Також висміював колгоспників, кажучи: «Колхозники работают, а ничего не имеют. По сравнению с довоенным временем наше село значительно обеднело».

Навесні 1937 р., у зв'язку з прийняттям нової Конституції СРСР, Гуз Я. М. особисто сказав одному зі свідків – секретарю сільської ради: «Теперь уже не то время. Нам, всем бывшим кулакам, должны по конституции вернуть имущество... Раньше я жил хорошо, а сейчас мучаюсь, но возможно еще придет время, что и я заживу»».

Така агітація, як стверджував свідок, мала вплив на селян, особливо на їхню релігійну частину, бо «как бывший дяк пользовался авторитетом» [27].

Виявилось, що слідству у всіх зазначених справах узагальнених і неконкретних свідчень, переважно активу села Рудка, було досить, щоб без висунення обґрунтованих звинувачень і без посилення на законодавчу норму визначити долі людей.

Проте не у всіх справах було поставлено крапку в 1937 році.

Так, 1940 року дружина Йосипа Подтергера подала скаргу на ім'я прокурора Чернігівської області з проханням перегляду справи 1937 р., але розгляд справи у порядку нагляду Чернігівською облпрокуратурою результату не дав, оскільки слідство знов-таки вважало, що провина Подтергера Й. К. доведена [28].

21 серпня 1963 р. дружина Григорія Сапона написала заяви на ім'я начальника управління охорони громадського порядку та прокурора Чернігівської області з проханням надати інформацію про долю її чоловіка після арешту в жовтні 1937 р., оскільки: «За что арестовали моего мужа я не знаю. Работал он плот-

ником при Черніговському Горкомхозе. С тех пор, как арестовали мужа, я о его судьбе ничего не знаю. Мне лишь известно, что он находился под стражей в Черніговской тюрьме» [29].

У зв'язку з цим 27 серпня 1963 р. Чернігівська обласна прокуратура видала постанову про поновлення слідства у справі Сапона Григорія Кузьмича [30]. За результатами проведеного повторного слідства [31] Чернігівським обласним судом 02 листопада 1963 р. було винесено постанову, відповідно до якої «Постановление Тройки при Черніговском облуправлении НКВД УССР от 15 ноября 1937 года...отменит и дело производством прекратит за недоказанностью обвинения» [32]. Таким чином Сапон Григорій Кузьмич є реабілітованим [33].

А у 1989 р. такими, що підпадають під дію ст. I Указу Президії Верховного Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, які мали місце у період 30-40-х та поч. 50-х років» визнані: Подтергер Йосип Кузьмич [34], Мурашко Іван Ілліч [35] та Гуз Яків Микитович [36].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8690, арк. 1-31, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1637, арк. 1-23, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7320, арк. 1-68, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 11528, арк. 1-25, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1637, арк. 16, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8690, арк. 19, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 11528, арк. 13,15,17, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7320, арк. 14, 16, 18, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 11528, арк. 4, арк. 6, арк. 8, 10, арк. 18, арк. 19, арк. 21, арк. 4, 8, 9, 11, арк. 6, арк. 19, арк. 21, арк. 24, арк. 3, 6, 23, 28, 29, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8690, арк. 10-15, арк. 7-8, арк. 23-24, арк. 26, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1637, арк. 22, арк. 6, арк. 7-11, арк. 25, 28, Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7320, арк. 28, 63, арк. 26, арк. 31-54, 59-66, арк. 55-56, арк. 57-58, Держархів Чернігівської області,

*ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8690, арк. 31, Держархів Чернігівської області,
ф. Р-8840, оп. 3, спр. 11528, арк. 25, Держархів Чернігівської області,
ф. Р-8840, оп. 3, спр. 1637, арк. 23)*

Покарані на три роки

У 1932 р. з різницею у місяць за звинуваченням відповідно до ст. 54-10 КК УСРР були заарештовані Петрушко Іван Лаврентійович, уродженець с. Селянська Слобода та Заворотний Олексій Макарович, уродженець с. Рудка.

Щодо цих осіб слідством було зроблено висновок, що «в настоящее время, в момент проведения ряда политическо-хозяйственных кампаний на селе является социально опасным», а тому справи щодо Петрушка І.Л. та Заворотного О.М. були передані до «СПО Киевского Облотдела ГПУ для направления в Особсовещание при Коллегии ГПУ УССР, с ходатайством о высылке ... в Северный край СРОКОМ НА 5 ЛЕТ» [1], [2].

Суспільна небезпечність заарештованого 05.06.1932 р. Петрушка І.Л. підтверджувалась як Селянськослобідською сільською радою, так і свідками, більшість яких була її представниками. Інформація, отримана від свідків, характеризувала Івана Петрушка як куркуля-експертника та спекулянта, який до 1931 року мав у своєму господарстві млин-вітряк, використовував працю наймитів. Жив на кошти, отримані від спекуляції худобою, хлібом та продуктами.

З 1927 р. і до моменту ліквідації його куркульського господарства Петрушко І.Л. брав активну участь у куркульському угрупованні с. Селянська Слобода, з яким три рази зривав проведення засідання щодо «самообложения». За словами свідків: «Пред каждым из этих собраний попойки кулаков происходили у Петрушко Ивана с ними же и бандит На собрании последний как выходец из бедняков выступал первый, за ним Петрушко Иван, затем остальные кулаки, собрание принимало характер

срыва и вопрос самообложения проваливался, после чего кулаки заходили к Петрушке И. и снова пьянствовали, торжествуя Победу над самообложением».

Також стверджували, що з ініціативи Петрушка І. Л. влітку 1931 р. куркулі запалили господарські споруди активіста села і голови виробничого товариства, внаслідок виступу останнього на зборах активу щодо ліквідації господарства обвинуваченого як експертника і на тому ж зібранні погорілець зробив заяву про суспільну небезпечність Івана Петрушка, оскільки той бере активну участь у діяльності сільського куркульського угруповання.

Після розкуркулення заарештований «незаконно продал описанное сельским советом имущество... с этим скрылся оставив часть денег брату Василию...».

Навесні 1931 року, за показами свідків, Петрушко І. Л. проводив антирадянську агітацію серед селян, які прийшли на загальні збори колгоспників, висловлюючись: «При помещиках гнали всех нагайками в гурт на работу, а теперь добровольно сходитесь для записи в панщину. Пускай бы шли лентяи, так не было бы ничего удивительного, а здесь я вижу хозяйские люди собрались, а толку в голове у них мало».

Восени того ж року, коли до заарештованого додому прийшла бригада щодо проведення хлібзаготівлі, «то он с топором в руках, выгнал их со двора и заявил: «Вон, иначе вам, голодранцам, поотрубываю головы. Довольно вам ... коммунистов кормить нашим хлебом». Також додав, щоб повідомили сільраду, що краще він свою клуню з хлібом спалить, аніж віддасть хліб. А якщо забиратимуть насильно, то смерть тому, хто відбиратиме.

У 1932 році, на храмове свято Миколая він розповідав селянам про те, що колективізація призведе до того, що назабаром радянська влада не тільки заможних середняків вижене з власних будинків, а й бідноту, а потім додав: «Коммунисты подписали договор с Польшей о мире на условиях передачи через Польшу иностранным государствам все урожаи и скот с Украины, а

люди не хотят добровольно идти в коллектив, следовательно, кто не пойдет, того имущество все продадут, а их вышлют в Сибирь. Для Коммунистов нужны коллективы потому, что они у нас заменяют панов, а крестьяне вошедшие в коллективы, будут панскими рабами ... поляков Россия не накормит, они поберут хлеб, скот, а весной все равно начнут войну с Россией, ну, а тогда достанется и коллективистам, в особенности тем, кто пошел в колхоз добровольно».

Така агітація Петрушка І. Л., як стверджували свідки, мала певні результати серед селян, оскільки вони висловлювали думки: «все ж он парень не дурной – и если говорит, то имеет к тому основание, и по его словам добра нам не будет» [3].

Під час допиту 17.06.1932 р. Іван Петрушко показав: «Батраков я никогда не имел ... все моё имущество продано на пополнение государственных долгов. В декабре месяце 1931 г. я переехал жить со своей семьёй в гор. Чернигов и устроился на работу в шляхбудтрест плотником ... Против коллективизации и посевной кампании, и др. мероприятий проводимых Советской властью на селе, я не агитировал и о политике ни с кем никаких разговоров не вёл» [4].

Також заперечував висунуті щодо нього звинувачення і уродженець с. Рудка Олексій Макарович Заворотний, який під час допиту 27.06.1932 р. стверджував, що у господарстві працюю наймитів не користувався. У 1930 р. на нього було нараховано непосильний податок, через несплату якого у 1931 р. майно було розпродане. Цього ж року він пішов на роботу до Чернігова, а після смерті батька восени перевіз у місто і свою родину. Тому в с. Рудка не буває і антирадянську агітацію серед селян проти колективізації та посівкампанії не проводив і на цю тему ні з ким і ніколи не розмовляв.

Згодом додав: «Задержали меня в Чернигове на квартире и ранили по пути следования, так-как я пытался бежать, воспользовавшись случаем, когда у меня ветер сдул фуражку. Ранен я в правую руку, но вреда не причинено» [5].

Свідки у справі Заворотного О. М. активно «викривали» його антирадянську та контрреволюційну діяльність. Так, взимку 1930 р. у сільбуді, де проводились загальні збори щодо «самообложения», виступив і заарештований з висловлюваннями: «что селяне сейчас платят непосильные для них налоги и что о таких налогах не знает весь мир, и что советская власть обманывает селян. Говорят, что самообложение идёт на нужды села, так всё равно селяне этих денег не увидят и что селяне сами себя этим налогом обложит не хотят. Не нужно нам замазывать глаза... Соввласть выдумала это насильно для того, чтобы платить царские долги за границей и что... если коммунистам нужно уплачивать долги то пускай уплачивают из своего жалования».

Також свідки стверджували, що заарештований чинив шалений опір посівній кампанії. Так, на початку січня 1931 р. під час загальних зборів щодо організації посівкампанії та здійснення пробного виїзду в поле він висловлювався: «Это дурачество, которое выдумали коммунисты, чтобы поймать селян на удочку. Им не нужно думать готовы ли семена, или нет, а им нужно знать у кого еще есть хлеб, а потом пойдут бригады и заберут его, а селянам скажут: «Доставайте семена снова, а раз так, то селянину придется пойти с торбой по миру». Через таку агітацію Заворотного О. М. зривається підготовка посівної – селяни ховають посівний матеріал.

Інші свідки зазначали, що у 1932 р., орієнтовно у травні, Заворотний Олексій під час великодніх святкувань, приїхав до с. Рудка, де побачив групу селян-колгоспників та запитав: «Ну как коллективисты вы живете и чего мечтаете, может быть собираетесь идти в старцы? ...Вот дураки, люди сегодня пьют, гуляют, а они работали, и неужели вам, дуракам не надоело еще работать в панщине ... коммунистам, все равно, сколько вы не будете работать, будете сидеть голодными и ходить с торбами, как это случилось на Юге Украины... Пускай только поспеет, а жать будут коммунистические наемники, вы будете есть макуху и тырсу. Нужно присоединяться к селянам, которые сейчас

в кустиках и пока лето, гнать в шею чем попало из села этих ораторов, бригадиров и активистов, потому что если будет царствовать коллективизация и коммуна, то вы старцами и будете голодными работать за безценок, а через некоторое время совсем бесплатно, так как коллективизация ведет не к добру, а к панщине» [6].

Відповідно до витягів з протоколів особливої наради Колегії ГПУ УСРР обом обвинуваченим, замість запропонованих слідством п'яти років, було встановлене покарання – «выслать через ПП ОГПУ в Севкрай сроком на ТРИ года», з єдиною різницею, що для Петрушка Івана Лаврентійовича зазначений термін був умовним [7], [8].

Олексія Заворотного 14.06.1989 р., а Петрушка Івана 26.07.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою було реабілітовано як таких, що підпали під дію ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 р. «Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, що мали місце у період 30-40-х та початку 50-х років» [9], [10].

(Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6283, арк. 14, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6638, арк. 10, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6283, арк. 5-11, арк. 12, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6638, арк. 8, арк. 4-6, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6283, арк. 18, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6638, арк. 12, арк., 14, Держархів Чернігівської області ф. Р-8840, оп. 3, спр. 6283, арк. 20)

Справа втікача

30 липня 1999 р. Чернігівською обласною прокуратурою було реабілітовано Заворотного Миколу Івановича, 1882 р. н., уродженця с. Рудка, заарештованого 24 травня 1926 р. за те, що він у період денікінщини ніби-то заарештував активіста с. Жукотки, який пізніше був розстріляний денікінцями у сусідньому

селі. Приводом до такого серйозного звинувачення стали припущення родичів та дружини вбитого. Хоча об'єктивних доказів причетності Заворотного М. І. до вбивства сільського активіста під час слідства встановлено не було [1].

Дружина загиблого свідчила, що у 1919 р. брат її чоловіка був головою комнезаму, а чоловік «хотя у власти не был, но всячески поддерживал таковую, почему кулацкий элемент с. Жукоток был на него недоволен». Свідок стверджувала, що восени того ж року, під час денікінської окупації брат її чоловіка поїхав з червоними військовими частинами, хоча сам він стверджував: «Когда в село Жукотки прибыл отряд деникинцев, то я сейчас же спрятался в сарае гр-ки... В тот же день отряд деникинцев, сопровождаемый жит. с. Жукоток Заворотным Николаем... начал меня искать по селу и даже в лесу.

Возвратившись в село отряд деникинцев остановился на площади, причем гр. Заворотный Николай подошли к моему брату.., находившемуся на площади и говоря: «Где твой брат». Ударил его по щеке, после чего схватил его за грудь и при помощи деникинцев посадил его на повозку и все уехали по направлению двора брата... Упомянутые обстоятельства я видел сам сквозь щель в крыше сарая, где и находился».

Як свідчила дружина, того ж дня ввечері до їх господи Заворотний М. привів декілька чоловіків, які оголосили її чоловіку про його арешт та забрали із собою.

Наступного дня до села прибув денікінський офіцер для проведення слідства щодо заарештованого. Прямого наказу його вбити ніхто з родичів не чув, проте вони зробили саме таке припущення, бо «через два дня после этого я обнаружила труп расстрелянного моего мужа в лесу возле села Ст. Белоуса».

І хоча вдова не знала «участвовал ли Заворотный Николай в расстреле моего мужа.., так как таковой после ареста мужа ушел с деникинцами и до сих пор в село не вернулся», але разом з братом загиблого вважала прямим винуватцем його смерті [2].

Інші свідки також лише припускали, що Заворотний М. І. ви-

давав білим родини червоноармійців та брав участь у розкраданні майна громадян [3].

У травні 1926 р. через сім років після описаних подій Миколу Заворотного було затримано.

Під час допиту 10.05.1926 р. підозрюваний показав, що у липні-серпні 1919 р. на нього, як на куркуля, «была наложена сельскими властями контрибуция в размере 10000 рублей...», яку сплатити відмовився і почав переховуватись у себе вдома аж до приходу денікінців.

Додав: «В день ареста и расстрела гр-на ... я был сильно п'ян и не помню принимал ли в этом деле какое-либо участие. С уходом деникинской армии я ушел в д. Михайлов Брагинской волости Речицкого уезда, где и жил с 1919 по 1922 год у граждан..., которым я сказал, что бежал из своего села боясь преследования ... В 1923 году я ушел в д. Просмычи того же уезда и волости, где жил со вдовой... до настоящего времени, которая тоже знала, что я скрываюсь. За все время своего скрывания я жил под своей настоящей фамилией.

7-го мая я пришел в с. Жукотки к своему семейству и был арестован и направлен в Раймилицию, а затем в Г.П.У.

Виновным я себя признаю только лишь в том, что скрывался в течение семи лет» [4].

Через 10 днів, 20.05.1926 р., Микола Заворотний дав додаткові покази, у яких заперечував свою участь у видачі денікінцям родин червоноармійців, членів комнезаму, а також грабунках місцевих жителів. Наголошував: «причиной, заставившей меня бежать из с. Жукотки была опять-таки боязнь наказания за несплату контрибуции» [5].

До того ж було з'ясовано, що у 1920 р. за аналогічною справою до відповідальності притягувався односелець Заворотного М.І., якого було засуджено Чернігівським Губревтрибуналом до ув'язнення у концтаборі терміном – до закінчення громадянської війни. У цій справі фігурував і Заворотний, але щодо

нього трибуналом жодних рішень прийнято не було [6], а міру запобіжного заходу змінено на підписку про невіїзд [7].

На підставі отриманих у результаті слідства матеріалів було вирішено: «Дело № 42 по обвинению Заворотного Николая Ивановича... на основании предложения Окпрпрокурора ... дальнейшим производством прекратить и направит Окпрпрокурору на прекращение» [8].

У 1927 році Чернігівський Окрсуд видав постанову про повнення карного переслідування щодо Заворотного М.І. [9], але результат слідства був тотожній попередньому – провина підозрюваного, зі слів свідків, ґрунтувалась на ймовірності його причетності до злочинних дій [10].

Тому обґрунтуванням до реабілітації Миколи Івановича Заворотного стало те, що його «вина ... в причастности к убийству сельского активиста ... не доказана и что окончательное решение по суду не принято, на основании изложенного и в соответствии со ст. 1 Закона Украины от 17.04.1991 г. «О реабилитации жертв политических репрессий на Украине»» [11].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп.36, спр. 224, арк. 178, арк. 5-8, арк. 19, 35-43, 50, арк. 29-30, арк. 44, арк. 81, арк. 64, арк. 83, арк. 86, арк. 90-91, арк. 179)

Куркулі-підбурювачі

У справі трьох жителів с. Рудка – Мурашка Андрія Івановича, Шульги Івана Григоровича, Сапона Костянтина Івановича міститься протокол президії Рудківської сільради Чернігівського району, під час засідання якої слухалась інформація голови сільської ради про «политическое состояние с. Рудки». Зазначалось, що у селі є куркульський елемент, що будь-яким чином намагається зірвати заходи радянської влади, а саме: утворення колгоспу.

На чолі групи куркулів стоїть Мурашко Іван Ілліч, а до її

складу входить його син – Мурашко Андрій Іванович та інші куркулі села.

Цей куркульський елемент організує підкуркульників і здійснює свою агітаційну роботу під час проведення зборів «стараясь всячески сорвать

следующие», а також долучає до своєї діяльності карників, які неодноразово були помічені у грабунках, пожежах, хуліганстві та залякуванні мирних трудящих.

Тому Рудківська сільська рада має намір «звернутися до Рай-отдела ДПУ из проханням ізолювать ція гр-н як найскорейшому порядку, що дасть змогу получить колективизацию» [1].

Першим свідком за даною справою виступив тодішній голова сільської ради, який свідчив, що «группа кулаков, которая возглавляемая бывшим дяком Мурашком Иваном Ильичом проводит бешенную агитацию, как на собраниях, так и среди бедняков посредством запугивания через уголовного элемента, а так же другими методами, которые в результате сказались на коллективе из которого недавно вышли 3 человека».

Підмовлена куркулями біднота не пропускає жодних зборів, на яких відкрито виступає проти колективізації, висловлюючись: «Не идите в коллектив ибо везде, где таковой имеется, то все оборваны, голодные, зачем он вам, когда будет война, вас всех перевешают» або «Что это за советская власть когда она кулаков из квартир выгоняет и распродает имущество».

Також свідок стверджував, що карний елемент, який співпрацює з куркулями, навіть мав намір вбити його. Так, 20 лютого 1931 р., йдучи напідпитку вулицею, зазначені карники «между собой говорили, что если убить ... предсельрады и еще одного активиста, котрого по имени не называли, то колгосп весь разбежится и года два еще без него проживем» [2].

Через три дні 07.03.1931 р. щодо Мурашка Андрія Івановича та Шульги Івана Григоровича районним відділенням ДПУ було видано постанову про початок слідства, визначення запобіжного заходу і висунення звинувачення зазначеним особам у тому, що вони «систематично по селу Рудці Чернігівського р-ну проводили агітацію проти міроприємств радвллади», що мало ознаки злочину, передбаченого ст. 54-10 КК УРСР. Мірою ж запобіжного заходу для затриманих було визначено утримання під вартою у Чернігівському Бупрі [3], а 20.03.1931 р. районним відділом ДПУ 3-го сектору ДПУ УРСР щодо Сапона Костянтина Івановича було видано постанову про початок слідства за ст. 54-10 КК УРСР в тому, що у с. Рудка проводив агітацію проти колективізації серед бідняцько-середняцької маси [4].

Опитані у якості свідків члени Рудківської сільської ради та місцевого виробничого товариства в цілому повторювали свідчення голови сільради [5].

Деякі зі згаданих свідками карники, підкуркульники та біднота іноді у своїх показах згадували про те, що «вся біднота у селі залякана куркулями Мурашком І. І., Мурашком А. І., Заворотним О. М., Сапоном Г. К. та багатьма іншими», інші припускали існування шаленої куркульської агітації серед місцевого жіноцтва, бо як тільки один з свідків надумає вступити до колективу, дружина починає його всіляко відмовляти, «по видимому их кто-то настраивает» [6]. Така ж узагальнена, позбавлена конкретики інформація була донесена до слідства і щодо антирадянської діяльності обвинувачених та розповсюдження ними чуток про майбутню війну [7].

Обвинувачені ж під час допитів свою

вину у здійсненні систематичної агітації проти колективізації та заходів радянської влади на селі не визнали.

На допиті Мурашко Андрій Іванович показав, що «виновним себе у агітації проти колективізації я не визнаю і поясню, ніколи у мене в хаті ніхто з куркулів с. Рудка не збирався, також я ні до кого не ходив на таємні наради по справі підбурювання підкуркульників, які виступали проти міроприємств радвлади не знаю нічого» [8].

У протоколі допиту обвинуваченого Шульги Івана Григоровича взагалі відсутні будь-які покази, щодо суті справи [9], а

Сапон Костянтин Іванович під час допиту зазначив: «Я гадаю, що мене розкулачено не по правилам, тому що я заробив все майно моє... і воно мусить бути моїм, такого права ні в однієї душі нема, щоб забира-

ти чуже майно. Я признаюсь, що я ворог радвлади, за це я прихильним до неї ніколи не буду» [10].

Спираючись на вищезазначене, слідством було вирішено, що: «Кулаки: Мурашко Андрей Іванович, Шульга Іван Григорович та Сапон Костянтин Іванович весь час мають зв'язок з карним елементом, який вони використовують на агітацію проти Радвлади та її міроприємства та на теракти і що перебування вищезгаданих куркулів на Україні являється опасним, а тому гадав-би слід справу № 485... Надіслати до Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР з клопотанням вислати їх у Північний Край терміном: 1) МУРАШКО Андрея Івановича – НА ВІСІМ років, 2) ШУЛЬГУ Івана Григоровича – «ВІСІМ», 3) САПОНА Костянтина Івановича – «ЧОТИРИ» [11].

Проте покарання для фігурантів справи було іншим. Відповідно до витягів з протоколів особливої наради при Колегії ДПУ

УСРР від 09.05.1931 р.: Мурашка А. І. та Шульгу І. Г. було вирішено «выслать через ПП ОГПУ в Северный Край сроком на ТРИ года, считая срок с 7/III-31 г. К месту ссылки направитъ этапом» [12], а Сапона К. І. «из-под стражи ОСВОБОДИТЬ» [13].

20 липня 1989 р. для всіх обвинувачених у справі було поставлено крапку – всіх трьох було реабілітовано у зв'язку з відсутністю у їхніх діях складу інкримінованого їм злочину [14].

(Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 5973, арк. 2, арк. 4-5, арк. 1, арк. 23-24, арк. 14-17, арк. 7, арк. 18-21, арк. 11, арк. 8, арк. 25, арк. 31-32, арк. 33-34, арк. 35, арк. 36-38, 41)

Слабинська сільська рада
(Гончарівської селищної об'єднаної
територіальної громади)

(села Слабин, Мажугівка, Якубівка)

Авдєєнко Онисія Митрофанівна, 1902 р.н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Слабин, домогосподарка. Заарештована 03.04.1940 р. За вироком Чернігівського облсуду від 25.06.1940 р. за ст. 54-10 ч.2 КК УРСР засуджена до позбавлення волі на 5 років. Реабілітована 13.09.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15011-п*) (PI, кн.2, с.597).

Атрощенко Василь Леонтійович, 1882 р.н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин, одноосібник. Заарештований 06.11.1929 р. За постановою особливої наради при Колегії ОГПУ від 18.01.1930 р. за ст. 58-10 КК РСФРР позбавлений волі на 3 роки. Реабілітований 12.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3850*) (PI, кн.2, с.636).

Атрощенко Гаврило Леонович, 1875 р.н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Слабин, одноосібник. Заарештований 06.04.1931 р. за ст. 54-1- КК УСРР. 25.05.1931 р. справу припинено. Включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 26.06.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2467*) (PI, кн.2, с.637).

Буштрукова Наталія Давидівна, 1898 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Сла-

бин Чернігівського р-ну, акушерка. Заарештована 10.10.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. 03.06.1944 р. справу припинено. Реабілітована 16.09.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4412*) (PI, кн.3, с.470).

Вереня Іван Сидорович, 1926 р.н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів, вантажник. Заарештований 14.04.1951 р. За вироком судової колегії в кримінальних справах Чернігівського облсуду від 18.06.1951 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. За ухвалою ВС УРСР від 31.08.1954 р. термін покарання знижено до 5 років позбавлення волі. На підставі Указу «Про амністію» звільнений зі зняттям судимості. Реабілітований 21.12.1992 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15982-п*) (PI, кн.3, с.507).

Вереня Любов Федорівна, 1922 р.н., с. Якубівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українка, освіта середня. Член ВЛКСМ. Проживала у м. Чернігів, студентка. Заарештована 24.09.1943 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 12.02.1944 р. за ст. 58-1 «а» КК РРФСР ув'язнена до ВТТ на 5 років. Реабілітована 27.12.1993 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11979*) (PI, кн.3, с.508).

Вереня Прокопій Єгорович, 1908 р.н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав за місцем дислокації розподільного батальйону 60 зсп, червоноармієць. Заарештований 08.08.1941 р. За вироком ВТ особливої Московської армії ПВО від 19.08.1941 р. за ст. 58-10 з санкції ст. 54-2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 13.12.1962 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.7334-п*) (PI, кн.3, с.508).

Вікторевський Степан Сергійович, 1876 р. н., с. Слабин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин, одноосібник. Заарештований 06.03.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГРУ УСРР від 28.04.1930 р. за ст.ст. 7-54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 28.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10928*) (PI, кн.3, с.523).

Дикун Павло Кіндратович, 1909 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у с. Слабин, завідувач складу. Заарештований 18.08.1941 р. За вироком ВТ гарнізону м. Харків від 20.08.1941 р. за ст. 54-10 ч.2 КК УРСР виправданий (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.5401-н*) (PI, кн.4, с.472).

Заровний Микола Романович, 1908 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець. Проживав за місцем дислокації взводу вогнеметників 273 сп, червоноармієць. Заарештований 13.07.1942 р. За вироком ВТ 104 сд від 03.08.1942 р. за ст.ст. 58-2, 58-10 ч. 2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. За ухвалою ВТ Карельського фронту від 26.03.1943 р. виконання вироку відстрочено до закінчення бойових дій. Загинув 15.01.1943 р. Реабілітований 30.05.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16973-н*) (PI, кн.5, с.114).

Коваль Ганна Дмитрівна, 1911 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну. українка, освіта початкова. Проживала у м. Чернігів, чорноробоча. 03.06.1945 р. взята на підписку про невийзд. За постановою особливої наради при МВД СРСР від 01.04.1946 р. як член сім'ї зрадника Батьківщини вислана до Північно-Казхстанської області Казахської РСР на 5 років. Реабілітована 28.02.1995 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12300*) (PI, кн.5, с.357).

Коваль Прокіп Прокопович, 1887 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Слабин, одноосібник. 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 26.06.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2467*) (PI, кн.5, с.360).

Коваль Самійло Михайлович, 1881 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин, одноосібник. 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 26.06.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2467*) (PI, кн.5, с.360).

Ковтун Іван Іванович, 1914 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації лб 1 сд фінської народної армії, червоноармієць. Заарештований 08.02.1940 р. За вироком ВТ 1 ск фінської народної армії від 28.02.1940 р. за ст. 58-10 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі на 6 років. Реабілітований 18.08.1992 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15783-п*) (PI, кн.5, с.373).

Кураш Іван Михайлович, 1910 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, письменний. Проживав у с. Слабин, одноосібник. Заарештований 06.04.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 25.05.1931 р. справу припинено (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2467*) (PI, кн.5, с.633).

Ланько Ничипір Михайлович, 1909 р. н., х. Мажугівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав за місцем дислокації овб 21 А, червоноармієць. Заарештований 17.06.1942 р. За вироком ВТ 21 А від 10.07.1942 р. за ст. 58-10 ч.2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Покарання відбував у м. Кун-

цево Московської області. Загинув 06.07.1943 р. Реабілітований 09.07.1957 р. (ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.5345-н) (РІ, кн.6, с.209).

Лещенко Степан Степанович, 1911 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну. Українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин, одноосібник. Заарештований 17.02.1930 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 28.04.1930 р. за ст.ст. 7-54-10 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 05.11.1932 р. після відбуття покарання позбавлений права проживання в 12 населених пунктах на 3 роки. Реабілітований 30.05.1990 р. (Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11753) (РІ, кн.6, с.246).

Михайлов Артем Михайлович, 1901 р. н., м. Київ, українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин Чернігівського р-ну, колгоспник. 17.06.1935 р. взятий на підписку про невиїзд. Заарештований 18.07.1935 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 04.10.1935 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі на 2 роки. Реабілітований 14.04.1992 р. (ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.569-н) (РІ, кн.6, с.439).

Мовчан Гнат Петрович, 1900 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Слабин, колгоспник. Заарештований 19.03.1938 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 25.04.1938 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, застосована ВМП. Розстріляний 17.05.1938 р. у м. Чернігів. Реабілітований 31.08.1989 р. (Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10301) (РІ, кн.6, с.460).

Огняник Микола Пилипович, 1926 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова, із селян-бідняків. Проживав у с. Слабин. Заарештований 23.12.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. 30.06.1944 р. справу припинено. Реабілітований 25.12.1936 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр.813*)

Пархоменко Гнат Петрович, 1888 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова, одноосібник. Проживав в с. Слабин. Заарештований 25.03.1921 р. як соціально небезпечний елемент. За постановою Колегії губЧК від 08.05.1921 року передбачена ВМП. Реабілітований 21.12.1994 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840 оп. 3, спр.12187*)

Сахновський Семен Григорович, 1898 р.н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний, одноосібник. Проживав в с. Слабин. Заарештований 06.04.1931 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 26.06.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840 оп. 3, спр.2467*)

Сизий Андрій Петрович, 1923 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків, освіта середня, курсант. Проживав за місцем навчання. Член ВЛКСМ. Заарештований 28.08.1942 року за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР. За вироком ВТ гарнізону м. Омськ 30.11.1942 року засуджений до позбавлення волі строком на 10 років. Реабілітований 17.12.1991 року Військовою прокуратурою Сибірського ВО. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15610-н*)

Сила Тимофій Григорович, 1888 р. н., с. Слабин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 06.03.1930 р. за ст.ст. 7-54-10 КК УСРР. Заарештований 05.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. застосована ВМП. Реабілітований 16.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 07.05.1966 р. президією Чернігівського обласного суду. Помер 22.10.1937 р. у м. Чернігів. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5344, 7944*).

Сила Петро Григорович, 1892 р. н., с. Слабин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-куркулів, освіта початкова одноосібник. Заарештований 08.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 22.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 11450*).

Сотник Михайло Григорович, 1891 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова, із селян, одноосібник. Проживав у с. Слабин. Заарештований 28.07.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриив заходів партії. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 10.08.1937 р. застосована ВМП. Помер 16.08.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 30.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840 оп. 3, спр. 11191*).

Тимошко Андрій Федорович, 1880 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний, одноосібник. Заарештований 28.11.1935 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 03.01.1936 р. засуджений до позбавлення волі на 5 років. Реабілітований 09.07.1992 р.

Чирок Григорій Кузьмич, 1898 р. н., с. Слабин Козлянського повіту (нині Чернігівського р-ну), українець, із селян-куркулів, малописьменний, одноосібник. Заарештований 06.03.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.03.1930 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 28.04.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5328*).

Щербина Дмитро Юхимович, 1881 р. н., с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян, малописьменний, без певних занять. Заарештований 05.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації, розповсюдження провокаційних чуток про війну. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 24.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 1627*)

Щербина Мусій Прохорович, 1902 р. н., с. Слабин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний, одноосібник. Заарештований за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою від 25.05.1931 р. включений в загальну операцію по вилученню куркулів. Реабілітований 26.06.1997 р. Чернігівською обласною прокуратурою. (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 2467*).

Висланий...

Атрощенко Василь Леонтійович, 1882 р. н., був заарештований 6 листопада 1929 року за підозрою у агітації проти хлібозаготівель та інших заходів радянської влади та поміщений до Чернігівського БУПРу[1].

Напередодні його арешту у жовтні місяці було допитано ряд свідків. Один із них заявив, що Василь Леонтійович вороже налаштований по відношенню до активу села Слабин та всіляко ухиляється від здачі хліба, агітуючи інших цього не робити. «Хліба у мене нет, пусть сами молотят и идут забирают» [2]. Інший свідок взагалі звинуватив Атрощенко В.Л. у тому, що він 1918 році був прислужником Гетьманської влади і збирав з населення контрибуції. А при денікінцях – з подачі Василя Леонтійовича його було заарештовано на 11 діб [3]. Решта свідків також вказали на антирадянську позицію Атрощенко В.Л., звинуватили його в тому, що він саботує всі заходи радянської влади та залякує людей [4].

Самого ж Василя Леонтійовича було допитано після арешту 10 листопада 1929 року. Він стверджував: «Никогда против хлебоздач и других кампаний я не выступал и не агитировал. Когда мне предложили сдать хлеб по хлебозаготовке, я сдал 15 пудов, а остальной хлеб я не сдал, так как у меня небыло молоченого.

А если бы и смолотил, то его все равно не хватило бы» [5].

Цього ж дня йому було висунуто звинувачення за ст. 54-10 КК УРСР [6].

Але вже наступного дня вийшла постанова, в якій говорилося, що справу Атрощенко В. Л. потрібно направити до прокурора на припинення, так як у його справі немає достатньо доказів. Разом з тим його залишили під вартою як такого, що був намічений на адмінзаслання [7].

17 листопада 1929 року відбувся пленум Слабинської сільської ради, який постановив: «Просити вищі органи вжити відповідних заходів щодо Атрощенко Василя і як політично-небезпечну людину ізолювати його від людей» [8]. Подібні дії сільських рад на той час були дуже популярними. І вже 22 листопада 1929 року справу Василя Леонтійовича було вкотре переглянуто і вирішено направити на розгляд особливої наради при Колегії ГПУ УРСР з клопотанням про засудження Атрощенко В. Л. строком на 5 років [9]. Навіть в архівній справі є довідка від консилиума лікарів про те, що він здоровий [10].

18 січня 1930 року за постановою особливої наради при Колегії ГПУ УРСР Василя Леонтійовича було засуджено до 3 років позбавлення волі [11]. Покарання він відбував у місті Косьмодем'янськ [12]. Реабілітовано Атрощенко Василя Леонтійовича було 12 липня 1989 року [13].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840.Оп.3. Спр. 3850, арк.2.*
 2. *Там само, арк.4.*
 3. *Там само, арк.5.*
 4. *Там само, арк.6,7.*
 5. *Там само, арк.13.*
 6. *Там само, арк. 12.*
 7. *Там само, арк. 19.*
 8. *Там само, арк. 18.*
 9. *Там само, арк. 21.*
 10. *Там само, арк. 23.*

11. Там само, арк. 26.
12. Там само, арк. 29.
13. Там само, арк. 31.

Агент «Карандаш»

1922 року в с. Якубівка Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну народилася Вереня Любов Федорівна. Невдовзі родина переїхала до Чернігова. Любов Федорівна з 1934 по 1937 рік навчалася в Чернігівській школі №1 ім. Леніна. Потім – у школі № 13, у 1940 році вступила до Київського гідромеліративного інституту. Невдовзі переїхала до м. Чернігів та вступила до Чернігівського педінституту на літературний факультет, де провчилася лише рік. Коли почалася війна, працювала на заводі «Жовтневий молот» до моменту його евакуації. Після німецької окупації працювала на різних підприємствах. Останнім місцем роботи була Чернігівська залізниця [1].

Заарештована Вереня Л. Ф. була 2-м прикордонним полком військ НКВС 24 вересня 1943 року [2]. Арешт відбувся після того, як її повісткою було викликано на допит, постанову на арешт видано лише 5 жовтня [3]. Того ж дня було обрано і запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, тому що «Вереня Л. Ф., находясь на свободе может повлиять на ход следствия, а так же скрыться от следствия и суда» [4]. Ордера на арешт у архівній справі немає, що й зазначено у відповідній довідці [5].

Любов Федорівну звинувачували у тому, що «находясь на территории временно оккупированой немецко-фашистскими войсками, в ноябре 1942 года была завербована следственной полицией безопасности в качестве негласного агента под кличкой «Карандаш». И получала задание выявлять враждебно настроенных против немецкой власти, путем подслушивания, и об этом сообщать в полицию безопасности» [6]. Дане звинувачення відповідно до ст. 54-1 «а» КК УРСР їй було пред'явлено 6 листопада 1943 року [7].

Вереню Любов Федорівну було допитано п'ять разів. Під час допитів вона визнала, що у листопаді 1942 року була викликана до поліції безпеки міста Чернігів та завербована в якості таємного агента з псевдонімом «Карандаш», на що дала письмову згоду [8]. Їй було дано завдання підслуховувати розмови людей, які були вороже налаштовані проти німецької влади. Також Вереню Л. Ф. було попереджено про відповідальність за розголошення таємниці. «За разглашение буду на первый раз арестована, а уже во втором случае расстреляна» [9]. Зі слів нашої героїні, у поліцію її викликали чотири рази за повісткою, сама вона туди не ходила і ніяких доносів німцям не надавала [10].

У справі Любові Федорівни було допитано двоє свідків. Це були її сусіди, які схвально відзивалися про неї і на питання, що вам відомо про її злочинну діяльність, відповідали: «О преступной деятельности Верени Любови нам ничего неизвестно» [11]. Але свідчення сусідів та недоказаність злочинної діяльності Верені Л. Ф. суттєво не вплинули на вирок. 3 грудня 1943 року був складений звинувачувальний висновок, у якому пропонувалося засудити Любов Федорівну до 8 років ув'язнення у виправно-трудовому таборі [12]. 12 лютого 1944 року Вереню Л. Ф. відповідно до ст. 58-1 «а» КК РСФСР було відправлено на 5 років до ВТТ [13].

27 грудня 1993 року Вереню Любов Федорівну було реабілітовано Чернігівською обласною прокуратурою, згідно з Законом «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» [14].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.11979, арк.15*
 2. *Там само, арк. 7,8.*
 3. *Там само, арк. 3.*
 4. *Там само, арк. 4.*
 5. *Там само, арк. 5.*
 6. *Там само, арк. 23*

7. Там само.
8. Там само, арк. 17.
9. Там само, арк. 12.
10. Там само, арк. 14, 17.
11. Там само, арк. 20.
12. Там само, арк. 28.
13. Там само, арк. 30.
14. Там само, арк. 31.

За анекдот – 10 років

Вереня Прокопій Єгорович народився 1908 року в селі Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району у родині селян-бідняків, був одружений та мав трьох дітей [1]. У 1940 році засуджений до 8 місяців примусових робіт за «самовольный покос травы», а в липні 1941 року був мобілізований та направлений до 60 запасного стрілецького полку [2].

У серпні 1941 року на Вереню П. Є. був написаний донос, що нібито він у кінці липня 1941 року під час відпочинку у хуторі Шевченко серед червоноармійців розповів похабний, антирадянський, дискредитуючий товариша Сталіна анекдот, у якому Сталін образив Гітлера, і потім почалася війна [3]. Допитані свідки також підтвердили, що Прокопій Єгорович дорогою до військової частини розповідав анекдот, який дискредитував товариша Сталіна. Лише один із свідків сказав, що не чув анекдота, але на питання слідчого, як вів себе Вереня П.Є у дорозі, – відповів: «Вереня был недоволен способом передвижения в пешем порядке. Свое недовольство он высказывал среди красноармейцев. Очень часто отрывался от колонны и уходил вперед на 10-15 км, стараясь заходить в села первым» [4].

Після допиту всіх свідків Вереню Прокопія Єгоровича 8 серпня 1941 року було заарештовано на підставі ст. 58. п. 10. ч. 11. КК. РСФСР.

Цього ж дня його було допитано, він розповів, що й правда

розповідав наступний анекдот: «Поспорили Сталин и Гитлер чьи солдаты сильнее. Гитлер сказал, что мои солдаты завоевали ряд держав и присоединили к себе, на что Сталин ему ответил, что у его рябят тоже крепкие и хорошо держат границу. Дальше Гитлер сказал: «Я пришлю красивую девку к вам, ежели ей понравится русский солдат, тогда я поверю». После этого он прислал в СССР дочь какого то Генриха и русский солдат ею воспользовался так как он ей очень понравился. Но Гитлер в это не поверил и вызвал из Америки профессора и он подтвердил, что дело у них было. Гитлер, воспользовавшись этим случаем, не объявляя войны, напал на СССР» [5]. Вереня П.Є. не заперечував існування анекдота, але нічого антирадянського в ньому не вбачав. Та іншу думку мали правоохоронні органи, у той самий день був складений звинувачувальний висновок, у якому говорилося: «следственное дело по обвинению Верени П.Е. по ст. 58.-10 ч. 11 УК РСФСР через Военного Прокурора 44 запасной стрелковой бригады направить по подсудности в Военный Трибунал» [6].

19 серпня 1941 року відбулося засідання ВТ Орловського військового округу, яке постановило Вереню П. Є. визнати винним за ст. 58-10 з санкції ст. 54-2 та засудити до 10 років позбавлення волі у ВТТ [7]. У 1962 році його справа була переглянута, і 13 грудня 1962 року відповідно до рішення Військової колегії Верховного Суду СРСР Вереню П. Є. було реабілітовано [8]. На той час Прокопій Єгорович проживав у м. Чернігів.

2 січня 1963 року його було повідомлено про відміну вироку ВТ Орловського військового округу від 19.08. 1941 року та припинення його справи [9].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 7334-п, арк. 3.

2. Там само, арк. 20.

3. Там само, арк. 11.

4. Там само, арк. 17.

5. Там само, арк. 5.
6. Там само, арк. 20.
7. Там само, арк. 26.
8. Там само, арк. 30.

Фатальний лист

Вереня Іван Сидорович, 1926 року народження, уродженець села Слабин був заарештований 14 квітня 1951 року. Його звинувачували у тому, що він, будучи вороже налаштованим до радянської влади, у квітні

1950 року написав анонімного листа антирадянського змісту письменнику С. Бабаєвському. У ньому він розкритикував його книгу «Кавалер Золотої Зірки» і заявив: «література и искусство СССР не являются зеркалом колхозного строя» [1]. Крім того, зворотна адреса була вказана на ім'я Маркушина, який проживав у м. Владивосток, 2-га річкова, в/ч 34100 [2].

Відразу після арешту Івана Сидоровича було допитано. Він визнав, що справді написав антирадянського листа Бабаєвському і розповів, за яких обставин це відбулося. «С марта по май месяц 1950 года я находился на лечении у военном госпитале города Владивостока, где прочитал книгу «Кавалер Золотой Звезды» и остался ей недоволен. Поэтому решил написать письмо автору – С. Бабаевскому и рассказать ему, что не согласен с пока-

заним в книге строительством колхозного строя такм как считаю, что коллективизация проводилась не добровольно, а по принуждению» [3].

16 квітня 1951 року Вереню І. С. допитали в черговий раз. Він розповів, що ніякого Маркушина не існує, а це вигадане ним прізвище, щоб відвернути від себе підозру [4]. Саме цим прізвищем був підписаний сумнозвісний лист. 24 квітня 1951 року Верені Івану Сидоровичу було пред'явлено звинувачення за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР [5].

Також були допитані знайомі Івана Сидоровича та його мати. І ніхто з них не підтвердив його антирадянської позиції. Вони говорили, що антирадянських розмов Вереня І. С. не проводив. Два рази 25 жовтня 1950 року та 31 березня 1951 року була проведена графологічна експертиза, яка підтвердила, що лист написаний рукою Івана Сидоровича [6].

6 червня 1951 року був складений звинувачувальний висновок. У ньому говорилося: «Следственное дело по обвинению Верени И. С. направитъ Черниговскому областному прокурору для передачи в суд» [7].

За вироком судової колегії в кримінальних справах Чернігівського обласного суду від 18 червня 1951 він засуджений до 10 років позбавлення волі.

Також у нього були забрані всі його нагороди, як-от: медаль

«За перемогу на Японією», медаль «30 років Радянської Армії і Флоту» [8]. Крім того, у Івана Сидоровича ще була подяка від тов. Сталіна за звитягу у боротьбі з японськими загарбниками. Яку теж відібрали.

У серпні 1954 року справу Верені І. С. було переглянуто. Його термін ув'язнення знижено до 5 років і таким чином він потрапив під дію Указу «Про амністію» від 27.09.1953 року та був звільнений із зняттям судимості [9]. Відповідне рішення було направлено до м. Магадан, де Вереня І. С. відбував покарання [10]. Але за даними обласного адресного бюро (ОАБ) Вереня Іван Сидорович рахувався померлим [11]. Реабілітовано його було 21 грудня 1992 року.

-
1. *ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15982-п, арк. 3.*
 2. *Там само, арк.46.*
 3. *Там само, арк. 27.*
 4. *Там само, арк. 28.*
 5. *Там само, арк. 29.*
 6. *Там само, арк. 49, 56.*
 7. *Там само, арк. 67.*
 8. *Там само, арк. 83.*
 9. *Там само, арк. 103.*
 10. *Там само, арк. 104.*
 11. *Там само, арк. 105.*

«Ненавидів» колгоспи

Вікторевського Степана Сергійовича, 1876 р. н., було заарештовано 6 березня 1930 року на підставі ст. 7-54-10 КК УСРР за проведення антирадянської агітації, спрямованої на піддрив заходів радянської влади [1]. Напередодні арешту були допитані свідки, які вказали на вороже ставлення Степана Сергійовича до радянської влади. «Враждебность свою к Советской власти Викторевский проявлял с первых год революции. Во время деникинщины у него на квартире жили офицеры, держал с

ними тесную связь, бывал у них в штабе и присутствовал при допросах арестованных большевиков» [2].

Деякі свідки стверджували, що Вікторевський С. С. видав денікінцям двох жителів села, серед яких був його племінник, вони згодом були страчені за селом [3]. Зі слів односельців Вікторевського, він активно виступав проти хлібозаготівель та у 1929 році біля школи говорив: «Не надо сдавать хлеб, он идет в Польшу, чтобы откупится и держать власть в своих руках; зачем нам ярмо на шею, лучше нам его сбросить и избавиться от него» [4]. Також у цьому році Степан Сергійович агітував проти зняття дзвонів з церкви [5].

Інші свідки стверджували, що Вікторевський С. С. був активним противником колгоспів і агітував проти вступу до них. «В коллективы вступать не надо, брат с братом жить не может в семье дерутся, а тут хотят всех вместе погнать, это делается для того, что бы скорее всех прикончить, в коллективе скорее друг друга передушат» [6].

Вікторевського С. С. було допитано лише один раз 18 березня 1930 року, винним він себе не визнав і говорив, що ніякої агітації проти радянської влади не проводив [7]. Зібраних свідчень виявилось досить, щоб скласти звинувачувальний висновок і направити справу на розгляд до особливої наради при ГПУ УРСР [8].

28 квітня 1930 року відбулося засідання вище згадуваної наради, яка прийняла рішення: «Викторевского Степана Сергеевича выслать в Северный Край сроком на три года» [9]. Реабілітований він був 28 серпня 1989 року [10].

У 2000 році донька Степана Сергійовича Авдієнко Парасковія Степанівна навіть писала листа до Служби Безпеки України з проханням видати їй довідку про реабілітацію її батька та довідку стосовно розкуркулення. В листі вона перерахувала все забране у них майно [11].

Довідку про реабілітацію та довідку про майнове становище Вікторевського С. С. їй було видано 15 березня 2000 року. У до-

відці про майнове становище було сказано, що відомостей про конфіскацію та реалізацію майна в архівній справі немає [12]. Це й не дивно, адже, як правило, такі дані в кримінальну справу не заносилися.

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.10928, арк.1.*
 2. *Там само, арк.16.*
 3. *Там само, арк. 8.*
 4. *Там само, арк. 4.*
 5. *Там само, арк. 7.*
 6. *Там само, арк. 6.*
 7. *Там само, арк. 13.*
 8. *Там само, арк. 17.*
 9. *Там само, арк. 18.*
 10. *Там само, арк. 22.*
 11. *Там само, арк. 19.*
 12. *Там само, арк. 20, 21.*

Виправданий

Усе почалося із рапорту, написаного 16 серпня 1941 року начальником ОВС 7 ЗПП, у якому говорилося: «14 августа после передачи по радио о том, что наши войска сдали Кировоград и Первомайск боец нашего полка завскладом Дикун П. К. в присутствии врача начал говорить, что, мол, наша армия ничто, ее научили только читать, и немец скоро заберет Днепропетровск и Кривой Рог» [1].

Після цього наступного дня були допитані свідки, які були присутні при розмові з Дикуном Павлом Кіндратовичем. Один із них зазначив, що Дикун говорив про великий патріотизм нацистів і що нам дуже важко через це буде з ними воювати [2]. Інший свідок підтвердив те, що говорилося у рапорті, і процитував слова Дикуна П.К. «Вот как надо воевать: два города забрал немец, скоро Днепропетровск и Кривой Рог заберет, а там и дальше» [3].

18 серпня 1941 року Дикуна Павла Кіндратовича, 1909 р. н. уродженця с. Слабин було заарештовано відповідно до ст. 54-10 ч.2 КК УРСР і цього ж дня допитано. Павло Кіндратович визнав, що дійсно була розмова про ситуацію на фронті. Він заявив, що говорив лише те, що до Кривого Рога недалеко і німці справді можуть його захопити. Але ні про яку здачу території мова не йшла. Дикун також заперечував, що возвеличував німецьку армію та німецький патріотизм. Він говорив, що німецька армія гарно озброєна і навчена, але це було не возвеличення, а констатація факту [4].

20 серпня 1941 року йому було пред'явлено звинувачення [5] і складений звинувачувальний висновок [6]. Цього ж дня відбулося засідання ВТ гарнізону м. Харків, який прийняв рішення: «Возбужденное против Дикун П. К. уголовное дело по ст. 54-10 ч. 2 УК УССР прекратить за отсутствием состава преступления. Дикун П. К. из под стражи освободить» [7]. Таким чином, Дикун Павло Кіндратович був виправданий, і це було досить несподіване рішення для тих часів.

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 5401-п, арк. 6
 2. Там само, арк.8.
 3. Там само, арк.7.
 4. Там само, арк. 12.
 5. Там само, арк. 18.
 6. Там само, арк. 21.
 7. Там само, арк. 24.

Зловісна листівка

Заровний Микола Романович був заарештований 13 липня 1942 року органами НКВС [1]. Заровний М. Р. народився 1908 року в с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівсько-го) р-ну, був червоноармійцем 273 стрілецького полку, мав дружину та двох дітей [2].

З 1924 по 1930 рік Микола Романович займався сільським господарством, а 1930 року вступив до колгоспу. У 1940 році за хуліганство засуджений на півтора року, строк відбував у виправно-трудоному таборі міста Канзилахта Мурманської області, звідти і був мобілізований у серпні 1941 року до Червоної Армії [3].

На допиті він розповів, що коли разом з іншими червоноармійцями стояв біля землянки, із неба почали падати викинуті німецьким літаком агітаційні листівки. Він підняв одну із них і почав читати вголос. Після цього командир зробив йому зауваження, щоб він припинив читати листівку. На що Микола Романович відповів: «Вот одну строчку дочитаю і брошу». Дочитавши листівку до кінця, викинув її на землю [4]. Далі Заровний розповів, що ніякої антирадянської мети цим вчинком він не переслідував, просто виконав прохання одного із червоноармійців, який не вмів читати [5].

Під час наступного допиту Заровний М. Р. визнав себе винним лише в тому, що, незважаючи на заборону, читав німецьку листівку. Але заявив, що ніякої антирадянської агітації не проводив і ніяких розмов на цю тему не вів. Всі покази свідків Микола Романович заперечував [6].

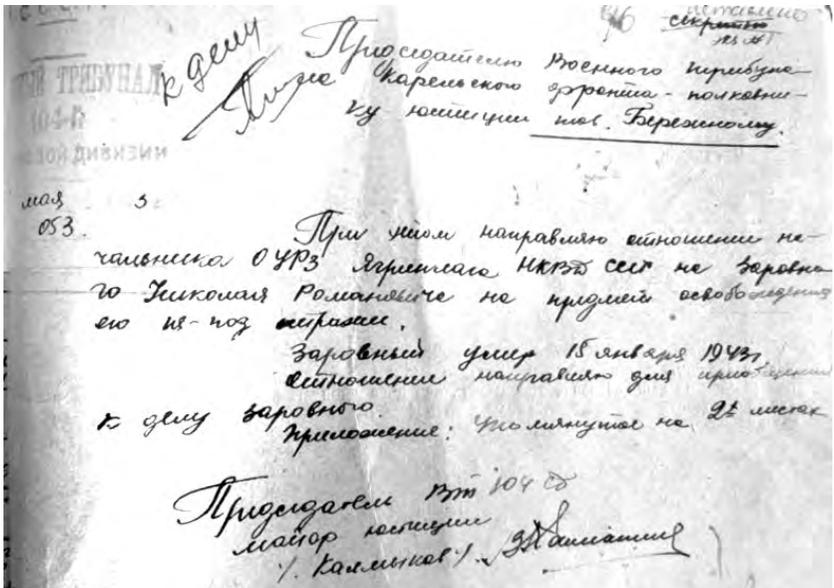
Спробуємо розібратися, що ж говорили про нього свідки. А вони казали наступне. Заровний після прочитання листівки почав її коментувати: «Вот немецкие листовки пишут действительное положение, а нам говорят и пишут газеты неправду. Ведь немцы над нашими военнопленными не издеваются. Кормят немцы их хорошо, не то, что нас» [7].

Також один із допитаних червоноармійців розповів, що приблизно 3 липня 1942 року Заровний М. Р. говорив: «Нам только много говорят, что немецкая армия и народ голодуют, а это ведь не правда. Им хоть и дают по 400 г. хлеба, но им его хватает, так как им дают мясо, а нам дают только хлеб по 800 г., а мяса ми не выдали» [8]. Ще один факт його незадоволення поганим харчуванням в армії наводить інший свідок: «Нас в Красной армии кормят очень плохо, а работают заставляют много» [9].

Усього по справі Заровного М. Р. було допитано семеро свідків. Усі вони приблизно говорили одне й те саме, підтверджуючи антирадянські висловлювання Миколи Романовича. Також не дуже гарна була і характеристика від начальника хімслужби 273 с/п: «За время пребывания в звезде показал себя как плохой товарищ, ставящий себя выше других красноармейцев. Любит поговорить на разные темы. Часто упрекает своих товарищей в том, что они ничего не разбираются» [10].

27 липня 1942 року Заровному М. Р. було пред'явлено звинувачення за ст. 58-2 КК РСФСР [11]. 31 липня 1942 року складений звинувачувальний висновок, і його справу було вирішено передати для розгляду до ВТ 104 стрілецької дивізії [12]. 3 серпня 1942 року відбулося судове засідання ВТ 104 стрілецької дивізії [13]. Вирок був суворим – 10 років у виправно-трудовому таборі з позбавленням виборчих прав строком на 3 роки [14].

За ухвалою ВТ Карельського фронту від 26.03. 1943 року від-

повідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 6 липня 1941 року його вирок було відтерміновано, і Миколу Романовича повинні були направити на фронт [15]. Але цього не сталося, тому що 15 січня 1943 року Зарвний М.Р. помер, про що було повідомлено відповідні органи [16].

Реабілітовано його було лише у травні 1995 року військовою прокуратурою [17].

-
1. *ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 16973-п, арк. 3.*
 2. *Там само, арк. 7,8.*
 3. *Там само, арк. 12.*
 4. *Там само, арк. 10.*
 5. *Там само.*
 6. *Там само, арк. 14.*
 7. *Там само, арк. 16.*
 8. *Там само, арк. 17.*
 9. *Там само, арк. 21.*
 10. *Там само, арк. 6.*
 11. *Там само, арк. 13.*
 12. *Там само, арк. 76.*
 13. *Там само, арк. 82.*
 14. *Там само, арк. 86.*
 15. *Там само, арк. 94.*
 16. *Там само, арк. 96.*
 17. *Там само, арк. 100.*

Дружина «зрадника Батьківщини»

Провина цієї жінки була лише в тому, що вона була дружиною «ворога народу». Коваль Ганна Дмитрівна народилася 1911 року в с. Слабин у селянській родині [1]. Її чоловіка Ковалю Сергія Прокоповича 23 грудня 1943 року було оголошено «ворогом народу» та засуджено до розстрілу. Його звинувачували в тому, що він, не виконавши наказу, під час відступу Червоної Армії з

території Чернігівської області, залишився на окупованій території, перейшовши на бік ворога. Також у його вирокі було зазначено: «оставшись в городе Чернигове Коваль С. П. 5 февраля 1942 року добровольно поступил в Черниговскую полицию, где активно содействовал немецко-фашистским захватчикам и при- служивал до октября 1943 года» [2].

Як було насправді і в чому її вина, невідомо. З червня 1945 року Ганну Дмитрівну було викликано на допит. Її запитували про чоловіка, про його та її родичів. Вона розповіла, що чоловік дійсно був на службі у поліції. Також Ганна Дмитрівна повідомила слідству, що майже всю родину її чоловіка, окрім нього і одного з братів, у 1930 році розкуркулили та вислали за межі України в Челябінську область [3]. Цього ж дня її було взято на підписку про невиїзд [4].

ПРОТОКОЛА № 14-а

Особого Совещания при Министре Внутренних Дел СССР
от 1 апреля 1946 г.

С Л У Ш А Л И

ПОСТАНОВИЛИ

143-Дело № 435/УМГВ Черниговской области.

КОВАЛЬ Анна Дмитриевна,
1911 г. р., ур. Черниговской области, украинка, гр-ка СССР, 3/парт, из крестьян-кулаков, при ней двое детей.

КОВАЛЬ Анну Дмитриевну, как члена семьи изменника Родины - сослать в Северо-Кавказскую область Кав. ССР сроком на ПЯТЬ лет, считая срок со дня вынесения настоящего постановления.

Имущество КОНФИСКОВАТЬ.

Нач. Секретариата Особого Совещания при Министре Внутренних Дел СССР

Ганна

У її справі було допитано трьох свідків, які підтвердили, що її чоловік Коваль Сергій Прокопович дійсно був на служ-

бі у поліції на посаді поліцейського. Але фактів вчинення ним якихось злочинів проти місцевого населення наведено не було. Про антирадянську позицію його дружини також сказано нічого не було [5]. Досить позитивною була довідка з місця її роботи (артіль «Паризька Комуна») від 5 січня 1946 року: «Коваль Анна Дмитриевна работает хорошо и добросовестно, в день 28-й годовщины Октябрьской революции была премирована как лучшая работница. За время работы в Артилы Коваль А. Д. замечаний и взысканий не имеет» [6].

19 січня 1946 року була видана постанова про виселення, де було сказано: «Жену изменника Родине Коваль Анну Дмитриевну 1911 г. р. вместе с сыновьями Коваль Николаем Сергеевичем 1931 г. р. Коваль Валентином Сергеевичем 1939 г. р. из пределов Черниговской обл. выслать в отдаленные области СССР сроком на 5 лет» [7].

За постановою особливої наради при МВД СРСР від 01.04.1946 року як член сім'ї зрадника Батьківщини Ганна Дмитрівна разом з двома малолітніми дітьми була вислана до Північно-Казахстанської області строком на 5 років [8].

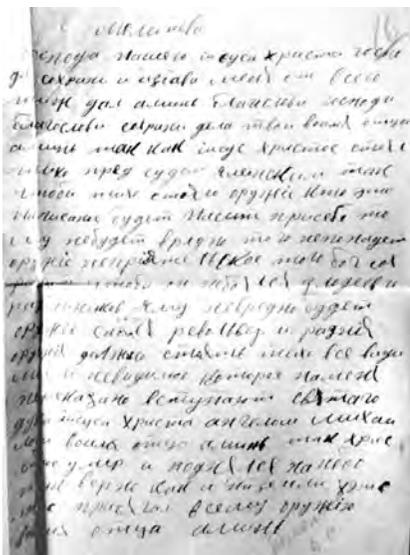
Її майно було конфісковано, про що складений відповідний акт [9]. Реабілітована вона була 28 лютого 1995 року Чернігівською обласною прокуратурою [10].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.12300, арк.3.*
 2. *Там само, арк.2.*
 3. *Там само, арк.4.*
 4. *Там само, арк.6.*
 5. *Там само, арк.7-10.*
 6. *Там само, арк.12.*
 7. *Там само, арк.13.*
 8. *Там само, арк. 15.*
 9. *Там само, арк. 16.*
 10. *Там само, арк. 18.*

Агітація чи віра в Бога?

Авдєєнко Онисія Митрофанівна, 1902 р. н. уродженка села Слабин була заарештована 25 червня 1936 року за поширення листівок релігійного змісту. У неї був проведений обшук, під час якого знайдено записані на папері молитви [1]. 12 липня 1936 року їй було пред'явлено звинувачення за ст. 56-21 УК УРСР [2]. Цього ж дня вона була взята на підписку про невиїзд [3].

Допитані свідки говорили, що Онисія Митрофанівна ходила по хатах, ночувала, їла там та розповсюджувала молитви. Одному із місцевих жителів вона написала молитву, яка охороняла від злодіїв та гадюк.

Ніякої плати за молитви вона не брала і говорила, що «с этими молитвами солдаты раньше ходили на войну и их не убивало, а еще они помогают от воров и гадюк» [4].

Також її звинувачували у тому, що вона розповсюджувала молитви серед школярів [5]. Під час допиту Авдеєнко О. М. зізналася лише в тому, що давала молитву лише від злодіїв та гадюк, інші звинувачення відкидала [6].

У вересні 1936 року був складений звинувачувальний висновок, і справу передано до Михайло-Коцюбинського районного суду [7]. 25 вересня 1936 року суд виніс вирок: «Авдієнко Аннісію Митрофанівну засудити до виправно-трудових робіт не кваліфікованої праці терміном на один рік» [8]. Їй також довелося сплатити судові витрати.

У 1937 році, відбувши покарання, Онисія Митрофанівна повернулася додому в село Слабин, але недовго тривало її спокійне життя, у квітні 1940 року знову була заарештована. Її звинувачували у тому, що вона, «будучи активної церковниці, проводить нелегальні релігійні обряди, одночасно з агітацією і розпространяє серед населення релігійну літературу» [9]. Перший її допит відбувся 7 квітня 1940 року на велике церковне свято, де вона просто розповіла свою біографію [10].

Наступний допит – 19 квітня, він був присвячений релігійним обрядам

П О Л

Остання Дзержинск Д. Ф. №

Ім'я Митрофановна

Прізвище Митрофановна Год народження 1908

Місце проживання с. Слабин

ПРАВЫЙ РУКА

1. Вказівний 2. Показівний 3. Середній 4. Безіменний 5. Пальцевий

ЛЕВАЯ РУКА

1. Вказівний 2. Показівний 3. Середній 4. Безіменний 5. Пальцевий

КОНТРОЛЬНЫЙ ОТТИСК

Левая рука Правая рука

Имя зарегистрированного С. С. С. С.

Имя задержанного Митрофановна

Матр. система УКВД. АТ

Проверка С. С. С. С.

ПРИМЕЧАНИЕ: В каждой ячейке отпечатайте по одному пальцу, в каждой строке — в разном направлении (вправо, влево, вверх, вниз, поперек), в общей сложности — по 10 отпечатков с каждой руки по 50 отпечатков.

і антирадянській агітації Онисії Митрофанівни. Вона розповіла, що, окрім читання Псалтиря перед покійником, ніяких інших обрядів не виконувала, бо, як сказано у церковному уставі, «женщина не имеет право выполнять роль священника». Авдеєнко О. М. запевнила слідчого, що не проводила ніякої антирадянської агітації після відбуття покарання [11].

На подальших допитах вона говорила, що агітації не проводила, а лише радила дружинам молитися за своїх чоловіків, які служили в Червоній Армії, щоб з ними все було гаразд [12]. Також вона не заперечувала, що вірить в Бога і в страшний суд та кінець світу, але нічого антирадянського в цьому не вбачала. А ось правоохоронні органи разом із свідками вважали її вороже налаштованою проти радянської влади агітаторкою. І підтвердженням цього є ряд очних ставок, на яких свідки наводили антирадянські вислови нашої героїні. «Колхозы и Советская власть долго существовать не будут, скоро страшный суд, будет затмение солнца и все превратится в огняную массу» [13]. Чи такий вислів: «В колхозах нет ничего хорошего, наш бог долго терпел и скоро все изменится, будет страшный суд и власть, и колхозы все провалится под воду. Мои слова верны, и я их буду защищать, хоть вы меня расстреляйте» [14].

7 червня 1940 року був складений звинувачувальний висновок, і справа передана до суду [15]. 25 червня 1940 року відбулося закрите засідання Чернігівського обласного суду. Суд вирішив, відповідно до ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засудити Авдеєнко Онисію Митрофанівну до 5 років позбавлення волі без конфіскації майна [16]. Реабілітовано Онисію Митрофанівну було 13 вересня 1991 року [17].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15011-п, арк. 8.

2. Там само, арк. 2.

3. Там само, арк. 4.

4. Там само, арк. 25.

5. Там само, арк. 8.

6. *Там само, арк. 6.*
7. *Там само, арк. 39.*
8. *Там само, арк. 56.*
9. *Там само, арк. 1, 12.*
10. *Там само, арк. 12.*
11. *Там само, арк. 13.*
12. *Там само, арк. 14.*
13. *Там само, арк. 36.*
14. *Там само, арк. 37.*
15. *Там само, арк. 42.*
16. *Там само, арк. 55.*
17. *Там само, арк. 59.*

Фатальне порівняння

Ковтун Іван Іванович народився 1914 року в селі Слабин, походив і селян. З 1937 року почав служити в резервному складі Червоній Армії [1]. З вересня 1939 року брав участь у боях з поляками на Західній Україні. У січні 1940 року був переведений до 2-ї роти легко-лижного батальйону 1-ї стрілецької дивізії Фінської Народної Армії [2]

Заарештовано Івана Івановича 8 лютого 1940 року [3]. Його звинувачували в тому, що він систематично проводив антирадянську агітацію серед червоноармійців, спрямовану на порушення дисципліни серед особового складу свого батальйону [4].

На допиті один із свідків розповів, що Ковтун І.І. 31 січня 1940 року під час політнавчань, перебивши політрука Рекутова В.М., сказав: «При колхозах крестьянам стало жить хуже, Советская власть берет из них очень много» [5].

Невдовзі було допитано і самого політрука Рекутова Василя Махайловича. Він підтвердив, що Ковтун дійсно перервав його виступ і висловився про тяжке життя селян у колгоспах. Зі слів Рекутова, Іван Іванович порівняв життя радянського народу і польського, сказавши, що поляки живуть краще. Він навів приклад: «Когда бойцы жили на территории Западной Украины,

крестьяне кормили их картошкой и другими продуктами, а если бы пришли бойцы к нему домой, то ему кормить их бы было нечем» [6].

Інший свідок стверджував, що Ковтун І.І. зводив наклеп на радянську владу та на уряд Фінської Народної Республіки, говорячи, що навіщо було визволяти фінів і поляків, якщо вони живуть краще ніж радянський народ. І взагалі, ми їх не звільнили, а завоювали, і що не існує ніякої Фінської Народної Армії, а є Червона [7]. Далі допитаний червоноармієць, для прикладу, наводить слова Ковтуна, які компрометували Червону Армію: «СССР не имеет могучих вооруженных сил, вот Германия бы за 10 дней заняла всю Финляндию» [8].

Івана Івановича було допитано два рази 9 і 14 лютого 1940 року, він визнав себе винним у тому, що справді говорив про тяжке життя селян, але винятково на прикладі своєї родини. «Моя семья не получает от государства пособие, жена моя продала корову, чтобы купить семье хлеба» [9]. Всі інші покази проти нього він заперечував і говорив, що його слова перекрутили і неправильно зрозуміли [10].

До свого завершення справа рухалася швидко. 24 лютого 1940 року було складено звинувачувальний висновок, та справу було передано на розгляд до Військового Трибуналу [11]. 28 лютого 1940 року відбулося засідання ВТ 1 стрілецького корпусу Фінської Народної Армії, вирок був наступним: «Ковтуна Ивана Ивановича подвергнуть лишению свободы сроком на 6 лет с поражением в политических правах – на 3 года, с конфискацией имущества» [12].

Реабілітовано Івана Івановича було 18 серпня 1992 року Військовою прокуратурою Московського ВТ [13].

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15783-п, арк. 4.
 2. Там само, арк. 7.
 3. Там само, арк. 2.
 4. Там само, арк. 1.

5. *Там само, арк. 28.*
6. *Там само, арк. 14.*
7. *Там само, арк. 20.*
8. *Там само, арк. 21.*
9. *Там само, арк. 8.*
10. *Там само, арк. 7.*
11. *Там само, арк. 32.*
12. *Там само, арк. 42.*
13. *Там само, арк. 47.*

Поранений агітатор

Ничипір Михайлович Ланько, 1909 р. н., був заарештований 17 червня 1942 року за проведення антирадянської агітації серед військовослужбовців [1].

А історія його така. Ничипір Михайлович родом із хутора Мажугівка Слабинської сільської ради, був одружений і мав трьох синів [2]. До лав Радянської Армії був призваний 24 червня 1941 року та направлений в 96 робочий батальйон Чернігова, який у грудні 1941 року був розформований. У квітні 1942 року Ланька зачислили до окремого винищувального батальйону 21 армії, де він перебував до поранення. А поранено Ничипора Михайловича було 14 травня 1942 року під час наступу. Після надання першої медичної допомоги його відправили до військового шпиталю [3].

У шпиталі сталася подія, яка докорінно змінила долю Ничипора Михайловича. Його звинуватили в антирадянській агітації та звеличені німецьких порядків. Допитані свідки стверджували, що Ланько Н. М. 4 червня 1942 року під час розмови з пораненими бійцями про ситуацію на фронті сказав, що німці гарно поводяться з нашими полоненими бійцями, надають їм медичну допомогу і непогано годують [4].

Інший допитаний свідок теж підтвердив антирадянську агітацію Ланька і навів його висловлювання. «Немцы хорошо обращаются на оккупированных территориях с населением, раненых бойцов не трогают, а наоборот оказывают им медицинскую по-

мощь, кормят и поят даже ромом. И все что говорят о зверствах немцев – неправда» [5]. Подібних свідчень проти Ланька Ничипора Михайловича було багато як перед арештом, так і після.

Ничипора Михайловича було допитано двічі, всі звинувачення він заперечував і говорив: «Никакой атисоветской агитации в пользу фашистов не вел, питание не восхвалял, ибо в разговор не вмешивался и ничего не говорил» [6]. Також для нього була організована очна ставка з іншим бійцем, якого теж звинувачували в антирадянській агітації [7].

26 червня 1942 року був складений звинувачувальний висновок, і справу було передано для розгляду до ВТ 21 армії [8]. 10 липня 1942 року відбулося закрите судове засідання ВТ 21 армії без участі свідків, оскільки у зв'язку з передислокацією військового польового шпиталю, вони були евакуйовані в тил [8]. Суд вирішив відповідно до ст. 58-10 ч. 2 КК РРФСР засудити Ланька Ничипора Михайловича до 10 років позбавлення волі [10]. Помер він 6 липня 1943 року у м. Кунцево Московської області. У квітні 1956 року його син Ланько Григорій Никифорович пише два листи, один на адресу Ворошилова Климента Єфремовича, а другий – Центральному Комітету Комуністичної партії СРСР з прохання посмертно реабілітувати його батька [11].

І його прохання було почуте. 9 липня 1957 року Ланько Ничипір Михайлович ВТ Воронезького військового округу був реабілітований. «Приговор ВТ 21 армии от 10.07.1942 года в отношении Ланька Н. М. отменить и дело прекратить ввиду отсутствия состава преступления» [12].

-
1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 5345-п, арк. 4.
 2. Там само, арк. 5.
 3. Там само, арк. 7.
 4. Там само, арк.28.
 5. Там само, арк. 22.
 6. Там само, арк. 8.
 7. Там само, арк. 30.

8. *Там само, арк. 37.*
9. *Там само, арк. 39.*
10. *Там само, арк.45*
11. *Там само, арк. 48,49.*
12. *Там само, арк. 56.*

«Соціально-небезпечний» елемент

Лещенко Степан Степанович, 1911 р. н., проживав зі своєю родиною в с. Слабин. Заарештований 17 лютого 1930 року, на цей момент йому було лише 19 років [1]. В архівній кримінальній справі міститься виписка із протоколу №1 засідання комфракції Козляньського РВК від 1929 року, у якій ідеться мова про те, що Лещенко Степан Степанович – конокрад, і фракція ставить клопотання про вислання його за межі України як невинуватого й соціально-небезпечного елемента, який стоїть гальмом на шляху соціалістичного будівництва на селі [2]. Також у витягу із протоколу засідання «Трійки» з розгляду справ осіб, намічених на адмінвигнання, відповідно до Циркулярного розпорядження НКВС НКЮ і ГПУ УРСР № 311020 і 39134 від 1930 року, зазначається, що «Лещенко С. С. – выходец из семьи кулака-экспертника, противник мероприятий Советской власти, связан с кулацкой частью села, агитирующий против коллективизации и других мероприятий партии» [3].

Як бачимо, ще у 1929 році він потрапив до списків про виселення за межі України як соціально небезпечний елемент. Далі потрібно було якось це обґрунтувати з точки зору його «шкідливості» для радянської влади. З 4 лютого 1930 року почалися допити свідків у справі Степана Степановича, де акцент робився на його антирадянській позиції та агітації проти заходів радянської влади. Хоча і кримінальне минуле Лещенка С.С. також згадувалося [4]. За свідченням односельця Степана Степановича, він має тісний зв'язок з куркулями села Слабин Атрощенком Василем та Чирком Григорієм, а також – куркулями інших сіл. Виступав проти колективізації та залякував актив села [5].

Інший свідок теж підтвердив зв'язок Лещенка С. С. з вищезазначеними куркулями с. Слабин та наголосив на ізоляції його від суспільства, так як «он является прямым исполнителем воли кулачества и терроризирует актив села» [6]. Цікавими є свідчення ще одного жителя села Слабин. «В первых числах января 1930 года ввремя проведения собрания по вопросу снятия колоколов Лещенко Степан открыто выступал против и подговаривал других крестьян, в результате собрание было сорвано» [7]. Ще одне зібрання членів кооперації Степан Степанович зірвав наприкінці січня 1930 року, під час якого він заявив: «Советская власть знает только брать деньги, а товаров не дает» [8].

Якщо вірити наступному свідку, то Лещенко С. С. агітував членів комуни виходити з неї і розповсюджував провокаційні чутки про зміну влади: «Скоро придет Польша, которая хочет занять Украину по Днепр» [9].

4 лютого 1930 року на засіданні активу села було прийнято рішення про клопотання перед відповідними органами про адмінвисилку Лещенка С. С. До активу входили: члени Комнезаму, представники від сільської ради, члени правління кооперативного товариства, члени Компартії та ВЛКСМ, неорганізована біднота [10]. Самого ж Лещенка Степана Степановича було допитано двічі, своєї вини він не визнав [11].

28 квітня 1930 року його засудили до 3 років концтабору [12]. Покарання відбував в Ухт-Печерському таборі на Півночі СРСР [13]. Хоча із медичної довідки від 19.02 1930 року видно, що у Лещенка Степана був компенсований порок серця та проблеми з легенями і йому можна було лише «следовать в админвысылку на ближние расстояния» [14] 31 жовтня 1932 року Степан Степанович був звільнений з табору та поїхав до себе додому в с. Слабин [15]. 5 листопада 1932 року справа Лещенка С. С. була переглянута особливою нарадою при ДПУ і прийнято рішення: «Лещенку С. С. по отбытию срока наказания воспретить проживание в 12 населенных пунктах с прикреплением к определенному месту жительства сроком на 3 года» [16]. Які це були

населені пункти і де йому дозволили жити, невідомо. А відомо лише одне, що у 1932 році відбувся повторний арешт, і Степана Степановича було відправлено на 3 роки до концтабору, з якого він не повернувся [17].

Реабілітовано Лещенка Степана Степановича 30 травня 1990 року Чернігівською обласною прокуратурою [18].

1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.11753, арк.1.*
2. *Там само, арк. 18.*
3. *Там само, арк. 2.*
4. *Там само, арк. 3-12.*
5. *Там само, арк. 3.*
6. *Там само, арк. 4.*
7. *Там само, арк. 11.*
8. *Там само, арк. 10.*
9. *Там само, арк. 12.*
10. *Там само, арк. 22-23.*
11. *Там само, арк. 16,27.*
12. *Там само, арк. 33.*
13. *Там само, арк. 36.*
14. *Там само, арк. 14.*
15. *Там само, арк. 34.*
16. *Там само, арк. 35.*
17. *Там само, арк. 43.*
18. *Там само, арк. 44.*

«Умер, ну и чёрт с ним»

Михайлова Артема Михайловича, відповідно до ст. 54-10 КК УРСР, було звинувачено в антирадянській агітації та 17 червня 1935 року взято на підписку про невиїзд [1]. А 18 липня 1935 року видана постанова «Про зміну запобіжного заходу», у якій зазначалося: «Принимая во внимание, что следственными действиями достаточно подтверждена преступная деятельность

гражданина Михайлова А. М., а по сему меру пресечения, нахождения под подпиской о невыезде из с. Слабин, изменить на содержание под стражей» [2].

Цього ж дня Артема Михайловича було заарештовано та відправлено до в'язниці [3]. Під час допиту він розповів свою біографію. «Родился я в 1901 году в городе Киеве в неизвестной мне семье, так как еще маленьким ребенком был подброшен и воспитывался в Лукьяновском приюте. Потом был передан на воспитание Ятелю Даниилу Моисеевичу, у которого пробыл до 1914 года. А потом он меня возвратил обратно в приют, из которого я был отправлен на учебу к сапожнику. В 1920 году возвратился к своему воспитателю Ятелю. У 1922 году пошел служить в Красную армию и прослужил до 1926 года в Балтийском флоте. В 1925 году вступил в партию. После службы в армии возвратился в г. Киев, работал на разных работах и в 1929 году от Киевского кожного завода как 25 тысячник был переведен в с. Слабин» [4]. Таким чином Михайлов Артем опинився в Слабині. Тут працював на різних підприємствах та посадах, завідував маслозаводом, був головою колгоспу [5].

У чому ж конкретно звинувачували Михайлова Артема Михайловича? Спробуємо розібратися. Зі слів одного з допитаних свідків, а, точніше кажучи, мешканки села Слабин Михайлов А. М. 8 лютого 1935 року, зайшовши до кооперативного магазину, долучився до розмови про смерть члена ЦК ВКП (б) товариша Куйбишева. Селяни саме розглядали картину з членами політбюро. Один із них і запитав Михайлова, де тут Куйбишев? На що він відповів: «Что там его рассматривать, умер, ну и черт с ним, туда ему и дорога, на его место хватит гадов» [6]. Коли ці слова почув завідувач магазином, то сказав йому: «Ты что Михайлов посрамился так говорит, ведь тоже был членом партии» [7]. «Никогда такой дрянью не был и не буду», – сказав у відповідь Михайлов Артем [8]. Решта свідків, окрім двох, яких на судове засідання не викликали, підтвердили слова, які нібито сказав Михайлов.

Сам же Артем Михайлович своєї вини не визнав і сказав, що ніякої розмови в магазині стосовно Куйбишева В. В. не було, а була розмова про вбивство товариша Кірова С. М. [9]. 13 серпня була видана постанова про направлення справи Михайлова А. М. на розгляд до спецколегії Чернігівського обласного суду [10]. 4 жовтня 1935 року відбулося засідання суду, і Михайлова А. М. було засуджено до 2 років позбавлення волі із збереженням виборчих прав [11]. Невдовзі Михайлов пише скаргу з приводу свого вироку, яку було розглянуто 31 жовтня 1935 року та відхилено, а вирок залишено в силі [12]. Реабілітовано його було 14 квітня 1992 року [13].

-
1. *ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 569-п, арк. 4.*
 2. *Там само, арк. 5.*
 3. *Там само, арк. 7.*
 4. *Там само, арк. 10.*
 5. *Там само, арк. 11.*
 6. *Там само, арк. 18.*
 7. *Там само.*
 8. *Там само.*
 9. *Там само, арк. 12.*
 10. *Там само, арк. 40.*
 11. *Там само, арк. 57.*
 12. *Там само, арк. 60.*
 13. *Там само, арк. 70.*

Зять «дворянина»

Мовчан Гнат Петрович, 1900 року народження, був уродженцем села Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району [1]. Коли йому виповнилося 20 років, одружився («пристал в примы») на Марії, дочку місцевого «дворянина» Власа Антоновича Казимирівського, який на той час був заможним, мав 60 га землі, 10 корів, 4 коней, будинок на три кімнати, 2 сараї, 2 клуні [2]. Батько Гната Петровича, на думку радянської

сей час бедные люди работают день и ночь, а с голоду здыхают» [10]. Інший допитаний повідомив, що Мовчан Г. П. у присутності селян говорив такі крамольні слова: «дальше так недолжно быть, Советская власть должна изменится и колхозам скоро придет конец» [11].

Троє свідків розповіли слідству, що Гнат Петрович був учасником політбанди, яка під виглядом лісорубів діяла у 1918-1919 рр. у лісах біля Слабина. Було розстріляно двох червоноармійців та пограбовано теплохід на р. Десна [12].

На допиті 20 квітня 1938 року Мовчан Г.П. визнав, що біля трьох місяців у 1918 році був учасником політбанди [13]. Також він зізнався, що був учасником контрреволюційного куркульського угруповання. «В 1927 году я примкнул к существующей в с. Слабине контрреволюционной кулацкой группировке, которая под видом церковного хора собиралась на квартирах и проводила направленую против организации колхозов и мероприятий Советской власти агитацию» [14]. Але, незважаючи на це, він агітації не проводив і винним себе не визнав [15].

Далі було проведено дві очні ставки, на яких наш герой також своєї вини не визнав [16]. Наступним кроком радянської влади був звинувачувальний висновок, у якому говорилося: «полагали бы, следственное дело по обвинению Мовчана Игната Петровича направить на рассмотрение Особой Тройки при ЧО НКВД» [17]. Що й було зроблено. 25 квітня 1938 року «Трійка» розглянула справу Мовчана Г.П. і постановила: «Мовчана Игната Петровича расстрелять. Лично принадлежащее ему имущество – конфисковать» [18].

Вирок було виконано 17 травня 1938 року [19]. Реабілітовано Гната Петровича 31 серпня 1989 року прокуратурою Чернігівської області [20].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.10301, арк.7.*
 2. *Там само, арк.8.*
 3. *Там само.*

4. *Там само.*
5. *Там само, арк. 7.*
6. *Там само, арк. 13-16.*
7. *Там само, арк. 2,4.*
8. *Там само, арк. 6.*
9. *Там само, арк. 17.*
10. *Там само, арк. 18.*
11. *Там само, арк. 14.*
12. *Там само, арк. 21.*
13. *Там само, арк. 12.*
14. *Там само, арк. 11.*
15. *Там само, арк. 12.*
16. *Там само, арк. 27,28.*
17. *Там само, арк. 29.*
18. *Там само, арк. 32.*
19. *Там само, арк. 30.*
20. *Там само, арк. 34.*

Видумана історія

Огняник Микола Пилипович, 1926 р.н., уродженець села Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району. Миколу Пилиповича було затримано 8 грудня 1943 року як такого, що не мав постійного місця проживання, для встановлення його особи [1].

Під час допиту з'ясувалося, що він нібито у період німецько-нацистської окупації був завербований як німецький розвідник [2]. 10 грудня 1943 року його справу було передано до НКВС Чернігівської області для подальшого розслідування [3]. 23 грудня 1943 року був виданий ордер на арешт, і Огняника Миколу було повторно заарештовано [4].

Було проведено ряд допитів, під час яких він розповів свою історію. Народився в с. Слабин у 1926 році. У 1933 році, можливо, від голоду помер його батько, а у 1940 – мати, і він залишився сиротою. Із рідних у нього було два брата, які були на фронті,

і сестра десяти років, яка проживала в Чернігові у якійсь родині. Також була рідна тітка і двоюрідний дядько.

Після смерті його батьків ним почала опікуватися Клюка Улита, яка працювала у колгоспі, при якому був інтернат для сиріт [5]. Коли німці захопили с. Слабин, цей інтернат був розформований. Він почав займатися жебракуванням по селах Чернігівського, Куликівського, Олишівського, Бобровицького районів. Зі слів Огняника, у жовтні 1941 року він повернувся до свого села та звернувся по допомогу до німецького офіцера, який відвіз його до Києва та влаштував на навчання до школи. А потім його взяли на службу до поліції м. Дарниця в якості рядового. Через півтора місяця Микола Пилипович звільнився з поліції та почав працювати у столярній майстерні. А далі було навчання у Дарницькій розвідшколі, яке тривало протягом одного місяця та зводилося до наступного: «изучали стрелковое дело, метание гранат, физкультурное дело, ползали по пластунски и учили как правильно нести службу разведчика» [6].

Крім нього, у школі навчалося ще дев'ять чоловік [7]. Чотирьох із них Огняник навіть назвав за прізвищами та описав їхню зовнішність [8]. Його завданням було проводити розвідку на території Чернігова, Ніжина, Козелецького, Олишівського районів. Далі він розповів, що наприкінці жовтня 1943 року «Петровський», такий позивний був у Огняника, отримав завдання провести розвідку на території Чернігова. Їхня «розвідгрупа» складалася із 5 чоловік. Іти вони повинні були окремо, а 25 жовтня 1943 року мали зустрітися у лісі поблизу села Свинь (нині Вознесенське) [9].

У травні 1944 року правоохоронними органами був надісланий запит до Дарниці на предмет існування там німецької розвідувальної школи. 18 травня прийшла відповідь: «на території Дарницького району в период немецко-фашистской оккупации дислоцирования немецкой разведшколы для подростков не установлено» [10]. Тобто, такої школи просто не існувало. Далі було перевірено місце знаходження осіб, яких назвав Микола

Пилипович як членів його розвідгрупи. Відповідь також була негативною [11].

У ході розслідування були виявлені нові факти та допитані свідки, які підтвердили, що Огняник М. П. у квітні 1943 року у м. Бобровиця зустрів жителя села Свидовець з сином і на їхнє запрошення почав жити у них у м. Бобровиця. Потім, зі слів свідків, він разом з її сином пішов на навчання до Дарницької ремісничої школи, у якій навчався до серпня 1943 року. Далі працював на Бобровицькому цегельному заводі і звідти нікуди не відлучався [12]. Сам же Микола Пилипович на допиті 22 червня 1944 року змінив свої свідчення. Він сказав, що всі попередні свідчення з нього були вибиті слідчим і він ні в чому не винен. Ніяким німецьким розвідником не був [13].

30 червня 1944 року його справу було припинено за недоказаністю [14]. Реабілітовано Огняника Миколу Пилиповича 25 грудня 1996 року [15].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840.Оп.3.Спр.813,арк.5.*
 2. *Там само, арк.10-12.*
 3. *Там само, арк. 17.*
 4. *Там само, арк. 4.*
 5. *Там само, арк. 14.*
 6. *Там само, арк. 21.*
 7. *Там само, арк. 22.*
 8. *Там само, арк. 16.*
 9. *Там само, арк. 15.*
 10. *Там само, арк. 54.*
 11. *Там само, арк. 55.*
 12. *Там само, арк. 37-43.*
 13. *Там само, арк. 32.*
 14. *Там само, арк. 56.*
 15. *Там само, арк. 57.*

Справа типового «куркуля»

Родина Сил проживала у с. Слабин Козлянського (нині Чернігівського) району. Голова сімейства Сила Петро Григорович, 1852 р. н., був заарештований 8 березня 1930 року за звинуваченням у антирадянській агітації, спрямованій на підлив заходів радянської влади відповідно до ст. 54-10 УК УРСР [1]. Справа Петра Григоровича була типова для того часу. Після революції був розкуркулений, забрана частина землі та майна. У 1930 році – повторно розкуркулений, але даних про вилучення та подальший продаж майна в архівній справі немає [2]. Як правило, в 30-роки дані про конфіскацію не зазначалися.

Відразу після арешту Сили П. Г. у його справі було допитано ряд свідків, які підтвердили його вороже ставлення до радянської влади. «Сила Петр является отъявленным противником Советской власти. В настоящее время очень часто возле его двора собираются группы селян, где и проводится под шумок антисоветская работа» [3]. На думку одного із свідків, Петро Григорович негативно ставився до хлібозаготівель, сам не здавав і інших агітував не здавати. «Хлеб, который забирают у нас, отправляют за границу и продают его за безцінок, так как его там много, а мы вот скоро опять будем голодать. Комунисты все хотят перевести в золото, чтобы потом, в случаи чего, удрасть и бросить нас голодными. Не надо сдавать хлеб, надо прятать, как можно дальше, потому что они всеравно долго не продержатся и пропадут» [4]. Колгоспи він зрівнював з панщиною. І активно агітував проти вступу до них [5]. Ось як з цього приводу говорив один із свідків: «Мне известно, что Сила П. Г. занимается систематической агитацией против коллективов, в частности против нашей коммуны им. Фрунзе» [6]. І навіть наводить слова, сказані Петром Григоровичем. «В коллективах сидят паны, вы на них будете работать, как раньше работали на помещиков» [7].

Після допиту всіх свідків 18 березня 1930 року був допитаний і сам заарештований. Всі пред'явлені йому звинувачення він категорично відкидав і своєї провини не визнав [8]. Але це

аж ніяк не вплинуло на рішення правоохоронних органів. Його справу було направлено на розгляд до особливої наради при Колегії ГПУ УРСР з клопотанням про вислання Сили Петра Григоровича до Північного краю строком на 5 років [9]. За рішенням вищезазначеного органу від 29 березня 1930 року Петра Григоровича, звинуваченого за ст. 54-10 КК УРСР, було вислано до Північного краю строком на 3 роки [10]. Із заслання він так і не повернувся [11]. Реабілітовано Силу Петра Григоровича було 22 серпня 1989 року [12]. 29 серпня 1989 року його синові Силі Федору Петровичу була надіслана довідка про реабілітацію батька [13]. У 1990 році Федір Петрович звернувся до обласного фінансового управління з проханням надати інформацію про конфіскацію майна його батька. І отримав відповідь: «Согласно законодательству, облфинуправление не может решить вопрос о возврате Вам дома или возмещения его стоимости, так как сведений, подтверждающих его изъятие и дальнейшую реализацию, в архивных материалах не имеется» [14]. Також у 1994 році була спроба Комісії з питань поновлення прав реабілітованих вирішити це питання, але відповідь була аналогічною [15].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.11450, арк.1*
 2. *Там само, арк. 19.*
 3. *Там само, арк. 3.*
 4. *Там само, арк. 4.*
 5. *Там само, арк. 6.*
 6. *Там само, арк. 7.*
 7. *Там само.*
 8. *Там само, арк. 9,10.*
 9. *Там само, арк. 13.*
 10. *Там само, арк. 14.*
 11. *Там само, арк. 16.*
 12. *Там само, арк. 21.*
 13. *Там само, арк. 17.*
 14. *Там само, арк. 20.*
 15. *Там само, арк. 15, 16.*

Воля народу виконана

Ця історія почалася 26 січня 1921 року, коли до оселі Пархоменка Гната Петровича прийшли два чоловіки, один був мешканцем села Слабина, інший – із села Андріївка [1]. Коли постукали у двері, вони всі разом вибігли на вулицю та побачили там голову Комітету незаможних селян Малецького Микиту. Пролунало два постріли, і він був поранений, але хто стріляв, з'ясувати не вдалося [2]. Оскільки 25 березня 1921 року один із нападників загинув під час затримання [3], а інший утік, то слідство вирішило все повісити на Гната Петровича. Тим більше, що відразу після інциденту він утік і переховувався спочатку у Києві, а потім – у себе вдома [4].

Заарештовано Пархоменка Г. П. було 25 березня 1921 року [5]. Як сказано у матеріалах архівної справи, «при задержании Пархоменко И. П. был одет в женское платье» [6]. Відразу після інциденту, 28 січня 1921 року, почалися допити свідків. Спочатку була допитана дружина Гната Петровича Євфросинія Пархоменко, яка підтвердила, що до них дійсно приходили двоє чоловіків погрітися, розповіла, що чула два постріли, але хто стріляв, не бачила [7]. А потім – інші свідки. 13 лютого 1921 року було допитано потерпілого, Малецький розповів, що увечері 26 січня він пішов до Пархоменка Г. П. додому, щоб з'ясувати, чи дійсно у нього вдома зібрались бандити. Зі слів потерпілого, коли він підійшов до будинку, з нього вибігли двоє чоловіків і пролунало два постріли. Малецький Микита отримав поранення в груди [8].

Не залишилась осторонь від інциденту і громадськість села Слабин. 29 січня 1921 року відбулося зібрання громадян, яке постановило: «Считая всех воров и бандитов противниками Рабоче-крестьянской власти, обязываемся напредь все силы и при их появлении положить раз и навсегда конец развитию бандитизма в селе Слабин, предав их в распоряжение местной власти, требуя от последней применения к ним высшей меры

наказання» [9]. Із 150-ти людей, присутніх на зібранні, проти проголосувало лише два. Пархоменка Г. П. назвали бандитом і просили революційну владу «изъять его из нашего села» [10].

26 березня 1921 року відбулося засідання Слабинської ком'ючейки, де було прийнято рішення: «В целях ликвидации бандитизма в корне и в целях успокоения крестьян, настойчиво просим судебные органы изъять Пархоменка И.П. из нашего села и применить к нему высшую меру наказания» [11]. 15 квітня 1921 року, нарешті, допитали Гната Петровича, який вини своєї не визнавав [12].

Узагалі розслідування було проведено поверхово. Якихось об'єктивних доказів, які б підтверджували вину Пархоменка Г.П., у кримінальній справі немає. Також відсутні будь-які посилення на статті Кримінального кодексу, за якими його звинувачували. Але так чи інакше Пархоменка Гната Петровича 8 травня 1921 року за рішенням Колегії Губ ЧК було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу [13]. Вийшло так, як хотіли місцеві жителі, – вилучили і розстріляли. Реабілітовано Гната Петровича було 21 грудня 1994 року [14].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.12187, арк.4.*
 2. *Там само, арк.37.*
 3. *Там само, арк.11.*
 4. *Там само, арк.37.*
 5. *Там само, арк.19.*
 6. *Там само, арк.37.*
 7. *Там само, арк.5.*
 8. *Там само, арк.7.*
 9. *Там само, арк.8.*
 10. *Там само.*
 11. *Там само, арк.25.*
 12. *Там само, арк.35.*
 13. *Там само, арк.38.*
 14. *Там само, арк.39.*

Історія одного курсанта

Сизий Андрій Петрович, 1923 року народження, був уродженцем с. Слабин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району, неодружений, дітей не мав. На момент арешту – курсант Ярославського інтендантського училища м. Омськ [1]. Заарештовано його було 28 серпня 1942 року за звинуваченням в антирадянській агітації відповідно до ст. 58-10 ч. II КК РСФРР [2].

Напередодні та після арешту у справі Андрія Петровича було допитано ряд свідків. Вони наголосили на тому, що він висловлював антирадянські думки та звеличував німецьку армію. 15 серпня 1942 року допитано першого свідка, який розповів, що Сизий А. П. часто висловлював незадоволення харчуванням в Радянській Армії та вихваляв матеріальне становище німецької. «Если бы русский солдат был вооружен военной техникой и был бы хорошо обеспечен питанием, как немецкий солдат, то Германия давно бы была разгромлена, а то нашему солдату дают котелок супа и все, а у немецких – во флягах ром и у ранцах – белый хлеб» [3]. А коли наш свідок зробив зауваження, то той йому відповів: «Я знаю, что я говорю, если бы тебе дали рому, ты бы тоже с охотой воевал» [4].

Інший свідок, допитаний 20 серпня 1942 року, курсант Ярославського училища, розповів, що у червні 1942 року Сизий Андрій під час роботи в полі говорив наступні слова: «Немцы народ очень культурный, вот кто побывал в плену у них рассказывают, что с пленными они обращаются исключительно хорошо» [5]. Також, зі слів курсанта, Сизий Андрій Петрович не вірив про-

читаній у газеті інформації про знуцання німців над військово-полоненими і всіляко захищав нацистів [6].

Подібних свідчень було багато. Окрім «любові» до нацистів, Сизий А. П., на думку товаришів по службі, критикував радянську владу та особисто товариша Сталіна. Так, наприклад, у березні 1942 року він говорив: «До Советской власти крестьяне жили намного лучше. Хлеба и скота было больше, потому что каждый хозяин старался сам для себя. Лучше обрабатывал землю и поэтому хлеба было больше. Политика Сталина в настоящей войне с Германией – загубит миллионы советских людей» [7]. Сизому А. П. навіть закидали недовірливе ставлення до договору з Англією, та те, що він не вірив у перемогу Червоної Армії у війні з Німеччиною [8].

Самого Сизого А. П. було допитано вдень арешту 28 серпня 1942 року, він зізнався, що проводив деякі бесіди з курсантами [9]. 10 вересня 1942 року йому було пред'явлено звинувачення. «Находясь на службе в Красной Армии Сизый А. П. среди курсантов проводил антисоветскую агитацию, контрреволюционную профашистскую агитацию, в которой восхвалял немецкую армию. Распространял клевету на руководство ВКП (б)» [10]. З даним звинуваченням він погодився частково, наголосивши на тому, що не мав на меті агітувати проти радянської влади і аж ніяк не возвеличував німецьку армію [11]

28 жовтня 1942 року на Сизого Андрія Петровича був складений звинувачувальний висновок [12]. 30 листопада 1942 року проведено судове засідання ВТ Омського гарнізону. На ньому Сизий А. П. частково підтвердив свої висловлювання, але переважно більшість свідчень проти нього заперечував. Останнє слово Андрія Петровича було таке: «Прошу суд направить меня на фронт, где я обещаю в борьбе с врагом искупить свою вину» [13]. За вироком суду його було засуджено до 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення виборчих прав [14].

6 грудня 1942 року Сизий А. П. пише скаргу Прокурору Радянського Союзу, яку після розгляду було відхилено [15]. На-

ступна сроба змінити свій вирок була у жовтні 1944 року, але і цю скаргу не було задоволено [16]. І лише у грудні 1991 року його було реабілітовано [17].

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 15610-п, арк. 4.
2. Там само, арк.2.
3. Там само, арк.38.
4. Там само.
5. Там само, арк.48.
6. Там само, арк.47.
7. Там само, арк.30.
8. Там само, арк.34.
9. Там само, арк.7.
10. Там само, арк.14.
11. Там само, арк.15.
12. Там само, арк.62.
13. Там само, арк.73.
14. Там само, арк.74.
15. Там само, арк.88.
16. Там само, арк.80, 84.
17. Там само, арк.92.

Безпідставно звинувачений

Чирок Григорій Кузьмич народився 1898 року в селі Слабин Козлянського повіту (нині Чернігівський район), походив із «селян-куркулів». Разом із батьком та сестрою мешкав у с. Слабин, був одружений, мав чотирьох дітей. Його було заарештовано 6 березня 1930 року та звинувачено у антирадянській агітації [1].

Як і у випадку Григорія Кузьмича, радянська влада діяла за типовим сценарієм. У період з 3 по 4 березня 1930 року було допитано п'ять свідків, переважно із місцевих бідняків, а потім – арешт, допит і вирок.

Спробуємо розібратися, що ж говорили односельці нашого героя. Перший свідок стверджував, що Чирок Г. К. систематич-

но проводив агітацію проти всіх заходів радянської влади. А у період впровадження колективізації на селі збирав навколо себе селян і говорив: «В колективи не идите, мой вам совет. Вы там поумираете с голоду, как уже в Дроздовке поумирали, выжить в коллективах нельзя. Там люди вешаются, ведь цель коллективов взять людей крепче в руки и повыжимать все соки с них» [2].

Інший свідок розповідав про те, що Григорій Кузьмич улітку 1929 року, коли виник радянсько-китайський конфлікт, зібрав біля колодязя людей і говорив: «Не надо сейчас ничего делать, надо продержатся месяца два, и эта власть лопнет, как мильный пузырь» [3]. Також допитані односельці Чирка Г. К. наголошували на тому, що він негативно ставився до займу індустріалізації, критикуючи його, і говорив, що яка це країна позичає, позичає і нічого не віддає. А облігації він називав «пустыми, ничего нестоящими бумажками» [4]. Схожими на попередні були свідчення і інших допитаних правоохоронними органами селян села Слабин [5].

Самого Чирка Григорія Кузьмича було допитано 19 березня 1930 року. Слідчому він розповідав, що до вересня 1915 року працював на своїй землі в селі Слабин, а 13 вересня 1915 року був мобілізований до царської армії, де прослужив до 1917 року. У січні 1917 року Григорія Чирка було поранено та демобілізовано. Повернувшись до свого рідного Слабина, почав працювати у своєму господарстві [6]. Після революції був розкуркулений [7].

Із посвідки (довідки) Слабинської сільської ради можна дізнатися про його майнове становище. І тут чітко видно, що після революції і розкуркулення воно погіршилося. 35 десятин землі Григорій Кузьмич мав до революції, 12 – після, четверо коней і п'ять корів – до революції і двоє коней та три корови – після [8].

Під час допиту Чирок Г.К. вини своєї не визнав. «В предъявленном мне обвинении, я себя виновным не считаю» [9]. На основі всіх свідчень був складений звинувачувальний висновок, і справу Чирка Г.К. направлено для розгляду до особ-

ливої наради при Колегії ДПУ УРСР з клопотанням про висилку терміном на 5 років [10]. 29 березня 1930 року відбулося засідання особливої наради при Колегії ДПУ УРСР, на якому було прийнято рішення вислати Чирка Г. К. до Північного краю строком на 3 роки. Йому було пред'явлено звинувачення за ст. 54-10 КК УРСР: антирадянська пропаганда та агітація [11]. 28 квітня 1989 року він був реабілітований Чернігівською обласною прокуратурою, а його рідні дочка і син були офіційно повідомлені про це [12].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.5328, арк.1.*
 2. *Там само, арк. 5.*
 3. *Там само, арк. 2.*
 4. *Там само*
 5. *Там само, арк. 3,4,6.*
 6. *Там само, арк. 7.*
 7. *Там само, арк. 8.*
 8. *Там само, арк. 9.*
 9. *Там само, арк. 8.*
 10. *Там само, арк. 11.*
 11. *Там само, арк. 13.*
 12. *Там само, арк. 14.*

Безневинно розстріляний

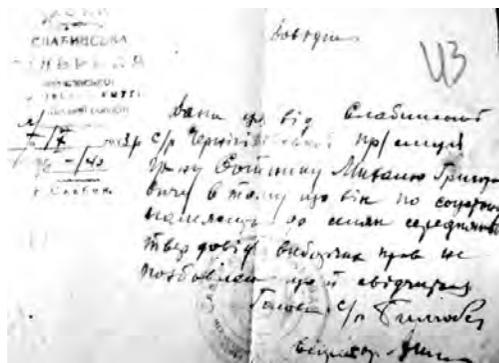
Сотник Михайло Григорович, 1891 року народження, був заарештований 28 липня 1937 року за проведення антирадянської агітації, направленої проти колгоспного устрою та заходів радянської влади на селі [1]. Перший обшук було проведено відразу після арешту, але нічого не знайдено [2]. А от уже після другого обшуку, проведеного у серпні 1937 року, знайдено чистий бланк з печаттю та штампом Слабинської сільської ради, підроблена довідка сільської ради на його ім'я та паспорт [3]. Отже, окрім агітації, йому ще й закидали підробку документів

з метою «сховати своє політичне минуле» [4].

Якщо вірити матеріалам архівної справи, то: «Сотник М. Г. в 30-х роках розкулачений кулак, піддавався виселенню, але сховався від виселення і проживав в селі як самотній не маючи постійного місця роботи. В 1934 році був засуджений на 2 роки позбавлення волі за невиконання Гособязательств. Неодноразово арештовувався за антирадянські прояви, але від судової відповідальності ухилявся» [5].

Зважаючи на цей факт, у 1937 році правоохоронні органи вирішили ґрунтовно зайнятися справою Михайла Григоровича. Напередодні та після арешту Сотника М. Г. було допитано ряд свідків, які вказали на його антирадянську позицію. Так, наприклад, один із них наводить слова Сотника, що стосувалися антиколгоспної агітації: «колхозы существовать не будут, они существуют временно и скоро распадутся и поэтому вступать в них не нужно, а кто вступил должен выйти» [6]. Цей же свідок говорив, що Михайло Григорович поширював серед селян чутки про те, що радянська влада скоро буде повертати землю й майно розкуркуленим [7].

Сотнику М. Г. пригадали і те, що його двоюрідний брат Сотник Макар Максимович під час революції виїхав до Польщі,

а потім переїхав до Парижа і навіть вів з ним листування [8].

Михайла Григоровича було допитано двічі: перший раз 29 липня, а другий – 30 липня 1937 року. На першому допиті його запитували біографію, за що судили, за що за-

бирали майно і землю. А от уже другий допит стосувався його антирадянських висловлювань біля будинку культури 20 липня 1937 року. Сотник М. Г. заявив, що, можливо, він щось і говорив антирадянське, але цього не пам'ятає, бо був п'яний [9]. Але знайшлися «добрі люди», які не забули повідомити про це відповідні органи. Це й послужило приводом для його арешту.

Справа Сотника розслідувалася досить швидко, 8 серпня 1937 року був складений звинувачувальний висновок, і його справу направлено для розгляду до Трійки. 10 серпня 1937 року відбулося засідання «Трійки», яке винесло вирок – розстріляти [10]. Вирок було виконано 16 серпня 1937 року [11].

Реабілітований Сотник Михайло Григорович 30 серпня 1989 року [12].

1. Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840.Оп.3.Спр.,арк.1,4.
2. Там само, арк. 2.
3. Там само, арк.3.
4. Там само, арк.30.
5. Там само, арк. 29.
6. Там само, арк. 26.
7. Там само.
8. Там само, арк.30.

9. Там само, арк. 14.
10. Там само, арк. 31.
11. Там само, арк. 35.
12. Там само, арк. 40.

Палкий «церковник» і «куркуль»

Щербина Дмитро Юхимович народився у 1881 році в селі Слабин Чернігівського району, був одружений, мав доньку Параску та двох онуків [1]. На початок 30-х років 20 ст., якщо вірити довідці із сільської ради, у Дмитра Юхимовича було міцне «кулацьке» господарство: 15 десятин землі, 4 коней, 2 корови, 40 голів дрібної рогатої худоби. Також – час від часу використовував найману працю [2]. Цей факт дуже не подобався радянській владі, і тому уже у 1931 році Щербину Дмитра було заарештовано разом із «групуваннями церковників и кулаков» за що, він і сам не знав. Через 13 днів, без будь-яких пояснень, його відпустили [3].

У 1932 році Щербина Д. Ю. був розкуркулений та намічений на адмінвиселення. У цьому ж році він був засуджений за антирадянську агітацію та невиконання «гособязательств», за одними даними строком на 5 років [4], за іншими – на 3 роки позбавлення волі [5]. Як зазначено у звинувачувальному висновку: «Щербина совершил побег из места заключения и, приехавши в село, был единоличником, не имел определенного места работы» [6].

У 1937 році органи правопорядку вирішили ґрунтовно взятися за «злісного куркуля» та «агітатора». Перед його арештом, який відбувся 5 жовтня 1937 року [7], було допитано троє свідків, які, як один, вказали на антирадянську позицію Дмитра Юхимовича [8]. Це звучало приблизно так: «у годы коллективизации Щербина вел активную антисоветскую агитацию против коллективизации, организуя возле себя крестьян и агитируя их» [9]. Один із свідків на допиті заявив, що Щербина Д. Ю.

веде агітацію за відкриття церкви в селі Слабин і наводить такі слова Дмитра Юхимовича: «если сельсовет захочет разобрать церкву на постройку школы, то мы, община села, не должны этого допустить» [10]. Зі слів свідка, під впливом Щербини Д. Ю. перебуває багато віруючих жінок села, і одна з колгоспниць говорила: «я свою голову положу, но никогда не допущу, чтобы в нашем селе закрыли церкву» [11]

Як видно із протоколу допиту наступного свідка, Щербина Д. Ю. виступав проти виконання державних зобов'язань та сплати податків. Сам їх не платив та агітував інших селян також не платити. «Платить государственные налоги не нужно, потому что мы от этого никакой пользы не имеем, эти деньги идут в карман евреям которые сидят в Москве, а у наших крестьян забирают последнее, чтобы их задушить» [12].

Зі слів одного земляка Дмитра Юхимовича, він висловлював компрометуючі радянську владу думки: «Вот видите Италия и Германия уже начинают воевать с нами, эти государства гораздо сильнее нас и они с нами быстро расправятся, тогда и будет конец нашим колхозам и Советской власти» [13].

Самого Щербину Д. Ю. було допитано лише один раз 6 жовтня 1937 року, та й то поверхово, його навіть не спитали, чи проводив він антирадянську агітацію [14]. Уже 20 жовтня 1937 року був складений звинувачувальний висновок, і справу направлено для розгляду «Трійки» при Чернігівському обласному управлінні НКВС [15]. Наступного дня за рішенням «Трійки» він отримав 10 років ув'язнення у виправному таборі. У рішенні навіть відсутнє посилання на статтю, за якою його засудили [16]. 22 листопада 1940 року Щербина Дмитро Юхимович пише листа прокурору Радянського Союзу з проханням про перегляд його справи [17]. Але правоохоронні органи були невблаганні, у лютому 1941 року Дмитру Юхимовичу відмовлено і вирок залишено без змін [18]. Реабілітовано Щербину Д. Ю. 24 травня 1989 року [19].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840. Оп.3. Спр.1627, арк.4.*
 2. *Там само, арк. 5.*
 3. *Там само, арк. 7.*
 4. *Там само, арк. 14.*
 5. *Там само, арк. 4.*
 6. *Там само, арк. 14*
 7. *Там само, арк. 2.*
 8. *Там само, арк. 8-13.*
 9. *Там само, арк. 9.*
 10. *Там само, арк. 11*
 11. *Там само.*
 12. *Там само, арк. 13.*
 13. *Там само.*
 14. *Там само, арк. 7.*
 15. *Там само, арк. 15.*
 16. *Там само, арк. 16.*
 17. *Там само, арк. 20 а, 20 б, 20 в.*
 18. *Там само, арк. 17-19.*
 19. *Там само, арк. 21.*

Операція з вилучення «куркулів»

Коваль Прокопій Прокопович, 45 років, одружений, хлібороб, письменний, походив з колишніх козаків. Коваль Самійло Михайлович, 50 років, одружений, хлібороб, походив з колишніх козаків. Кураш Іван Михайлович, 23 роки, одружений, письменний, хлібороб. Атрощенко Гаврило Леонович, 55 років, одружений, хлібороб, малописьменний, походив з колишніх козаків, Щербина Мусій Прохорович, 29 років, одружений, хлібороб, письменний, Сахновський Семен Григорович, 33 роки, одружений, малописьменний [1]. Що об'єднувало всіх цих людей? А єднало їх те, що всі вони були включені в загальну операцію по вилученню куркулів по селу Слабин.

Усе почалося у березні 1931 року, коли на допит були викликані деякі жителі села Слабин, які радо розповіли, що на

території села діє угруповання куркулів-експертників, які через своїх підкуркульників та деяких членів релігійної п'ятидесятниці проводять агітацію проти заходів радянської влади та колективізації. Для цього вони влаштовують таємні збори та наради [2]. Ось що говорив один із намовлених підкуркульників: «Если бы был переворот власти, я бы с топором вышел против Советской власти» [3]. Зі слів іншого допитаного селянина, вищезазначені куркулі збираються разом із місцевим священником дома у одного із жителів с. Слабин, пиячать, співають релігійні пісні «Да воскреснет бог, да расточатся враги его», маючи на увазі комуністів та радянських робітників, а потім розмовляють про колективізацію [4].

Наступний свідок наголошував на тому, що після своїх нарад куркулі розповсюджують чутки про те, що під час війни будуть вішати колективістів. Куркулі настільки мали вплив на бідноту, що один з підкуркульників у розмовах із місцевими жінками сказав: «Коллективизацию придумали жидаы и коммунисты, которые будут властвовать и получают хорошую зарплату. Они хотят забрать крестьянское имущество, а потом нас передуть» [5]

Свідчень вистачило, щоб 6 квітня 1931 року шістьох вищезгадуваних жителів с. Слабин звинуватити в антирадянській агітації (ст. 54-10 КК УРСР), заарештувати та відправити до Чернігівського будинку примусових робіт (БУПР) [6].

Їх допитали по одному разу, і допити були короткими. Ніхто з них не визнав, що він куркуль і що агітував проти радянської влади. От як, наприклад, говорив Кураш Іван Михайлович: «Я себе вважаю не кулаком, а лише кулацким сином. Агитації проти Советської влади і колективізації не проводил» [7].

18 травня 1931 року був складений звинувачувальний висновок, у якому зазначалося: «Надіслати справу до Особливої Народи при Колегії ДПУ УРСР з клопотанням вислати за межі УРСР Ковалю П. П. терміном на п'ять років, Ковалю С. М. терміном на три роки, Кураша І. М. терміном на п'ять років, Атрощенко Г. Л. терміном на три роки, Щербину М. П. терміном на п'ять років, Сахновського С. Г. терміном на п'ять років» [8]. Але за постановою Чернігівського РВ ДПУ від 25 травня 1931 року та відповідно до розпорядження начальника Київського оперсектора, згідно зі статтею 5 КПК УРСР їхню справу було припинено і всіх включено до загальної операції по вилученню куркулів [9].

Відомості про звільнення наших підсудних у матеріалах архівної кримінальної справи відсутні. Реабілітовано їх всіх було 26 червня 1997 року [10].

-
1. *Державний архів Чернігівської області, ф.Р-8840, Оп.3, Спр. 2467, арк.30-31*
 2. *Там само, арк.27.*
 3. *Там само, арк.6.*
 4. *Там само, арк.11.*
 5. *Там само, арк.13-14.*
 6. *Там само, арк.1.*
 7. *Там само, арк.22.*
 8. *Там само, арк.31.*
 9. *Там само, арк.33.*
 10. *Там само, арк.36.*

Смолинська сільська рада
(Гончарівської селищної об'єднаної
територіальної громади)
(села Смолин, Козероги)

Баранова Софія Ісаківна, 1915 р. н., с. Івашківка Тупичівського (нині Городнянського) р-ну, українка, освіта середня. Проживала у с. Смолин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, вчителька. Заарештована 29.04.1944 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 22.07.1944 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР вислана до Казахстану на 5 років. Реабілітована 08.12.1993 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.11955*), (*PI, кн. 2, с.657*).

Бондаренко Гаврило Миколайович, 1907 р. н., с. Смолин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Смолин, конюх. Заарештований 16.07.1941 р. За вироком ВТ Південно-Західної залізниці від 26.07.1941 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 27.04.1994 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16474-п*), (*PI, кн.3, с.404*).

Буденна Уляна Іванівна, 1907 р. н., с. Смолин Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у м. Чернігів, домогосподарка. 02.04.1947 р. взята на підписку про невиїзд. За постановою особливої наради при МГБ СРСР від 23.08.1947 р. як член сім'ї зрадника Батьківщини вислана до Казахстану на 5 років. Реабілітована 13.02.1958 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3302*), (*PI, кн.3, с.445*).

Буденний Ілля Самійлович, 1906 р. н., с. Смолин Чернігівського р-ну, українець. Освіта початкова. Проживав за місцем

служби, червоноармієць. Заарештований 14.04.1942 р. За вироком ВТ 38 А Південно-Західного фронту від 17.05.1942 р. за ст.ст. 16-54-1 «б» КК УРСР засуджений до ВМП. Розстріляний 24.05.1942 р. Реабілітований 13.03.1958 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.4469-н), (PI, кн.3, с.445).*

Городний Гаврило Романович, 1910 р. н., с. Жеведь Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Жеведь, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 25.09.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.07.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3082), (PI, кн.4, с.353).*

Городний Роман Мойсейович, 1874 р. н., с. Жеведь Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Жеведь, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 25.09.1932 р. справу припинено. Реабілітований 25.07.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3082), (PI, кн.4, с.354).*

Євлаш Феодосій Петрович, 1921 р. н., с. Козероги Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації 242 сд, червоноармієць. Заарештований 03.03.1942 р. За вироком ВТ 242 сд від 11.03.1942 р. за ст. 58-10 ч. 2 КК РРФСР засуджений до ВМП. За ухвалою ВК ВС СРСР від 18.03.1942 р. вирок змінено, засуджений до позбавлення волі на 10 років. Реабілітований 12.12.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15635-н), (PI, кн.5, с.22).*

Йовенко Іван Васильович, 1920 р. н., с. Смолин, українець, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 16 зенадн 73 зенап ЧФ, червоноармієць. Заарештований 19.07.1941 р. За вироком ВТ Новосибірського гарнізону від 20.09.1941 р. за ст. 54-10 ч. 2 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі

на 10 років. Відбуваючи покарання, покінчив життя самогубством. Реабілітований 23.01.1964 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.10166-п), (РІ, кн.5, с.209).*

Корж Гнат Трохимович, 1886 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Смолин, одноосібник. Заарештований 18.10.1929 р. за ст. 7-54-10 КК УСРР. 08.12.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.7, спр.17), (РІ, кн.5, с.463).*

Лемешко Данило Іванович, 1891 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Смолин, одноосібник. Заарештований 18.10.1929 р. за ст. 7-54-10 КК УСРР. 08.12.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.07.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.7, спр.17), (РІ, кн.6, с.235).*

Немченко Юхим Іванович, 1889 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Смолин, одноосібник. Заарештований 18.10.1929 р. за ст.ст. 7-54-10 КК УСРР. 08.12.1929 р. справу припинено. Реабілітований 30.07.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-328, оп.7, спр.17), (РІ, кн.6, с.547).*

Носенок Микола Іванович, 1905 р. н., с. Козероги Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у смт Михайло-Коцюбинське, голова райспоживспілки. Заарештований 18.09.1940 р. за ст.ст. 19-54-8 КК УРСР. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 29.07.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3075), (РІ, кн.6, с.580).*

Плуток Іван Романович, 1895 р. н., с. Козероги, українець, колгоспник, репресований 1937 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 10 квітня*).

Рудник Дмитро Макарович, 1909 р. н., с. Козероги, українець, службовець, репресований 1942 р., реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1990. – 1 грудня*).

Рудник Олексій Мойсійович, 1922 р. н., с. Козероги, українець, військовослужбовець, репресований 1947 р., реабілітований 1982 р. (*ШК. – 1990. – 1 грудня*).

Ганна Ковальчук

Необґрунтовано звинувачені в тому, що були таємними агентами

Баранова Софія Ісаківна, 1915 р. н., с. Івашківка Тупичівського (нині Городянського району), українка, освіта середня. Проживала у с. Смолин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського району), вчителька. Заарештована 29.04.1944 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 22.07. 1944 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР вислана до Казахстану на 5 років. Звинувачена в тому, що, проживаючи на тимчасово окупованій німцями території в селі Смолин, була завербована до слідчої поліції міста Чернігова в якості секретного агента. В співпраці з поліцією дала підписку під псевдонімом «С-30». Отримувала завдання виявляти партизан й осіб, пов'язаних з партизанами, комуністів і комсомольців, які прибули в село Смольне й інших осіб, настроєних проти німецької влади.

Під час окупації працювала вчителькою в с. Козероги. З допитів стає відомо, що восени 1942 року її викликали в поліцію, цікавились її автобіографією. Слідчий дав завдання виявляти партизан, комуністів, комсомольців, а також осіб, невдоволених ні-

мецькою владою в селі Смольне. Через два місяці викликав староста села Смольне і вручив повістку про явку до Чернігівської поліції. Зі слів підсудної: «Следователю рассказала, что задание его не выполнила т. к. ничего не видела и не слышала и стала его просить, чтобы он отстранил от этих обязательств. Однако он не согласился. Сказал, что в следующую встречу будем говорить об этом. А сейчас идите и выполняйте мои задания. Больше он меня не вызывал и я с ним не встречалась» [1]. Щодо підписки про співпрацю, то Софія Ісаківна наголосила на тому, що згоди на співпрацю вона не давала, а змушена була погодитись, бо їй погрожували, що буде заарештована. Коли ж чоловік спитав, що ж вона тепер робитиме, то вона відповіла, що даних ніяких давати не буде. Важливим фактом в справі є й те, що Софія Іванівна надавала допомогу партизанам: давала продукти, білизну, часто в її домі партизани обідали й вечеряли. З її слів : «Про партизан, которые находились у нас дома, я никому не сообщала. Хотя я была секретным агентом полиции и это было мое задание, но я этого задания не выполняла и не собиралась выполнять, поскольку я дала подписку не по своей воле, а вынуждена была дать под угрозой» [2]. Свідки підтвердили, що Софія Іванівна дала згоду бути таємним агентом під силою зброї. Під час розмови вона сказала, що працювати для поліції не буде. Свідок наголосив, що Баранова лише один раз була викликана до поліції. Більше до поліції вона ніколи не ходила й її туди не викликали.

У ході слідства практична її діяльність в якості агента не була встановлена через брак доказів. Реабілітована 08.12. 1993 року.

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр.11955, арк. 18
2. Там само, арк. 26

Рудник Іван Васильович, 1910 р. н., с. Козероги, Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району, українець, селянин-середняк, колгоспник.

Заарештований 30 квітня 1944 року за ст. 54-1 п. «а» за зраду Батьківщини. Був звинувачений у тому, що, проживаючи на тимчасово окупованій території в с. Козероги, працював лісничим, в 1942 році дав підписку про співпрацю з німецькою жандармерією й отримав завдання по виявленню партизан.

Рудник не визнав себе винним, не підтвердив й співпраці з німецькою жандармерією, погодився лише з тим, що працював лісничим.

Про свій зв'язок з німецькою жандармерією Іван Васильович на допитах розповів, що в поліцію його викликали навесні 1942 року, він тоді вже працював лісничим. На допиті німецький офіцер звинуватив його у зв'язку з партизанами, але він відмовився від цього. Після шести діб арешту цей офіцер запропонував надавати їм допомогу шляхом виявлення партизан і підозрілих осіб в лісі села Козероги в обмін на волю. Таким чином Рудник змушений був погодитися на цю пропозицію. Зі слів обвинуваченого: «Проживая дома я много раз виделся с Зелягой. Он спрашивал у меня не видел ли я партизан или лиц подозреваемых в этом. Однако, я всегда отвечал ему, что в моем лесу ровно как и в селе Козероги я партизан не обнаруживал» [1].

Із матеріалів справи слід відзначити, що Рудник І. В. брав участь в захисті села Козероги. Був у рядах партизанського загону ім. Щорса старшиною партизанського загону по забезпеченню продуктами харчування. З довідки, виданої 20.10.1943 року: «Настоящая справка выдана партизану отряда им. Щорса тов. Рудник И. В. В том, что он действительно принимал участие в боях, проводил диверсионную работу в соответствии с заданием командования. Показал себя как лучший боец в борьбе с фашизмом. Находился в отряде с 10.04.1943 по 30.09.1943» [2].

Заарештований 30 квітня 1944 року.

У ході слідства було вирішено, що контрреволюційна діяльність Рудника І. В. не доведена, тому його було направлено в спецтабір НКВС УРСР №258 Харкова для подальшої фільтрації.

Реабілітований 24 грудня 1997 року.

1. Держархів Чернігівської області, Р-8840, оп.3. спр. 6095, арк. 18

2. Там само, арк. 4

Покарані за невдоволення радянською владою і антирадянську агітацію

Городний Гаврило Романович, 1910 р. н., с. Жеведь Чернігівського району, українець, малописьменний. Проживав у с. Жеведь, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 року за ст. 54-10 КК УРСР.

Городний Роман Мойсейович, 1874 р. н., с. Жеведь Чернігівського району, українець, неписьменний. Проживав у с. Жеведь, одноосібник. Заарештований 06.07.1932 року за ст. 54-10 КК УРСР.

Батько та син до революції 1918 року мали землі 10 га, землі орендної та підприємств не мали, складного с/г реманенту не було, мали 5 голів худоби. Експертник з 1930 року. Майно розпродане в 1931 році за не виплату сільгосподатку. Роман Мойсейович розкуркулений у 1932 році за не виплату сільгосподатку. Виступав проти колгоспів та різних кампаній на селі. З довідки Жеведської сільради: «Городний Гаврило Романович, будучи сином куркуля, теж проводив по селу агітацію проти різних кампаній».

Зі слів свідків, Городний Роман з сином проводили антирадянську агітацію, а саме: в 1931 році виступали проти плану хлібозаготівлі, колективізації, вмовляли не засівати поля, обґрунтовуючи це тим, що їхній врожай все одно заберуть, а селяни будуть голодні. Один зі свідків розповів: «Городные убеждали селян не сдавать хлеб и предложили организовать и дать коммунистам, которые засели у власти надлежащий отпор. Городные являются социальным опасным элементом, требующим изоляции из села,

чтобы мы могли спокойно продумать работу по укреплению Сов-власти» [1].

Обвинувачені себе винними не визнали. Роман Мойсейович заявив, що він пас худобу, за що був обкладений в експертному порядку. За несплату держподатків майно було розпродане в 1931 році. Проти радянської влади і кампаній ніколи не виступав й антирадянською агітацією не займався. Не визнав себе винним й син Гаврило Романович.

За вироком суду Городні підлягали висланню в Північний край на 5 років. Заарештовані 06.07.1932 року.

Та хід справи змінила довідка, видана Жеведською сільською радою. В якій ішлося про те, що громадянин Жеведі Городний Роман Мойсейович до революції середняк, займався винятково хліборобством. Мав маєткове становище таке: 1 хату, 1 хлів, 1 корову, 2 коней. Найманою працею зовсім не користувався, а працював у своєму господарстві з допомогою членів своєї сім'ї, землі мав до революції 11,25 га. Після революції мав маєткове становище: 1 хату, 1 хлів, 1 клуню, 2 коней, 1 корову, 8 овечок, 1 свиню. Займався хліборобством, найманої праці не використовував, хліборобських прибутків, а також і підприємств як до революційного часу, так і після ніяких не мав. Сплатчував податок 265 крб 20 коп. Виборчими правами до 1931 року користувався. Позбавлено виборчих прав у 1931 році як експертника. Синові видана анталогічна довідка. Переглянувши матеріали по справі та додаткову довідку Жеведської сільради, дійшли висновку, що «Городние по социмушественному положению являются середняками, с/х предприятий не имели и что были обложены в 1931 году в экспертном порядке не правильно, что по обстоятельствам дела нет достаточных данных к преданию их суду за антисоветскую агитацию. А поэтому постановил граждан Жеведи Городных из-под стражи освободить и следдело о них дальнейшим производством прекратить» [2].

Реабілітовані 25.07.1997 року.

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр.3082, арк. 9*
2. *Там само, арк. 19*

Корж Гнат Трохимович, 1886 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) району, українець, малописьменний. Проживав у селі Смолин, одноосібник. 18 жовтня 1929 року заарештований по підозрі в проведенні антирадянської агітації в с. Смолин за ст. 7-54-10 КК УСРР. Ніякого звинувачення Коржу Г. Т. не висувалось. На допитах Гнат Трохимович свою вину не визнавав, заперечував, що проводив антирадянську агітацію в селі Смолин.

8 грудня 1929 року справу було припинено і Гната Трохимовича з-під варті звільнено. Вивчивши матеріали справи, ніяких об'єктивних доказів у тому, що він проводив антирадянську агітацію в селі Смолин, не встановлено.

Отже, Корж Г. Т. був заарештований необґрунтовано і тому був реабілітований 30.07.1999 року (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7, спр. 17*).

Немченко Юхим Іванович, 1889 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) району, українець, малописьменний. Проживав у с. Смолин, одноосібник. Заарештований 18 жовтня 1929 року, був під підозрою за проведення антирадянської агітації в селі Смолин. Звинувачення Юхиму Івановичу не пред'являлось. Своєї вини на допитах Немченко Ю. І. не визнав.

8 грудня 1929 року пом. уповноваженого Чернігівського відділу ГПУ виніс постанову про припинення карної справи по відношенню до Немченко Ю. І., і він з-під варті був звільнений.

Після вивчення матеріалів карної справи об'єктивних доказів про те, що Немченко проводив антирадянську агітацію в с. Смолин, не встановлено. Так він заарештований необґрунтовано, саме тому був реабілітований 30.07.1999 року (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7, спр. 17*).

Лемешко Данило Іванович, 1891 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) району, українець, малописьменний. Проживав у с. Смолин, одноосібник. За підозру в проведенні антирадянської агітації в с. Смолин був заарештований 18 жовтня 1929 року. Звинувачення Данилу Івановичу не пред'являлось. Не погоджувався з тим, що проводив антирадянську агітацію в с. Смолин.

Справу було припинено 8 грудня 1929 року, так як провина Лемешка не була доведена і, відповідно, він був звільнений з-під варти.

Доказів щодо проведення Лемешком Данилом Івановичем антирадянської агітації в с. Смолин не встановлено. Відповідно заарештований був необґрунтовано. Реабілітований 30.07.1999 року (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7, спр. 17*).

Попружний Іван Юдович, 1866 р. н., с. Смолин Козлянського (нині Чернігівського) району, українець. Проживав у с. Смолин, одноосібник, мав 2 коней, корову, 2 свиней, 3 овечки, хату, клуню, комору, хлів, землі 6 дес.

Від 17 січня 1930 року засуджений за ст. 54-10 УК УРСР на 5 років позбавлення волі з суворою ізоляцією, з обмеженням прав на 2 роки за проведення антирадянської агітації.

Зі слів свідків: «Систематически агитировал против Соввласти и ее мероприятий, среди групп односельчан говорил: «Соввласть без стыда обдирает, ничего не дает», «Скоро будет война и будет другая власть», «Хлеб берут для того, чтобы откупиться от войны» [1]. В матеріалах справи є такі свідчення, що Попружний відкрито не виступав на зібраннях, свою агітацію проводив в групах серед селян і поодинці. Закликав і не вступати в колективи : «Кто хочет панщины, записывайтесь в коллективы» [2].

Так Іван Юдович був визнаний соціально небезпечним для села.

Винним себе не визнав: «Никакой агитации я не проводил. Никому и никогда я не говорил, что власть плохая» [3].

Заарештований 18 жовтня 1929 року.

Реабілітований 30.07.1999 року.

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-328, оп. 7. спр. 17, арк. 11*

2. *Там само, арк. 12*

3. *Там само, арк. 10*

Плуток Іван Романович, 1895 р. н., с. Козероги, українець, колгоспник. Засуджений за ст. 54-10 УК УРСР за активну агітацію проти радянської влади.

З довідки Козерізької сільради: «В 1918 році служив 6 місяців в Петлюрівських військах, повернувся в с. Козероги 1932 року і організував групу баптистів-євангелістів, проводив антирадянську роботу в колгоспі, мало працював, збирав без відома збори євангелістів, завербовував в свою групу з інших сіл, громадян села Жеведі. Проводив агітацію проти виборів до Верховної Ради СРСР» [1].

Свідки дали свідчення, що Плуток вважав непотрібним брати участь баптистам у виборах до Верховної Ради; селянам розповідав, як вони не повинні багато працювати: «Мы должны бояться «страшного суда», что скоро приближается «царство небесное» к нам и не надо думать о завтрашнем дне и убивать себя на работе» [2].

Щодо своєї антирадянської діяльності Іван Романович висловився: «Я по вопросу выборов Верховного Совета на собраниях ничего не говорил и контрреволюционной работы не проводил» [3].

Зі звинувачувального протоколу: «С целью вербовки сектантов и привлечения их для посещения религиозных собраний он ходил по хатах колхозников, читал им Библию и рассказывал о том, что в дни религиозных праздников нельзя ходить на работу, рассказывал про страшный суд, про царствие небесное. Своими действиями Плуток хотел завербовать значительную часть отсталых колхозников в секту баптистов, которых потом исполь-

зовал для контрреволюционной подрывной работы по выборам Верховного Совета и проведении других политических кампаний». [4] Під час релігійних свят закликав не працювати на полі, залякував селян «божими законами», виступав проти стахановського руху в колгоспі та закликав не долучатися до цього руху колгоспників.

За вироком від 28.12.1938 року засуджений до ВМП. Розстріляний 07.01.1938 року.

Реабілітований 26.08.1989 року.

1. *Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 8559, арк. 5*
2. *Там само, арк. 16*
3. *Там само, арк. 8*
4. *Там само, арк. 19*

Необґрунтовано звинувачені у зраді

Буденний Ілля Самійлович, 1906 р. н., с. Смолин Чернігівського району, українець. Освіта початкова. Проживав за місцем служби, червоноармієць. Заарештований 14.04.1942 р. За вироком ВТ 38 А Південно-Західного фронту від 17.05.1942 р. за ст. 16-54-1 «б» КК УРСР засуджений до ВМП. Розстріляний 24.05.1942 року.

17 травня 1942 року Військовий Трибунал 38 армії Південно-Західного фронту в закритому судовому засіданні розглянув справу по обвинуваченню колишнього червоноармійця 36 танкової бригади Буденного Іллі Самійловича. Був звинувачений у тому, що, будучи в запасному полку, з групою військовослужбовців вів розмови про перехід на сторону ворога. Потім підсудний був направлений в іншу частину. В ніч з 9 на 10 квітня він покинув свою частину й пішов до лінії передових позицій з метою переходу на територію, тимчасово зайняту німецько-нацистськими військами, щоб потім пройти в Чернігівську область. Та здійснити це йому не вдалось, бо 12 квітня підсудний

був заарештований неподалік переднього краю оборони частин Червоної Армії. Військовий Трибунал визнав Буденного винним в тому, що він намагався зрадити Батьківщину. За це був засуджений до розстрілу.

Сам же Буденний спочатку розповів слідству, що під час розвантаження запасів харчів для військової частини в місті Куп'янську він украв кілька кілограмів борошна, за це команди погрожували йому розстрілом. Налякавшись, він покинув частину і вирішив дістатися до передової лінії фронту, щоб служити в іншій частині. Пізніше на допитах Ілля Самійлович визнав себе винним, але з обставин справи видно, що ці свідчення його змусили надати силою. Він пояснив, що до передової лінії фронту він пішов, бо ще в запасному полку військовослужбовці говорили, якщо відстанеш від частини, йди до передньої лінії фронту й приєднуйся до іншої частини. Він давав такі свідчення: «Нет, переходить к немцам я намерения не имел. Я прибыл на передовую линию обороны с целью вступить в часть. Я хотел найти где-либо штаб воинской части, но заблудился и поэтому попал на передний край обороны» [1].

Слідчий же силою вимагав від нього зізнань, що він хотів перейти на сторону ворога. Пізніше на допитах Ілля Самійлович визнав себе винним, але з обставин справи видно, що ці свідчення його змусили надати силою.

Ілля Самійлович змушений був дати невірні свідчення, що він ніби до виїзду на фронт в запасному полку був учасником змови групи зрадників Батьківщини – Скидана Григорія, Кобинока, Шолоха, Бондаренка Василя Кіндратовича й Ковальчука Михайла, які були настроєні антирадянськи й хотіли перейти на сторону ворога.

Після скарг його дружини розпочався повторний перегляд справи за ст. 370 УПК УССР.

Бондаренко, який за словами Буденного був учасником групи зрадників Батьківщини, 5 липня 1957 року розповів, що він до судової відповідальності ніколи не притягувався, з 1941 року

й закінчення Другої світової війни був на фронті, а після війни працював бригадиром тракторної бригади. А ще він дав свідчення, що Скидан і Кобинок у квітні 1942 року померли на фронті, а Шолох після війни демобілізувався і в 1955 році помер. Ніхто з цих людей про дезертирство ніколи не говорив. Навпаки, Буденний часто казав, що треба швидше розбити ворога й визволити наших родичів від німецьких окупантів. Свідок Маховик 21 листопада 1956 року дав свідчення, що він разом з Буденним воював з ворогом на Харківському напрямку і Буденний ніколи не мав намірів дезертирувати з Радянської Армії, був чесним й дисциплінованим солдатом.

«Таким образом, дополнительной проверкой установлено, что показания Буденного в судебном заседании, из которых основан обвинительный приговор в отношении его, являются ложными» [2]. Справа була закрита.

Реабілітований 13.03.1958 року.

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.4469-п, арк. 91.

2. Там само, арк. 93.

Буденна Уляна Іванівна, 1907 р. н. с., Смолин Чернігівського району, українка, освіта початкова. Проживала у м. Чернігів, домогосподарка. 02.04.1947 року взята на підписку про невиїзд. За постановою особливої наради при МГБ СРСР від 23.08.1947 року як член сім'ї зрадника Батьківщини вислана до Казахстану на 5 років.

Слідству Уляна Іванівна розповіла, що її чоловік був призваний до лав армії в 1941 році, більше вона про нього нічого не знає й листів не отримувала. З 1941–1943 рік мешкала в Чернігові, працювала різноробочою від біржі праці, мала двох дітей. Зі звинувачувального протоколу: «Буденную Ульяну Ивановну, как члена семьи изменника Родине сослать в Северо-Казахстанскую область Казахской ССР сроком на 5 лет. Имущество конфисковать» [1].

Не один раз Уляна Іванівна просила у зверненнях до Сталіна, щоб дозволив повернутися до Чернігова, пояснюючи, що чоловік був призваний до армії 27 червня 1941 року і після того будь-якого зв'язку вона з ним не мала. Та у відповідь вона отримувала відмову.

З часом було встановлено, що Буденна Уляна Іванівна була засуджена за ст. 16-54-«б» КК УСРР необґрунтовано. Перевіривши матеріали справи, Військова колегія Верховного Суду СРСР погодилась з висновками, і було вирішено вирок скасувати та закрити справу.

Реабілітована 13.02.1958 року.

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 3302, арк. 22

Покараний за терористичні настрої

Носенок Микола Іванович, 1905 р. н., с. Козероги Михайло-Коцюбинського району, українець, освіта початкова. Проживав у смт Михайло-Коцюбинське, голова райспоживспілки. Заарештований 18.09.1940 року за ст. 19-54-8 КК УРСР. Рішення по справі відсутнє.

Переглянувши справу, стає відомим, що в НКВС Михайло-Коцюбинського району надійшли дані щодо Носенка М. І., який вороже настроєний проти керівників партії та влади, основним змістом яких є: «Распространение антисоветских, клеветнических слухов против еврейской национальности. Террористические проявления против руководителей партии и правительства. Терроризирование местного населения» [1]. Миколу Івановича звинувачували в тому, що він, будучи антирадянськи налаштованим після вбивства Кірова, радів, одночасно публічно оприлюднював свою ненависть до єврейського населення. В квартирі жителя с. Козероги Носенка І. І. в присутності людей говорив про свої терористичні наміри щодо вбивства Сталіна. Займався залякуванням місцевого населення.

Засуджений до трьох років позбавлення волі.

На допитах свідки дали свідчення, що Носенок оприлюднював свої терористичні наміри по відношенню до Сталіна. Микола Іванович свою вину не визнав і свідчення свідків не підтвердив. На повторних допитах лише два свідка підтвердили свої попередні свідчення, а інші стали на захист обвинуваченого. Відповідно карне переслідування по відношенню до Носенка М. І. було зупинене, справа закрита.

Реабілітований 29.07.1997 року.

1. Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп. 3, спр. 3075, арк. 66.

Послухав антирадянську передачу – отримав покарання

Йовенко Іван Васильович, 1920 р. н., с. Смолин, українець, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 16 зенадн. 73 зенап. ЧФ, червонаармієць. Заарештований 19.07.1941 року. За вироком ВТ Новосибірського гарнізону від 20.09.1941 року за ст. 54-10 ч. 2 з санкції ст. 54-2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років.

Був звинувачений в тому, що «17 июля 1941 года, будучи на вахте в радиорубке, включился боевой рацией в фашистскую передачу и слушал ее, кроме того в радиорубку пригласил слушать эту же фашистскую клевету на СССР, краснофлотцев Сидорца и дежурного по батарее мл. сержанта Задорожного. Подслушанную фашистскую клевету, как сам Йовенко, так и приглашенный Задорожный и Сидорец распространяли среди личного состава батареи» [1].

Свідок Задорожний дав такі свідчення: «Я услышал чей-то голос из будки радиста: «идите сюда, идите сюда», к/ф Сидорец, выскочил из строя и побежал в будку, где рация, я окликнул Сидорцу «что такое?». Сидорец вышел и доложил, о том, что передают из-за границы. Я зашел в будку, радист Йовенко дал

мне один наушник и сказал: «слушайте», а второй наушник находился у Йовенка, услышав содержание программы, я отдал обратно наушник» [2].

З протоколів справи стає відомо, що сержанту Кривогузову Йовенко про почуту передачу розповів уранці. Й мав надію, що той розповідь політруку Черяхову.

З протесту до Військової колегії Верховного Суду СРСР 21.07.1963 р. бачимо, що вирок по відношенню Йовенко та інших підлягає відміні, а справа була закрити за такими мотивами: Йовенко в судовому засіданні розповів, що вночі 17 червня, коли він чергував біля рації і переключався з однієї хвили на іншу, почув передачу німців російською мовою, в якій було звернення до росіян не виявляти до них супротив і закликали до військової розправи з «правлінням». Розгубившись і не знаючи, що робити, як сказав Йовенко, він покликав до себе чергового по батареї мол. сержанта Задорожного, раніше за нього зайшов Сидорець, він чув лише фрагмент передачі через навушник, який у руки не брав, а Задорожний узяв навушник, прослухав частину передачі й сказав, «якась маячня», вийшов з радіорубки. Задорожний і Сидорець дали в суді аналогічні свідчення.

Про цю передачу німців, як розповів Йовенко, він розповів уночі радисту Диченському, який змінив його, а вранці – командиру відділення Кривогузову, Диченський і Кривогузов ці свідчення Йовенка на допитах підтвердили. Свідки розповіли, що Сидорець і Задорожний розповіли їм та іншим військовослужбовцям про передачу. В свою чергу Сидорець та Задорожний свідчення свідків не підтвердили. Навіть у тому випадку, якщо б свідчення свідків відповідали дійсності, дії засуджених не мають складу злочину.

Отже, дійшли висновку, що «в материалах дела не имеется никаких данных, свидетельствующих бы о наличии антисоветских целей и мотивов в этих действиях осужденных. Ибо они по происхождению из крестьян-бедняков, ни в чем предсудительном ранее не замечались и положительной оценки содержа-

нию этой передачи в разговорах с сослуживцами не давали» [3]. Крім того, ті обставини, що Задорожний назвав почуте по радіо «ерундой» і попередив колег по службі, щоб вони нікому не говорили про те, що почули, свідчить про відсутність антирадянських настроїв у цих діях.

23 січня 1964 року Військова колегія Головного суду СРСР вирішила «приговор Военного трибунала Новосибирского гарнизона от 20 сентября 1941 года и определение военного трибунала Сибирского военного округа от 30 сентября 1941 года в отношении Йовенка И. В., Задорожного А. М. и Сидорца Д. И. отменить и дело на них производством прекратить за отсутствием состава преступления» [4].

Реабілітований 23.01.1964 року.

1. ГДА СБ України. – Спр.10166-п, арк. 12

2. Там само, арк. 15

3. Там само, арк. 11

4. Там само, арк. 126

Засуджений за те, що ухилився від служби в Червоній Армії та мав антирадянські настрої

Бондаренко Гаврило Миколайович, 1907 р.н., с. Смолин Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району, українець, освіта початкова. Проживав у с. Смолин, конюх. Заарештований 16.07.1941 року за антирадянську агітацію.

Звинувачений у тому, що ухилився від служби в лавах Червоної Армії під час мобілізації в воєнний час.

Винним себе не визнав: «От призыва в ряды Красной армии я не уклонялся и виновным себя в этом не признаю» [1]. Бондаренко розповів, що 12 липня його як військовозобов'язаного викликали до військкомату Михайло-Коцюбинського району. Тут він знаходився до 16 липня, а вранці з іншими військовозобов'язаними

виїхав на станцію Чернігів. Звідси в 19.00 мав відправлятися потяг до місця призначення. Ввечері в 18.00 він пішов зі станції: «по разрешению старшего нашей команды я со своим товарищем-односельчанином Богдановым Петром Даниловичем пошли с вокзала станции Чернигов в город к его дяде Богдановичу Кирею. На квартире этого гражданина мы выпили и в 19.45 ушли от него на вокзал, чтобы не опоздать на поезд. Возле станции Чернигов Богданович Петр ушел от меня, а я остался и не помню, где я ходил до момента задержания» [2]. Про свій вчинок він сказав так, що «сделал это неумышленно, а в связи с опьянением».

По справі Гаврила Миколайовича один зі свідків розповів, що 16 липня в 20 годин, вийшовши з приміщення кондукторських бригад станції Чернігів, побачив біля цього приміщення групу працівників кондукторського резерву й невідомого чоловіка. Цим невідомим був Бондаренко Г. М., він у збудженому стані голосно казав: «Я за Советскую власть воевать не пойду, пусть меня расстреляют, но воевать не пойду. Я буду воевать за Украину» [3]. Зі слів свідка: «В момент разговора Бондаренко заявил, что он уезжает на фронт в какую-то часть, но будет воевать не за Советскую власть, а за Украину» [4]. Один із свідків цієї розмови розповів міліціонеру залізничної станції міста Чернігова про невідомого чоловіка. Так Гаврило Миколайович був затриманий.

З протоколів допитів Гаврила Миколайовича: «Антисоветские выпады я допустил, но я заявляю, что делал это я неосознанно, а под влиянием алкоголя и без всякого злого умысла. Я признаю себя виновным, что в такой ответственный момент напился водки и отстал от команды» [5].

За вироком ВТ Південно-Західної залізниці від 26.07.1941 року за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі на 10 років з позбавленням прав на 3 роки з конфіскацією майна.

Відбував покарання в Богославському таборі Свердловської області, де й помер 2 січня 1942 року.

Реабілітований 27.04.1994 року.

1. ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16474-п, арк. 9.
2. Там само, арк. 9.
3. Там само, арк. 12.
4. Там само, арк. 12.
5. Там само, арк. 96.

Безпідставно звинувачений у тому, що вихваляв дії нацистських окупантів

Євлаш Феодосій Петрович, 1921 р. н., с. Козероги, Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району, українець, освіта початкова.

Проживав за місцем дислокації 242 сд., червоноармієць. Заарештований 03.03.1942 року. За вироком ВТ 242 сд. від 11.03.1942 року за ст. 58-10 ч. 2 КК РРФСР засуджений до ВМП. За ухвалою ВК ВС СРСР від 18.03.1942 року вирок змінено, засуджений до позбавлення волі на 10 років.

Був звинувачений у тому, що «находясь в РККА систематически среди красноармейцев вел антисоветскую агитацию, направленную на подрыв боеспособности Красной армии. Распространял контрреволюционно-клеветнические измышления по адресу Советской власти. Восхвалял действия фашистских оккупантов во временно занятых советских р-х и призывал красноармейцев к массовому дезертирству из РККА» [1].

З протоколів допитів стає відомо, що під час служби в рядах Червоної Армії отримував покарання за невдоволення дисципліною в армії. Одного разу він звернувся до старшини Сенькова з проханням дати йому махорки, на що той відповів: «Вы не курите». Потом объявил мне три наряда. Был еще случай, когда мы, будучи в строю, командир батальона стал говорить о дисциплине и о самовольных отлучках за покупкой семечек, я же сказал вслух, будучи в строю. – Да, наряды дают и за то, что обратился к командиру за разрешение отлучиться куда-то и за самовольный

уход, так лучше уходит без разрешения. Больше я ничего не говорил» [2].

Щодо звинувачень Євлаша у тому, що він вихваляв дії нацистських окупантів, то з протоколів допитів видно, що це була не його суб'єктивна думка, а він просто розповідав іншим почуте від одного з червоноармійців, який з ним служив. Червоноармійцям він казав: «Я слышал.., но я не говорил от кого я слышал и откуда получил эти сведения. Последнее время я находился на службе в отдельном противотанковом дивизионе 242 стрелковой дивизии рядовым красноармейцем. В этом подразделении служил рядовой Недоруб, который был на фронте и когда проводились политзанятия, то он стал говорить, что газеты сообщают неправду, я был сам на фронте и видел, как обращаются немцы с мирным населением и красноармейцами, которые попадают в плен» [3]. Той факт, що Євлаш не мав намірів поширювати такі чутки, підтверджують його слова: «Все это я сам не придумал, а слышал от красноармейца Недоруба и так как он постарше меня и был на фронте, то я ему верил и что от него услышу, рассказывал другим. Цели при этом никакой не имел, рассказывал, что услышу и все. Я сам нигде еще не бывал и не видел немцев» [4].

У судовому залі засідань перед оголошенням вироку підсудний мав право на останнє слово. І він просив: «Я прошу Военный Трибунал за то, что я вел разговоры по своей необдуманности направит меня в действующую Красную армию. Я искуплю свою вину в борьбе с немецким фашизмом за освобождение от немцев Украины».

Та вирок був таким: позбавлення волі на 10 років.

Реабілітований 12.12.1991 року

1. ГДА СБ України. – Спр.15635-п, арк. 41
2. Там само, арк. 54
3. Там само, арк. 50
4. Там само, арк. 30
5. Там само, арк. 55

Засуджений за невдоволення службою і дисципліною в Радянській Армії

Рудник Олексій Мойсейович, 1922 р. н., с. Козероги, українець, безпартійний, несудимий, в лавах Червоної Армії з серпня 1941 по 1945 рік і в конвойних військах МВС з вересня 1945 року.

Заарештований 11 січня 1947 року. Засуджений за ст. 58-10 ч. I КК РСФРР до 7 років позбавлення волі в ВТТ, без конфіскації майни, з позбавленням прав на 5 років і позбавленням медалей «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «За боевые заслуги».

Згідно з постановою Президії Верховної Ради СРСР від 29 квітня 1957 року, позбавлення прав та судимість з нього були зняті.

Рудник був засуджений за невдоволення службою і дисципліною в Радянській Армії. 3 грудня 1946 року, перебуваючи в ленинській кімнаті роти, взяв Указ Президії Верховної Ради СРСР про відповідальність військовослужбовців за дезертирство та самовільне відлучення з частини, який знищив, а потім плюнув на портрет одного з керівників радянської держави, при цьому ще й лаявся. Після цього взяв зі стола банку з чорнилом і залив ним плакат з зображенням керівників партії і радянського керівництва, який висів на стіні.

З протесту Генерального прокурора СРСР по справі Рудника 11.08.1982 року: судові рішення по відношенню Рудника мають бути змінені на основі того, що: «В суде Рудник подтвердил вышеуказанные обстоятельства и показал, что 3 декабря 1946 года в ленинской комнате в присутствии военнослужащих Боцмана и Александрова он плюнул на Указ Президиума Верховного Совета СССР и концом одеяла затер его текст из-за того, был перед этим наказан в дисциплинарном порядке за самовольную отлучку. Дальнейшие свои действия объяснить ничем не смог, однако заявил, что никакой злобы на Советскую власть и ее руководителей у него не было» [1].

Під час судового засідання свідки не допитувались. По справі не встановлено, що Рудник це скоїв саме через антирадянські настрої і що він при цьому мав мету послаблення радянської влади. «В материалах дела также отсутствуют данные, которые бы свидетельствовали о его враждебном отношении к существующему в Советском Союзе строе» [2].

Рудник походить з бідної селянської родини, до 1941 року працював у колгоспі, був учасником війни, з 1943–1945 рр. знаходився в діючій армії, мав медалі: «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «За боевые заслуги».

Отже, вчинок Рудника не слід розцінювати як державний злочин, а його «общественно-опасные действия» треба розглядати як хуліганство «с исключительной дерзостью» і кваліфікувати по ст. 74 ч. 2 УК РРФСР.

За цією статтею в протесті вимагалось змінити вирок по справі, відповідно міру покарання – з семи на три роки, а ще залишити право на медалі.

Пленум Верховного Суду СРСР погодився з протестом й постановив: «Приговор военного трибунала войск МВД Латвийской ССР от 3 февраля 1947 года и определение Военной коллегии Верховного Суда СССР от 25 марта 1947 года в отношении Рудника А.М. изменить, действия его со ст. 58-10, ч. 1 переквалифицировать на ст. 74 ч. 2 УК РСФСР и меру наказания ему определить три года лишения свободы, которую считать им отбытой 11 января 1950 г.

Указание о лишении Рудника А. М. медали «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» и о ходатайстве перед Президиумом Верховного Совета СССР о лишении его медали «За боевые заслуги» из приговора исключить». [3]

Реабілітований 21 вересня 1982 року.

1. ГДА СБ України. – Спр.10920-п, арк. 63
2. Там само, арк. 63
3. Там само, арк. 65

Ув'язнений за те, що переказав зміст антирадянської передачі

Прохоренко Опанас Іванович, 1909 р. н., с. Жеведь, Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) району, українець, освіта початкова, із селян-куркулів, проживав у м. Чернігів, працював у військовому шпиталі кочегаром.

Заарештований 29.07.1941 року за ст. 52-2, 54-10 ч. 2. КК УРСР.

Звинувачений у тому, що під час війни серед населення Чернігова поширював чутки проти радянської влади і контрреволюційного змісту направлені на виникнення схвильованості і невпевненості у населення.

З постанови про заведення кримінальної справи: «Прохоренко А. И., будучи вороже настроєний проти Советской влади, проводив к-р агітацію серед населення, де говорив, що т. Сталин не йде по вказанному шляху Леніна, що він перестреляє кращих соратників Леніна: Каменева і Зінов'єва; крім того, говорив, що нібито, Гітлер передав по радіо т. Сталіну, що він заставив т. Молотова прочитатися перед народом за поїздку в Німеччину» [1]. Винним себе не визнавав. На судовому засіданні Прохоренко дав такі свідчення: «27 липня 1941 року, на роботі, ввечері кочегар Вовк, електрик Федусь говорили про війну. Я втручався в їх розмову і сказав, що мій знайомий Басанець, у якого є радіоприймач, розповів мені, що він чув передачу з Німеччини, що коли Ленін помер, Сталин не поїхав за заповітом Леніна, а розстріляв його соратників Каменева, Зінов'єва і інших. А також, що Гітлер говорив по радіо, що він добереться до Москви і розмовлятиме з Сталіном» [2]. Свідок Басанець Ф. К. слідству розповів, що коли він чув передачу з Німеччини, до нього в квартиру зайшов Прохоренко і чув кінець даної передачі. По проханню Прохоренка Басанець розповів йому зміст передачі, а той розповів своїм колегам по роботі. Басанець наголосив на тому, що Прохоренко жалкував про це.

ВТ військ НКВС Київської області в Чернігові встановив: «Гражданин Басанец рассказал подсудимому Прохоренко содержание антисоветской передачи по радио, которая транслировалась, якобы из Германии, и окончание которой слышал сам подсудимый Прохоренко в беседе с гр. Вовк, в присутствии гр. Федусь рассказал им, что его знакомый слышал антисоветское выступление по радио и передал им содержание этого выступления, несмотря на то, что оно носило резко антисоветский фашистский характер» [3].

За вироком ВТ військ НКВС по Київській області 09.08.1941 року засуджений до позбавлення волі на 10 років.

Реабілітований 26.09.1991 року Чернігівською обласною прокуратурою.

1. ГДА СБ України. – Спр. 15004-п, арк. 18

2. Там само, арк. 29

3. Там само, арк. 32

За зневіру в перемогу Червоної Армії отримав покарання

Рудник Дмитро Макарович, 1909 р. н., с. Козероги, українець, військовослужбовець. До лав Червоної Армії призваний у 1931 році, відповідав за відділ речового постачання 279 батальйону аеродромного обслуговування.

Заарештований 14 серпня 1942 року. Засуджений за ст. 58 ч. 2 і 193-20 п. «б» до 10 років позбавлення волі з позбавленням прав на 5 років, конфіскацією майна і позбавленням військового звання технік-інтендант I рангу.

Засуджений за те, що «в период с сентября 1941 года по август 1942 года он в беседах с сослуживцами систематически высказывал неверие в победу Красной Армии, в сообщения Совинформбюро, восхвалял фашистскую армию и ее технику. Также хранил у себя к/р. фашистские листовки с пропуском,

распространял их содержание среди красноармейцев и начальствующего состава. 1 июля 1942 года во время перебазирования части Рудник не принял никаких мер к эвакуации и оставил на аэродроме постельные принадлежности и другое военное имущество, которое затем попало в руки противника» [1].

Відбуваючи покарання, Рудник Д. М. помер.

При перегляді справи було встановлено, що сам Рудник винним себе визнав частково. З протоколів справи видно, що він мав сумніви щодо успіхів Червоної Армії, говорив, що на даному етапі війни Німеччина сильніша СРСР, а німецькі льотчики навчені краще, ніж радянські. Один зі свідків розповів, що Рудник в розмові нарікав на радянське радіо, яке не дає повної і об'єктивної інформації про становище на фронтах.

Щодо німецьких листівок, то він запевнив, що їх йому підкинули. Був випадок, що після початку війни в 1941 році він прочитав випадково підібрану з землі нацистську листівку і без будь-якої мети переказав її зміст товаришам по службі.

1 липня 1942 року під час евакуації майна частини з н. п. Чернянка він доповідав комісару частини, керуючому інтендантської служби Ейсману С. Г., що ще не була загружена в машини раніше видана авіаційним частинам білизна. Але керівництво дало наказ про відправлення білизни пізніше. Та зробити це не встигли, бо розпочався обстріл аеродрому. Руднику, в якості старшого колони автомашин, було наказано з іншим цінним військовим майном й документами направитися до міста Острогожськ.

Після винесення вироку Рудник Д. М. написав заяву, де пояснив, що «все допущенные им высказывания, носившие анти-советский характер, были вызваны его политической неграмотностью. Никаких враждебных целей он не имел, до этого 11 лет добросовестно служил в Красной армии. В связи с этим, просил направить его на фронт, где бы он мог в борьбе с врагом искупить свою вину» [2].

Свідок Антоновський І. І. дав свідчення, що Рудник в розмові

нарікав на радянське радіо, яке не дає повної і об'єктивної інформації про становище на фронтах.

Зі свідчень свідка Ейсмана С. Г. – керівника інтендантської служби 279 БАО – стає відомо, що ніби втрачена з вини Рудника білизна була офіційно передана в авіаційні полки. 30 червня 1942 року він направив Рудника в дані полки, щоб забрати білизну, але там йому відмовили. 1 липня 1942 року під час евакуації Рудник займався відправкою різного речового майна і канцелярії інтендантського відділу. Аеродром у цей час вже обстрілювали. Авіаційні полки вилетіли на нове місце дислокації й не забрали 40 комплектів білизни.

Таким чином, у протесті військового прокурора округу наголошувалось, що Рудник нікого не налаштував проти радянської влади, а це були його власні думки через недостатню обізнаність. Доказів щодо зберігання німецьких листівок і передачі їхнього змісту іншим не було. Що ж до звинувачення у тому, що він залишив військове майно – білизну, то, беручи до уваги, що вона належала авіаційним частинам і те, що дії командування авіаційних полків та БАО не були злягодженими, слід визнати дії Рудника малозначимими, які не несли суспільної небезпеки, а тому не являються злочином.

У протесті вимагалось вирок Військового Трибуналу 26-го району авіаційного базування від 14 серпня 1942 року по відношенню до Рудника Д. М. відмінити і справу зупинити за відсутності складу злочину.

Після перегляду справи Військовим Трибуналом Московського військового округу вирок був відмінений і справа закрита.

Реабілітований 08.02.1990 року.

1. ГДА СБ України. – Спр.785-п, арк. 87

2. Там само, арк. 88

Халявинська сільська рада (села Халявин, Полуботки, Шевченка)

Акуленко Ілля Дмитрович, 1867 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Полуботки, селянин. Заарештований 28.02.1920 р. за проведення контрреволюційної агітації, скерованої на підрив заходів партії. За постановою Чернігівського губревтрибуналу від 27.03.1920 р. арешт замінений на підписку про невиїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 15.02.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.2033*), (PI, кн.2, с.606).

Акуленко Семен Дмитрович, 1854 р.н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Полуботки, селянин. Заарештований 28.02.1920 р. за проведення контрреволюційної агітації, скерованої на підрив заходів партії. 11.05.1920 р. з-під варти звільнений. Направлений до повітвійськкомату. Реабілітований 15.02.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.2033*), (PI, кн.2, с.606).

Акуленко Сергій Ілліч, 1900 р.н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Полуботки, одноосібник. Заарештований 09.12.1932 р. За постановою «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР застосована ВМП. Розстріляний 07.05.1933 р. у м. Чернігів. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9061*), (PI, кн.2, с.606).

Богдан Іван Авксентійович, 1893 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта вища. Проживав у м. Ніжин, доцент Ніжинського педінституту. Заарештований 04.10.1937 р.

За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 19.11.1937 р. за проведення контрреволюційної діяльності ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання в УХО-Ішимському ВТТ, м. Біробіджан. Реабілітований 14.10.1955 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1366*), (*PI, кн.3, с.375*).

Бондарчук Володимир Пилипович, 1910 р.н., с. Іванків Андрушівського р-ну Житомирської обл., українець, освіта початкова. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 09.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР передбачена ВМП. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9061*), (*PI, кн.3, с.409*).

Бондарчук Пилип Єфремович, 1885 р.н., с. Іванків Бориспільського р-ну Київської обл., українець, освіта середня. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, агротехнік. Заарештований 12.03.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР застосована ВМП. Розстріляний 07.05.1933 р. у м. Чернігів. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9060*), (*PI, кн.3, с.409*).

Бойко Федір Гордійович, 1911 р.н., с. Шевченка Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Шевченка, одноосібник. Заарештований 29.01.1933 р. Заарештований 12.03.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 3 роки. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9062*), (*PI, кн.3, с.394*).

Буштрук Сила Сергійович, 1913 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації 20 сп 7 сд, червоноармієць. Заарештований 26.04.1937 р. За вироком ВТ 15 ск від 01.08.1937 р. за ст.54-10 ч. 1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. Реабілітований 27.02.1990 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.14466-п, (PI, кн.3, с.470).*

Буштрукова Наталія Давидівна, 1898 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала у с. Слабин Чернігівського р-ну, акушерка. Заарештована 10.10.1943 р. за ст. 54-1 «а» КК УРСР. 03.06.1944 р. справу припинено. Реабілітована 16.09.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4412), (PI, кн.3, с.470).*

Веклич Антон Гнатович, 1883 р.н., с. Сеньківка Бориспільського р-ну Київської обл., українець, малописьменний. Проживав у х. Шевченка (нині с. Шевченка) Чернігівського р-ну, колгоспник. Заарештований 15.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9062) (PI, кн.3, с.499).*

Веклич Роман Гнатович, 1873 р.н., с. Сеньківка Бориспільського р-ну Київської обл., українець, малописьменний. Проживав у х. Шевченка (нині с. Шевченка) Чернігівського р-ну, робітник радгоспу. Заарештований 17.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР застосована ВМП. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9061), (PI, кн.3, с.499).*

Гречка Михайло Порфирівич, 1890 р.н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, без певних занять. Заарештований 03.08.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10637*), (PI, кн.4, с.363).

Грищенко Семен Васильович, 1885 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, робітник. Заарештований 07.04.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. 15.07.1932 р. справу направлено прокурору на припинення. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 26.06.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2479*), (PI, кн.4, с.383).

Губа Михайло Тихонович, 1901 р.н., с. Олександрівка (приєднано до м. Чернігів), українець, неписьменний. Проживав у с. Халявин Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 24.01.1933 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР ув'язнений до концтабору на 5 років. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 26.01.1934 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9062*), (PI, кн.4, с.387).

Долинський Полікарп Романович, 1881 р.н., с. Роїще Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Полуботки Чернігівського р-ну, одноосібник. Заарештований 14.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 22.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1640*), (PI, кн.4, с.496).

Ємець Василь Пилипович, 1903 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, муляр у психлікарні. Заарештований 07.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у Бурейнському ВТТ. Загинув 06.02.1941 р. Реабілітований 28.07.1956 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2109*), (*PI, кн.5, с.31*).

Ємець Володимир Пилипович, 1898 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта духовна. Проживав у м. Чернігів, рахівник. Заарештований 02.11.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 15.11.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив заходів партії, застосована ВМП. Розстріляний 25.11.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 27.04.1977 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.8087*), (*PI, кн.5, с.31*).

Захарченко Василь Миколайович, 1911 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Полуботки, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 07.03.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 19.06.1967 р. Чернігівським обласним судом (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747*).

Захарченко Костянтин Іванович, 1893 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у м. Чернігів, освіта початкова, візник. Заарештований 11.12.1930 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 07.03.1931 р. висланий до Північного краю

на 3 роки. Реабілітований 15.05.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 5538*).

Захарченко Петро Костянтинович, 1913 р. н., с. Хмільниця Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Полуботки Чернігівського р-ну, освіта початкова. Візник. Заарештований 27.04.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 20.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6668*).

Захарченко Федір Йосипович, 1892 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Полуботки, освіта початкова, тесля. Заарештований 06.10.1937 р. за проведення антирадянської агітації. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 21.10.1937 р. ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 14.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8697*).

Захарченко Федір Миколайович, 1912 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець. Проживав у с. Полуботки, освіта початкова, колгоспник. Заарештований 02.02.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 19.06.1967 р. Чернігівським обласним судом (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 8733-8747*)

Зубок Андріян Семенович, 1885 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, колгоспник. Заарештований 08.09.1937 р. За постановою

«трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Покарання відбував в Амурському залізничному ВТТ. Реабілітований 25.04.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1848*), (*РІ, кн.5, с.156*).

Зубок Іван Кузьмич, 1896 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кам'янка Березнянського (нині Менського) р-ну, працював поденно. Заарештований 28.11.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.11.1937 р. за проведення контрреволюційної агітації застосована ВМП. Розстріляний 04.12.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 28.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10916*), (*РІ, кн.5, с.157*).

Зубок Іван Максимович, 1879 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кам'янка Березнянського (нині Менського) р-ну, одноосібник. Заарештований 31.12.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 07.02.1933 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Казахстану на 3 роки. Реабілітований 05.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7122*), (*РІ, кн.5, с.157*).

Зубок Олександр Терентійович, 1903 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, столяр. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 13.04.1957 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3036*), (*РІ, кн.5, с.157*).

Зубок Олександр Юхимович (1878–1937) – с. Халявин, пастух, реабілітований 1989 р.

Зубок Омелян Максимович, 1886 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 14.06.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 22.09.1937 р. за участь у діяльності контрреволюційної організації застосована ВМП. Розстріляний 01.10.1937 р. у м. Чернігів. Реабілітований 27.09.1958 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.3554*), (*РІ, кн.5, с.158*).

Зубок Терентій Семенович, 1878 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, пастух. Заарештований 17.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підриг колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 24.04.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1776*), (*РІ, кн.5, с.159*).

Зубок Феодосій Кирилович, 1908 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у м. Чернігів. Заарештований 13.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за розповсюдження провокаційних чуток, ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 15.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9848*) (*РІ, кн.5, с.159*).

Казаков Михайло Іванович, 1888 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Рід діяльності до арешту – «ответственный исполнитель по снабжению коммуна-строю». Заарештований 21.11.1937 р. За постановою Трійки при УНКВС СРСР Московської обл. від 03.12.1937 р. розстріляний 10.12.1937 р. на Бутівському полігоні НКВС під Москвою. Ре-

абілітований 17.07.1989 р. у зв'язку з відсутністю складу злочину. (*Интернет-сайт: Списки жертв политического террора в СССР*).

Кезля Микола Йосипович, 1892 р.н., с. Сиберіж Ріпкинського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, письменний, одноосібник. Заарештований 27.04.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. висланий до Північного краю на 3 роки. Реабілітований 20.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6668*), (*ШК. – 1991. – 18 квітня*).

Кезля Петро Йосипович, 1907 р.н., с. Сиберіж Чернігівського р-ну, українець, із селян-куркулів. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, неписьменний, одноосібник. Заарештований 11.05.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 20.11.1932 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки. Реабілітований 14.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 6630*), (*ШК. – 1991. – 18 квітня*).

Корж Микола Григорович, 1908 р.н., смт Короп Коропського р-ну, українець, освіта середня. Проживав у с. Халявин Чернігівського р-ну, агроном. Заарештований 21.07.1938 р. за ст. 54-11 КК УРСР. 03.03.1939 р. справу припинено. Звільнений з-під варти 14.01.1939 р. Реабілітований 15.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1236*), (*РІ, кн.5, с.464*).

Кошик Іван Корнійович, 1904 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Член ВКП(б) до 1937 р. Проживав у м. Чернігів, голова ревізійної комісії Чернігівської облради ОСОАВІАХІМу. Заарештований 15.10.1937 р.

за ст.ст. 54-7, 54-11 КК УРСР. 15.03.1939 р. справу припинено. Реабілітований 29.07.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2945*), (*PI, кн.5, с.530*).

Койдан Григорій Іванович, 1839 р.н., с. Терехівка Чернігівського р-ну, українець, із селян-середняків, с. Шевченка Чернігівського р-ну, освіта початкова, одноосібник. Заарештований 29.01.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. Заарештований. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. ув'язнений до концтабору на 10 років. За постановою «трійки» при НКВД УСРР від 16.02.1937 р. термін покарання знижено до 7 років позбавлення волі. Реабілітований 23.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9062*), (*ШК. – 1991. – 18 квітня*).

Куделя Трохим Омелянович, 1888 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, одноосібник. Заарештований 06.02.1931 р. За вироком нарсуду Чернігівського р-ну від 15.03.1931 р. за ст. 54-10 КК УСРР засуджений до позбавлення волі на 5 років, висланий за межі Чернігівської області на 5 років. Реабілітований 24.10.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15397-н*), (*PI, кн.5, с.593*).

Кузьменко Андрій Єфремович, 1901 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, голова колгоспу. Заарештований 28.10.1943 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 19.02.1944 р. за зраду Батьківщини ув'язнений до ВТТ на 10 років. Загинув 18.06.1945 р. Реабілітований 05.01.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12378*), (*PI, кн.5, с.600*).

Кузьменко Петро Герасимович, 1895 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ха-

лявин, одноосібник. Заарештований 06.06.1932 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 29.10.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР висланий до Північного краю на 3 роки. На час другого арешту – мешканець м. Чернігів, декоратор драмтеатру. Заарештований 07.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 10 років. Відбував покарання у Бурейнському залізничному ВТТ. Реабілітований 20.06.1989 р., 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2165, 9618*), (*PI, кн.5, с.600*).

Кузьменко Сергій Тимофійович, 1897 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем служби, червоноармієць. Заарештований 21.07.1943 р. За вироком ВТ головної бази ТОФ від 17.08.1943 р. за ст.ст. 58-2, 58-10 ч. 2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі на 6 років. Реабілітований 30.08.1991 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.15043-н*), (*PI, кн.5, с.605*).

Кузьменко Тихін Іванович, 1878 р.н., с. Халявин Чернігівського р-ну, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, тесля. Заарештований 22.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 01.03.1958 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1631*) (*PI, кн.5, с.606*).

Латина Сидір Дмитрович, 1878 р.н., с. Полуботки, українець, неписьменний. Проживав у с. Полуботки, селянин. Заарештований 28.02.1920 р. за співробітництво з денікінськими каральними органами. 27.03.1920 р. звільнений на підписку про невіїзд. Рішення по справі відсутнє. Реабілітований 15.02.1999 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.2033*), (*PI, кн.6, с.215*).

Латина Тимофій Григорович, 1871 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Полуботки, селянин. Заарештований 15.09.1919 р. за проведення контрреволюційної діяльності. 27.09.1919 р. справу припинено. Реабілітований 27.11.1998 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-4609, оп.1, спр.448*) (*PI, кн.6, с.215*).

Латін Віктор Тимофійович, 1909 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 3 кінап, командир взводу. Заарештований 18.07.1937 р. За вироком ВТ 2 кк КВО від 05.11.1937 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 29.01.1958 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.10038-п*), (*PI, кн.6, с.216*).

Левощич Григорій Порфірович, 1901 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, письменний. Проживав у с. Халявин, столяр. Заарештований 06.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за ст. 54-10 КК УРСР ув'язнений до ВТТ на 10 років. Реабілітований 31.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9331*), (*PI, кн.6, с.226*).

Левощич Карпо Андрійович, 1880 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у смт Ріпки Ріпкинського р-ну, рахівник. Заарештований 10.10.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 26.11.1937 р. за ст. 54-10 КК УРСР позбавлений волі на 10 років. Відбував покарання в Амурській обл., загинув 03.02.1938 р. Реабілітований 29.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1549*), (*PI, кн.6, с.226*).

Лєвошич Максим Устимович, 1890 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, тєсля. Заарештований 06.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, позбавлений волі на 10 років. Звільнений у 1945 р. Реабілітований 29.05.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.4840*), (*PI, кн.6, с.226*).

Лєвошич [Лівошич] Іван Устимович, 1901 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у м. Чернігів, одноосібник. Заарештований 06.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. за ст. 54-10 КК УРСР позбавлений волі на 10 років. Реабілітований 15.12.1962 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.5813*), (*PI, кн.6, с.226*).

Марченко Олексій Денисович, 1912 р. н., с. Полуботки Чернігівського р-ну, українець. Проживав у м. Чернігів, токар. За вироком ВТ Південно-Західної залізниці від 03.1941 р. за ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Загинув 14.11.1942 р. За ухвалою судової колегії в кримінальних справах ВС УРСР від 27.07.1982 р. справу закрито (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.10919-н*), (*PI, кн.6, с.387*).

Марцинюк Павло Павлович, 1906 р. н., Волинська обл., українець, освіта початкова. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, робітник. Заарештований 09.12.1932 р. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР застосована ВМП. Розстріляний 07.05.1933 р. у м. Чернігів. Реабілітований 23.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.9060*), (*PI, кн.6, с.386*).

Меньшиков Олексій Тимофійович, 1863 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта вища. Проживав у м. Чернігів, військовий слідчий. Заарештований 17.06.1920 р. За постановою Чернігівського губЧК від 15.07.1920 р. за службу в денікінській варті направлений до землеробської ремісничої виправної колонії на 3 роки. За постановою Чернігівської губЧК від 16.11.1920 р. за амністією звільнений достроково. Реабілітований 20.12.1984 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12210*), (*РІ, кн.6, с.419*).

Мехед Григорій Ілліч, 1894 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта вища. Проживав у м. Чернігів, науковий працівник. Заарештований 21.07.1935 р. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. 10.04.1936 р. справу припинено. Реабілітований 22.01.1997 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1009*), (*РІ, кн.6, с.421*).

Мехед Іван Мойсейович, 1875 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, конюх. Заарештований 21.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 29.09.1937 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої на підрив колгоспного будівництва, ув'язнений до ВТТ на 8 років. Реабілітований 27.07.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1961*), (*РІ, кн.6, с.422*).

Мишук Іван Васильович, 1877 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у м. Чернігів, тесля. Заарештований 07.09.1937 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській обл. від 17.09.1937 р. за проведення антиколгоспної агітації ув'язнений до концтабору на 8 років. Реабілітований 14.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.1892*), (*РІ, кн.6, с.444*).

Отлєв Михайло Романович, 1900 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Халявин, колгоспник. Заарештований 19.10.1943 р. За постановою особливої наради при НКВД СРСР від 19.02.1944 р. за ст.58-1 «а» КК РРФСР ув'язнений до ВТТ на 10 років. Загинув 20.08.1944 р. Реабілітований 05.01.1996 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.12378*), (*РІ, кн.6, с.639*).

Першко Євграф Назарович, 1878 р. н., с. Левків Житомирського р-ну Житомирської обл., українець. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну, освіта початкова, чорноробочий. Заарештований 15.12.1932 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 29.04.1933 р. застосована ВМП. Реабілітований 23.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою. Помер 07.05.1933 р. у м. Чернігів (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9060*)

Ріпка Хома Якимович (1866–1933), – с. Шевченка, селянин, реабілітований 1989 р. (*ШК. – 1991. – 25 квітня*).

Трухан Максим Павлович (1889–1930), – с. Халявин, одноосібник, реабілітований 1989 р.

Харчук Іван Якович, 1897 р. н., с. Іванків Житомирської обл., українець, із селян-середняків. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну Чернігівської обл., освіта початкова, колгоспник. Заарештований 27.01.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки умовно. Реабілітований 23.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9062*), (*ШК. – 1991. – 27 квітня*).

Харчук Олександр Якович, 1889 р. н., с. Іванків Житомирської обл., українець, із селян-середняків. Проживав у с. Шевченка Чернігівського р-ну Чернігівської обл., освіта початкова, одноосібник. Заарештований 13.01.1933 р. за ст.ст. 54-2, 54-11 КК УСРР. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 02.04.1933 р. ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 23.08.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 9062*), (ШК. – 1991. – 27 квітня).

Чечотка Гаврило Володимирович, 1893 р. н., с. Бакланова Муравійка Олишівського (нині Куликівського) р-ну, українець. Проживав у с. Полуботки Чернігівського р-ну, освіта початкова, священик. Заарештований 20.12.1932 р. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 23.03.1933 р. ув'язнений до концтабору на 3 роки. Реабілітований 27.06.1989 р. Чернігівською обласною прокуратурою (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 7656*), (ШК. – 1991. – 27 квітня).

Шляховий Марк Андрійович, 1885 р. н., с. Халявин Чернігівського р-ну, українець, із селян. Проживав у с. Халявин, малописьменний, тесля. Заарештований 30.10.1931 р. за ст. 54-11 КК УСРР. Заарештований 05.02.1933 р. за ст. 54-11 КК УСРР 05.02.1932 р. справу припинено. За постановою судової «трійки» при Колегії ГПУ УСРР від 15.05.1933 р. ув'язнений до концтабору на 5 років. Реабілітований 25.11.1996 р. Чернігівською обласною прокуратурою, 22.04.1961 р. Президією Чернігівського обласного суду (*Держархів Чернігівської області, ф. Р-8840, оп.3, спр. 851, 8733-8747*)

Долі репресованих мешканців Халявинської сільської ради

Долинський Полікарп Романович народився в 1881 році в с. Роїще Чернігівського району. Згодом переїхав жити до с. Полуботки, працював візником у м. Чернігів. У 1931 році був розкуркулений. У фонди держави було відібрано 15 десятин землі, 2 коней, корову і кілька свиней і овець.

14 вересня 1937 року його було арештовано (хоч ордер був виданий тільки 16 вересня) та звинувачено в антирадянській агітації. Свідок Ку...ко із Роїща показав: «Я лично слышал когда Долинский высмеивал колхозников говоря: «Я раскулачен, но живу лучше вашего, а вашей жизни я совсем не завидую, она далеко хуже моей жизни. Ваша равна бывшим крепостным». В 1937 году он умышленно распускал слухи о падении советской власти, вел вербовку выхода колхозников из колхоза. Говорил, что если колхозов не будет, то украинцы будут жить лучше» [1].

Слідство тривало недовго. Вже 21 жовтня 1937 року був винесений вирок – 10 років ув'язнення у виправних трудових таборах.

Як склалася доля Полікарпа Романовича, на жаль, не відомо. Тільки 25 серпня 1989 року його дочка Анастасія отримала лист в якому зазначалося, що її батько Долинський Полікарп Романович реабілітований.

1. ДАЧО, ф. Р-8840, оп.3, спр.1640, арк. 9.

Гречко Михайло Порфирович народився 03 вересня 1890 року в хуторі Шевченка, Полуботківської сільської ради. Згідно з довідки-характеристики, виданої сільською радою, до революції він мав: 17 гектарів землі, 3 коней, 2 корови, 15 голів дрібної худоби, крупорушку, пшонодерку, хату, сіни, комору, клуню [1]. В 1919 році в нього відібрали частину землі для потреб новоствореної радянської влади. В 1932 році його розкуркулили і засудили до 3 років в'язниці за антирадянську агітацію.

Вийшовши з ув'язнення, він не припинив боротися за свою правду. Уже 02 серпня 1937 року його арештовують за антирадянську діяльність. Голова сільської ради засвідчив, що Гречко відмовився здавати м'ясо державі, зв'язався з денікінцями і агітує проти радянської влади [2].

Почався пошук свідків по справі. Свідок Ма...о показав, що Гречко склав списки колгоспних активістів і передав денікінцям і брав участь у звірствах банд отаманів. Свідок Та...й показує: «Гречко говорив, что дурак будет тот, кто пойдет в колхоз и отдаст свой скот, а я свой скот порежу сам. Также говорил, что Конституция разрешает частную собственность, а почему мне не возвращают моего имущества. Отсюда вывод, что Конституция только на бумаге. Как не старайтесь, а придет такое время, что вы разбежитесь как рудые мыши. Не всегда же вам раскулачивать» [3].

Вирок був нелегкий – 10 років виправних трудових таборів.

Дружина Михайла Порфириовича Марфа Кузьмівна кілька років добивалася перегляду справи чоловіка. Але померла не дочекавшись. Реабілітували його посмертно 21 серпня 1989 року.

1. ДАЧО, Ф.Р-8840, оп.3,спр.10637, с. 4

2. Там само, арк. 8-9.

3. Там само, арк. 24.

Шляховий Марк Андрійович народився у 1885 року в с. Халявин, де і проживав до 1930 року. Працював столярем. У 1926 році за пропозицією Чернігівського борошномельного кооперативу та за допомогою Халявинської бідняцької кредитної спілки спільно з Буштруком Федором, Буштруком Григорієм, Ємецем Пилипом, Зубком Терентієм побудував у Халявині млин, при якому працював мельником.

У 1930 році відмовився вступати в колгосп. Млин розділили на 5 частин і кожному обложили твердим податком. За кілька тижнів всіх розкуркулили.

Марк Андрійович виїхав з родиною до Чернігова, де влаштувався працювати на макаронну фабрику.

У 1933 році його арештували. За п'ять місяців, які він сидів у в'язниці, його жодного разу не викликали на допит, звинувачень не висунули. Він сам написав заяву з проханням викликати на допит і пояснити причину його ув'язнення. Слідчий почав вмовляти Шляхового поступитися своїми принципами і йти в колгосп. Останній категорично відмовився. За два тижні Марка Андрійовича разом з кількома десятками інших вивезли на станцію Чернігів. Слідчий пояснив, що всі вони злочинці і отримали терміни покарання від 3 до 5 років (кому скільки, конкретно не повідомлялося). Всіх повантажили в ешелони і вивезли у Кемеровську область у виправні табори.

З ув'язнення Марк Андрійович не повернувся. У 1960 році його племінник Лисиця Сергій Піменович написав заяву в Чернігівську обласну прокуратуру з проханням переглянути справу дядька. Заяву задовольнили, і 22 квітня 1965 року Шляхового М. А. реабілітували.

Зубок Андріан Семенович народився 04 травня 1885 року в с. Халявин. До встановлення більшовицької влади чоловік встиг створити сім'ю (дружина Єфросинія, троє синів і дочка) та зібрати чималеньке господарство (25 десятин землі, 4 коней, 2 корови, 15 овець, 5 свиней, молотилка, 2 хати, 2 сараї, 2 клуні, дрібний сільськогосподарський реманент).

У 1932 році його розкуркулили і приговорили до висилки, але від пазурів радянської влади він тоді втік.

Але 05 вересня 1937 році його арештували за звинуваченням у антирадянській діяльності. Свідки Го...о, Ол...о, Тр...н, То...с свідчать: «Зубок говорив, що смотрите у нас комуністов выбрасывают из партии, а они думали, что будут панствовать. Скоро их и колхозников повыгоняют из села... Новая Конституция нам дала права, теперь уже раскулачивает не будут и мы будем жить так как жили прежде. А вы дошли и будетедохнуть».

Зачем работать в колхозе и на кого мы в колхозе работаем, все равно ничего не получим. Раньше при царе если поработаешь, то тебе сразу оплатят, а тут жди дадут или нет» [1].

За 5 днів (10 вересня 1937 року) йому винесли вирок – 10 років виправних трудових таборів.

Андріан Семенович писав скарги в різні інстанції з вимогою переглянути його справу. Але всі його заяви залишали без розгляду.

Відомо, що він прибув до виправного табору на Амурі 16 листопада 1937 року. Його призначили у столярський барак. Перед війною направили в м. Лінкерань, де він повинен був будувати дорогу до Баку. І тут сліди Андріана Семеновича зникли. Його донька кілька разів писала заяви на пошук батька. Їй відповідали, що шукають, але так і не знайшли. Тільки у 1989 році прийшла довідка про посмертну реабілітацію.

1. ДАЧО, ф.Р-8840, оп.3, спр.1848, арк. 2

Захарченко Федір Йосипович народився 1892 року в с. Полуботки. Працював теслею. Мав пристойне господарство: 40 десятин землі, 8 коней, 4 корови, 40 голів дрібної худоби, 2 хати через сіни, хлів на 50 метрів, клуня, молотарка, віялка.

Перші неприємності у чоловіка почалися в 1919 році, коли його звинуватили у зв'язках з денікінцями. Він твердив, що примусово був візником у армії білогвардійського генерала і то тільки 2 місяці. Але все одно потрапив під контроль радянської влади.

У жовтні 1937 року його арештували за проведення антирадянської діяльності. Свідок Ак...о показав, що Захарченко говорив наступне: «В колхозе нет никакого толку и не будет, потому что в одной семье трудно жить, а при советской власти хотят, чтобы хорошо жилось в колхозе... В колхоз идут одни дураки. Советская власть вас обманывает на каждом шагу...Я хотя и раскулачен, но работаю плотником. Зарабатываю себе на жизнь, а все же не получаю пайков как вы дураки» [1].

Розправа була скорою. Через тиждень після арешту винесли вирок – 10 років виправних трудових таборів. Покарання відбував в Піденному таборі НКВС, с. Заудинська Східно-Сибірської залізної дороги. У 1940 і 1941 роках писав скарги з проханням переглянути його справу, але їх залишили без розгляду. Реабілітували його посмертно у 1989 році.

1. ДАЧО, Ф.Р-8840, оп.3, спр.8697, с.10

Кузьменко Петро Герасимович народився в с. Халявин у 1895 році. До 1932 року встиг одружитися, народити двох доньок та завести своє власне господарство: млин-вітряк, молотарку, віялку, сушарку, 5 голів корів, 25 гектарів землі.

Коли радянська влада почала колективізацію, Петро відмовився вступати в колгосп і був розкуркулений у 1930 році. Але це не змусило його боятися. Він активно підбурював людей проти колгоспів. За це був арештований 06 червня 1932 року. Приводом до арешту став той факт, що брат Петра Герасимовича служив вартовим у гетьмана Скоропадського, а самого Петра звинувачували у зв'язках з Денікіним. До того ж свідок Б...к засвідчив, що Кузьменко П. Г. говорив: «Если не сидел без еды, то иди в колхоз – поголодаешь... В колхоз идти не надо, так как колхоз – это то же рабство, и кто вступает в колхоз, то у него заберут все имущество, а он будет работать для других, а сам не будет иметь ничего и будет умирать с голоду» [1].

Уже 22 липня 1932 року був винесений вирок – 3 роки висилки в Північний край.

У 1937 році на Петра заводять нову справу. Сільська рада подає документи, що Кузьменко П. Г. скоріше за все втік з табору, хоча підтверджень цьому немає. Додатково сільрада свідчить, що колишній в'язень не розкався і продовжує свою антиколгоспну агітацію. «Ну – что наработались на земле? Где же ваш хлеб, что вы сеяли, почему не продаете?.. В Польше крестьяне живут лучше, чем в СССР. В газетах пишут, что они живут

плохо, но это не верно. Там все достаточно дешево, а в СССР достать ничего нельзя» [2]. За ці слова чоловіка арештували 7 вересня 1937 року і засудили до 10 років виправних таборів. Він тричі подавав заяви на перегляд його справи, але йому категорично відмовили. Так само відмовили його дружині і доньці. 4 липня 1956 року Петро Герасимович написав чергову заяву на перегляд справи у Верховну Раду СРСР на ім'я Клементя Ворошилова, але йому відповіли, що він засуджений правильно. Реабілітували чоловіка посмертно у 1989 році.

1. ДАЧО, Ф.Р-8840, оп.3, спр. 2165, 9618, арк.4.

2. Там само, арк.1-2

Левощич Григорій Порфирович народився 06 червня 1901 року в с. Халявин в родині заможних селян. До революції родина мала в своєму володінні: 60 га землі, великий будинок, кілька сараїв, 2 клуні, 5-6 коней, молотарку і віялку. Відомо, що у 1918 році Порфирій Левощич (батько Григорія) їздив у Київ на вибори гетьмана Скоропадського. Після цього сім'я опинилася під наглядом чекістів. У 1930 році родину розкуркулили і засудили до примусової висилки в північні краї, але Левощичі встигли втекти, тому виселені не були. Після цього родина оселилася в Чернігові, по вулиці 1 травня, 32 В. Григорій влаштувався на роботу теслею. З того і жили.

06 вересня 1937 року було винесено постанову про арешт Левощича Григорія Порфировича, якого звинуватили в антиколгоспній агітації. Свідки показали, що звинувачений говорив наступне: «Колхозы построены для обмана крестьян, с целью забрать от крестьян имущество. В колхозах жить невозможно... Колхозы колхознику ничего не дают и они скоро будут уничтожены» [1].

13 вересня вже було винесено вирок – 10 років виправних таборів. Покарання він відбував у Бурейнському ВТТ. За 1939-1940 роки Григорій подав три скарги з вимогою переглянути його справу. Але всі вони були залишені без розгляду.

07 вересня 1946 року Григорія Порфировича звільнили достроково за гарну роботу і поведінку. Після звільнення він оселився в м. Майкоп, Краснодарського краю.

20 червня 1957 року він написав листа Ворошилову з вимогою переглянути його справу. В листі він указав, що сидів 10 років невідомо за що, бо на допити його тоді не водили, нічого не пояснили. Тільки перед звільненням він дізнався, за що відбув покарання. Його скаргу залишили без уваги.

Реабілітували Лєвошича Г. П. тільки у 1989 році.

1. ДАЧО, ф.Р-8840, оп.3, спр. 9331, арк. 5

Марченко Олексій Денисович народився 1912 року в с. Полуботки. Про його особисте життя до арешту нічого не відомо.

24 червня 1941 року він зник. Його дружина Тетяна Олексіївна забила на сполох. Виявилось, що її чоловік – арештований за антирадянські розмови. Слідство «встановило», що 24 червня 1941 року, перебуваючи на роботі в цеху депо станції Чернігів, Марченко О. Д. виступав з антирадянськими гаслами. За це отримав 10 років в'язниці з повною конфіскацією майна без права касації.

Дружина з'ясувала, що того дня її чоловік полаявся з продавцем магазину у депо Г...ном (не поділили оселедці, і це переросло в сварку). Останній пригрозив Марченку. Скоро Олексія Денисовича забрали прямо з роботи. Коли дружина запитала: «За що?», – їй відповіли – «За язик». Свідки Ка...н, Га...т, Со...в, Ви...в «підтвердили антирадянську діяльність чоловіка».

Марченко О. Д. помер у ув'язненні 14 листопада 1942 року. Офіційна причина смерті – цинга, діарея.

У 1982 році Марченко Тетяна Олексіївна написала нову заяву на перегляд справи її чоловіка. Були допитані працівники Чернігівського депо. Вони повідомили, що нічого крамольного від покійного Олексія Денисовича не чули. 24 червня 1982 року Марченка О. Д. реабілітували посмертно.

Кузьменко Сергій Тимофійович, 1897 року народження, уродженець с. Халявин, був арештований 17 липня 1943 року за антирадянську агітацію в лавах більшовицької армії. Свідки показали, що 24 травня 1943 року, перебуваючи в казармі особистого складу РК ВМФ при Тихоокеанському флотському екіпажі на заводі 202, чоловік сказав: «В РККА бардак. Нет порядка. Нас считают за собак, работать заставляют, а кормить – как придется». Побачивши солдатка в постолах, сказав: «Вот видите в чем обут, это наш Советский Союз догоняет Америку. Смешно говорить, Америка – технически оснащенная, богатая страна. Там всего имеется в достаточном количестве. Даже нас Америка кормит, а нам говорят, что мы Америку догоняем. Где там нам ее догнать в лаптях... Ленин вел хитрую политику во время революции – обещал все крестьянам. А если б знали тогда крестьяне, что будет такая жизнь и колхозы, то никогда бы не поддерживали советскую власть и она бы не была установлена... У меня тоже дома есть тома Ленина. Я их все прочитал и сделал вывод, что там почти половина брехни, одни красные слова, которые никому не нужны» [1].

Вирок був винесений 17 серпня 1943 року – 6 років виправних трудових таборів з позбавленням політичних прав на 3 роки, без конфіскації майна (через його відсутність).

Відомо, що після арешту родина Сергія Тимофійовича оселилася в с. Корнилівка Акучинського району, Приморського краю.

Кузьменко С. Т. посмертно реабілітувала прокуратура м. Владивосток 30 серпня 1991 року.

1. ГДА СБУ, м. Чернігів, – спр.15043-н, арк. 1,15, 29

Сивки

Бабичев Григорій Кузьмич, 1886 р.н., с. Сивки Чернігівської губ., росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Колгоспне Карагандинської обл., колгоспник. Заарештований 27.09.1932 р. ОВ ДПУ Казахстану. За постановою Трійки ПП ОДПУ Казахстану від 10.07.1934 р. за ст.ст. 58-7, 58-10, 58-11 КК РРФСР ув'язнений до ВТТ на 3 роки. Реабілітований 19.05.1989 р. Прокуратурою Карагандинської обл. (*Интернет-сайт: Списки жертв политического террора в СССР*)

Ващенко Іван Данилович, 1908 р. н., с. Сивки Михайло-Коцюбинського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації 9 роти 3 б 358 сп 164 сд, червоноармієць. Заарештований 01.03.1940 р. За вироком ВТ Ленінградського ВО від 20.03.1940 р. за ст. 58-10 з санкції ст. 54-2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 7 років. Реабілітований 11.11.1995 р.

(*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17301-п*), (PI, кн.3, с.493).

Вергун Ісак Дмитрович, 1898 р.н., с. Сивки Михайло-Коцюбинського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Сивки, робітник, завідувач пункту «Плодоовощ». Заарештований 19.03.1938 р. За постановою «трійки» при УНКВД по Чернігівській області від 25.04.1938 р. за проведення антирадянської агітації, скерованої проти заходів радянської влади, передбачена ВМП. Реабілітований 31.08.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.10291*), (PI, кн.3, с.506).

Вишневський Денис Данилович, 1901 р.н., с. Сивки Чернігівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав за місцем дислокації 9 роти 3 б 358 сп 164 сд, червоноармієць. Заарештований 01.03.1940 р. За вироком ВТ Ленінградського ВО

від 14.03.1940 р. за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 7 років. Реабілітований 15.11.1995 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.17306-п), (PI, кн.3, с.521).*

Гашенін Феодосій Єлизарович, 1910 р.н., с. Сивки Остерського р-ну, українець, освіта середня. Проживав за місцем дислокації 58 артполку, курсант. Заарештований 19.07.1933 р. За постановою особливої наради при Колегії ГПУ УСРР від 21.09.1933 р. за ст. 54-14 КК УСРР висланий до Західно-Сибірського краю на 3 роки. Реабілітований 16.06.1989 р. (*Держархів Чернігівської області, ф.Р-8840, оп.3, спр.7603), (PI, кн.4, с.276).*

Кравченко Петро Денисович, 1912 р.н., с. Сивки Михайло-Коцюбинського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Прогрес Козелецького р-ну, робітник. Заарештований 09.03.1935 р. За вироком спецколегії Чернігівського облсуду від 27.06.1935 р. за ст. 54-10 ч.1 КК УСРР засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 5 років. За ухвалою ВС УСРР від 26.07.1935 р. вирок змінено, засуджений до позбавлення волі на 2 роки. Реабілітований 14.07.1992 р. (*ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.1801-п), (PI, кн.5, с.542).*

Навозенко (Навоєнко) Федір Петрович, народився у с. Сивки Чернігівського р-ну Чернігівської обл., неписьменний. Проживав у селищі Пушкіно Каркалинського р-ну Карагандинської обл., колгоспник. Заарештований 04.01.1938 р. УНКВС Карагандинської обл., застосовано ВМП. Реабілітований 30.12.1957 р. Карагандинським облсудом у зв'язку з відсутністю складу злочину.

(Інтернет-сайт: Списки жертв політичного терору в ССРСР)

Навозенко Степан Максимович, 1903 р.н., с. Сивки Остерського р-ну Чернігівської обл., неписьменний. Проживав у

с. Калинівка Хобдинського р-ну Актюбинської обл., колгоспник. Заарештований 08.02.1952 р. Актюбинським УМДБ за ст. 58-10 КК РРФСР. Ув'язнений на 10 р. до ВТТ. Реабілітований 29.08.1989 р. Верховним судом КазРСР у зв'язку з відсутністю складу злочину.

(Інтернет-сайт: Списки жертв політичного терору в ССРСР)

Навозенко Яків Макарович, народився у с. Сивки Остерського р-ну Чернігівської обл., освіта початкова. Проживав у смт Калиновськ Хобдинського р-ну Актюбинської обл., колгоспник. Заарештований 14.11.1937 р. Хобдинським РВ НКВС за ст.ст. 58-8, 58-10 КК РРФСР. Ув'язнений на 10 р. до ВТТ. Реабілітований 16.09.1960 р. Актюбинським облсудом у зв'язку з відсутністю складу злочину.

(Інтернет-сайт: Списки жертв політичного терору в ССРСР)

Навозенко Федір Павлович, 1900 р.н., с. Сивки Михайло-Кюцюбинського р-ну, написьменний. Проживав за місцем дислокації 1 б 915 сп 246 сд, червоноармієць. Заарештований 18.10.1942 р. За вироком ВТ 246 сд від 28.10.1942 р. за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР засуджений до позбавлення волі на 6 років. Реабілітований 30.05.1995 р. *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр.16992-н), (РІ. кн.6, с.513).*

Руденко Петро Савелійович, 1891 р.н., с. Сивки Михайло-Коцюбинського (нині Чернігівського) р-ну, українець, із селян-середняків. Проживав за місцем дислокації 138 ПАХ 29 А, малописьменний, червоноармієць. Заарештований 15.06.1942 р. за ст. 58-10 ч. 2 з санкції ст. 58-2 КК РРФСР. За вироком ВТ 29 А від 22.07.1942 р. засуджений до позбавлення волі у ВТТ на 10 років. Реабілітований 01.12.1989 р. ВТ МВО *(ГДА СБ України, м. Чернігів. – Спр. 786-н), (ШК. – 1990. – 1 грудня).*

**По архівних матеріалах репресованих із села Сивки.
(с. Сивки до 1923 р. входило у склад Остерського повіту.
З 1923-1962 років – спочатку Козлянського до 1935 року,
а потім Михайло-Коцюбинського району.
З 1962 і до виселення села у 1967-1970 роках –
Чернігівського району)**

Кравченко Петро Денисович, 1912 р. н., уроженець с. Сивки, у 1935 році працював на заробітках молодшим свинарем у радгоспі «Х-ї річниці Жовтня» в с. Прогрес Козелецького району.

в пресуденціях, предусмотренных ст. 54-10 УК, имеет, что произведенным следствием лейбовыми установлено что КРАВЧЕНКО П.Д., в выходной день, в обморок над своей койкой поземкался перем глаза и произвел надписи на лбах крестами т.т. СТАШИНУ, КОГАНОВИЧУ и ПОСТНШЕВУ на портретах газет и плакатах, в присутствии других т.т. КОВАЛЕНКО и НЕСИНА мотивируя тем, чтобы они не ушли меня, что я укрываюсь от работы !

У цій постанові про обвинувачення Кравченка П. Д. йдеться про те, що він повиколовав очі на фотографіях у газеті керівникам держави, щоб вони не бачили, як він ховається від роботи у вихідний день. Тоді запитання: «Мабуть, і у вихідний день його примушували працювати?» Виходить те, що порча фотографій – це контрреволюційний злочин, а те, що його примушували важко працювати без вихідних – ні.

Крім наведеного вище, заяву (донос) на Кравченка П. Д. написав учень, який разом із своїми ровесниками (їм було по 14 років – практично діти) свідчили про це на суді. Спочатку спецколегія Чернігівського облсуду присудила Кравченку П. Д. позбавлення волі на 5 років, потім по касаційній скарзі скоротили до 2-х років позбавлення волі.

У 1944 році Кравченко П. Д. пішов на фронт захищати Батьківщину. У нерівному бою знищив 16 гітлерівців та загинув смертю хоробрих. Посмертно нагороджений орденом «Отечественной войны» I ст.

Все графы заполнять полностью

НАГРАДНОЙ ЛИСТ

1. Фамилия, имя, отчество К Р А В Ч Е Н К О Петр Денисович
2. Звание Гв. Красноармеец 3. Сержант 1-го Стрелкового Батальона, 200 Гвар-
дейского Стрелкового Полка, 68 Гвард. Стр. Проскур. Краснознам. Дивизии.
Представляется к Ордену "Отечественной войны 1-й степени"
4. Год рождения 1912 5. Национальность Русский 6. Партийность Беспартийный
7. Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и в Отечественной войне
(где, когда) с 19.2.45 3 украинский фронт.
8. Имеет ли ранения и контузы Ранений контузов не имел.
9. С какого времени в Красной Армии с 1944 года.
10. Каким РВК призван Михайлово-Кочубинским РВК Черниговской области.
11. Чем ранее награжден (за какие отличия) Наград не имел.
12. Постоянный домашний адрес представляемого к награждению и адрес его семьи _____

1. Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуг

6.3.45 в районе Знаменск населенного пункта Шапонья, во время отражения контратак численно превосходящих сил пехоты и танков противника тов. Кравченко подпустил пехоту противника на близкое расстояние и меткими очередями в упор расстрелял до 16 немецких солдат. Продолжая неравный бой тов. Кравченко погиб смертью храбрых.

Посмертно достоин Правительственной награды ордена "Отечественной войны 1-й степени"

 Командир 200 Гв.СП.
Гвардии Майор *Минин* (ПАНИН)-
11.3.45 года.

Ми завжди будемо пам'ятати та схилати голову перед мужністю нашого земляка Кравченка Петра Денисовича, якого не злавав страшний комуністичний режим, а у той період, коли Батьківщина була у небезпеці, віддав своє життя.

Кравченко П. Д. був реабілітований 14.07.1992 року.

Гашенін Феодосій Єлізарович, 1910 р. н., с. Сивки Остерського району.

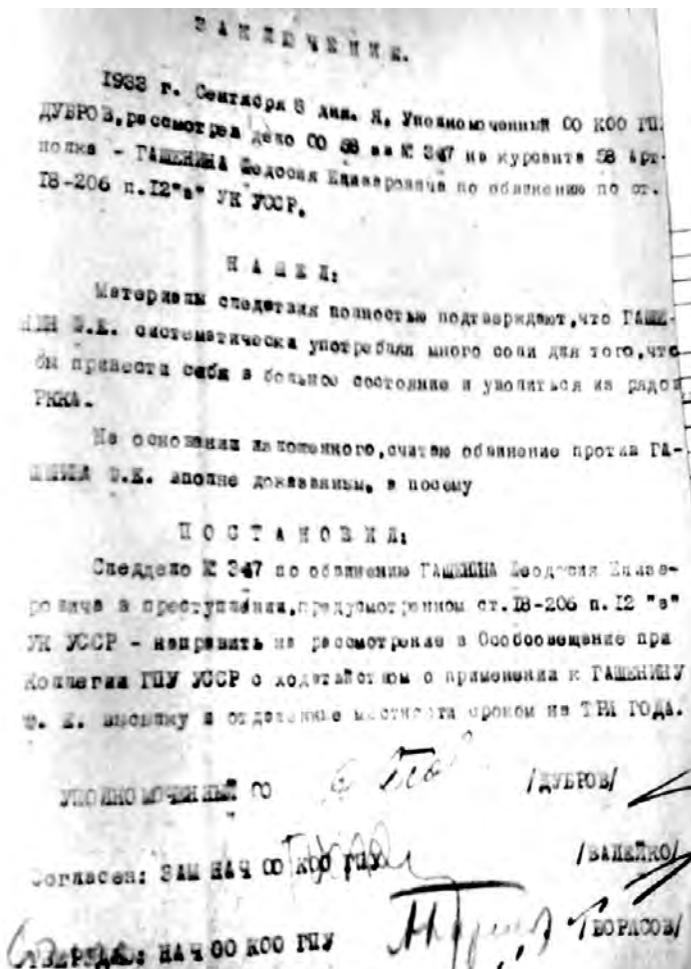
Мені не давала спокою загадка, хто такий Гашенін? Адже людей із таким прізвищем у с. Сивках ніхто із старожилів не міг пригадати. Розгадку я знайшов у матеріалах його кримінальної справи. Батько Гашеніна Ф. Є. був служителем релігійного культу. З 1907 по 1917 рік служив дяком при Сивківській Михайлівській церкві. Цей період він із сім'єю проживав у Сивках у так званих попівських хатах. Потім сім'я Гашеніних виїхала із Сивок за новим місцем призначення його батька у с. Лихачів Носівського району. Сім'я Гашеніних мала п'ятеро дітей, Феодосій був третьою дитиною. Його батько часто змінював місця релігійного служіння: Сивки, Лихачів, Талалаївка (Ніж. р-ну), Мрин, Лісні Хутори біля Носівки. У 1922 році він був посвячений у сан священника.

Феодосій здобув середню освіту, а з 1928 року рік навчався у педагогічному технікумі, потім працював робітником на різних заводах, а також і на залізниці. Мабуть, за належність до сім'ї служителя культу він був відрахований. У 1931 році після закінчення у Києві курсів радіомеханіків його направили у м. Чигирин Черкаської обл., де і був призваний до лав Червоної Армії.

Проходячи службу курсантом у школі 58 артполку Гашенін Ф. Є. висловлювався про те, що у армії годують гірше, ніж дома та недостатньо видають цукру, у зв'язку з чим він іноді чай пив із сіллю. У їжу також він добавляв сіль, щоб хоч трохи було смачніше. Вбачаючи те, що сіль може впливати на стан здоров'я, то це представником НКВД було розцінено як «членовредительство» та намір звільнення із Червоної Армії. Хоча Гашенін Ф. Є. своєї провини у цьому не визнавав і по стану його здоров'я міг продовжувати службу в РККА, його позбавили волі на три роки з відбуванням покарання у ЗАПСИБКРАї. Соціальний стан «син попа», який значився у його справі, був обтяжуючою обставиною.

Таке безглуздя, яке творилось на той час, свідчило про те, що

вислів: «Был бы человек, а статью ему пришьем» – мав місце.

Під час Другої світової війни Гашенін Ф. Є. воював у складі 94 гаубичної артилерійської бригади. Був поранений, за хоробрість отримав державну нагороду – медаль «За отвагу».

Гашенін Феодосій Єлізарович

Дата народження __.__.1910

Місце народження – Українська РСР, Чернігівська обл., Остерський р-н, с. Сивки

Місце призову – Томський РВК, Новосибирская обл., Томський р-н

Дата вступу на службу __.__.1944

Архів – ЦАМО

Картотека – Картотека нагороджень

Розташування документа – шафа 19, ящик 23

Наказ підрозділу про нагородження медаллю «За відвагу»

№: 36/н від: 01.06.1945

Виданий: ВС 8 А

Архів: ЦАМО

Фонд: 33

Опис: 686196

Од. зберігання: 6238

№ запису: 29615288

Бойовий товариш
Феодосія Єлізаровича

Разводило - эксплуататор на артиллерийской
пушечной бригаде Кудузова бригады - нахо-
дится на изломе в изломанном во-
штате ж СТОС.

Гашенін Ф.Є. був реабілітований 16.06.1989 року .

Вергун Ісак Дмитрович, 1898 р. н., уродженець хутора Василева Гута Сивківської сільської ради, був заарештований у 1938 році за спротив радянській владі у вигляді антирадянської агітації за розвал колгоспу.

Вергун І. Д. разом з дружиною Анною Захарівною мав чотирьох доньок та престарілу матір Марфу Григорівну 92 років. У 1928 році був розкуркулений так, як сім'я мала три гектари зем-

лі, 10 гектарів лісу, 5 коней, 6 корів, дрібного скоту 30 одиниць, вітряний млин, використовував найманих робітників.

Під час революції добровільно служив у Миколаївському полку. Після розгрому Петлюри вступив до банди Кузнецова, за що у 1924 році був засуджений до 5 років позбавлення волі. Під час колективізації у 1932 році разом із Піпкуном Потапом із Василевої Гути організував «збройне повстання», за що також був засуджений до 5 років позбавлення волі.

Незважаючи на те, що Вергун І. Д. відбув два покарання і тим самим спокутував свою провину, радянській владі здалося, що це замало і у період репресій знову заарештували його нібито за контрреволюційну агітацію проти колгоспу. Рішенням «Трійки» при Чернігівському облуправлінні НКВС України від 25 квітня 1938 його засудили до страти із конфіскацією майна.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 66
Тройки при Черниговском Облуправлении НКВД УССР от 25. Апрель 1938 г.

Имя: ВЕРГУН Иосиф Дмитриевич

Дело № 80/673 М-Коцюбинского РО НКВД по обвин. ВЕРГУНА Иосифа Дмитриевича, 1898 г. рож. урож. и жит. с. Сивки, М-Коцюбинского р-на, укр., б. кулака, в прошлом петлюровца, подполковника, не судимого, до ареста чернорабочий «Коммунаба».

Обвин. в том, что проводил резкую а/с агитацию среди населения, направленную против мероприятий Партии и Правительства, вызывая пораженческие настроения.

РАССРЕДИТЬ.
Лично принадлежащее ему имущество - конфисковать.

Верно: Секретарь Тройки

ЧАСТО ВЖИВАНІ ТЕРМІНИ

Антирадянська агітація і пропаганда – автор найраннішої редакції – «контрреволюційна агітація і пропаганда» – В. І. Ленін). У радянському законодавстві сталінської епохи – одне з найчастіших звинувачень, які висувались щодо осіб, заарештованих за політичними мотивами. У післясталінський період це звинувачення стає основним; у 1956–1986 рр. переважна більшість політичних в'язнів була засуджена саме за ААіП.

Арешт за I чи II категоріями – відповідно до наказу від 31.07.1937 р. № 00447 НКВС СРСР «Про операції щодо репресій колишніх куркулів, кримінальних елементів та інших антирадянських елементів» у залежності від ступеня загрози осіб, що підлягали арешту, було поділено на дві категорії та зареєстровано на місцевому рівні. До першої категорії слід було записати «найбільш ворожих» куркулів та злочинців – їх слід було засудити на смерть та розстріляти. До другої категорії слід було записати «менш активних, але ворожих» – їх слід було депортувати (ув'язнити у тюрмах або таборах на термін від восьми до десяти років).

БУПР (рос. *ДОПР*) – скорочення від «будинки примусових робіт», назва місць попереднього ув'язнення в радянські часи, переважно в першій половині ХХ ст. БУПРи були широко «представлені» і в Україні. В них не тільки утримували ув'язнених, але й проводили розстріли, особливо в часи боротьби з українськими рухами в період 1920–1930-х років.

В Україні з 1961 до 1986 за цими звинуваченнями було засуджено кілька сотень осіб.

Виправданий – у кримінальному провадженні є обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Виправно-трудоий табір (ВТТ) – вид пенітенціарної установи, що існував в СРСР.

Всеукраїнський союз земельних власників (рос. *Союз земельных собственников*) — консервативно-монархічна організація, постала в Україні навесні 1917 з ініціативи Михайла Коваленка. Об'єднувала середніх і великих землевласників; це були переважно чужинці, які ставилися негативно до ідеї української державности. Разом з Українською Демократично-Хліборобською Партією Союз земельних власників організував 29 квітня 1918 у Києві Хліборобський Конгрес, на якому проголошено П. Скоропадського гетьманом. У кінці жовтня 1918 Союз земельних власників розпався на дрібних і середніх хліборобів на чолі з Миколою Коваленком, що обороняли незалежність України, та великих землевласників, які вимагали федерації з Росією (І. Дусан, Д. Ф. Гейден, Ненароховов). Союз земельних власників припинив існування по поваленні гетьманського уряду.

З 1 січня 1997 року ВТТ були перейменовані у виправні колонії (ВК).

Заслання – уживаний до ХХ століття включно засіб кримінального покарання, що передбачав виведення засудженого з місця його мешкання з обов'язковим поселенням у певній місцевості на термін, зазначений у вирокі. Заслання не слід плутати з висилкою, вигнанням.

Засуджений – у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Контрреволюція – суспільний процес, протилежний революції, що являє собою реакцію поваленого класу на соціальну революцію, спрямований на реставрацію або збереження поваленого суспільного та державного ладу. Термін зародився у Франції доби Великої французької революції.

Концентраційний табір – табір-в'язниця для військовополонених і цивільних у воєнний час або у країнах з тоталітарним режимом.

Куркуль (рос. *кулак*) — зневажлива назва заможного селянина. В Радянському Союзі конкретне значення істотно залежало від поточної політичної кон'юнктури та могло означати як заможного селянина, так і противника колективізації взагалі, незалежно від майнового стану.

Одноосібник – селянин, який не є членом сільськогосподарської артілі.

Північний край – адміністративно-територіальна одиниця на північному заході РРФСР з 1 жовтня 1929 року по 5 грудня 1936 року. З адміністративним центром у Архангельську.

Підкуркульник – ця категорія не належала до канонів марксизму та не була пов'язана з побутом або соціально-економічними факторами, а відносилась до області політичної свідомості. Підкуркульник міг бути родичем куркуля, колишнім працівником у куркуля, який лишився вірним роботодавцю, бідняком або середняком, якому не знайомі ідеали комунізму та якого ввів в оману куркуль, або просто через будь-яку причину вороже налаштований до радянської влади селянин.

Реабілітація – поновлення втраченого доброго імені, відновлення репутації. Поновлення прав, відміна необґрунтованого

звинувачення невинної особи або групи осіб з-за «відсутності складу злочину». Реабілітація відрізняється від амністії, помилування повним відновленням прав та репутації з огляду невірного звинувачення

ст. 54-10 КК УСРР (1927 і 1934) – стаття, що передбачала відповідальність за «контрреволюційну діяльність», «зраду Батьківщини». Введена до Кримінального кодексу УСРР 1927 р. в редакції від 20.07.1934. Була аналогом статті 58 Кримінального кодексу РРФСР (1926).

У 1966 частину репресивних функцій ст. 70 КК РРФСР (ст. 62 КК УСРР) перейняла ст. 190¹ КК РРФСР (ст. 187¹ КК УСРР) – «поширення завідомо неправдивих вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад». Однак у випадках, які КДБ вважав досить серйозними, далі застосовувалося звинувачення в ААіП. (див. **Антирадянська агітація і пропаганда**).

У 1989 за рішенням з'їзду народних депутатів СРСР формулювання відповідних статей Кримінальних кодексів було радикально змінено: кримінальна відповідальність наставала лише у випадку закликів до насильницького повалення конституційного ладу. До кримінальної відповідальності за ААіП перестали притягати в роки перебудови. Один з останніх випадків застосування до позбавлення волі за ААіП – 29.11.1985 (член УГГ П.РУБАН). Із січня 1987 починається процес звільнення політичних в'язнів, засуджених за ААіП.

У Кримінальному кодексі РРФСР 1922 р. різні аспекти цього «злочинного діяння» були розподілені між кількома статтями: 69, 70, 72 і 73. У первісній редакції КК РРФСР 1926 р. цей розподіл зберігся (пп. 13, 15, 17 і 18 ст. 58 – «контрреволюційні злочини»); пізніше всі ці пункти були зведені в один – знамениту ст. 58¹⁰, що діяла аж до 1958. У КК УСРР 1927 та в його редакції від 20.07.1934 це ст. 54¹⁰. У 1959–1960 звинувачення в «антирадянській агітації і пропаганді» пред'являлося за ст. 7 Закону

СРСР від 25.12.1958 «Про кримінальну відповідальність за державні злочини», а з 1 січня 1961, після введення в дію нових республіканських кримінальних кодексів – за ст. 70 КК РРФСР і ст. 62 КК УРСР.

«Трійка» при УНКВС (особлива «трійка» НКВС) – орган позасудового винесення вироків в СРСР, що існував у 1937–1938 роках під час «Великого терору». «Трійки» формувалися зазвичай на рівні області. Склалися з начальника підрозділу НКВС, секретаря обкому партії і прокурора. Ще раніше «трійки» при колегії ОДПУ – попередника НКВС – виносили вирoki за статтями Кримінального кодексу.

11 липня 1929 року постановою Ради народних комісарів СРСР «Про використання праці кримінально-ув'язнених» створювалися дві паралельні структури місць позбавлення волі: у веденні ОГПУ СРСР і у веденні республіканських НКВС. Основу першої структури становили виправно-трудові табори для засуджених до позбавлення волі на термін понад три роки, а друга структура включала місця позбавлення волі для осіб, засуджених на строк до трьох років, для утримання яких слід було організувати сільськогосподарські і промислові колонії (виправно-трудові колонії, ВТК).

Шкідництво (рос. *вредительство*) – пропагандистське та юридичне поняття тоталітарної держави як в СРСР, так і нацистській Німеччині. Широко тлумачене поняття, що за часів «побудови соціалізму» позначало державний злочин і стояло нарівні з іншими такими злочинами, як саботаж, диверсія, контрреволюція, шпигунство, збройне повстання тощо.

СПИСОК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- А* – армія
АБ – авіаційна база
абр – артилерійська бригада
авіабр – авіаційна бригада (авіа-бригада)
автремб – авторемонтний батальйон
АВФ – Азовська військова флотилія
ад – артилерійська дивізія
адн – артилерійський дивізіон
ае – авіаційна ескадриля
азп – армійський запасний полк
азсп – армійський запасний стрілецький полк
АКСР – армійська кінно-санітарна рота
ап – артилерійський полк
артдивізіон – артилерійський дивізіон
артп – артилерійський полк
б – батальйон
бао – батальйон аеродромного обслуговування
батр – батарея
будб – будівельний батальйон
БУПР – будинок примусових робіт
ВВ – внутрішні війська
ВПКП – Всеукраїнський інститут підвищення кваліфікації педагогів
ВК ВМУ – відділ кадрів відділу місць ув'язнення
ВК ВС СРСР – військова колегія Верховного Суду Союзу Радянських Соціалістичних Республік
ВКП(б) – Всесоюзна Комуністична партія (більшовиків)
ВЛКСМ – Всесоюзний Ленінський Комуністичний союз молоді
ВМБ – військово-морська база
ВМП – вища міра покарання
ВНК – Всеросійська надзвичайна (рос. ВЧК) комісія
ВО – військовий округ
вол. – волость
ВПС – військово-повітряні сили
ВР – Верховна Рада
ВС – Верховний Суд
ВТ – військовий трибунал
ВТТ – виправно-трудова табір (рос. ИТЛ)
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет в.ч. – військова частина
гап – гаубичний артилерійський полк
гв. – гвардійський
г. – гора
гр. – громадянин (рос. гражда-нин)
губ. – губернія
Губарх – губернський архів
губземвідділ – губернський земельний відділ
губНК – губернська надзвичайна комісія (рос.губЧК)
губревтрибунал – губернський революційний трибунал
ГУДБ – Головне управління (рос. ГУГБ) державної безпеки
д – дивізія

ДАЧО – Державний архів Чернігівської області
дн – дивізіон
діамат – діалектичний матеріалізм
ДПУ – Державне політичне (рос. ГПУ) управління
др – дезінфекційна рота
ДТВ – дорожньо-транспортний відділ
завпед – завідувач педагогічної частини
зад – запасна артилерійська дивізія
зенап – зенітно-артилерійський полк
злб – залізничний батальйон
зп – запасний полк
зсб – запасний стрілецький батальйон
зсбр – запасна стрілецька бригада
зсп – запасний стрілецький полк
інжбудб – інженерно-будівельний батальйон
ІСВ – інститут соціального виховання
іст. – історичний
істпарт – комісія з вивчення історії Жовтневої революції та Комуністичної партії
кап – кінно-артилерійський полк
КВО – Київський військовий округ
кд – кавалерійська дивізія
КІ – комуністичний інтернаціонал
кк – кавалерійський корпус
КК – Кримінальний кодекс

кл – клас
КОВО – Київський особливий військовий округ
колгосп – колективне господарство (рос. колхоз)
комнезам – комітет незаможних селян
КПК – кримінальний процесуальний кодекс
КПВ – культпропвідділ (відділ культури (рос. КПО) та пропаганди ленінізму)
КП(б)У – Комуністична партія (більшовиків) України
к/р, к-р – контрреволюційний
крб – карбованець
КСБ – курсантська стрілецька бригада
КСМ – Комуністична спілка молоді
лап – легкий артилерійський полк
лісгосп – лісове господарство
ЛКСМУ – Ленінська Комуністична спілка молоді України
МВО – Московський військовий округ
МВС – Міністерство внутрішніх справ (рос. МВД)
МДБ – Міністерство державної (рос. МГБ) безпеки
мехк – механізований корпус
мінбатр – мінометна батарея
м. – місто
міськВНО – міський відділ народної освіти
МК – міський комітет
МК – місцевий комітет
мл. – молодший

ммехд – мотомеханічна дивізія
МОДР – Міжнародна організація
допомоги борцям революції
морсбр – морська стрілецька
бригада
мсд – мотострілецька дивізія
мсп – мотострілецький полк
МСБ – мотострілковий баталь-
йон
МТС – машинно-тракторна
станція
наргоспоблік – народний госпо-
дарчий облік
Наркомос – Народний комісаріат
освіти
Наркомзем – Народний комісарі-
ат землеробства
Наркомоз – Народний комісаріат
охорони здоров'я
нарсуд – народний суд
нз – незадовільно
НКВС – Народний комісаріат
внутрішніх (рос. НКВД) справ
НК – районна газета «Наш
Край»
НКО – Народний комісаріат обо-
рони
НКО – Народний комісаріат
освіти
НО – народна освіта
НПІ – Ніжинський педагогічний
інститут
н/с – неповна середня
оартд – окрема артилерійська
дивізія
обз – окремий батальйон зв'язку
обл. – область
оц – обласний центр

облВНО – обласний відділ народ-
ної освіти
облЗУ – обласне земельне управ-
ління
облУНГО – обласне управління
народно-господарського обліку
обудб – окремий будівельний ба-
тальйон
ОВ – особливий відділ
ОВК – обласний виконавчий комі-
тет
овр – окрема винищувальна рота
о-в – острів
ОДПУ – Об'єднане державне по-
літичне (рос. ОГПУ) управління
озад – окрема зенітна артилерій-
ська дивізія
озлб – окремий залізничний ба-
тальйон
озсапр – окрема запасна саперна
рота
оінжбр – окрема інженерна бри-
гада
ОІНО – окружна інспектура на-
родної освіти
ОК – окружний комітет
осапб – окремий саперний ба-
тальйон
осб – окремий стрілецький ба-
тальйон
осбр – окрема стрілецька брига-
да
окулб – окремий кулеметний ба-
тальйон
омостбудб – окремий мостобуді-
вельний батальйон
омср – окрема місцева стрілець-
ка рота

ОПК – окружний партійний комітет
орз – окремий розвідувальний загін
отб – окремий танковий батальйон
ОУН – організація українських націоналістів
оучсп – окремий учбовий стрілецький полк
ОЧДСА – Особлива Червонознаменна Далекосхідна армія
оштрафр – окрема штрафна рота
ошляхб – окремий шляховий батальйон
оп. – опис
п – пункт
ПА – повітряна армія
пов. – повіт
п/б – партійний білет
пз – полк зв'язку
ПЗФ – Південно-Західний фронт
ПП – повноважні представництва
ППО – протиповітряна оборона
р. – рік
раб – район авіабазування
райземвідділ – районний земельний відділ
райкомнезам – районний комітет незаможних селян
райпродком – районний продовольчий комісаріат
РВА – Радянська військова адміністрація
РВК – районний виконавчий комітет

реввійськрада – революційна військова рада
РВНО – районний відділ народної освіти
р. – річка
РГК – резерв головного командування
РК – районний комітет
РК Робос – районний комітет профспілкової організації робітників освіти
р. н. – рік народження
р-н – район
РНК – Рада Народних Комісарів (рос. СНК)
робкооп – робітничий кооператив
РПК – районний партійний комітет
рр. – роки
рц – районний центр
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСБ – районна сільська бібліотека
ручп – радіо-учбовий полк
Р І – книга у 27 т., Реабілітовані історією
сапб – саперний батальйон
сапбр – саперна бригада
СБ – сільська бібліотека
сбр – стрілецька бригада
СБУ – Служба безпеки України
СВУ – Спілка визволення України
сд – стрілецька дивізія
с. – село
смт – селище міського типу

с-ще – селище
снр – стрілецький корпус
СНР – спілка наукових робітників
сп – стрілецький полк
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – стаття
ст. – старший
ст. – станція
ст.ст. – статті
спр. – справа
с. – сторінка
т. – том
т., тов. – товариш
ТА – танкова армія
тбр – танкова бригада
тд – танкова дивізія
т. в. о. – тимчасово виконуючий обов'язки
т-во – товариство
ТСО – товариство сприяння обороні (рос. *ОСО*)
ТСОАВІАХІМ – товариство сприяння обороні та авіаційному і хімічному будівництву в СРСР (рос. *ОСОАВІАХІМ*)
тт. – товариші
УДБ – Управління державної безпеки (рос. *УГБ*)
УІМК – Український інститут матеріальної культури (рос. *УИМК*)
УкрВО – Український військовий округ
Укрголовпрофос – головний комітет професійно-технічної та спеціально-наукової освіти
Укрнаука – Українське головне

управління науковими установами при Народному комісаріаті освіти
УСРР УНКВС – Управління Народного комісаріату внутрішніх справ (рос. *УНКВД*)
УНР – Українська Народна Республіка
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
учбр – учбова бригада
факсоцвих – факультет соціального виховання
ф. – фонд
х. – хутір
ч. – частина
ЧСП – Червонознаменний стрілецький полк
ЧФ – Чорноморський флот
ЦК – центральний комітет
ЦКК – центральна контрольна комісія
ц. р. – цього року
ШК – районна газета «Шляхом комунізму»

НАД КНИГОЮ ПРАЦЮВАЛИ

Бабич Петро Миколайович – краєзнавець с. Сивки

Борисенко Наталія Сергіївна – заступниця директора Будинку школяра

Железняк Христина Михайлівна – вчителька Халявинського закладу освіти

Коновалова Оксана Василівна – вчителька Халявинського закладу освіти

Ковальчук Ганна Михайлівна – керівниця гуртка Будинку школяра

Ляшев Олександр Вікторович – краєзнавець с. Роїще

Матвієнко Костянтин Іванович – краєзнавець смт Олишівка

Митькевич Валентин Михайлович – в. о. директора Будинку школяра

Мироненко Алла Ігорівна – вчителька Киселівського закладу освіти

Молибога Олександр Михайлович – головний спеціаліст служби у справах дітей Чернігівської райдержадміністрації, краєзнавець

Скуратович Анатолій Михайлович – краєзнавець смт Михайло-Коцюбинське

Науково-популярне видання

**ДОЛІ РЕПРЕСОВАНИХ ЗЕМЛЯКІВ.
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ РАЙОН**
(книга друга)

Збірка матеріалів

**Упорядники: Валентин Михайлович Митькевич,
Наталія Сергіївна Борисенко**

**Технічний редактор Олег Єрмоленко
Комп'ютерна верстка Олени Журко
Коректор Ольга Василенко**

Підписано до друку 20.11.2020.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.

Ум. друк. арк. 32,55. Ум. фарб.-відб. 32,55. Обл.-вид. арк. 35,00.

Зам. 0105-4. Тираж 250 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел.: +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

ПРОТОКОЛ.

1932 року *Иван*
 Чернігівської Раддепартаменту 23-го дня Я. *Иван Трофимович*
 допитував нижчезазначеного, як
 який виказав:
 1. Прізвище *Бувра*
 2. Ім'я *Владимир*

Форма ч 13

ВЫПСКА ИЗ ПРОТОКОЛА

при Черниговском Облуправлении НКВД

о-Колубинского Райотде-
 № 17/164 по обвинению
 А. Анисима Трофимовича,
 рождения, бывшего кулака
 ч высланного на Север, в
 ч 1945 году, с высылки
 в 1946 году, без

БУВРА Анисима Трофимовича
 РАССТРЕЛЯТЬ.

распространяется действие ст. 1 Закона Украинской ССР "О реабилитации жертв полити-
 ких репрессий на Украине" от 17 апреля 1991 года. Ввиду отсутствия доказательств
 подлежит реабилитации

ПОДАГАДЬНИ:

Настоящее дело по обвинению гр-на БУВРУ Владимира
 1892 г. рождения, жителя А. Скutareй, Черниговского района,
 го, с высшим образованием, по соц. положению кулака-экспертиза,
 направит в СПО Киевского Облуправления ГПУ для направления в Особ-
 совещание при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством о высылке его, БУВ-
 Р. Владимира Ивановича в Северный Урал сроком на 45 лет.
 Р. Владимира Ивановича зачислить со дня вступления в Черниговском ГПУ гр-на БУВРУ
 в состав заочной группы задержанных за Клевским Облуправлен

№: [blank]
 ПЕРИОДНОМОН СПО
 "ГОР" [blank]
 "РЖДАЮ": [blank]
 НАЧ ОБ 7 И РО ГПУ
 [Handwritten signatures and stamps]